класификация на информацията
ниво 0, TLP-WHITE

ПРОЕКТ!

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

ОТЧЕТ ЗА 2023 г.

За изпълнение на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012-2030 г.)

СЪДЪРЖАНИЕ

ЧАСТ I. ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В ДЕМОГРАФСКОТО РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ	5
1.1. БРОЙ И СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ	13
1.1.1. Абсолютен естествен прираст на населението	14
1.1.2. Относителен естествен прираст на населението	14
1.2. РАЖДАЕМОСТ	14
1.2.1. Аборти	17
1.2.2. Семейства и семейни отношения. Бракове и бракоразводи	18
1.3. СМЪРТНОСТ	19
1.3.1. Обща смъртност	19
1.3.2. Преждевременна смъртност	21
1.3.3. Детска смъртност	21
1.3.4. Средна продължителност на предстоящия живот	21
1.4. ВЪТРЕШНА И ВЪНШНА МИГРАЦИЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО	22
1.4.1. Преселвания между населените места в страната (вътрешна за страната миграция)	22
1.4.2. Миграция от страната в чужбина (миграция извън страната/емиграция)	23
1.4.3. Миграция от чужбина в страната (имиграция)	23
1.4.4. Механичен прираст на населението	23
ЧАСТ II. СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО. СОЦИАЛНИ НЕРАВЕНСТВА. СОЦИАЛНИ ДИСБАЛАНСИ И СОЦИАЛНА СИГУРНОСТ. РАЗВИТИЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ. СОЦИОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОЦЕСИ	24
2.1. Структура на населението по пол	24
2.2. Структура на населението по възраст	25
2.3. Участие на населението в образователния процес	28
2.4. Здравен статус на населението	32
2.5. Етническа структура на населението	34
2.6. Религиозна структура на населението	34
2.7. Териториална структура и териториално разпределение на населението	35
2.8. Качество и стандарт на живота	37

ЧАСТ III. УПРАВЛЕНИЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ. ТРАНСФОРМИРАНЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В НОВИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ.	41
3.1. Усъвършенстване на механизма за управление на демографските предизвикателства	41
3.1.1. Развитие на националния механизъм за координация и мониторинг на демографската политика	41
3.1.2. Съответствие на националния подход с насоките на ниво Европейски съюз	42
3.2. Мерки за компенсиране на демографските дисбаланси	43
3.2.1. Мерки с компенсиращ характер по отношение на раждаемостта	43
3.2.2. Мерки с компенсиращ характер на пазара на труда	44
3.2.3. Мерки с компенсиращ характер в системата на дългосрочните грижи	46
3.2.4. Мерки с компенсиращ характер в системата на образованието	47
3.2.5. Мерки с компенсиращ характер в системата на здравеопазването	47
3.2.6. Мерки с компенсиращ характер по отношение на неравномерното териториално разпределение на населението	48
ЧАСТ IV. МОНИТОРИНГОВ ОТЧЕТ ЗА 2023 г. ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА АКТУАЛИЗИРАНАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В Р БЪЛГАРИЯ (2012-2030 г.)	50
А. ПРИОРИТЕТ I – ЗАБАВЯНЕ НА НЕГАТИВНИТЕ ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ И НАМАЛЯВАНЕТО НА БРОЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО	50
НАПРАВЛЕНИЕ 1 – Насърчаване на раждаемостта чрез създаване на среда, благоприятна за отглеждането и възпитанието на деца	50
НАПРАВЛЕНИЕ 2 – Подобряване на репродуктивното здраве на населението	72
НАПРАВЛЕНИЕ 3 – Подобряване на общата демографска информираност и сексуално-репродуктивна култура на населението	79
НАПРАВЛЕНИЕ 4 – Подобряване на общото здравословно състояние на населението и намаляване на общата, преждевременната, детската и майчината смъртност	79
НАПРАВЛЕНИЕ 5 – Разработване на адекватна миграционна (външна и вътрешна) и имиграционна политика	115
НАПРАВЛЕНИЕ 6 – Значително намаляване на броя на емигриращите млади хора в репродуктивна възраст	148
Б.ПРИОРИТЕТ II – ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА НЕГАТИВНИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОТ ОСТАРЯВАНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВЕНИТЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ	163

НАПРАВЛЕНИЕ 7 – Възприемане на комплексен междусекторен подход за активен и продуктивен живот на възрастните хора в добро здраве. Адаптиране на социалните системи към демографските промени и остаряването на населението – пазар на труда, пенсионна система, социално подпомагане и грижи, здравеопазване, образование, култура и др.	163
НАПРАВЛЕНИЕ 8 – Развитие на солидарност между поколенията	180
НАПРАВЛЕНИЕ 9 – Повишаване на общото образователно, духовно и културно равнище, квалификация, способности и умения на населението от всички възрастови групи	181
В. ПРИОРИТЕТ III – ПОСТИГАНЕ НА СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ И СЪЗДАВАНЕ НА РАВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПЪЛНОЦЕНЕН, СОЦИАЛЕН И ПРОДУКТИВЕН ЖИВОТ ЗА ВСИЧКИ СОЦИАЛНИ ГРУПИ	205
НАПРАВЛЕНИЕ 10 – Създаване на условия за равни възможности за пълноценен, социален и продуктивен живот за всички социални групи	205
Г. ПРИОРИТЕТ IV – ОГРАНИЧАВАНЕ НА ДИСПРОПОРЦИИТЕ В ТЕРИТОРИАЛНОТО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ОБЕЗЛЮДЯВАНЕТО В НЯКОИ РЕГИОНИ И СЕЛАТА	239
НАПРАВЛЕНИЕ 11 – Ограничаване на диспропорциите в териториалното разпределение на населението и обезлюдяването в някои региони и селата	239
Д. ПРИОРИТЕТ V – АДАПТИРАНЕ И СИНХРОНИЗИРАНЕ НА НОРМАТИВНАТА БАЗА С ОБЩЕСТВЕНИТЕ ПОТРЕБНОСТИ ЗА БАЛАНСИРАНО ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА КАЧЕСТВОТО НА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ	251
НАПРАВЛЕНИЕ 12 – Въвеждане на задължителна оценка на въздействието върху демографското развитие на населението и качеството на човешкия капитал на всеки нов, изменян или допълван нормативен акт на държавата	251
ПРИЛОЖЕНИЕ 1 – ТЕКУЩО СЪСТОЯНИЕ КЪМ 2023 г. НА СЪСТАВНИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА БАЛАНСИРАНО ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ПОВИШАВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ	252

ЧАСТ I. ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В ДЕМОГРАФСКОТО РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

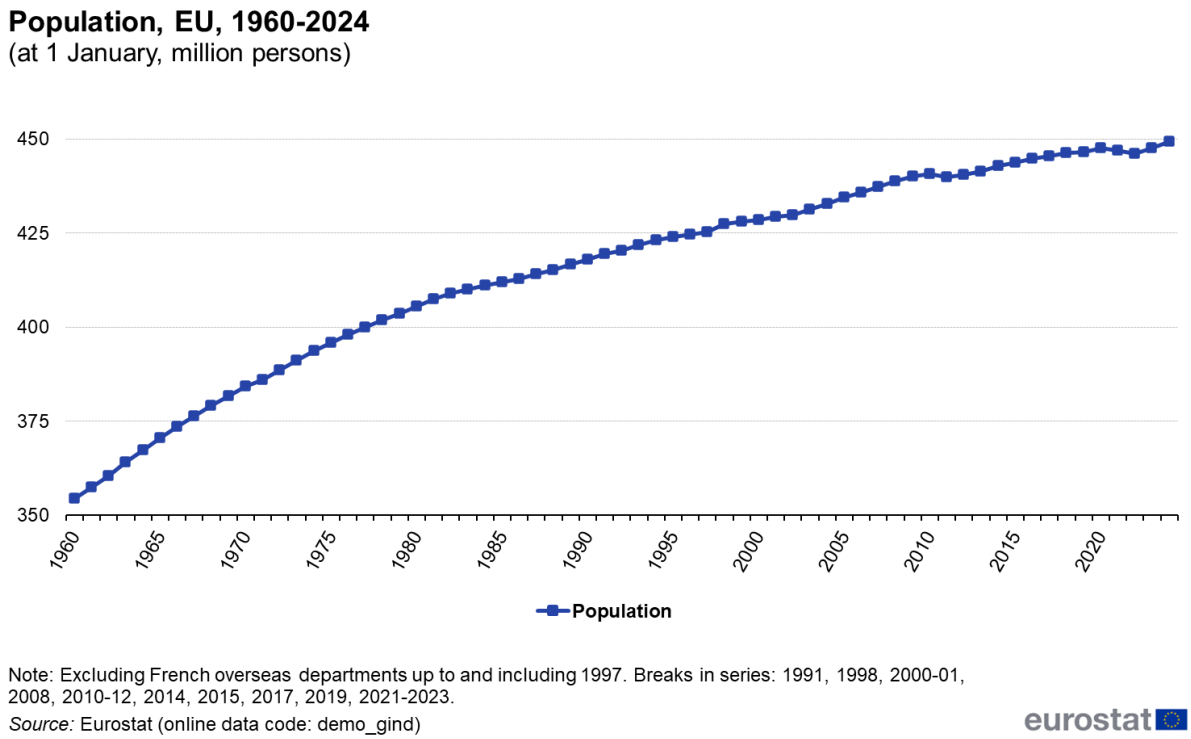
Демографската ситуация в Европейския съюз – 2023 г.

Населението на ЕС показва увеличение през 2023 година

След въздействието на пандемията от COVID-19 населението на Европейския съюз (ЕС) през 2023 г. отново се е увеличило от 447.6 милиона на 1 януари 2023 г. на 449.2 милиона на 1 януари 2024 г. Отрицателният естествен прираст (повече смъртни случаи, отколкото раждания) се компенсира от положителен прираст от нетна миграция. Наблюдаваното нарастване на населението може да се дължи до голяма степен на увеличените миграционни движения след COVID-19 и на притока на разселени лица от Украйна, които са получили статут на временна закрила в страните от ЕС като следствие от руската инвазия през февруари 2022 г.

Населението на ЕС е нараснало от 354.5 милиона през 1960 г. до 449.2 милиона на 1 януари 2024 г. Увеличението е от 94.7 милиона души (фиг.1). Скоростта на нарастване на населението се забавя постепенно през последните десетилетия: например населението на ЕС нараства средно с около 0.8 милиона души годишно през периода 2005-2023 г. в сравнение със средно увеличение от около 3.0 милиона души годишно през 1960-те години.

Фиг.1. Население на ЕС, 1960-2024 г. (към 1 януари 2024 г., милиона души)

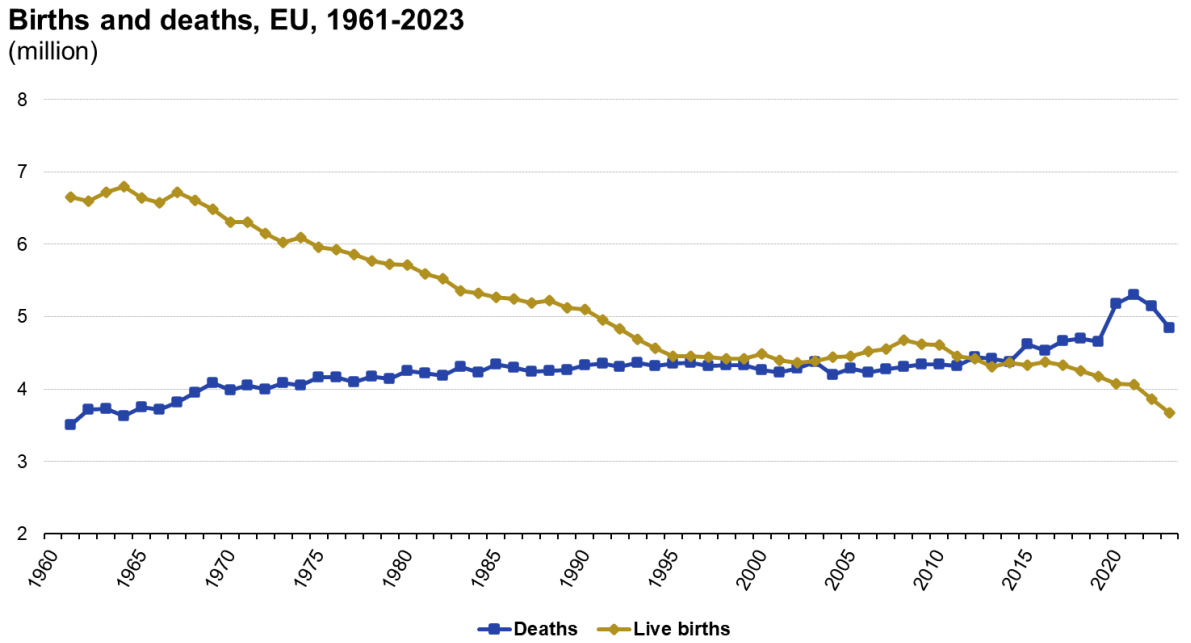

Note: Excluding French overseas departments up to and including 1997. Breaks in series: 1991, 1998, 2000-01, 2008, 2010-12, 2014, 2015, 2017, 2019, 2021-2023.
Source: Eurostat (online data code: demo_gind)

Естественият прираст на населението на ЕС е положителен, макар и намаляващ до 2011 г. От 2012 г. насам е отрицателен с повече смъртни случаи, отколкото раждания регистрирани в ЕС (фиг.2). Общият прираст на населението след 2011 г. (положителен до 2019 г., със 7.5 милиона повече жители между януари 2012 г. и януари 2020 г.) се дължи на нетната миграция (плюс статистическа корекция). Докато по време на пандемията от COVID-19 положителният прираст от нетна миграция не компенсира

отрицателния естествен прираст в ЕС, през 2022 г. и по същия начин през 2023 г. тенденцията се обръща и в резултат на това общото население на ЕС се е увеличи.

Фиг.2. Раждаемост и смъртност в ЕС, 1961-2023 г. (в милиони)

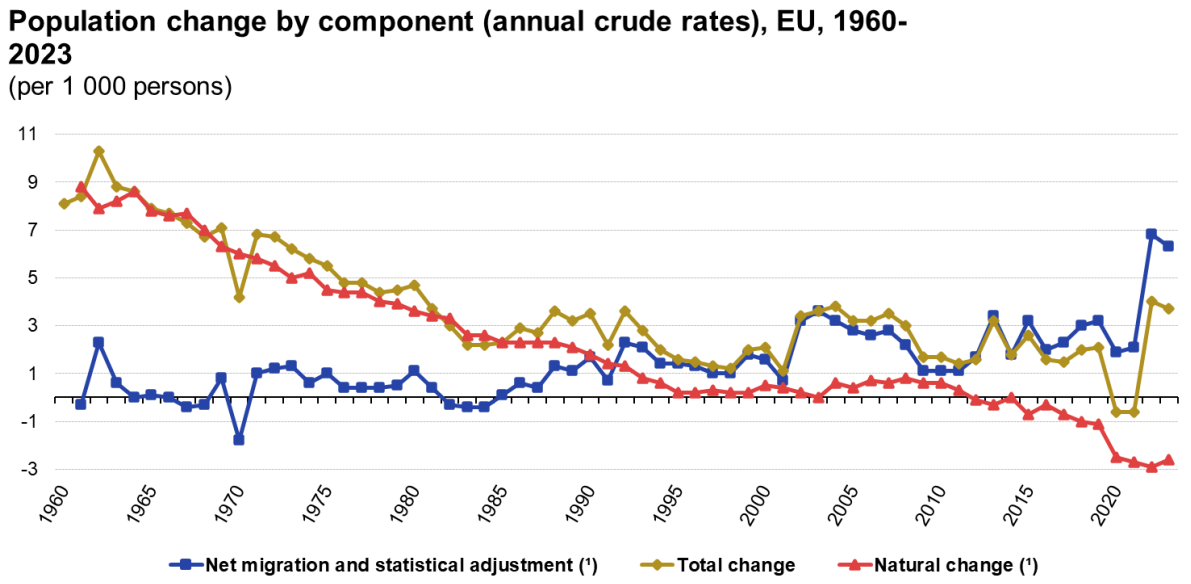
Note: 1960: not available. Excluding French overseas departments up to and including 1997.
Source: Eurostat (online data code: demo_gind)

eurostat

През 2023 г., както и през предходните години, броят на смъртните случаи (4.84 милиона) продължава да превишава този на живите раждания (3.67 милиона) в ЕС, което води до гореспоменатия отрицателния естествен прираст на населението. Общото увеличение на населението на ЕС, регистрирано през 2023 г., се дължи изключително на положителния нетен прираст от миграция. Накратко, естественият прираст на населението на ЕС (-1.2 милиона души) е по-нисък от положителния нетен прираст от миграция (+2.8 милиона), което води до увеличение на населението от почти 1.7 милиона души. Нетният прираст от миграцията се увеличи в абсолютна стойност от +0.9 милиона души през 2021 г. до +3 милиона души през 2022 г. и до +2.8 милиона души през 2023 г.

Нетният прираст от миграция в ЕС се е увеличил значително от средата на 80-те години нататък и е основният определящ фактор за растежа на населението от 90-те години на миналия век (фиг.3). Броят на живородените намалява прогресивно между 1960 и 1995 г., докато броят на смъртните случаи бавно нараства. Разликата между живородените и смъртните случаи в ЕС се стеснява значително от 1961 г. нататък, а естественият прираст на населението става отрицателен през 2012 г., когато броят на починалите надвишава броя на ражданията. Очаква се броят на смъртните случаи да се увеличи допълнително поради застаряването на населението и ако приемем, че коефициентите на раждаемост остават на относително ниско ниво, отрицателният естествен прираст (повече смъртни случаи, отколкото раждания) може да продължи. Ако случаят е такъв, общият спад или растеж на населението на ЕС в бъдеще вероятно ще зависи до голяма степен от приноса на нетната миграция.

Фиг.3. Промяна на населението по компоненти (годишни коефициенти на прирасти) в ЕС, 1960-2023 г. (на 1000 души)

Note: Excluding French overseas departments up to and including 1997. Breaks in series: 1991, 1998, 2000-01, 2008, 2010-12, 2014, 2015, 2017, 2019, 2021-2023
2023: Eurostat estimate
(¹) 1960: not available.
Source: Eurostat (online data code: demo_gind)

eurostat

Промяна на населението на отделните държави-членки на ЕС

Населението на отделните държави-членки на ЕС на 1 януари 2023 г. варира от 0.6 милиона души в Малта до 83.4 милиона души в Германия (таб.1). Германия, Франция и Италия заедно съставляват почти половината (47%) от общото население на ЕС към 1 януари 2024 г.

Таблица 1. Демографски баланс 2023 г. на страни-членки в ЕС

Demographic balance, 2023
(thousands)

	Population, 1 January 2023	Live births	Deaths	Natural change (1)	Net migration and statistical adjustment (2)	Total change between 1 January 2023 and 2024	Population, 1 January 2024
EU (3)	447,559.2	3,665.1	4,838.9	-1,173.7	2,821.1	1,647.3	449,206.6
Belgium (4)	11,742.8	110.8	111.3	-0.5	89.8	89.3	11,832.0
Bulgaria	6,447.7	57.2	101.0	-43.8	41.6	-2.2	6,445.5
Czechia	10,827.5	91.1	112.8	-21.7	94.7	73.0	10,900.6
Denmark	5,932.7	57.5	58.4	-0.9	29.5	28.6	5,961.2
Germany (3)	83,115.0	693.0	1,027.9	-334.9	664.9	330.0	83,445.0
Estonia	1,365.9	10.9	16.0	-5.1	13.9	8.8	1,374.7
Ireland	5,271.4	54.7	35.2	19.5	52.9	72.4	5,343.8
Greece (4)(5)	10,414.0	71.2	127.2	-56.0	39.2	-16.8	10,397.2
Spain (4)	48,085.4	322.1	436.1	-114.0	639.1	525.1	48,610.5
France (4)	68,173.0	678.5	631.2	47.4	181.7	229.0	68,402.0
Croatia	3,850.9	32.2	51.3	-19.1	30.2	11.1	3,862.0
Italy (4)	58,997.2	379.3	660.6	-281.3	273.8	-7.5	58,989.7
Cyprus (4)	920.7	10.3	6.7	3.6	9.2	12.8	933.5
Latvia	1,883.0	14.5	28.0	-13.5	2.4	-11.1	1,871.9
Lithuania	2,857.3	20.6	37.0	-16.4	45.0	28.6	2,885.9
Luxembourg	660.8	6.3	4.4	1.9	9.4	11.2	672.1
Hungary	9,599.7	87.7	128.8	-41.2	26.1	-15.1	9,584.6
Malta	542.1	4.5	4.0	0.4	21.0	21.4	563.4
Netherlands	17,811.3	164.5	169.5	-5.0	136.7	131.7	17,942.9
Austria	9,104.8	77.6	89.8	-12.2	66.1	54.0	9,158.8
Poland	36,753.7	272.5	409.0	-136.6	3.8	-132.8	36,621.0
Portugal	10,516.6	85.7	118.3	-32.6	155.7	123.1	10,639.7
Romania (5)	19,054.5	153.4	242.9	-89.5	99.4	9.9	19,064.4
Slovenia	2,117.0	17.0	21.5	-4.6	11.5	7.0	2,123.9
Slovakia	5,428.8	48.6	54.1	-5.5	1.4	-4.1	5,424.7
Finland	5,564.0	43.4	61.3	-18.0	57.8	39.9	5,603.9
Sweden	10,521.6	100.1	94.4	5.7	24.5	30.2	10,551.7
Iceland	387.8	4.3	2.6	1.8	9.4	11.2	398.9
Liechtenstein	39.7	0.4	0.3	0.1	0.3	0.3	40.0
Norway	5,489.0	52.0	43.8	8.2	53.0	61.2	5,550.2
Switzerland	8,815.4	80.0	71.8	8.2	137.2	145.4	8,960.8
Bosnia and Herzegovina (4)	3,441.2	24.9	34.4	-9.5	-14.6	-24.1	3,417.1
Montenegro	:	:	:	:	:	:	:
Moldova	2,512.8	24.0	33.7	-9.7	-79.8	-89.5	2,423.3
North Macedonia	1,830.0	16.7	20.2	-3.5	-0.3	-3.7	1,826.2
Georgia	3,736.4	40.2	42.8	-2.5	-39.2	-41.7	3,694.6
Albania	:	:	:	:	:	:	:
Serbia	6,664.2	61.1	97.1	-36.0	0.0	-36.0	6,605.2
Türkiye	85,279.6	958.4	525.8	432.6	-339.8	92.8	85,372.4
Ukraine	:	:	:	:	:	:	
Kosovo (*)	:	:	:	:	:	:	

(:) not available

(1) Live births minus deaths.
(2) Total change minus natural change.
(3) Estimate, provisional, break in series in 2023.
(4) Provisional.
(5) Estimate.
(*) This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of ind

Source: Eurostat (online data code: demo_gind)

eurostat

Въпреки че населението на ЕС като цяло леко се увеличи през 2023 г. (темп на растеж от 3.7 на 1000 души), промяната не беше равномерно разпределена в държавите от ЕС – в 20 държави се наблюдаваше увеличение на населението, а в 7 други населението спадна. Малта (38.7 на 1000 души), Люксембург (16.9), Кипър (13.8) и Ирландия (13.6) регистрират най-високи нива на прираст на населението през 2023 г., докато Латвия (-5.9), Полша (-3.6), Унгария и Гърция (и двете -1.6) регистрираха най-голям спад (таб.2).

Таблица 2. Общо ниво на промяна на населението 2021-2023 г.

Crude rates of population change, 2021-23
(per 1 000 persons)

	Total change			Natural change			Net migration and statistical adjustment (¹)		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
EU (³)	-0.6	4.0	3.7	-2.7	-2.9	-2.6	2.1	6.8	6.3
Belgium (⁴)	5.4	10.7	7.6	0.5	-0.2	0.0	4.9	10.9	7.6
Bulgaria	-7.6	-5.4	-0.3	-13.9	-9.6	-6.8	6.3	4.2	6.4
Czechia	2.1	29.1	6.7	-2.7	-1.8	-2.0	4.8	30.9	8.7
Denmark	5.7	10.0	4.8	1.1	-0.2	-0.2	4.6	10.2	5.0
Germany (³)	1.0	-1.5	4.0	-2.7	-3.9	-4.0	3.7	2.5	8.0
Estonia	1.3	25.3	6.4	-4.0	-4.2	-3.7	5.3	29.5	10.1
Ireland	17.1	22.5	13.6	5.1	3.7	3.7	12.0	18.7	10.0
Greece (²)(⁴)(⁵)	-20.7	-4.4	-1.6	-5.5	-6.1	-5.4	-15.2	1.7	3.8
Spain (²)(⁴)	2.1	13.7	10.9	-2.4	-2.8	-2.4	4.4	16.5	13.2
France (⁴)	3.4	3.2	3.4	1.2	0.8	0.7	2.2	2.4	2.7
Croatia	-7.9	-3.0	2.9	-6.8	-6.0	-5.0	-1.2	3.0	7.8
Italy (⁴)	-3.5	-0.6	-0.1	-5.1	-5.5	-4.8	1.6	4.9	4.6
Cyprus (⁴)	9.7	17.5	13.8	3.5	3.2	3.9	6.2	14.3	9.9
Latvia	-9.3	3.9	-5.9	-9.1	-7.9	-7.2	-0.2	11.7	1.3
Lithuania	-1.4	18.1	10.0	-8.7	-7.4	-5.7	7.3	25.5	15.7
Luxembourg	16.7	23.6	16.9	3.4	3.1	2.8	13.2	20.5	14.0
Hungary (⁶)	-4.3	-9.3	-1.6	-6.4	-4.9	-4.3	2.1	-4.4	2.7
Malta	9.4	39.7	38.7	0.4	0.1	0.8	8.9	39.5	37.9
Netherlands	6.6	12.5	7.4	0.5	-0.1	-0.3	6.1	12.6	7.6
Austria	5.2	13.9	5.9	-0.7	-1.2	-1.3	5.8	15.1	7.2
Poland	-5.0	-3.7	-3.6	-5.1	-3.9	-3.7	0.1	0.2	0.1
Portugal (²)	-1.9	15.8	11.6	-4.4	-3.9	-3.1	2.5	19.7	14.7
Romania (⁵)	-8.3	0.6	0.5	-7.4	-5.0	-4.7	-0.9	5.6	5.2
Slovenia	-0.9	4.6	3.3	-2.0	-2.3	-2.1	1.2	6.9	5.4
Slovakia	-4.6	-1.1	-0.8	-3.1	-1.3	-1.0	-1.5	0.2	0.3
Finland	2.6	2.8	7.1	-1.5	-3.3	-3.2	4.1	6.1	10.4
Sweden	7.0	6.6	2.9	2.1	1.0	0.5	4.9	5.6	2.3
Iceland	20.0	30.1	28.4	6.8	4.4	4.4	13.2	25.7	24.0
Liechtenstein	6.5	9.3	8.7	2.7	2.2	2.3	3.8	7.2	6.4
Norway	6.3	11.7	11.1	2.6	1.0	1.5	3.7	10.6	9.6
Switzerland	7.9	8.7	16.4	2.1	0.9	0.9	5.7	7.8	15.4
Bosnia and Herzegovina (⁴)	:	-6.7	-7.0	:	-4.2	-2.8	:	-2.5	-4.3
Montenegro	-4.9	-1.6	:	-3.4	-0.1	:	-1.5	-1.5	:
Moldova	-8.7	-35.6	-36.3	-6.2	-3.6	-3.9	-2.5	-32.	-32.3
North Macedonia (²)	-118.6	-3.9	-2.0	-5.1	-2.4	-1.9	-113.6	-1.5	-0.1
Georgia	-10.8	12.9	-11.2	-3.8	-1.8	-0.7	-7.0	14.7	-10.6
Albania	-12.9	-11.5	:	-1.2	0.2	:	-11.7	-11.7	:
Serbia (⁶)	-10.9	-23.2	-5.4	-10.9	-6.9	-5.4	0.0	-16.3	0.0
Türkiye	12.7	7.1	1.1	:	6.2	5.1	:	0.8	-4.0
Ukraine	-10.2	:	:	-10.7	:	:	0.5	:	:
Kosovo (*)	:	:	:	:	:	:	:	:	:

(:) not available
(¹) The statistical adjustment corresponds to all changes in the population that cannot be classified as births, deaths, immigration and emigration.
(²) Break in series in 2021.
(³) Estimate, provisional, break in series in 2023.
(⁴) Provisional.
(⁵) Estimate.
(⁶) Break in series in 2022.
(*) This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declara
Source: Eurostat (online data code: demo_gind)

Промяната на населението може да се случи по два начина: или чрез естествения прираст на населението, или чрез нетния прираст от миграция. Могат да бъдат идентифицирани осем вида промени в населението, като се разграничат растежът или спадът и относителните тегла на естествения прираст и нетния прираст от миграция (плюс статистическа корекция) — вижте таблица 3 за пълната типология.

Разглеждайки националните данни през 2023 г., седем държави от ЕС (Хърватия, Ирландия, Кипър, Люксембург, Франция, Швеция и Малта) показват положителен естествен прираст на населението. Общо 20 държави от ЕС имат отрицателни нива на естествен прираст, като смъртните случаи превишават ражданията; най-големите отрицателни нива на естествен прираст се наблюдават в Латвия (-7.2 на 1 000 души), следвана от България (-6.8) и Литва (-5.7). Всички страни от ЕС са имали положителни равнища на нетна миграция (плюс статистическа корекция) през 2023 г., като най-високи

равнища се наблюдават в Малта (37.9 на 1000 души), Литва (15.7), Португалия (14.7) и Люксембург (14.0).

Таблица 3. Принос на естествения прираст и миграцията (и статистическа корекция) към изменението на населението – 2023 г.

Contribution of natural change and net migration (and statistical adjustment) to population change, 2023

Demographic drivers	EU Member States, EFTA countries and enlargement countries
Growth due:	
only to natural change	Türkiye
more to natural change	
more to positive net migration (and adjustment)	Ireland, France (1), Cyprus (1), Luxembourg, Malta, Sweden, Iceland, Liechtenstein, Norway, Switzerland
only to positive net migration (and adjustment)	Belgium (1), Czechia, Denmark, Germany (2), Estonia, Spain (1), Croatia, Lithuania, Netherlands, Austria, Portugal, Romania (3), Slovenia, Finland
Decline due:	
only to natural change	Bulgaria, Greece (1)(3), Italy (1), Latvia, Hungary, Poland, Slovakia, Serbia
more to natural change	
more to negative net migration (and adjustment)	Bosnia and Herzegovina (1), Moldova, North Macedonia, Georgia
only to negative net migration (and adjustment)	

(1) Provisional.
(2) Estimate, provisional, break in series in 2023.
(3) Estimate.
Source: Eurostat (online data code: demo_gind)

eurostat

Сред 20-те държави в ЕС, в които населението се е увеличило през 2023 г., седем държави (Ирландия, Франция, Хърватия, Кипър, Люксембург, Малта и Швеция) регистрират както естествен прираст, така и положителна нетна миграция (плюс статистическа корекция), което допринася за нарастването на населението им. В 13 държави (Белгия, Чехия, Дания, Германия, Естония, Испания, Литва, Холандия, Австрия, Португалия, Румъния, Словения и Финландия) положителната нетна миграция (плюс статистическа корекция) е била двигател на растежа на населението, тъй като естественият прираст на населението е бил отрицателен.

От 7-те държави в ЕС, които отчетоха спад на населението през 2023 г. (България, Гърция, Италия, Латвия, Унгария, Полша и Словакия), ефектът от положителната нетна миграция (плюс статистическа корекция) не е достатъчен, за да компенсира отрицателния естествен прираст.

Делът на хората на възраст над 80 г. се е увеличил от 3.7% на 6.0% между 2003 г. и 2023 г.

За периода от 1 януари 2003 г. до 1 януари 2023 г. делът на лицата на възраст 80 и повече години е нараснал във всички страни от ЕС на ниво ЕС с 2.3 процентни пункта, от 3.7% на 6.0%. Най-голямо е увеличението в Гърция (+3.3 п.п., от 3.8% до 7.1%) и Латвия (също +3.3 п.п., от 2.7% до 6.0%), а най-ниско в Швеция (+0.2 п.п., от 5.3% до 5.5%).

За същия период се увеличава и делът на лицата на 65 и повече години във всички страни от ЕС. На ниво ЕС увеличението е с 5.1 процентни пункта, от 16.2% на 21.3%.

Делът на лицата под 15 г. е намалял от 16.4% на 14.9% между 2003 г. и 2023 г.

За периода от 1 януари 2003 г. до 1 януари 2023 г. делът на децата и юношите (на възраст под 15 години) намалява на ниво ЕС с 1.5 процентни пункта, от 16.4% на 14.9%. Намаляване се наблюдава във всички страни от ЕС, с изключение на Чехия (+0.6 п.п.), Естония и Словения (и двете с +0.01 п.п.), като най-голям спад има в Малта (-6.0 п.п.) и

Кипър (-4.9 п.п.). На 1 януари 2023 г. делът на децата и юношите е бил най-висок в Ирландия (19.3%) и най-нисък в Италия (12.4%).

За същия период делът на младите хора (на възраст от 0 до 19 години) намалява във всички страни от ЕС. На ниво ЕС спадът е с 2.5 процентни пункта, от 22.6% на 20.1%.

Средната възраст на населението в ЕС е 44.5 години[1]

Друг начин за анализиране на застаряването на обществото в ЕС е като се разгледа средната възраст на населението. Средната възраст нараства в периода 2003-2023 г. – тя е 39 години през 2003 г., 42.2 години през 2013 г. и 44.5 години през 2023 г. (на 1 януари). Това означава увеличение с 5.5 години на средната възраст в ЕС през този 20-годишен период.

Сред страните от ЕС най-висока средна възраст на 1 януари 2023 г. е наблюдавана в Италия – 48.4 години, следвана от Португалия – 47, България – 46.8 и Гърция – 46.5, докато най-ниската е регистрирана в Кипър – 38.4, Ирландия – 39.1, Люксембург – 39.7 и Малта – 40.1. През периода 2003-2023 г. средната възраст се е увеличила най-много в Португалия – 8.5 години и Румъния – 8.3, а най-малко в Швеция – 1.1 и Люксембург – 2 години.

Демографската ситуация в България през 2023 г.

През 2023 г. текущата демографска ситуация в България се характеризира с продължаващо намаляване и застаряване на населението, увеличава се броят на живородените деца като коефициентът на обща раждаемост[2] е 8.9‰, намалява броят на умрелите лица, но нивото на общата смъртност продължава да е високо с коефициент на обща смъртност[3] – 15.7‰ (общо за ЕС-27 коефициентът на смъртност през 2022 г. е 11.5‰). Намалява броят на сключените граждански бракове и броят на бракоразводите.

Като положителни тенденции през 2023 г. могат да бъдат отбелязани повишаването на тоталния коефициент на плодовитост с 0.03 спрямо 2022 година и увеличението на броя на живородените деца, намаляването на броя на бракоразводите, положителният механичен прираст на населението и подобряването на жизнения стандарт и качеството на живот на населението.

През 2023 г. в страната са регистрирани 57 478 родени деца, като от тях **57 197 (99.5%) са живородени.** В сравнение с предходната година броят на живородените се увеличава с 601 деца, или с 1.1%.

През 2023 г. средната възраст на жените при раждане на първо дете е 27.7 години, в сравнение с 2022 г. се е увеличила с 0.1 години.

Родените деца от жени на възраст 40 и повече навършени години се увеличават от 2 410 през 2022 г. на 2 654 през 2023 година.

През 2023 г. са регистрирани 1 047 случая на многоплодни раждания, което е с 5 случая по-малко, отколкото през 2022 година. При 1 036 от случаите са родени по две деца, а при 11 – по три.

През 2023 г. броят на извънбрачните раждания е 34 357, или 59.8% от всички раждания. Относителният дял на извънбрачните раждания в селата (64.9%) е по-висок отколкото в градовете (58.0%). За 81.1% от извънбрачните раждания има данни за бащата, което означава, че тези деца най-вероятно се отглеждат в семейна среда от родители, живеещи в съжителство без брак.

[1] Средната възраст е изчислена като медианна възраст.

[2] Брой живородени деца на 1 000 души от средногодишния брой на населението през годината.

[3] Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

Тоталният коефициент на плодовитост[4] е един от основните показатели, характеризиращи плодовитостта на жените. **През 2023 г. средният брой живородени деца от една жена е 1.81,** като нараства с 0.03 спрямо 2022 година.

Към 31.12.2023 г. броят на жените във фертилна възраст е 1 269 хил., като спрямо предходната година намалява с 9 хил., а спрямо 2012 г. – с 356 хиляди. Броят на децата, родени от майки под 18 години, намалява от 2 871 през 2022 г. на 2 775 през 2023 година.

Факторите, които оказват въздействие върху вземането на решение за раждане и отглеждане на дете са комплексни и се отнасят до създаване на по-спокойна, предвидима и сигурна семейна, обществена и социално-икономическа среда.

През 2023 г. са регистрирани 21 800 юридически брака – с 4 213 по-малко спрямо предходната година, а коефициентът на брачност[5] е 3.4‰.

Броят на разводите през 2023 г. е 9 088, или с 437 по-малко от регистрираните през 2022 година. Средната продължителност на брака до неговото прекратяване е 15.4 години.

Броят на умрелите лица през 2023 г. е 101 006, а коефициентът на обща смъртност[6] – 15.7‰. Спрямо предходната година броят на умрелите намалява с 17 808, или с 15.0%. Нивото на общата смъртност продължава да е високо.

През 2023 г. в страната са починали 281 деца на възраст до една година, а коефициентът на детска смъртност[7] е 4.9‰. За сравнение, през 2002 г. коефициентът на детска смъртност е бил 13.3‰, а през 2022 г. – 4.8‰.

Очакваната средна продължителност на предстоящия живот[8] общо за населението на страната, изчислена за периода 2021-2023 г., е 73.5 години, като спрямо предходния период (2020-2022 г.) **се увеличава с 1.6 години.**

Различната смъртност при мъжете и жените, както и сред населението в градовете и селата, определя и различната средна продължителност на живота при тези категории население.

Средната продължителност на живота при мъжете е 69.9 години, докато при жените е със 7.4 години по-висока – 77.3 години. В сравнение с 2013 през 2023 г. наблюдаваме **намаление на средната продължителност при мъжете с 1.1 години, а при жените с 0.7 години.**

Демографските дисбаланси се превръщат в проблем на макро-фискалната стабилност и устойчивостта на всички социални системи. Изключително важно е да се отчитат реалистичните възможности за ограничаване на демографския натиск върху социалните системи и публичните финанси. Решаването на демографските проблеми в дългосрочен план изисква устойчиво мобилизиране на целия наличен ресурс и използване на всички налични инструменти на държавата.

В Министерството на труда и социалната политика е изграден Национален механизъм за координация и мониторинг на изпълнението на държавната демографска политика. Функционира Междуведомствена работна група по демографските въпроси към министъра на труда и социалната политика, в която участват представители от ключови държавни ведомства, НСИ, НОИ, БЧК, НСОРБ, социалните партньори и други организации. Изготвят се ежегодни планове и национални мониторингови доклади, в

[4] Среден брой живородени деца, които би родила една жена през целия си фертилен период съобразно повъзрастовата плодовитост през отчетната година. Тоталният коефициент на плодовитост, изчислен въз основа на фертилния контингент жени, който обхваща жените на възраст 15-49 навършени години е преизчислен към 9.05.2024 г.

[5] Брой сключени бракове на 1 000 души от населението.

[6] Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

[7] Брой умрели деца на възраст под 1 година на 1 000 живородени.

[8] Показателят за очакваната продължителност на живота показва средната продължителност на предстоящия живот на новородените при хипотеза за неизменност в интензивността на наблюдаваната през дадена година повъзрастова смъртност.

които се интегрира информация от националната статистика, административна информация и данни от социологически проучвания. През 2014 г. с ПМС №138 е създаден Национален съвет по демографска политика като консултативен орган към Министерския съвет, чиято дейност се администрира в МТСП.

Основната цел на политиката за демографско развитие е заложена в Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012-2030 г.) и е **насочена към забавяне темповете на намаляване на броя на населението, с тенденция за стабилизирането му в дългосрочен план и осигуряване на високо качество на човешкия капитал, включващ хората с тяхното здравословно състояние, образованост, квалификация, способности и умения**. **Специален акцент върху посрещането на демографските предизвикателства, свързани със застаряване на населението** е поставен и чрез приетата от Министерския съвет с РМС №142 на 15 март 2019 г. Национална стратегия за активен живот на възрастните хора в България (2019 – 2030 г.).

Подобряване профила на населението и на работната сила са възможни чрез: повишаване на общото образователно равнище и пригодност за заетост; обвързване на образованието с реалните нужди на бизнеса и икономиката на страната; намаляване броя на отпадащите деца от всички степени на образователната система; повишаване на заетостта на младите; подобряване на здравния статус и насочване на усилията към превенция на социално-значими заболявания; подпомагане на съвместяването на семеен с професионален живот чрез предоставяне на широк спектър от услуги за зависими членове в семейството, вкл. деца, хора с увреждания, възрастни хора; създаване на условия за по-бързото кариерно развитие на младите; развитие на дългосрочните грижи за възрастните и на солидарност между поколенията; предприемане на мерки за финансово стабилизиране на социалните системи; регионализиране на демографската политика, поради различните форми и профили на демографски дисбаланси в отделните региони на страната; изграждане и укрепване на национален административен механизъм за посрещане на демографските предизвикателства в следващите десетилетия и други.

1.1. БРОЙ И СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ

Основните фактори, които влияят върху измененията в броя и структурите на населението са демографските процеси – раждаемост, смъртност и миграция.

Броят и структурите на населението се определят от размерите и интензивността на неговото естествено и механично (миграционно) движение.

През 2023 г. населението в България продължава да намалява.

По данни от текущата демографска статистика към 31 декември 2023 г. населението на България е 6 445 481 души, което представлява 1.4% от населението на Европейския съюз[9]. В сравнение с 2022 г. **населението на страната намалява с 2 229 души, или с 0.03%.**

Намалението на населението през 2023 г. в България **се дължи на отрицателен естествен прираст, а не на външна миграция – в резултат на отрицателния естествен прираст населението на страната е намаляло с 43 809 души. Механичният прираст** (нетното салдо от външната миграция) **за 2023 г. е положителен – плюс 41 580 души, а коефициентът на нетна миграция, е +6.4‰[10].**

[9] При международните сравнения данните за държавите от Европейския съюз се отнасят за 2022 година. Източник: Евростат - http://epp.eurostat.ec.europa.eu/.

[10] Отношение на нетната миграция към средногодишното население през годината (на 1 000 души).

1.1.1. Абсолютен естествен прираст на населението

Разликата между живородените и умрелите представлява естественият прираст на населението. **След 1990 г. демографското развитие на страната се характеризира с отрицателен естествен прираст на населението.**

Таблица 4: Живородени, умрели, естествен прираст в периода 2007 - 2022 г.

Година	Живородени	Умрели	Естествен прираст
2008	77 712	110 523	- 32 811
2009	80 956	108 068	- 27 112
2010	75 513	110 165	- 34 652
2011	70 846	108 258	- 37 412
2012	69 121	109 281	- 40 160
2013	66 578	104 345	- 37 767
2014	67 585	108 952	- 41 367
2015	65 950	110 117	- 44 167
2016	64 984	107 580	- 42 596
2017	63 955	109 791	- 45 836
2018	62 197	108 526	- 46 329
2019	61 538	108 083	- 46 545
2020	59 086	124 735	- 65 649
2021	58 678	148 995	- 90 317
2022	56 596	118 814	- 62 218
2023	**57 197**	**101 006**	**- 43 809**

Източник: НСИ, таблица МТСП

Намалението на населението в страната в резултат на отрицателния естествен прираст се дължи главно на високите нива на общата смъртност и на продължителния акумулиращ ефект на ниската раждаемост. Ниската раждаемост не може да компенсира значително по-високите нива на смъртност.

1.1.2. Относителен естествен прираст на населението

Намалението на населението, измерено чрез **коефициента на естествения прираст, е минус 6.8‰[11].** Коефициентът на естествения прираст в градовете е минус 4.8‰, а в селата – минус 12.3‰.

През 2023 г. всички области в страната имат отрицателен естествен прираст.

С най-малки по стойност коефициенти на отрицателен естествен прираст са областите София (столица) (-1.5‰), Сливен (-3.0‰) и Благоевград (-4.4‰).

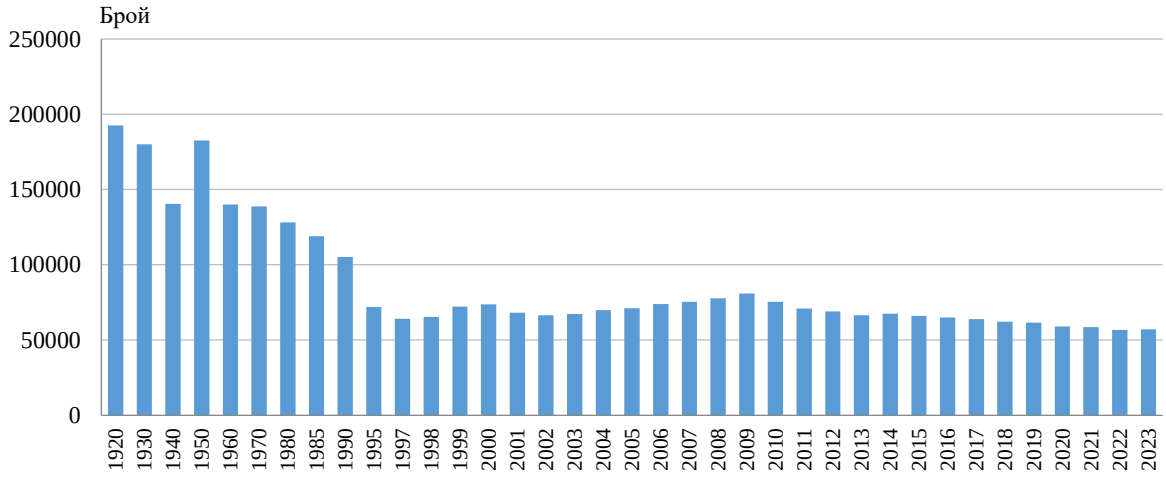
С най-голямо намаление на населението вследствие на високия отрицателен естествен прираст е област Видин – минус 16.2‰, следвана от областите Габрово – минус 15.1‰, и Монтана, Перник и Кюстендил – по минус 13.8‰. В тринадесет области населението намалява с над 10 на 1 000 души.

1.2. РАЖДАЕМОСТ

През 2023 г. в страната са регистрирани 57 478 родени деца, като от тях **57 197 (99.5%) са живородени.** В сравнение с предходната година броят на живородените се увеличава с 601 деца, или с 1.1%.

[11] Разлика между броя на живородените и броя на умрелите на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

Фиг. 4. Живородени деца през периода 1920 - 2023 година

Източник: НСИ

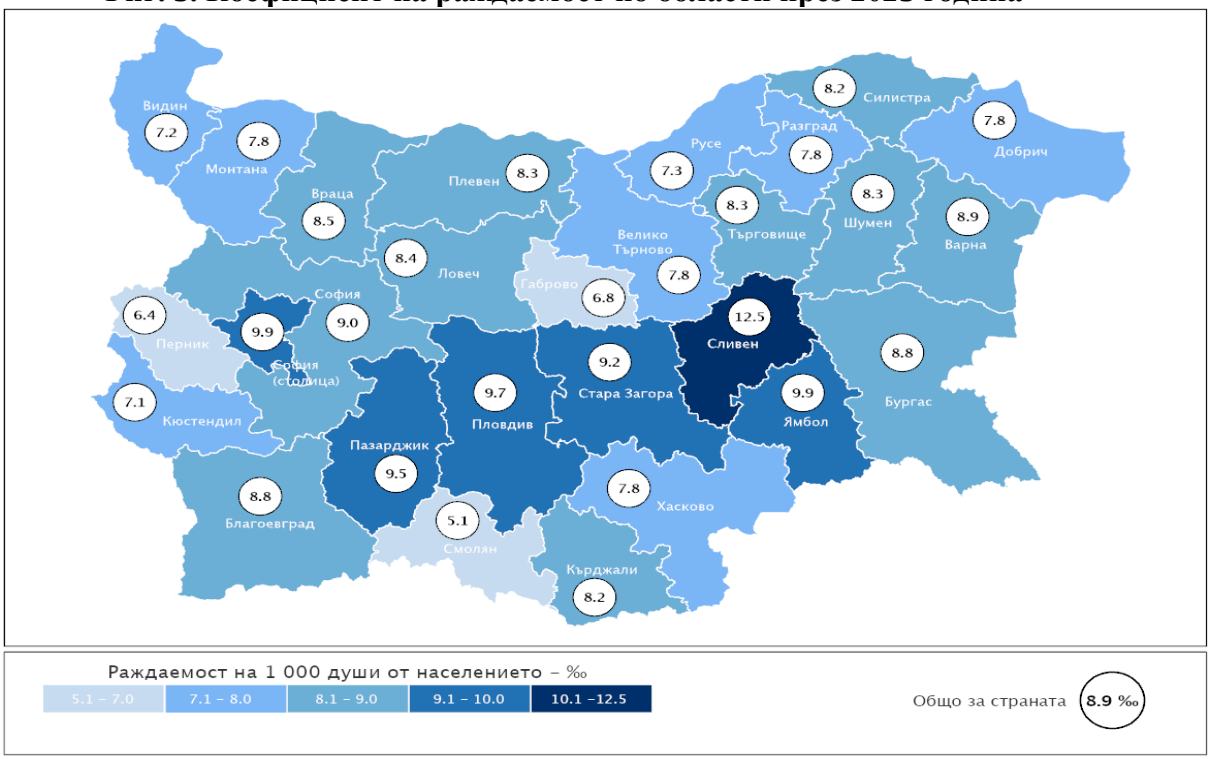
Коефициентът на обща раждаемост[12] през 2023 г. е 8.9‰.

Броят на живородените момчета (29 318) е с 1 439 по-голям от този на живородените момичета (27 879), или на 1 000 живородени момчета се падат 951 момичета.

В градовете и селата живородени са съответно 42 388 и 14 809 деца, а коефициентът на раждаемост е 8.9‰ в градовете и 8.7‰ в селата.

В регионален аспект най-висока е раждаемостта в областите Сливен – 12.5‰, София (столица), Ямбол – по 9.9‰, и Пловдив – 9.7‰. В двадесет и една области раждаемостта е по-ниска от средната за страната, като най-ниски стойности се наблюдават в областите Смолян – 5.1‰, Перник – 6.4‰, и Габрово – 6.8‰.

Фиг. 5. Коефициент на раждаемост по области през 2023 година

Източник: НСИ

[12] Брой живородени деца на 1 000 души от средногодишния брой на населението през годината.

Броят на жените във фертилна възраст (15 – 49 навършени години) в страната, или размерът на родилните контингенти и тяхната плодовитост, оказва съществено влияние върху равнището на раждаемостта и определя характера на възпроизводството на населението.

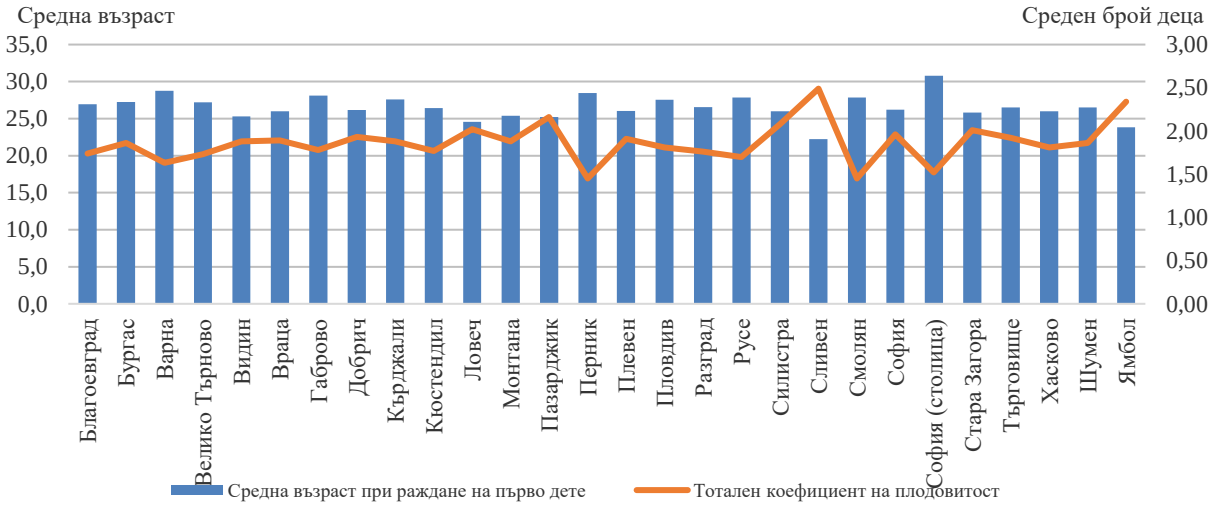
Към 31.12.2023 г. броят на жените във фертилна възраст е 1 269 хил., като спрямо предходната година намалява с 9 хил., а спрямо 2012 г. – с 356 хиляди. Броят на децата, родени от майки под 18 години, намалява от 2 871 през 2022 г. на 2 775 през 2023 година. Родените от жени на възраст 40 и повече навършени години се увеличават от 2 410 през 2022 г. на 2 654 през 2023 година.

Половината (48.4%) от ражданията през 2023 г. са първи за майката, 37.2% – втори, а 13.5% – трети и от по-висока поредност.

Тоталният коефициент на плодовитост[13] е един от основните показатели, характеризиращи плодовитостта на жените. **През 2023 г. средният брой живородени деца от една жена е 1.81,** като нараства с 0.03 спрямо 2022 година.

През 2023 г**. средната възраст на жените при раждане на първо дете е 27.7 години**, в сравнение с 2022 г. се е увеличила с 0.1 години. В регионален аспект средната възраст при раждане на първо дете варира от 22.2 години за област Сливен до 30.8 години за област София (столица).

Фигура 6. Средна възраст на жената при раждане на първо дете и тотален коефициент на плодовитост по области през 2023 г.

Източник: НСИ

През 2023 г. са регистрирани 1 047 случая на многоплодни раждания, което е с 5 случая по-малко отколкото през 2022 година. При 1 036 от случаите са родени по две деца, а при 11 – по три.

През 2023 г. броят на извънбрачните раждания е 34 357, или 59.8% от всички раждания. Относителният дял на извънбрачните раждания в селата (64.9%) е по-висок отколкото в градовете (58.0%). За 81.1% от извънбрачните раждания има данни за бащата, което означава, че тези деца най-вероятно се отглеждат в семейна среда от родители, живеещи в съжителство без брак. В регионален аспект най-висок е

[13] Среден брой живородени деца, които би родила една жена през целия си фертилен период съобразно повъзрастовата плодовитост през отчетната година. Тоталният коефициент на плодовитост, изчислен въз основа на фертилния контингент жени, който обхваща жените на възраст 15-49 навършени години е преизчислен към 9.05.2024. .

относителният дял на извънбрачните раждания в областите Ловеч (77.8%), Враца (77.6%) и Видин (75.2%). Този дял е под 50.0% в четири области на страната – Кърджали (35.9%), Разград (45.1%), Благоевград (48.8%) и Силистра (49.4%).

1.2.1. Аборти

През 2023 г. общият брой на абортите е 15 510 при 57 478 раждания. В сравнение с 2022 г. (18 972) броят на абортите намалява с 3 462.

Таблица 4: Раждания и аборти

Години	Раждания	Аборти	Раждания	Аборти
	Брой		на 1000 жени от 15-49 г.	
2012	69 678	29 992	42.5	18.3
2013	67 061	29 505	41.6	18.3
2014	68 083	28 145	42.8	17.7
2015	66 370	27 782	42.3	17.7
2016	65 446	26 412	42.2	17.0
2017	64 359	24 287	42.1	15.9
2018	62 576	23 437	41.6	15.6
2019	61 882	21 864	41.9	14.8
2020	59 440	19 328	40.8	13.3
2021	59 069	19 353	41.0	13.4
2022	56 917	18 972	44.4	14.8
2023	57 478	15 510	45.1	12.2

Източник: Национален център по обществено здраве и анализи (НЦОЗА)

Таблица 5: Раждания и аборти на 1000 жени във фертилна възраст (15 – 49 г.)

Години	Раждания на 1000 жени във фертилна възраст	Аборти на 1000 жени във фертилна възраст
1980	60.4	72.9
1990	49.2	67.2
1995	35.2	47.2
2000	37.0	30.6
2005	38.2	22.3
2013	41.6	18.3
2014	42.8	17.7
2015	42.3	17.7
2016	42.2	17.0
2017	42.1	15.9
2018	41.6	15.6
2019	41.9	14.8
2020	40.8	13.3
2021	41.0	13.4
2022	44.4	14.8
2023	45.1	12.2

Източник: МЗ, Национален център по обществено здраве и анализи (НЦОЗА)

От 2016 г. абортите се отчитат, разпределени по вид като: спонтанни; терапевтични – от тях по желание и по медицински показания; други видове и аборт, неуточнен. От

всички извършени аборти 1 199 са по медицински показания; 4 362 са спонтанни; 11 121 са по желание, а 27 са класифицирани като „други видове и аборт, неуточнен“.

Общият брой на спонтанните аборти и на абортите по медицински показания е 5 561. При адекватна медицинска профилактика и грижа, този брой би могъл да бъде значително редуциран и това до доведе до повишаване на раждаемостта. В същата посока на повишаване на раждаемостта би довело и намаляването на броя на абортите по желание, свързано с подобряване на социално-икономическите условия в страната, както и с повишаване културата на населението.

Таблица 6: Извършени аборти в лечебните заведения през 2023 г. по възрастови групи и видове аборти (брой)

Възраст (в навършени години)	Аборти	По вид				
		Спонтанни	Терапевтични	от тях:		Други видове и аборт, неуточнен
				по желание	по медицински показания	
Общо	**15510**	**4362**	**11121**	**9922**	**1199**	**27**
< 15	99	53	46	34	12	-
15–19	1482	491	990	917	73	1
20–24	3000	712	2285	2150	135	3
25–29	3288	928	2355	2152	203	5
30–34	3684	1017	2660	2348	312	7
35–39	2794	813	1976	1692	284	5
40–44	1017	298	718	567	151	1
45–49	133	42	86	61	25	5
> 50	13	8	5	1	4	-

Източник: Национален център по обществено здраве и анализи (НЦОЗА)

Приема се, че абортът може да бъде рисков за бъдещите репродуктивни способности на жената, поради което следва да бъде оценяван като един от значимите фактори, оказващи въздействие върху демографския баланс на населението.

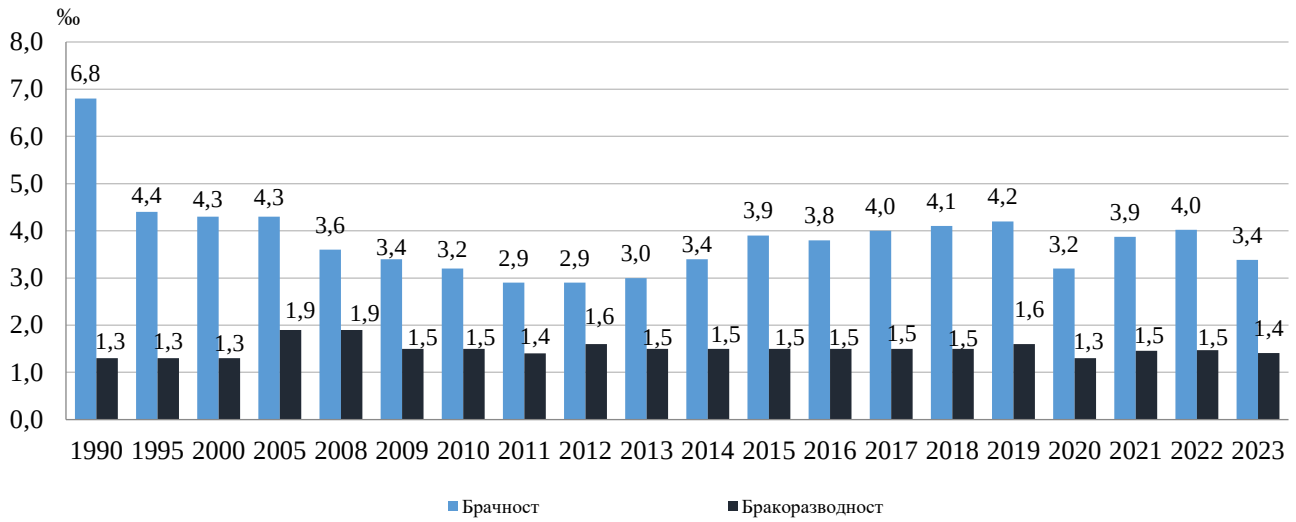
Легалният аборт продължава да се приема и да се използва често като предпочитан и достъпен изход за освобождаване от нежелана бременност, макар да са известни опасностите и вредите за здравето и детеродната способност на жената от подобна интервенция.

1.2.2. Семейства и семейни отношения. Бракове и бракоразводи

През 2023 г. са регистрирани 21 800 юридически брака – с 4 213 по-малко спрямо предходната година, а коефициентът на брачност[14] е 3.4‰. Близо три четвърти от всички регистрирани бракове (16 105) са сред населението в градовете.

[14] Брой сключени бракове на 1 000 души от населението.

Фигура 7. Коефициенти на брачност и бракоразводност (на 1 000 души)

Източник: НСИ

През 2023 г. средната възраст при сключване на първи брак за мъжете и жените е съответно 33.4 и 30.3 години. Спрямо предходната година средната възраст се увеличава с 0.4 години за мъжете и 0.2 за жените.

За 84.6% от жените и 84.2% от мъжете, сключеният граждански брак през 2023 г. е бил първи.

Областите с най-много бракове на 1 000 души от населението са София (столица) – 4.1‰, и Разград – 3.9‰, а най-нисък е коефициентът на брачност в област Перник – 2.4‰.

Броят на разводите през 2023 г. е 9 088, или с 437 по-малко от регистрираните през 2022 година. От всички прекратени бракове 77.6% се отнасят за населението в градовете.

Най-голям е делът на браковете, прекратени по „взаимно съгласие“ (67.8%), следват причините „несходство в характерите“ (19.3%) и „фактическа раздяла“ (11.8%).

Разводът не е бил първи за 11.1% от жените и 11.7% от мъжете, разтрогнали своите бракове през 2023 година.

Средната продължителност на брака до неговото прекратяване е 15.4 години.

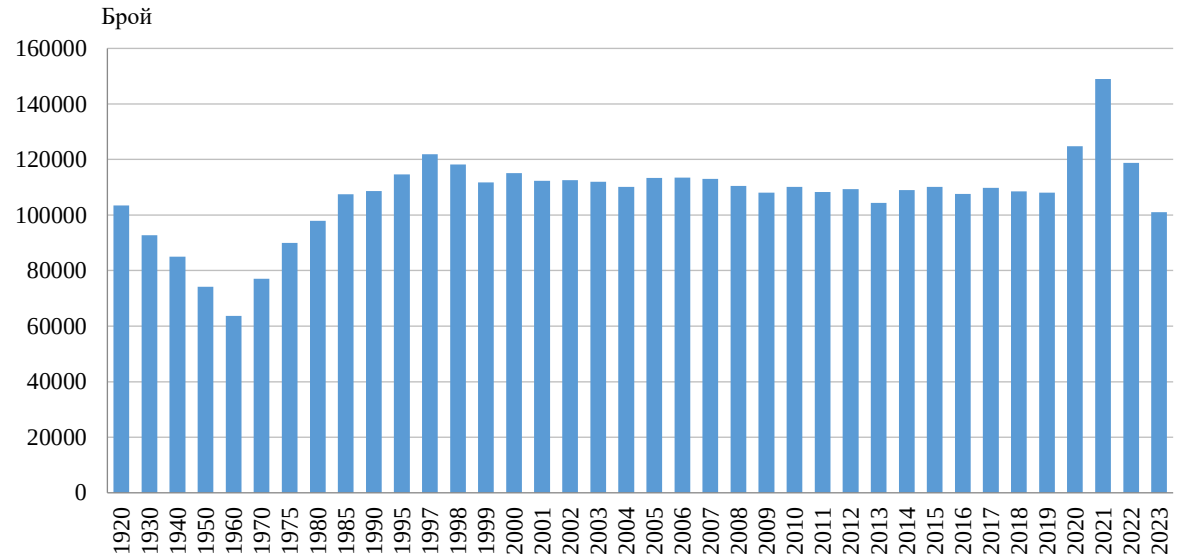
1.3. СМЪРТНОСТ

1.3.1. Обща смъртност

Броят на умрелите лица през 2023 г. е 101 006, а коефициентът на обща смъртност[15] – 15.7‰. Спрямо предходната година броят на умрелите намалява със 17 808, или с 15.0%. **Нивото на общата смъртност продължава да е високо**.

[15] Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

Фигура 8. Умрели през периода 1920 - 2023 година

Източник: НСИ

Смъртността сред мъжете (16.9‰) е по-висока в сравнение със смъртността сред жените (14.5‰). През 2023 г. на 1 000 жени умират 1 076 мъже. Коефициентът на смъртност е по-висок в селата (21.0‰) отколкото в градовете (13.7‰).

В регионален аспект с най-висока смъртност в страната са областите Видин – 23.4‰, Габрово – 21.9‰, и Монтана – 21.6‰. В осем области смъртността е по-ниска от общата за страната, като най-ниска е в София (столица) – 11.4‰.

Таблица 8: Умирания по причини за смъртта – 2023 г. по пол

Причини за смъртта, МКБ - X ревизия	Всичко	Мъже	Жени
България - общо	101 006	52 360	48 646
I. Някои инфекциозни и паразитни болести (A00-B99)	508	294	214
II. Новообразувания (C00-D48)	16 683	9 487	7 196
III. Болести на кръвта, кръвотворните органи и отделни нарушения, включващи имунния механизъм (D50-D89)	102	44	58
IV .Болести на ендокринната система, разстройства на храненето и на обмяната на веществата (E00-E90)	1 428	649	779
V. Психични и поведенчески разстройства (F00-F99)	78	51	27
VI. Болести на нервната сиситема (G00-G99)	880	475	405
VII. Болести на окото и придатъците му (H00-H59)	-	-	-
VIII. Болести на ухото и мастоидния израстък (H60-H95)	-	-	-
IX. Болести на органите на кръвообращението (I00-I99)	61 698	29 880	31 818
X. Болести на дихателната система (J00-J99)	4 921	2 880	2 041
XI. Болести на храносмилателната система (K00-K93)	4 516	2 984	1 532
XII. Болести на кожата и подкожната тъкан (L00-L99)	65	20	45
XIII. Болести на костно-мускулната система и на съединителната тъкан (M00-M99)	43	17	26
XIV. Болести на пикочо-половата система (N00-N99)	1 903	1 009	894
XV. Бременност, раждане и послеродов период (O00-O99)	5	-	5
XVI. Някои състояния, възникващи през перинаталния период (P00-P96)	127	65	62
XVII. Вродени аномалии (пороци на развитието), деформации и хромозомни аберации (Q00-Q99)	79	44	35

Причини за смъртта, МКБ - X ревизия	Всичко	Мъже	Жени
XVIII. Симптоми, признаци и отклонения от нормата, открити при клинични и лабораторни изследвания, некласифицирани другаде (R00-R99)	4 751	2 240	2 511
XX. Външни причини за заболеваемост и смъртност (V01-Y98)	2 239	1 662	577
XXII. Кодове за специални цели (U00-U85)	980	559	421
в т. ч. COVID-19 (U07.1-U07.2)	979	559	420

Източник: НСИ

1.3.2. Преждевременна смъртност

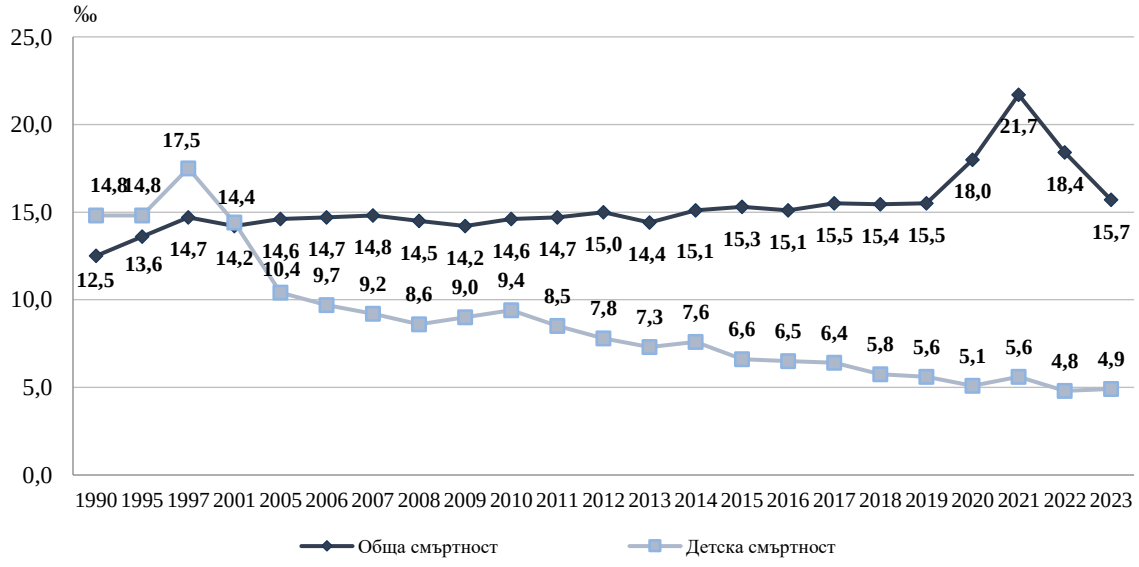
Показателят за преждевременна смъртност[16] през 2023 г. (20.1%) се увеличава спрямо предходната 2022 година (19.2%). В стойностите на показателя за преждевременна смъртност има разлики при мъжете и жените. Умрелите жени на възраст под 65 години са 12.5% от всички умрели жени, а стойността на този показател при мъжете е 27.1%.

1.3.3. Детска смъртност

През 2023 г. в страната са починали 281 деца на възраст до една година, а коефициентът на детска смъртност[17] е 4.9‰. За сравнение, през 2002 г. коефициентът на детска смъртност е бил 13.3‰, а през 2022 г. – 4.8‰.

В регионален аспект през 2023 г. в общо тринадесет области коефициентът на детска смъртност е по-нисък от средния за страната, като най-нисък е в областите Кюстендил – 1.3‰, Габрово – 1.5‰, и Велико Търново – 1.9‰. Най-висока стойност на коефициента на детска смъртност е регистрирана в областите Разград (12.8‰), Сливен (10.8‰) и Стара Загора (8.6‰).

Фигура 9. Коефициент на обща и детска смъртност

Източник: НСИ

1.3.4. Средна продължителност на предстоящия живот

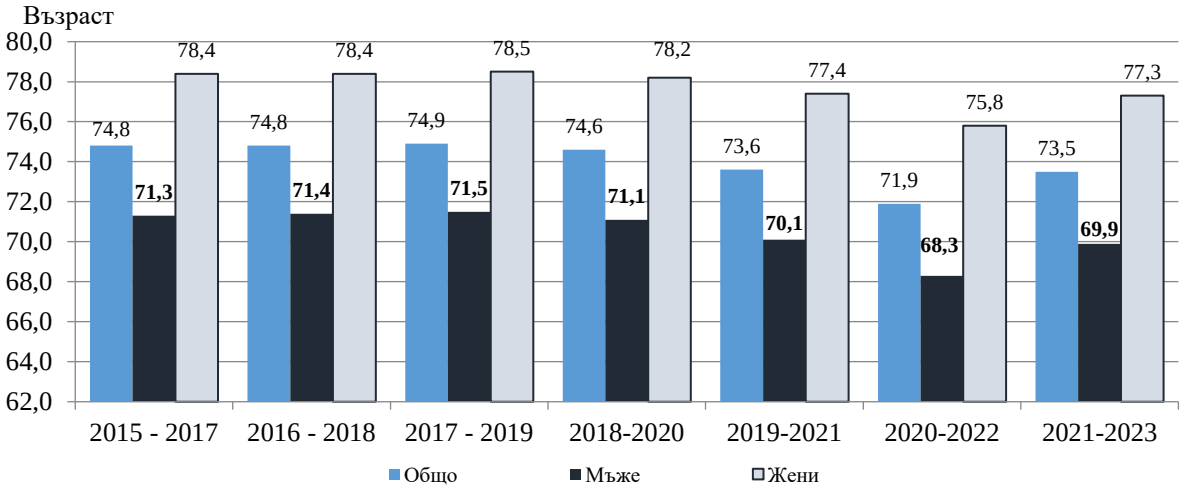
Различните равнища на смъртност сред мъжете и жените, както и сред населението в градовете и селата, определят и разликата в очакваната средна продължителност на предстоящия живот на различните групи население.

[16] Относителен дял на умрелите лица под 65-годишна възраст от общия брой на умиранията.
[17] Брой умрели деца на възраст под 1 година на 1 000 живородени.

Очакваната средна продължителност на предстоящия живот общо за населението на страната, изчислена за периода 2021-2023 г., е 73.5 години, като спрямо предходния период (2020-2022 г.) се увеличава с 1.6 години.

Средната продължителност на живота при мъжете е 69.9 години, докато при жените е със 7.4 години по-висока – 77.3 години. В сравнение с 2013, през 2023 г. наблюдаваме намаление на средната продължителност при мъжете с 1.1 години, а при жените – с 0.7 години.

Фиг.10. Очаквана средна продължителност на предстоящия живот по пол и периоди

Източник: НСИ

1.4. ВЪТРЕШНА И ВЪНШНА МИГРАЦИЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО

1.4.1. Преселвания между населените места в страната (вътрешна за страната миграция)

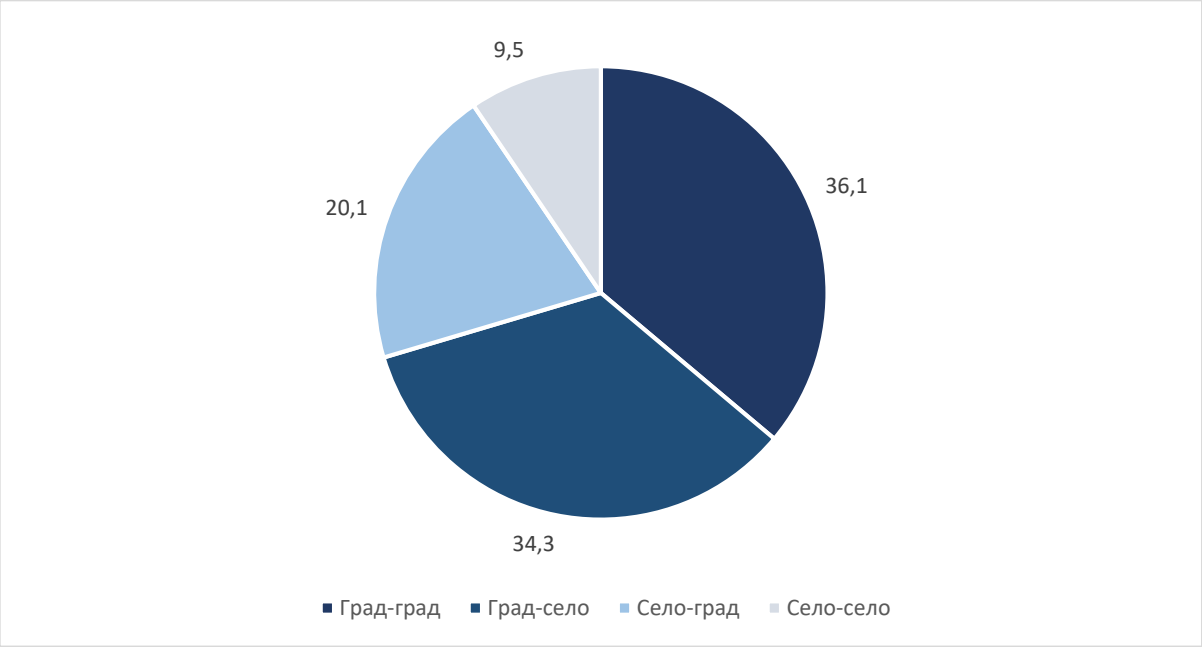
През 2023 година в преселванията между населените места в страната са участвали 107 836 лица.

От всички, които са променили своето обичайно местоживеене вътре в страната, 47% са мъже и 53% – жени.

Преселващите се лица във възрастовата група 0-14 години са 15.8%, лицата на възраст 15-64 години – 66.3%, а тези на 65 и повече години – 17.9% от мигриралите лица.

Най-голямо териториално движение има по направлението „град-град“ (36.1%), последвано от направлението „град-село“ (34.3%) и „село-град“ (20.1%). Значително по-малък по брой и относителен дял е миграционният поток по направлението „село-село“ – (9.5%) от мигриралите лица.

Фиг. 11. Направления на вътрешната миграция през 2023 г.

Източник: НСИ

Най-голям брой от преселващите се в страната са избрали област София (столица) за свое ново местоживеене (15 319), като с най-големи относителни дялове в този миграционен поток са областите София – 10.8%, и Благоевград – 8.7%.

Най-малко са преселилите се в столицата от областите Разград – 0.7%, и Търговище и Силистра – по 0.8%.

1.4.2. Миграция от страната в чужбина (миграция извън страната/външна миграция/емиграция)

През 2023 г. 15 227 души са променили своя настоящ адрес от страната в чужбина, като 60.9% от тях са мъже. Емигрантите на възраст 0-14 г. са 6.2%, тези на възраст 15-64 години са 84.1%, а на 65 и повече навършени години – 9.7% от всички емигранти.

Най-предпочитани от емигрантите дестинации са Германия (18.1%), Обединеното кралство (16.9%) и Франция (8.4%).

1.4.3. Миграция от чужбина в страната (имиграция)

Лицата, които са сменили местоживеенето си от чужбина в България, или потокът на имигрантите, включва български граждани, завърнали се в страната, както и граждани на други държави, получили разрешение или статут за пребиваване в страната.

През 2023 г. 56 807 лица са променили своето обичайно местоживеене от чужбина в България. Относителният дял на мъжете е 53.7%, а на жените – 46.3%.

Сред дошлите да живеят в страната 14.1% са във възрастовата група 0-14 години, 73.1% са на възраст 15-64 години, а на 65 и повече навършени години са 12.8% от имигрантите.

Най-висок е делът на имигрантите от Турция (25.0%), Украйна (17.5%) и Руската федерация (9.7%).

1.4.4. Механичен прираст на населението

Съществено влияние върху броя и структурите на населението в страната оказва и **механичният прираст** (нетното салдо от външната миграция), който **през 2023 г.** е

положителен – плюс 41 580 души. Той се формира като разлика между броя на заселилите се и изселилите се от страната.

Изменението на населението в резултат на външната миграция, измерено чрез **коефициента на нетна миграция,** е 6.4‰[18].

През 2023 г. най-голям механичен прираст има в областите Кърджали (34.5‰), Бургас (20.6‰) и Варна (12.3‰). С най-голямо намаление на населението в резултат на отрицателния механичен прираст са областите Смолян (-1.5‰) и Ямбол (-0.9‰).

ЧАСТ II. СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО

СОЦИАЛНИ НЕРАВЕНСТВА, СОЦИАЛНИ ДИСБАЛАНСИ И СОЦИАЛНА СИГУРНОСТ. РАЗВИТИЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ. СОЦИОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОЦЕСИ.

2.1. СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ПОЛ

Мъжете са 3 097 698 (48.1%), а жените - 3 347 783 (51.9%), или на 1 000 мъже се падат 1 081 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 55 години. С нарастването на възрастта се увеличават броят и относителният дял на жените от общото население на страната.

Таблица 9: Население към 31.12.2023 г. по възраст и пол

Възрастови групи	Пол		
	Всичко	Мъже	Жени
Общо	**6 445 481**	**3 097 698**	**3 347 783**
0	57 162	29 298	27 864
1 - 4	230 109	117 837	112 272
5 - 9	305 416	157 070	148 346
10 - 14	318 338	163 347	154 991
15 - 19	313 235	161 945	151 290
20 - 24	279 466	143 596	135 870
25 - 29	270 638	139 114	131 524
30 - 34	363 731	187 076	176 655
35 - 39	429 309	221 413	207 896
40 - 44	452 069	233 741	218 328
45 - 49	506 302	258 668	247 634
50 - 54	487 228	246 559	240 669
55 - 59	445 981	219 685	226 296
60 - 64	455 588	215 118	240 470
65 - 69	450 176	199 137	251 039
70 - 74	420 925	172 953	247 972
75 - 79	323 530	121 543	201 987
80 +	336 278	109 598	226 680

Източник: НСИ

Неравномерно е разпределението на мъжете и жените по възраст.

Запазва се тенденцията с нарастване на възрастта да се увеличава броят и относителният дял на жените от общото население на страната. Това води до

[18] Отношение на нетната миграция към средногодишното население през годината (на 1 000 души).

феминизация на социалните проблеми и предизвикателства в по-високите възрастови групи на населението.

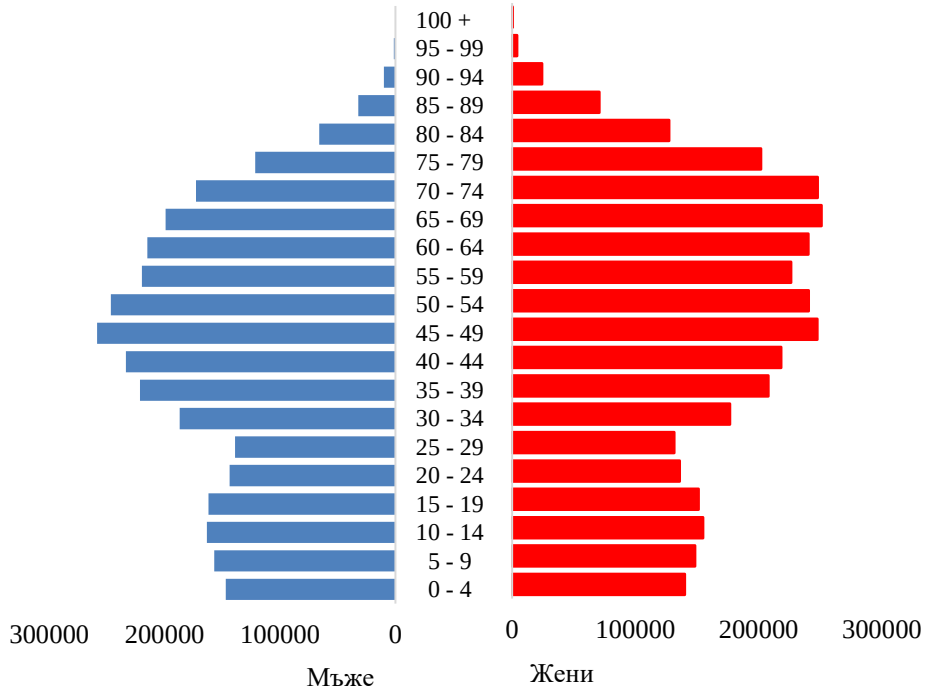
Неравномерно е разпределението на мъжете и жените и по местоживеене.

Към 31.12.2023 г. в градовете живеят 4 738 461 души, или 73.5%, а в селата – 1 707 020 души, или 26.5% от населението на страната.

Това води до многоаспектни проблеми в социалните ролеви отношения – икономически, трудови, професионални, семейни и др.

2.2. СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ВЪЗРАСТ

Фиг. 12. Възрастова структура на населението към 31.12.2023 година

Източник: НСИ

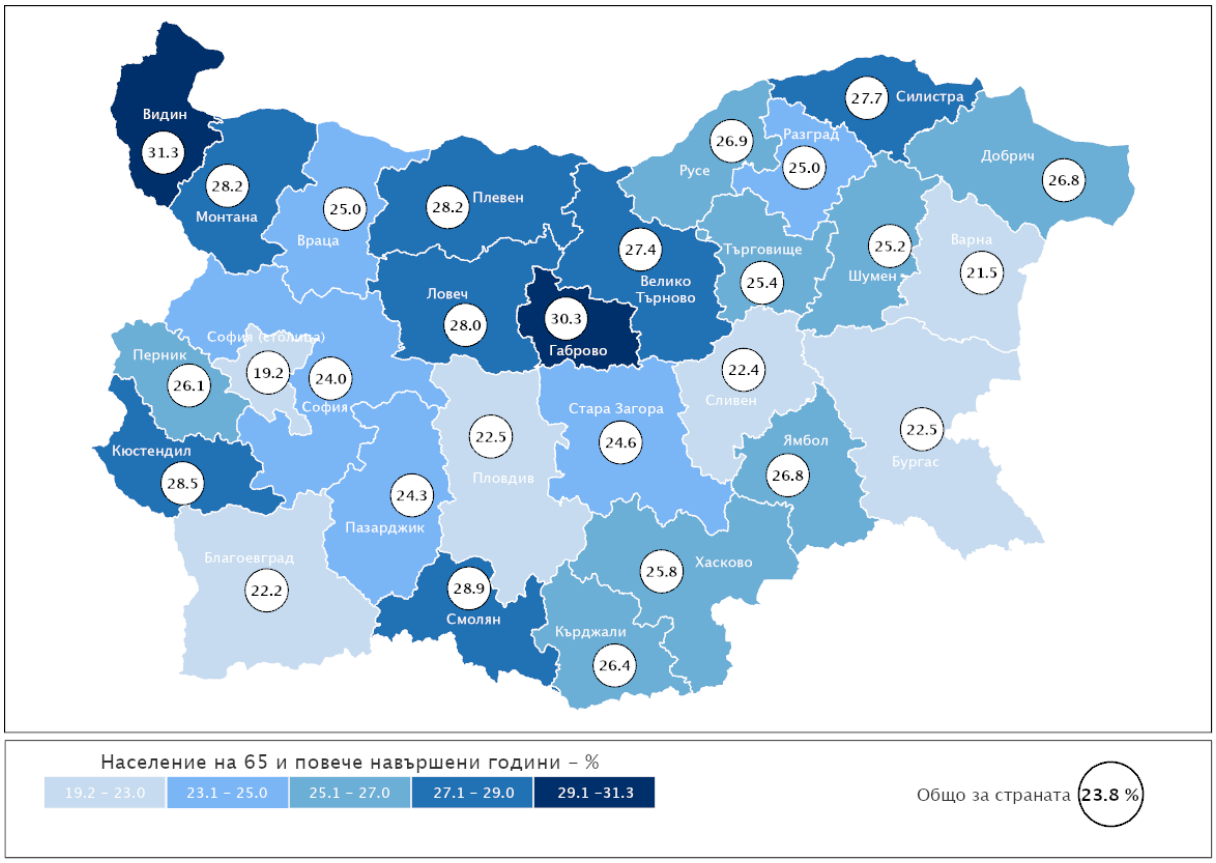
Продължава процесът на застаряване на населението.

В края на 2023 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 530 909, или 23.8% от населението на страната. В сравнение с 2022 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0.3 процентни пункта.

Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 27.7%, а на мъжете – 19.5%. Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея – на по-ниската средна продължителност на живота при тях.

В регионален аспект делът на лицата на 65 и повече навършени години е най-висок в областите Видин (31.3%), Габрово (30.3%) и Смолян (28.9%). Общо в двадесет и две области този дял е над средния за страната. Най-нисък е делът на възрастното население в областите София (столица) – 19.2%, Варна – 21.5%, и Благоевград – 22.2%.

Фиг. 13. Относителен дял на населението на 65 и повече навършени години към 31.12.2023 г. по области

Източник: НСИ

Общо за ЕС-27 относителният дял на населението на 65 и повече навършени години е 21.3%. Най-висок е този дял в Италия (24.0%) и Португалия (24.0%). Общо в седемнадесет страни, включително и България, делът на възрастното население е над 20.0%.

Към 31.12.2023 г. **децата до 15 години в страната са 911 025, или 14.1% от общия брой на населението**.

Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в областите Сливен – 18.9%, Ямбол – 15.2%, и Бургас – 14.9% от населението на областта. Общо в седемнадесет области този дял е под общия за страната, като най-нисък е в областите Смолян – 10.6%, Видин – 11.5%, и Габрово – 11.7%.

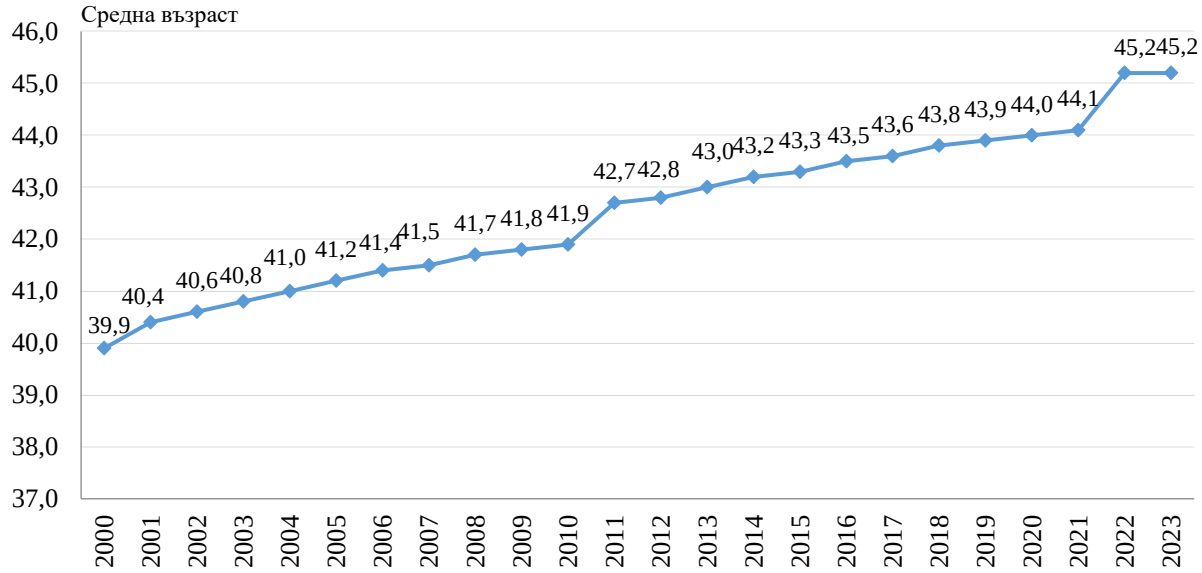
През 2022 г. делът на най-младото население в ЕС-27 е 14.9%, като най-нисък е в Италия – 12.4%, Португалия – 12.9%, и Малта – 12.7%, а най-висок е в Ирландия – 19.3%, Швеция – 17.4%, и Франция – 17.3%.

Към 31.12.2023 г. **общият коефициент на възрастова зависимост[19] в България е 61.0%,** или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат по-малко от две лица в активна възраст. Това съотношение е по-благоприятно в градовете – 57.6%, отколкото в селата – 71.3%. Във всички области на страната този показател е над 50.0%. Най-ниска е стойността на коефициента в София (столица) – 51.5%, а най-неблагоприятно е съотношението в областите Видин – 74.8%, и Габрово и Ямбол – 72.3% във всяка.

[19] Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата от населението в „зависимите“ възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 лица от населението в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти.

Застаряването на населението през годините води до повишаване на неговата **средна възраст**, която от 40.6 години през 2002 г. нараства до **45.2 години в края на 2023 година.** Средната възраст на населението в градовете е 44.4 години, а в селата – 47.5 години.

Фиг. 14. Средна възраст на населението

Източник: НСИ

Тенденцията на застаряване на населението води до промени и в неговата основна възрастова структура – **под, във и над трудоспособна възраст.** Влияние върху съвкупностите на населението във и над трудоспособна възраст оказват както застаряването на населението, така и законодателните промени[20] при определянето на възрастовите граници за пенсиониране.

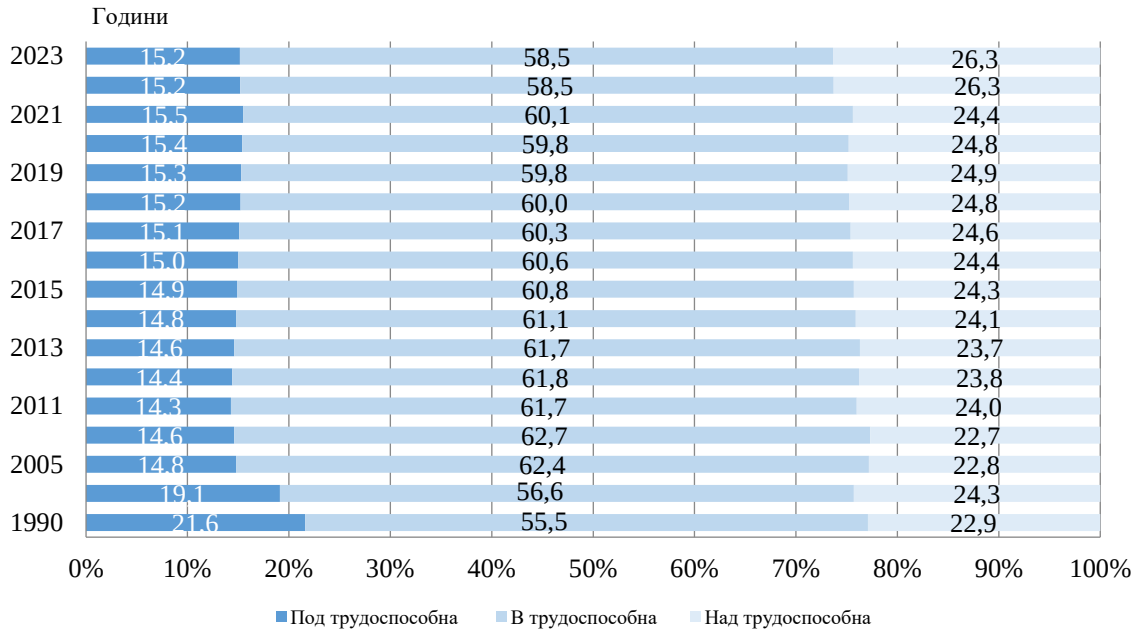
За 2023 г. тези граници за населението в трудоспособна възраст са до навършването на 62 години за жените и 64 години и 6 месеца за мъжете.

Населението в трудоспособна възраст към 31.12.2023 г. е 3 769 хил. души, или 58.5% от населението на страната, като мъжете са 1 971 хил., а жените – 1 798 хиляди.

Към края на 2023 г. над трудоспособна възраст са 1 698 хил. души, или 26.3%, а под трудоспособна възраст – 977 хил. души, или 15.2% от населението на страната.

[20] Възрастовите граници за разпределение на населението по категориите под, във и над трудоспособна възраст са определени съгласно Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж, приета с Постановление №30 на МС (ДВ, бр. 21/17.03.2000 година).

Фигура 15: Население под, във и над трудоспособна възраст към 31.12.

Източник: НСИ

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез **коефициента на демографско заместване,** който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 години) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60-64 години). Към 31.12.2023 г. това съотношение е 69.

Най-благоприятно е съотношението в областите Сливен – 92, София (столица) – 87, и Варна – 81 лица. Най-нисък е този показател в областите Смолян – 44, Кърджали – 47, и Силистра, където 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват от 53 лица, влизащи в трудоспособна възраст.

Таблица 10: Коефициенти на възрастова зависимост общо за страната и по статистически райони – 2023 г.

Статистически райони	Отношение на населението на възраст под 15 и над 65 и повече години към населението на възраст от 15 до 64 години - %	Отношение на населението на възраст 65 и повече години към населението на възраст от 15 до 64 години - %
Общо за страната	**61.0**	**38.2**
Северозападен	69.4	47.1
Северен централен	66.4	45.6
Североизточен	60.1	37.7
Югоизточен	64.5	38.8
Югозападен	55.0	32.6
Южен централен	61.9	39.2

Източник: НСИ

2.3. УЧАСТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

Степента на завършено образование е основен фактор и важно условие за повишаване на заетостта, получаването на по-високи доходи и ограничаване на бедността, както и за постигане на по-добро качество и стандарт на живота на населението. Това е фактор и условие за балансирано демографско развитие на населението, както и за подобряване на качеството на човешките ресурси.

Колкото по-висока е степента на образование, толкова по-малко хората са застрашени от бедност и риск от бедност.[21]

2.3.1. Образование в Република България през учебната 2023/2024 г.[22]

Основните резултати от проведените от Националния статистически институт годишни изчерпателни изследвания, характеризиращи дейността на образователните институции, показват, че:

- През учебната 2023/2024 година в предучилищното образование (детските градини и подготвителните групи в училищата) са записани 216.9 хил. деца;
- през 2023 г. основно образование са завършили 63.4 хил. ученици, а завършилите средно образование в общообразователни и професионални училища са съответно 24.2 хил. и 15.4 хил. ученици;
- записаните в различните степени на висшето образование („професионален бакалавър“, „бакалавър“ и „магистър“) за академичната 2023/2024 година са 190.5 хиляди;
- към 31.12.2023 г. за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ у нас се обучават 6 095 лица, от които 651 чужди граждани.

2.3.1.1. Предучилищно образование

Към 31.12.2023 г. в страната функционират 1 827 самостоятелни детски градини. В предучилищно образование, провеждано в детските градини и подготвителните групи в училищата, са записани 216.9 хил. деца, от които 51.5% са момчета.

Обхватът на децата в това образователно ниво, изчислен чрез груповия нетен коефициент на записване[23] за учебната 2023/2024 година, е 87.9%. Най-висок е този показател в област Смолян (96.8%), а най-нисък в област Сливен (74.8%).

Средният брой деца в една самостоятелна детска градина за страната е 119, като в градовете е значително по-голям – 152, отколкото в селата – 62. В една група са записани средно 22 деца, съответно 23 в градовете и 20 в селата.

През учебната 2023/2024 година в страната функционират 123 лицензирани частни детски градини. Те са посещавани от 6 129 деца, или 2.8% от записаните в детските градини.

Педагогическият персонал, зает в детските градини, е 20.0 хил. и в сравнение с предходната учебна година се увеличава с 254 души. Детските учители са 96.2% от педагогическия персонал

2.3.1.2. Общо образование

Към 31.12.2023 г. общообразователно и профилирано обучение се провежда в 1 931 общообразователни училища[24], от които 128 начални, 1 123 основни, 74 обединени,

[21] Лица в риск от бедност са тези, които живеят в домакинство с общ разполагаем нетен доход под линията на бедност. За изследване на равнището на бедност в методологията на Евростат се използва общ разполагаем нетен доход. Линията на бедност представлява 60 на сто от медианния общ разполагаем нетен доход (след социалните трансфери) на еквивалентна единица. Поради различния състав и брой лица в домакинствата се прилагат еквивалентни скали. Използва се модифицираната скала на ОИСР, според която първият възрастен на 14 и повече навършени години получава тегло единица, вторият възрастен на 14 и повече навършени години - тегло 0.5, и всяко дете под 14 години - тегло 0.3. Теглата се присъждат на всеки член на домакинството и се сумират, за да се получи еквивалентен размер на домакинството. Общият разполагаем нетен доход за всяко домакинство се разделя на неговия еквивалентен размер и се формира общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица.

[22] Образованието в Република България през учебната 2023/2024 година (nsi.bg)

[23] Груповият нетен коефициент на записване на децата в детските градини се изчислява в проценти като отношение на броя на децата в детските градини във възрастовата група 3-6 години към броя на населението в същата възрастова група.

[24] Вкл. българските училища в чужбина, финансирани от държавата.

115 гимназии и 491 средни училища. В сравнение с предходната година общообразователните училища намаляват с 11. Учениците, записани в общообразователни програми, са 544.9 хил., от които 74.1 хил. са в училища в селата. В една паралелка в дневните общообразователни училища се обучават средно по 21 ученици.

В тези училища през 2023 г. основно образование са завършили 62.0 хил., а средно – 24.2 хил. ученици.

През учебната 2023/2024 година учителите (вкл. директори и заместник-директори с преподавателска заетост) в общообразователните училища са 55.8 хиляди. От тях 95.9% са със завършена образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“, 3.2% са завършили „професионален бакалавър“ или еквивалентна в миналото степен и 0.8% са със средно образование.

В учителската професия преобладават жените – 85.4% от общия брой на учителите.

Към 31.12.2023 г. в страната функционират 94 частни общообразователни училища, от които 9 начални, 33 основни, 19 профилирани гимназии и 33 средни училища. В тях са записани общо 14 110 ученици, или 2.6% от общия брой на учениците в общото образование.

2.3.1.3. Професионално образование и обучение

Професионалното образование и обучение през учебната 2023/2024 година се осъществява в 21 училища по изкуствата, 25 спортни училища, 356 професионални гимназии и 19 професионални колежа с прием след средно образование. Общият брой на учащите в професионални програми е 166.0 хиляди.

В професионалното образование преобладават момчетата – 58.8% от общия брой на учениците в тази образователна програма.

През 2023г. средно образование в училищата по изкуствата, спортните училища и професионалните гимназии с диплома са завършили 15.3 хил. души.

Степен на професионална квалификация по съответните учебни програми е придобита, както следва:

- първа степен професионална квалификация – 479 ученици;
- втора и трета степен професионална квалификация – съответно 2.0 и 17.3 хил. ученици;
- четвърта степен професионална квалификация в професионалните колежи с прием след завършено средно образование – 217 ученици.

При завършилите програми за придобиване на трета степен професионална квалификация най-висок е относителният дял на учениците, изучавали специалности в областите[25] „Техника“ – 24.7% и „Услуги за личността“ – 17.3%.

При завършилите програми за придобиване на четвърта степен професионална квалификация водеща е областта „Обществена сигурност и безопасност“ – 29.0%, следвана от „Здравеопазване“ – 25.3%.

През учебната 2023/2024 година 1 536 ученици се обучават в 30 частни професионални гимназии и частни професионални колежа с прием след средно образование, или 0.9% от всички ученици в професионалното образование.

През настоящата учебна година учителите (вкл. директори и заместник-директори с преподавателска заетост) в професионалното образование са общо 12.8 хил., като 96.2%

[25] За професионалното образование и обучение областите на образование са представени според Списъка на професиите за професионално образование и обучение (утвърден със Заповед №РД09-4493/18.11.2021 година на министъра на образованието и науката).

от тях са с придобита образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“.

В програми за професионално обучение срещу заплащане за придобиване на степен на професионална квалификация в центрове за професионално обучение и професионални гимназии през 2023 г. са били записани 8.8 хил. лица на възраст 16 и повече години. По степени на професионална квалификация разпределението им е следното: първа степен – 3.5 хил., втора степен – 2.3 хил., и трета степен – 3.0 хил. души.

2.3.1.4. Висше образование

За първи път като източник на данни за статистиката на висшето образование е използван административен регистър – Регистър на всички действащи, прекъснали и завършили студенти и докторанти, който се води и поддържа като електронна база данни от Министерството на образованието и науката чрез Националния център за информация и документация (НАЦИД).

През учебната 2023/2024 година студентите в България, записани в четирите образователно-квалификационни степени „професионален бакалавър“, „бакалавър“, „магистър“ и „доктор“, са 196.6 хил.

Колежи (образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“)

През учебната 2023/2024 година за придобиване на образователно-квалификационна степен (ОКС) „професионален бакалавър“ в колежите се обучават 6 321 студенти, от които 90.2% са български граждани. От общия брой студенти в тази ОКС 1 098 души, или 17.4%, са записани в частни колежи.

През 2023 г. ОКС „професионален бакалавър“ са придобили 1 603 студенти, от които 63.0% са жени. Най-голям е броят на дипломираните по специалности в следните области на образование[26]:

- „Здравеопазване“ – 684 души (42.7%);
- „Технически науки и технически професии“ – 298 души (18.6%);
- „Персонални услуги“ – 188 души (11.7%);
- „Бизнес и администрация“ – 152 души (9.5%);
- „Образование“ – 134 (8.4%).

Преподавателите в колежите са 625, от които на основен трудов договор – 322, или 51.5%.

Университети и специализирани висши училища (образователно-квалификационни степени „бакалавър“ и „магистър“)

През учебната 2023/2024 година за придобиване на ОКС „бакалавър“ и „магистър“ в университетите и специализираните висши училища се обучават 184.2 хил. студенти, от които в частни учебни институции са записани 20.7 хил., или 11.3%.

Български граждани са 169.1 хил., или 91.8% от всички студенти в университети и специализирани висши училища, а чуждестранни – 15.1 хиляди.

Най-голям е броят на чуждестранните студенти от Гърция – 21.1%, следват тези от Обединеното кралство – 14.4%, Германия – 9.8%, Украйна – 9.5% и Италия – 6.1% от общия брой чуждестранни студенти. Студентите чужденци у нас избират да учат специалности предимно в областта на здравеопазването, като 63.3% от тях се обучават в тази област, а 49.5% от всички чуждестранни студенти изучават специалност „Медицина“. През 2023 г. в университетите и специализираните висши училища в

[26] Съгласно Класификация на областите на образование и обучение 2015 (КОО 2015)

страната са се дипломирали 42.5 хил. души, от които придобилите ОКС „бакалавър“ са 22.1 хил., а ОКС „магистър“ – 20.4 хиляди.

Броят на дипломираните е най-висок в областите на образование[27] „Бизнес и администрация“ (21.4%), „Образование“ (17.2%), „Науки за обществото и човешкото поведение“ (10.9%), „Здравеопазване“ (9.7%) и „Технически науки и технически професии“ (8.9%).

През учебната 2023/2024 година преподавателите в университетите и специализираните висши училища са 20.5 хил. души, от които жените са 52.0%. На основна работа са 12.6 хил., или 61.5%.

Образователна и научна степен „доктор“

Към 31.12.2023 г. у нас се обучават общо 6 095 докторанти, като от тях 53.6% са жени. В редовна форма на обучение са зачислени 3 697 души, или 60.7% от докторантите.

Чуждестранните докторанти са 651, или 10.7% от общия брой. Най-висок е делът на тези от Китай – 22.6%, следвани от докторантите от Гърция (16.6%), Република Северна Македония (7.2%), Израел (6.3%) и Косово (6.1%).

В частни институции се обучават 2.8% от докторантите, като от тях 75 души, или 11.5%, са чужденци.

През 2023 г. образователна и научна степен „доктор“ са придобили 955 души, от които 517, или 54.1%, са жени. Най-голям е делът на дипломираните в следните области на образование[28]:

- „Здравеопазване“ – 156 души (16.3%);
- „Науки за обществото и човешкото поведение“ – 121 души (12.7%);
- „Бизнес и администрация“ – 103 души (10.8%);
- „Образование“ – 85 души (8.9%);
- „Технически науки и технически професии“ – 58 души (6.1%).

2.4. ЗДРАВЕН СТАТУС НА НАСЕЛЕНИЕТО[29]

2.4.1. Здравен статус на населението и устойчиво развитие. Състояние и развитие на заболяемостта на населението в страната

2.4.1.1. Обща заболяемост по обръщаемост на населението към лечебните заведения

От 2001 до 2023 г. включително липсва пълен обхват на информацията от лечебните заведения за извънболнична помощ за общата заболяемост на населението, за нейната структура и за интензитета ѝ по възрастови групи.

Изключение от горното представлява статистиката за заболеваемостта по обръщаемостта на населението към лечебните заведения по повод на заболявания, подлежащи на задължително съобщаване: инфекциозни болести, туберкулоза, злокачествени новообразувания и др.

2.4.1.2. Заболяемост от някои болести, подлежащи на задължително съобщаване

По данни на НЦОЗА, през 2023 г. заболяемостта от ***злокачествени новообразувания*** се запазва почти на нивото на предходната година (405.8‰) и показателят възлиза на 406.5‰. Най-висока е заболяемостта от рак на млечната жлеза при жените (92.2‰) и рак на мъжките полови органи (91.8‰), следвани от рак на храносмилателните органи (87.9‰).

[27] Съгласно Класификация на областите на образование и обучение 2015 (КОО 2015)
[28] Съгласно Класификация на областите на образование и обучение 2015 (КОО 2015)
[29] Източник: Национален център за обществено здраве и анализи.

Наблюдават се териториални различия в броя на новооткритите заболявания от злокачествени новообразувания на 100 000 население. Най-висока е заболяемостта в областите Русе (569.1‰), Хасково (552.4‰), Кърджали (521.7‰), Варна (514.2‰) Плевен (512.5‰), а най-ниска – в София (171.8‰).

2.4.1.3. Заболяемост по хоспитализации

Статистическите данни за ***заболяемостта по хоспитализации*** за периода 2005-2019 г. показват, че броят на хоспитализираните случаи в стационарите на лечебните заведения непрекъснато нараства общо и основно във възрастовите групи над 18 г. След известни колебания в годините с COVID-19 през 2022 г. достига 2 197 743. Във връзка с Регламент ((ЕС) 2022/2294 на Комисията за изпълнение на Регламент (ЕО) №1338/2008 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на статистиката за заведенията за здравно обслужване, човешките ресурси в областта на здравното обслужване и използването на здравното обслужване, за 2023 г. се отчитат както хоспитализираните случаи с престой над 24 часа, така и хоспитализираните дневни случаи с престой до 24 часа, в лечебните заведения със стационар. Техният общ брой е 2 954 636. Най-голям е броят на хоспитализираните случаи общо на 100 000 население сред лицата над 65-годишна възраст (79 732.1), следва групата на лицата 18-64 г. (38 015.4) и най-нисък е при децата от 0 до 17 години – 3.1 пъти по-нисък от този над 65 години.

Сред причините за хоспитализация по класове водещи са фактори, влияещи върху здравното състояние на населението и контакта със здравните служби (33.4%), болестите на органите на кръвообращението (10.0%), болестите на храносмилателната система (7.7%), травми, отравяния и някои други последици от въздействието на външни причини (6.8%), които обуславят общо 57.9% от хоспитализациите.

Структурата на хоспитализациите по класове се различава съществено по възрастови групи. При лицата 0-17 години водещи са болестите на дихателната система (27.8%). При лицата от 18 до 64 г. водещи са 4 класа: фактори, влияещи върху здравното състояние на населението и контакта със здравните служби (33.3%), болести на храносмилателната система (8.6%), болести на органите на кръвообращението (7.4%), бременност, раждане и послеродов период (6.9%). При лицата на възраст 65 и повече години на първо място в структурата са фактори, влияещи върху здравното състояние на населението и контакта със здравните служби (38.5%), следват болестите на органите на кръвообращението (15.4%), болести на храносмилателната система (7.5%) и новообразувания (5.7%), които общо обуславят повече от половината от хоспитализираната заболеваемост в тази възрастова група.

2.4.1.4. Психично здраве

След промените в системата на здравеопазване през 2000 г. голяма част от институционализираните амбулаторни услуги преминаха в частния сектор, което имаше положителен ефект върху обслужването на пациентите като цяло, особено при тези с така наречените чести психични разстройства – леки депресии, тревожни разстройства, посттравматичен стрес, нарушения в съня и др. Въпреки тези промени, психичното здраве на българите не се подобрява. Причините за това са комплексният характер на факторите, които го обуславят, немалка част от които са извън системата на психиатрично обслужване – жизнената среда, нивото на стрес в ежедневието, условията на труд, взаимоотношенията в семейството, качеството на живот, социалното благополучие. България изостава много сериозно от европейските страни по отношение отделяните средства за обществено здраве и в частност за психично здраве. Броят на психиатрите намалява от 720 през 2019 г. на 680 през 2023 г. България остава с най-малък брой психиатри на 100 000 души население в Европейския съюз.

2.4.1.5. Трайно намалена работоспособност. Вид и степен на увреждане

Броят на лицата с първично определена трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 16-годишна възраст, след наблюдаваното намаление през 2020 и 2022 г. нараства през 2023 г. и достига 64 719 души. Данните за 2023 г. са от Информационна система за контрол на медицинската експертиза и Единната информационна система на медицинската експертиза.

Броят на освидетелстваните и преосвидетелствани лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане е значителен като през 2023 г. възлиза на 182 789 души. Най-висок е относителният дял на тези лица от възрастовата група над 60 години (47.5%), следвани от възрастовата група 50-59 години (29.3%).

Относителният дял на освидетелстваните лица над 16 г. с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане 50-70% нараства в сравнение с 2022 година и е 38.0. Следват лицата с над 90% трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане – 27.2% (27.4% за 2022 г.), със 71-90% – 25.1% (23.5% за 2022 г.) и до 50% са 9.7% (13.6% за 2022 г.).

Запазва се структурата на причините за трайно намалена работоспособност на лицата над 16 години, като най-честата причина са Болестите на органите на кръвообращението, които обхващат 27.3% от общия брой на случаите на освидетелстваните лица с призната трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане. Следват Новообразуванията (22.3%), Болестите на костно-мускулната система и съединителната тъкан (12.1%), Болестите на ендокринната система, разстройствата на храненето и обмяната на веществата (7.7%), Психични и поведенчески разстройства (7.0%) и др.

След намаление през 2020 г. и 2022 г. се регистрира увеличаване на броя на освидетелстваните деца до 16-годишна възраст, признати за лица с вид и степен на увреждане, като през 2023 г. достига нивото от 2019 г. и възлиза на 3 446 деца (при 2 979 за 2022 г.) или 3.5 на 1000 население до 16 години (3.0‰ за 2022 г.). Най-голям е броят и делът на децата със степен на увреждане 50-70% – 1 532 (44.4%). Всяко четвърто дете с увреждане е със степен 71-90% увреждане (29.1%), с най-тежката степен над 90% са 17.5%.

Структурата на причините за вида и степента на увреждане при децата е различна от тази при лицата над 16-годишна възраст. Най-честата причина са Психичните и поведенческите разстройства (32.3%), Вродените аномалии (16.7%), Болестите на дихателната система (13.4%) и Болести на нервната система (10.7%). Тази структура с някои изключения се запазва през годините.

2.5. ЕТНИЧЕСКА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО

Според окончателните данни на НСИ от преброяването на населението през 2021 година и по признак етническа принадлежност, броят на лицата, самоопределили се като българи е 5 118 494, или 84.6% от лицата, отговорили на въпроса за етническа принадлежност, турци – 508 378, или 8.4% от отговорилите лица, роми – 266 720, или 4.4% от отговорилите лица, друг етнос са посочили 79 006 души, или 1.3%, а броят на тези, които не се самоопределят по етнически признак е 15 746 (0.3%).

2.6. РЕЛИГИОЗНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО

Според окончателните данни на НСИ от преброяването на населението през 2021 година и на принципа на самоопределянето по признак вероизповедание, населението има следния профил:

Таблица 11: Структура на населението по признак вероизповедание към 07.09.2021 г.

Вероизповедание	Брой
Християнско	4 219 270
Мюсюлманско	638 708
Юдейско	1 736
Друго	6 451
Нямам	305 102
Не мога да определя	259 235
Непоказано[30]	616 681

Източник: НСИ

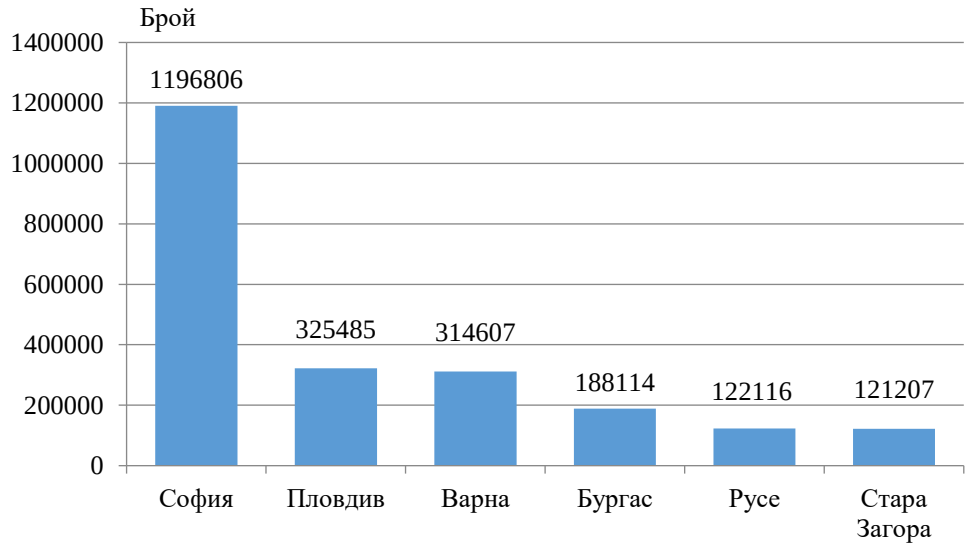
2.7. ТЕРИТОРИАЛНА СТРУКТУРА И ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Разпределението на населението в страната е неравномерно.

Към 31.12.2023 г. в градовете живеят 4 738 461 души, или 73.5%, а в селата - 1 707 020 души, или 26.5% от населението на страната.

Към края на 2023 г. населените места в България са 5 256, от които 257 са градове и 4 999 – села. Населените места без население са 201. Най-голям е техният брой в областите Велико Търново и Габрово – по 67. В 1 245, или в 23.7% от населените места, живеят от 1 до 49 души включително. С население над 100 хил. души са шест града в страната, в които живеят 35.2% от населението на страната.

Фиг. 16. Градове с население над 100 000 жители към 31.12.2023 година

Източник: НСИ

Към края на 2023 г. страната е разделена на 6 статистически района, 28 области и 265 общини.

[30] В категорията "Непоказано" са включени лицата, добавени от административни източници, за които липсва информация в използваните при преброяването регистри.

Статистически райони

Половината от населението на страната (51.5%) живее в Югозападния и Южния централен район, а най-малък по брой на населението е Северозападният район – 664 хил. души, или 10.3% от населението на страната.

През 2023 г. в два статистически района населението намалява спрямо 2022 г., като намалението в Северозападния е с 1.1% и в Северния централен район – с 0.9%. В останалите статистически райони населението нараства.

Население по статистически райони към 31.12.2023 година

Статистически район	Население към 31.12.2023 - брой	Население към 31.12.2023 - %	Прираст на населението - брой	Прираст на населението - %
Северозападен	664024	10.3	-7478	-1.1
Северен централен	680359	10.6	-5975	-0.9
Североизточен	826134	12.8	2250	0.3
Югоизточен	951167	14.8	2757	0.3
Югозападен	2019167	31.3	2613	0.1
Южен централен	1304630	20.2	3604	0.3

Източник: НСИ

Области

Най-малка по население е област Видин, в която живеят 71 773 души, или 1.1% от населението на страната, а най-голяма е област София (столица) – с 1 286 965 души (20.0%). Четири са областите с население над 300 хил. души, като в първите три от тях – София (столица), Пловдив и Варна, живее повече от една трета от населението на страната (36.5%).

Таблица 12: Население по области към 31.12.2023 година

Области	Население към 31.12.2023 - брой	Население към 31.12.2023 - %	Прираст на населението - брой	Прираст на населението - %
Общо за страната	**6445481**	**100.0**	**-2229**	**- 0.03**
Благоевград	287077	4.5	-1084	-0.40
Бургас	384446	6.0	5850	1.50
Варна	434191	6.7	3344	0.80
Велико Търново	202232	3.1	-1801	-0.90
Видин	71773	1.1	-981	-1.30
Враца	147619	2.3	-1255	-0.80
Габрово	94862	1.5	-1095	-1.10
Добрич	146635	2.3	-573	-0.40
Кърджали	146562	2.3	4054	2.80
Кюстендил	107673	1.7	-1030	-0.90
Ловеч	112225	1.7	-1131	-1.00
Монтана	114526	1.8	-1646	-1.40
Пазарджик	225261	3.5	-948	-0.40
Перник	111032	1.7	-714	-0.60
Плевен	217881	3.4	-2465	-1.10
Пловдив	633586	9.8	2070	0.30

Разград	100696	1.6	-411	-0.40
Русе	187830	2.9	-1793	-0.90
Силистра	94739	1.5	- 875	-0.90
Сливен	170051	2.6	-532	-0.30
Смолян	92107	1.4	-1247	-1.30
София	226420	3.5	-1190	-1502
София (столица)	1286965	20.0	6631	0.50
Стара Загора	290350	4.5	-1502	-1502
Търговище	95609	1.5	-592	-0.60
Хасково	207114	3.2	-325	-0.20
Шумен	149699	2.3	71	0.00
Ямбол	106320	1.6	-1059	-1.00

Източник: НСИ

В сравнение с 2022 г. пет области увеличават населението си. Най-голямо е това увеличение за областите Кърджали и Бургас, съответно с 2.8 и 1.5%. При двадесет и две области има намаление, като най-голямо е за областите Монтана – с 1.4%, Видин и Смолян – с по 1.3%.

Общини

Неравномерно е разпределението на населението и по общини. В 81 общини с население под 6 000 души живеят едва 4.5% от населението на страната. В същото време в осемте общини с население над 100 хил. души живеят 40.8% от населението на страната. Най-голяма по население е Столична община (1 286 965), следвана от общините Пловдив (325 485) и Варна (323 386). Най-малката община е Трекляно – 470 души.

Таблица 13: Размер на общините според броя на населението им към 31.12.2023 година

Размер на общината	Общини		Население	
	брой	%	брой	%
Общо	**265**	**100.0**	**6445481**	**100.0**
до 5999	81	30.6	291447	4.5
6000 - 19999	121	45.7	1332922	20.7
20000 - 49999	43	16.2	1339821	20.8
50000 - 99999	12	4.5	849475	13.2
100000 и повече	8	3.0	2631816	40.8

Източник: НСИ

2.8. КАЧЕСТВО И СТАНДАРТ НА ЖИВОТА

2.8.1. Брутен вътрешен продукт (предварителни данни)

БВП за 2023 г., получен като сума от тримесечни данни, възлиза на 183 743.4 млн. лв. по текущи цени. БВП за 2023 г. се увеличава в реално изражение с 1.8% спрямо 2022 г. по предварителни данни.

За 2023 г. БВП достига номинален стойностен обем от 183 743.4 млн. лева.

Преизчислен в щатски долари при средногодишен валутен курс от 1.809 307 лв. за 1 щатски долар, БВП възлиза на 101 555 млн. долара. На човек от населението се падат 28 516 лв. от обема на показателя, или 15 761 долара. Преизчислен в евро, БВП е съответно 93 947 млн. евро, като на човек от населението се падат 14 580 евро.

Брутната добавена стойност възлиза на 161 194.7 млн. лева. Реалният стойностен обем на показателя е с 0.8% по-висок в сравнение с този, достигнат през 2022 година.

През 2023 година относителният дял на аграрния сектор в добавената стойност на икономиката е 3.5%, което е намаление с 0.9 процентни пункта спрямо 2022 година. Индустриалният сектор създава 28.9% от добавената стойност на икономиката, което е увеличение с 0.3 процентни пункта в сравнение с 2022 година. Секторът на услугите нараства до 67.6% при 67.0% през 2022 година.

2.8.2. Домакинства – доходи, разходи, потребление[31]

2.8.2.1. Доходи на домакинствата

През 2023 г. годишният общ доход средно на лице от домакинство е 10 846 лв. и нараства с 20.4% спрямо 2022 година. За последните десет години (2014-2023 г.) общият доход средно на лице от домакинство се увеличава 2.3 пъти.

Реалните доходи[32] на домакинствата нарастват с 10.0% през 2023 г. в сравнение с 2022 г., а индексът на реалните доходи през 2023 г. спрямо 2014 г. е 158.5%.

Доходите от всички социални трансфери (пенсии, обезщетения за безработни, семейни добавки за деца и други социални помощи и обезщетения) формират 33.9% от общия доход на домакинствата през 2023 година. От получените социални трансфери с най-висок относителен дял в общия доход на домакинствата са доходите от пенсии – 31.8%, което е с 1.9 процентни пункта по-малко в сравнение с 2022 г. и с 6.0 процентни пункта повече в сравнение с 2014 година.

През периода 2014-2023 г. са регистрирани следните по-важни изменения по отношение на източниците на общия доход средно на лице от домакинство:

- Доходът от работна заплата през 2023 г. е 5 941 лв. и се увеличава с 22.5% спрямо 2022 г., а нарастването му в сравнение с 2014 г. е 2.3 пъти;
- Доходите от пенсии за последната година са 3 451 лева. Те нарастват с 13.6% спрямо 2022 г. и 2.8 пъти в сравнение с 2014 година;
- Доходите от самостоятелна заетост през 2023 г. са 621 лева. Спрямо 2022 г. нарастват с 47.5% и 1.7 пъти в сравнение с 2014 година;
- Доходът от трудова дейност извън работната заплата за последната година е 101 лв. и се увеличава спрямо 2022 г. с 42.3%, а в сравнение с 2014 г. намалява с 39.2%;
- Доходите от другите социални трансфери (обезщетения за безработни, семейни добавки за деца и други социални помощи и обезщетения) през 2023 г. са 222 лева. Те се увеличават с 12.1% спрямо 2022 г. и с 25.4% спрямо 2014 година.

В структурата на общия доход с най-висок относителен дял е работната заплата. През 2023 г. той е 54.8%, което е с 0.9 процентни пункта повече в сравнение с 2022 г. и с 0.6 процентни пункта повече спрямо 2014 година.

През 2023 г. относителният дял на доходите на домакинствата от самостоятелна заетост в общия доход на домакинствата е 5.7%, увеличава се с 1.0 процентни пункта в сравнение с 2022 г. и намалява с 1.8 процентни пункта спрямо 2014 година.

Относителният дял на дохода от трудова дейност извън работната заплата е 0.9% и се увеличава спрямо 2022 г. с 0.1 процентни пункта, а спрямо 2014 г. намалява с 2.6 процентни пункта.

[31] По данни на НСИ: Доходи, разходи и потребление на домакинствата през 2023 година (nsi.bg)

[32] Реалните доходи се изчисляват, като номиналните доходи се дефлират със средногодишните индекси на потребителските цени.

2.8.2.2. Разходи на домакинствата

През 2023 г. българските домакинства са изразходвали 10 044 лв. средно на лице, което е с 19.7% повече в сравнение с 2022 година. За периода 2014-2023 г. разходите на домакинствата се увеличават 2.2 пъти.

Относителният дял на потребителския разход от общите разходи на домакинствата намалява от 83.4% през 2014 г. на 81.8% през 2023 година.

През периода 2014-2023 г. се наблюдават следните промени по отношение на някои видове разходи средно на лице от домакинство:

- Изразходваните средства за храна и безалкохолни напитки през 2023 г. са 2 987 лв., или с 18.1% повече спрямо 2022 г. и 2 пъти повече в сравнение с 2014 година;
- Разходите за облекло и обувки през 2023 г. са 348 лева. В сравнение с предходната година те нарастват с 23.8%, а спрямо 2014 г. – 2 пъти;
- Разходите, свързани с жилището (вода, електроенергия, горива, жилищно обзавеждане и поддържане на дома), за последната година са 1 685 лева. В сравнение с 2022 г. нарастват със 7.6%, а спрямо 2014 г. се увеличават 2.2 пъти;
- За здравеопазване през 2023 г. са изразходвани 610 лв. – с 11.7% повече от 2022 г. и 2.6 пъти повече спрямо 2014 година;
- За транспорт и съобщения през 2023 г. са похарчени 1 159 лв., което е с 19.0% повече от 2022 г. и 2.2 пъти повече спрямо 2014 година;
- Разходите за свободно време, културен отдих и образование през 2023 г. са 558 лева. В сравнение с 2022 г. те се увеличават с 46.8%, а спрямо 2014 г. – 2.6 пъти;
- През последната година разходите за данъци и социални осигуровки са в размер на 1 355 лв. и се увеличават с 32.8% в сравнение с 2022 г., а спрямо 2014 г. нарастват 2.7 пъти.

През 2023 г. относителният дял на разходите за храна и безалкохолни напитки от общия разход е 29.7%, което е с 0.4 процентни пункта по-малко в сравнение с 2022 г. и с 2.6 процентни пункта по-малко спрямо 2014 година.

Относителният дял на разходите, свързани с жилището, през 2023 г. е 16.8% от общия разход и намалява спрямо 2022 г. с 1.8 процентни пункта, а спрямо 2014 г. намалява с 0.3 процентни пункта.

Делът на разходите за данъци и социални осигуровки е 13.5% от общия разход през 2023 г., което е с 1.4 процентни пункта повече в сравнение с 2022 г. и с 2.3 процентни пункта повече спрямо 2014 година.

Относителният дял на разходите за здравеопазване е 6.1%, с 0.4 процентни пункта по-малко в сравнение с 2022 г. и с 0.9 процентни пункта повече в сравнение с 2014 година.

През периода 2014-2023 г. делът на разходите за транспорт и съобщения в общия разход е в рамките на 11-12%.

2.8.2.3. Потребление на домакинствата

През 2023 г. настъпват промени при потреблението на основни хранителни продукти средно на лице от домакинство в сравнение с 2022 година. Най-голямо намаление има в потреблението на хляб и тестени изделия – с 3.1 кг, и на кисело мляко – с 1.2 килограма. Увеличава се консумацията на месни произведения – с 0.8 кг, на плодове – с 0.6 кг, на безалкохолни напитки – с 5.9 литра, на алкохолни напитки – с 2.9 литра.

2.8.2.4. Покупателна способност[33] на домакинствата

Покупателната способност на домакинствата нараства през 2023 г. спрямо 2022 г. при повечето от основните хранителни продукти. Най-голямо е увеличението на покупателната способност при млечните масла (16.9%), зрелия фасул (16.5%) и хляба (15.0%).

2.8.2.5. Жилища, жилищни условия и снабденост със стоки за дълготрайна употреба

През 2023 г. в собствено жилище живеят 87.9% от домакинствата, а 7.8% ползват жилище, без да плащат наем. В жилища под наем живеят 4.3% от наблюдаваните домакинства – 3.7% на свободен и 0.6% на общински наем. Второ жилище притежават 8.8% от домакинствата.

В жилища, построени преди 1990 г., живеят 90.5% от домакинствата, като 73.6% са изградени в периода 1961-1990 година. Преди 1961 г. са построени 16.9%, а след 1990 година – 9.5% от жилищата. В дву- и тристайни жилища живеят 68.4% от домакинствата в страната (74.4% в градовете и 50.0% в селата). В по-големи жилища (с четири и повече стаи) живеят 19.7% от домакинствата в градовете и 48.0% в селата.

Гаражи имат 20.3% от домакинствата в страната (16.5% в градовете и 31.8% в селата).

Има съществени различия в благоустроеността на жилищата в градовете и селата. Централна канализация имат 45.6% от жилищата в селата, докато в градовете този процент е 96.2%. Тоалетна вътре в жилището имат 87.4% от домакинствата в селата и 99.2% в градовете. С централно отопление (парно или газ) са 20.3% от жилищата в страната, съответно 26.6% в градовете и 1.2% в селата.

Автомобили имат 57.7% от наблюдаваните домакинства, като 7.3% притежават два и повече автомобила. Не могат да си позволят да закупят и поддържат автомобил по финансови причини 7.3% от домакинствата, а 34.9% са заявили, че нямат необходимост от лека кола.

От предметите за дълготрайна употреба най-разпространен е телевизорът – притежават го 99.3% от домакинствата, а 37.9% имат по два и повече телевизора.

На второ място е хладилната техника – 99.2% от домакинствата в страната (99.5% в градовете и 98.3% в селата) имат хладилник и/или фризер.

Автоматична перална машина притежават 97.3% от домакинствата, 1.7% не могат да си позволят този уред по финансови причини, а 1.1% смятат, че нямат необходимост.

Без телефон (стационарен или мобилен) са 1.0% от домакинствата. Само стационарен телефон имат 1.0%, а 90.6% – само мобилен (преобладават тези с два и повече мобилни телефона). Двата вида телефони (стационарен и мобилен) притежават 7.4% от наблюдаваните домакинства.

С компютри разполагат 54.8% от домакинствата (62.3% в градовете и 32.3% в селата), а 41.3%преценяват, че нямат необходимост от компютър в дома.

Наличие на интернет връзка в жилището имат 75.3% от домакинствата в страната. В градовете домашен интернет има в 82.0% от жилищата, а в селата – в 54.9%. Посочили, че нямат необходимост от интернет връзка в дома си, са 22.9% от домакинствата.

Климатици притежават 61.0% от домакинствата, а 12.5% не могат да си закупят такава техника поради липса на финансови средства. 26.4% от домакинствата в страната са заявили, че нямат необходимост от климатик.

[33] Покупателната способност на домакинствата е количеството стоки от даден вид, което може да се купи с паричния доход средно на лице от домакинство, ако същият се изразходва изцяло за покупката на тази стока през съответната година.

ЧАСТ III. УПРАВЛЕНИЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ. ТРАНСФОРМИРАНЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В НОВИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ.

3.1. УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА МЕХАНИЗМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

3.1.1. РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНИЯ МЕХАНИЗЪМ ЗА КООРДИНАЦИЯ И МОНИТОРИНГ НА ДЕМОГРАФСКАТА ПОЛИТИКА

Изпълнението на демографската стратегия следва прилагането на интегриран подход чрез залагане, изпълнение и мониторинг на мерки в условията на междусекторна координация. Демографската политика е съставна политика и включва мерки за подкрепа на семействата и децата, възрастните хора, хората в неравностойно положение и др. в сектори като заетост, социално подпомагане, социално включване, равни възможности, образование, здравеопазване и регионално развитие. В тази връзка в Министерството на труда и социалната политика е изграден национален механизъм за координация и мониторинг на изпълнението на държавната демографска политика. Функционира Междуведомствена работна група по демографските въпроси към министъра на труда и социалната политика, в която участват представители от ключови държавни ведомства, НСИ, НОИ, БЧК, НСОРБ, БАН, социалните партньори и други организации. В работната група са въвлечени представители на 42 институции. Всяка година се осъществява актуализиране на състава на групата с цел осигуряване на непрекъснат процес на мониторинг по изпълнение на демографската стратегия. В рамките на междуведомствената работна група се изготвят ежегодни планове и национални мониторингови доклади, в които се интегрира информация от националната статистика, административна информация и данни от социологически проучвания.

Развитието на механизма за координация и мониторинг на демографската политика може да се изрази в следните взаимосвързани посоки:

- Усъвършенстване на дейността на работната група по демографски въпроси чрез обособяване на тематични под-групи и организиране на тематични заседания по сектори. По този начин ще се подобри степента на съответствие на мониторинга с многосекторния характер на политиката;
- Повишаване на експертния капацитет на работната група със засилено ангажиране на научната общност в нейната работа;
- Интегриране на дейността на работната група по демографски въпроси с дейността на Националния съвет по демографска политика;
- Организиране на секторни заседания на Националния съвет по демографска политика;
- Изготвяне на секторни препоръки от Националния съвет по демографска политика и организиране на процедура за приемането им с РМС.

Ключова предпоставка за развитие на демографската политика е свързана с реално прилагане на хоризонтален подход при планиране и развиване на дейности. Демографската стратегия съдържа хоризонтални приоритети и в този смисъл работата в тази сфера предполага намиране на механизми за междусекторно изпълнение на мерки. Удачен подход за създаване на такива механизми е синхронизирането на изпълнението на програми по европейските фондове. Важна предпоставка за това е в тези програми да бъдат отразени демографски приоритети.

- Актуализиране на демографската стратегия

Основната предпоставка за актуализиране на демографската стратегия е свързана с резултатите от Националното преброяване на населението през 2021 г. Според

оповестените данни от Преброяване 2021 г. на НСИ, актуалните демографски тенденции притежават сходни характеристики в сравнение с предходното преброяване. В същото време обаче следва да се вземе предвид и дълготрайността на някои процеси в развитието на структурата и баланса на населението, като например процесите на застаряване и обезлюдяване.

- Засилване на експертизата и информираността по демографски въпроси

Демографските тенденции поставят редица предизвикателства. Те могат условно да се диференцират според обхвата и значението на промените, които настъпват в баланса и структурата на населението. Следва да се отчита потребността от експертно презентиране на темата и от повишаване на информираността на обществото за комплексността на демографските въпроси и широкия обхват от сфери, които засяга темата. Така например важен аспект на демографската тема за страната ни е влиянието на демографските процеси върху устойчивостта на публичните финанси. Основните сектори, които са засегнати, са осигурителната система, здравеопазването и заетостта. Необходимо е да се получи по-ясна представа за тези процеси и тяхното влияние. В този смисъл е необходимо по-тясно ангажиране на научната общност за моделиране на сценарии с цел развиване на политика, основана на доказателства.

Удачен подход за предприемане на действия по демографската проблематика е търсене на баланс от гледна точка на целите на демографската политика. Този баланс е между две основни насоки – за адаптиране към настъпилите и настъпващи демографски промени (застаряване, обезлюдяване) и от друга страна - за предприемане на проактивни мерки за създаване на подходящи условия и цялостна среда за раждане и отглеждане на деца (пронаталистични мерки, социални стимули, социални услуги, развит пазар на труда, развита и сигурна икономическа среда).

- Разработване на иновативни комплексни програми за адресиране на демографските предизвикателства

Демографските предизвикателства обхващат сектори като социална политика, заетост, образование, здравеопазване, регионално развитие. Интегрираният характер на политиката предполага интегрирано прилагане на мерки. Така например предизвикателствата от застаряване на населението биха могли да се адресират чрез комплексни програми или инициативи, които да съчетават едновременно социални и икономически аспекти на проблема и респективно да предвиждат дейности в множество сфери - например развиване и подобряване на социалните услуги за възрастни, подобряване на дигиталните умения, подобряване на пригодността към заетост, здравна превенция, както и дейности за подобряване на териториалната инфраструктура и комуникациите. По този начин са обхванати сектори като социална политика, заетост, образование, здравеопазване и регионално развитие. Подобни комплексни програми биха могли да бъдат разглеждани като иновативни по отношение на демографските предизвикателства.

3.1.2. СЪОТВЕТСТВИЕ НА НАЦИОНАЛНИЯ ПОДХОД С НАСОКИТЕ НА НИВО ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

- Демографски инструментариум на Европейската комисия

Политиката за демографско развитие на МТСП следва да продължи да се развива в синхрон с посланията на ниво Европейски съюз, изложени в специално Съобщение на Европейската комисия за Демографски инструментариум. **Чрез Демографския инструментариум Европейската комисия отправя категорично послание към държавите-членки да разработят и прилагат интегрирани политики за справяне с демографските промени и за интегриране на демографските проблеми във всички области на политиката.** Демографският инструментариум по същество представлява

набор от инструменти, достъпни за държавите-членки за управление на демографските промени и на тяхното въздействие върху обществото и икономиката на ЕС, включително неговата глобална конкурентоспособност. Европейската комисия насърчава прилагането на цялостен подход за адресиране на демографските предизвикателства, като са обособени четири основни стълба в сферата на демографските въпроси – Родители и съвместяване на професионалния и семеен живот, Млади хора, Възрастни лица и Миграция. Чрез *Демографския инструментариум* Европейската комисия се ангажира да подкрепя ефективно държавите-членки за използване и по-нататъшно развитие на тези инструменти. Посочва се, че на ниво ЕС са на разположение редица инструменти за финансиране в подкрепа на държавите-членки, като например Механизъм за възстановяване и устойчивост (RRF) и Европейския социален фонд+ (ESF+). Демографският инструментариум е предназначен да съдейства за мобилизиране на политики на ниво ЕС и на национално ниво.

МТСП е установило сътрудничество с Европейската комисия за разработване на иновативни комплексни програми за адресиране на демографските предизвикателства. Изготвено и прието с Решение на Министерския съвет от месец октомври 2023 година е предложение за дейности в сферата на демографската политика по Инструмента за техническа подкрепа на ЕК в рамките на цикъла за 2024 г. Предложението е на тема „Идентифициране на иновативни подходи за адресиране на негативните демографски тенденции в България“. Основните набелязани дейности по техническата помощ за период от 24 месеца са насочени към анализ на изпълнението на мерките по Актуализираната национална стратегия за демографско развитие на населението на Република България 2012-2030 г., проучване на опит на европейски държави, изпълняващи мерки с многосекторно измерение с цел адресиране на негативните демографски тенденции и разработване на пилотен модел за синхронизирано прилагане на мерки за адресиране на негативните демографски тенденции.

3.2. МЕРКИ ЗА КОМПЕНСИРАНЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ДИСБАЛАНСИ

Демографските дисбаланси се превръщат в проблем на макро-фискалната стабилност и устойчивостта на всички социални системи – пазар на труда, пенсионна система, здравна система, системата за социално подпомагане и дългосрочни грижи, образователната система и др. В този смисъл демографските дисбаланси поставят на изпитание и внасят нови аспекти в цялостната система за национална сигурност на страната.

Изключително важно е да се отчитат реалистичните възможности за ограничаване на демографския натиск от намаляването и застаряването на населението и на работната сила върху социалните системи и публичните финанси.

Решаването на демографските проблеми в дългосрочен план изискват устойчиво мобилизиране на целия наличен ресурс и използване на всички налични инструменти на държавата.

3.2.1. МЕРКИ С КОМПЕНСИРАЩ ХАРАКТЕР ПО ОТНОШЕНИЕ НА РАЖДАЕМОСТТА

Очакванията за раждаемостта в следващите десетилетия са тя да продължава да намалява, предимно поради констатираното от последното преброяване значително намаляване на родилните контингенти.

Факторите, които оказват въздействие върху взимането на решение за раждане и отглеждане на дете са комплексни и се отнасят до **създаване на по-спокойна, предвидима и сигурна семейна и обществена среда.** Ето защо усилията на държавата

следва да бъдат насочени към създаване на подходящи условия за раждане, отглеждане, възпитание, материална обезпеченост и социална реализация на толкова деца, колкото родителската двойка би искала да има.

Освен максимално обхватните и дългосрочни мерки в подкрепа на раждаемостта, семействата и децата, заложени в Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012-2030 г.), следва да се предприемат или да се поддържат вече предприети краткосрочни мерки, както за създаване на условия за раждането на второто дете в семейството, така и за реализиране на желания от младите хора двудетен семеен модел посредством:

1. Финансова подкрепа за семействата с деца чрез увеличаване на средствата за социално подпомагане при раждане и отглеждане на деца и въвеждане на периодична оценка на въздействие.
2. Поддържане и разширяване на обхвата на мерките, свързани с гъвкаво съчетаване на семеен с професионален живот чрез гарантиране на по-добър достъп на децата до детски ясли, детски градини и предучилищни форми на обучение; подобряване на възможностите за трудова реализация на родителите с деца, осигуряване на възможност за работа при гъвкаво работно време и работа от вкъщи на родителите; развиване на подходяща инфраструктура и подобряване на качеството, и разнообразяване на услугите за отглеждане на децата.
3. Въвеждане в средния курс на образователната система на обучения за повишаване на информираността на младите хора, консултиране по сексуално-репродуктивно здраве и отговорно родителство и използване на резервите за намаляване на абортите по желание, а с това и ограничаване, и намаляване на рисковете за репродуктивното здраве на девойките и жените.
4. Подобряване на качеството на здравните услуги и на достъпа до тях за децата и техните родители.

3.2.2. МЕРКИ С КОМПЕНСИРАЩ ХАРАКТЕР НА ПАЗАРА НА ТРУДА

Възможни подходи и мерки за посрещане на демографските предизвикателства, свързани със застаряване и намаляване на работната сила

Икономическите последици от застаряването на населението върху пазара на труда и неговото функциониране са многопосочни - очаква се да намалява количеството и качеството на труда, което води до влошаване на конкурентоспособността на икономиката в дългосрочен план, очакват се и неблагоприятни промени в образователното равнище на работната сила, професионалните компетенции и способността за адаптивност към промените.

Демографските промени, застаряването и неравномерното териториално разпределение на населението изискват преструктуриране на икономиката и промяна в политиките за заетост и управление на човешките ресурси.

Едно от най-големите предизвикателства в следващите десетилетия ще бъде осигуряване на възможност за приемане и посрещане на последствията от застаряване на работната сила и насърчаване на заетостта на възрастните хора.

Ако относително по-многочислената работна сила на по-висока възраст би имала **продуктивни работни места**, то това ще доведе до жизнен цикъл с положително салдо (намаляване на броя на зависимите). Такава ситуация благоприятства развитието, разширяват се възможностите за съхраняване и мултиплициране на инвестициите и в същото време би могло да се осигурява намаляване на разходите за образование. Намаляването на броя на зависимите ще позволи да се намали или освободи финансов

ресурс за оптимизиране както на личните, така и на държавните инвестиции за подобряване на качеството на човешките ресурси.

Осигуряването на продуктивни работни места, особено за работната сила в по-високите възрастови групи (която ще бъде по-многочислената в следващите десетилетия) може да се определи като демографски дивидент. Подобен демографски дивидент могат да имат мерки за активиране и включване на пазара на труда на големи социални групи, които са изпаднали в състояние на икономическа зависимост, поради безработица, ниско образование и квалификация, различна степен на увреждане, полагане на труд за гледането на други зависими членове в семейството и др.

Използването на възможностите, които този демографски дивидент предоставя за икономически растеж и финансово стабилизиране на социалните системи, са свързани с:

- Предприемане на мерки в подкрепа на икономика, която създава производителни работни места за все по-застаряващото население в активна трудоспособна възраст;
- Осигуряване на пълна и производителна заетост за потенциалната работна сила.

Проблем за използването този демографски дивидент се състои в дефицит на възможности за продуктивна заетост, вкл.: висока безработица; ниско равнище на квалификация на работната сила; висока заетост с нископроизводителен или непроизводителен труд; висок дял на неформалната заетост; ниски работни заплати, съобразно реалните потребности за нормално възпроизводство на работната сила.

Промененият и променящият се профил на работната сила на пазара на труда в резултат на демографските дисбаланси и застаряването на населението изисква спешен и неотложен преглед, и когато се налага - промяна и адаптиране на всички мерки и програми към новата ситуация, вкл.:

1. Използване на резерви за стабилизиране на пазара на труда и на работната сила чрез включване на невключени социални групи (увеличаване на количеството труд) – младежи; възрастни в добро здраве; жени в определени възрастови групи; хора с увреждания, позволяващи полагане в определена степен на определен вид труд; роми; обезкуражени и др.
2. Повишаване на производителността на труда. Такава мярка е в пряка зависимост от състоянието на икономиката и бизнеса; броя и качествата (образование, квалификация, умения, здравословно състояние и др.) на активното население в трудоспособна възраст; равномерно икономическо развитие на отделните региони на страната; наличие на психологически, икономически и финансови условия за повсеместно развитие на предприемачеството и иновациите; подобрения на производствения процес; обща икономическа и фискална стабилност и др.
3. Повишаване на ролята, значението и относителния дял на доходите от труд в структурата на общите доходи.
4. Радикално ограничаване на дела на неформалната заетост за всички социални групи на пазара на труда, както и относителния дял на неформалната икономика в живота на страната.
5. Инвестиране и привличане на чуждестранни инвестиции във високо доходни и иновативни високо технологични бизнеси и сектори на икономиката с висока възвращаемост на инвестициите.
6. Разширяване на дела на учещите през целия живот и превръщането на ученето през целия живот в елемент на националната народопсихология и култура.
7. Адаптиране на учебните програми във всички степени на образователната система към изискванията на добрата бизнес-практика и постигането на

конкретни практически социални, икономически и финансови ползи и резултати.

8. Разработване на дългосрочна политика за намаляване на младежката емиграция и за разумно привличане на имигранти, което да отговори на възникнали дефицити в предлагането на труд от местни лица .
9. Недопускане на дискриминация на работното място. По-активно въвеждане на гъвкави форми на труд, заетост и заплащане на труда за всички възрастови групи, при пълна заетост.
10. Предприемане на дейности за приспособяване на работната среда към потребностите на по-възрастните работници. Повишаване на нивата на заетост на възрастните работници чрез подобряване на условията на труд, приспособяване на работните места и условията на труд съобразени с възможностите и ограниченията възникнали с нарастването на възрастта на заетите, инвестиране в ученето през целия живот и премахване на дискриминация по възрастов и друг признак, въвеждане на устойчиви мерки и програми за поддържане на активен живот на възрастните хора на пазара на труда и др.
11. Подобряване на здравната профилактика и на достъпа до здравни услуги по месторабота и местоживеене.
12. Развиване на механизма „Корпоративна социална отговорност".

3.2.3. МЕРКИ С КОМПЕНСИРАЩ ХАРАКТЕР В СИСТЕМАТА НА ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ

За все по-застаряващото население ще бъдат необходими и все по-високи публични разходи за **дългосрочни грижи,** тъй като възрастните и най-възрастните ще съставляват най-бързо растящата социална група в обществото в бъдеще.

Понастоящем грижите за възрастни хора с нарушено и тежко здравословно състояние се предоставят в много голяма степен неофициално от роднини, което се отразява на качеството на заетостта. Промените в структурите на семействата, все по-активното участие на жените на пазара на труда и все по-голямата географска мобилност, следва да доведат до намаляване на неофициалните грижи и до тяхната професионализация. За държавите, в които официалните системи за полагане на грижи са по-слабо развити, очакваното увеличение на публичните разходи за дългосрочни грижи може да подцени бъдещия натиск върху публичните финанси, в резултат на вероятната потребност от повече официално предоставяне на грижи.

Очакванията са разходите на дългосрочните грижи и услуги за възрастни хора рязко да нарастват, което може да се окаже непосилно за много потенциални бенефициенти и семейства, да ги ограничи в достъпа им до услуги или да ги обрече на риск от дълготрайно обедняване.

Необходимо е да бъдат предприемани иновативни подходи и да бъдат взимани иновативни управленски решения за намаляване на натиска на нарастващите потребности от дългосрочни грижи върху публичните финанси, например чрез:

1. Осигуряване на подходящо обучение за персонала за полагане на грижи.
2. Децентрализиране и диверсифициране на полагането на дългосрочни грижи.
3. Развитие на т.нар. „сребърна" икономика.
4. Разработване и усъвършенстване на стандарти за полагане на дългосрочни грижи.
5. Развитие на социални услуги в общността, насочени към предоставяне на дългосрочни грижи в семейна или в среда близка до семейната.
6. Развитие на доброволчеството при предоставяне на услуги за възрастни хора.

7. Насърчаване на инициативи за укрепване на солидарността между поколенията като един от основните фактори за засилване на социалното сближаване и развитието на култура на участието, в която се включват жени и мъже от всички възрасти.
8. Инвестиране в развитието на подходяща инфраструктура за предоставяне на услуги за възрастни, вкл. създаване на териториални комплексни центрове за възрастни хора, прилагане на клъстърен подход и развиване и на други дейности, освен здравни и социални услуги и др.

3.2.4. МЕРКИ С КОМПЕНСИРАЩ ХАРАКТЕР В СИСТЕМАТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО

По отношение на разходите, свързани с **публичното образование**, въпреки очаквания все по-малък брой на деца през следващите десетилетия, за постигането на съществено подобрение на качеството на образованието за всички възрасти, **в бъдеще се очаква да бъдат необходими повече разходи за образование.**

Инвестициите в човешкия капитал и в работната сила, **съставена от младежи и възрастни,** ще бъдат жизненоважни за бъдещия растеж на производителността при намаляващо и застаряващо население и намаляваща работна сила. **От гледна точка на демографските предизвикателства и на смекчаване на икономическите и фискални последици от застаряването на населението, ключови ще бъдат:**

1. Разработване и реализиране на цялостна концепция, стратегия и на оперативни планове за учене през целия живот за всички възрасти.
2. Разработване и прилагане на строги механизми за ограничаване на отпадането на децата от всички степени на образователната система.
3. Оптимизиране на учебните програми и на учебния материал с оглед на намаляване на времето на пребиваване в образователната система на децата и младежите, без това да се отразява на техните знания и подготовка.
4. Разработване на учебни програми за придобиване и усвояване на нови знания и умения на населението на възраст 50+ години, съобразени с потребностите на бизнеса и на пазара на труда.
5. Създаване на подходящи условия за подобряване на достъпа до образование и обучение (като се вземат предвид различните причини за неучастие).
6. Въвеждане на адекватни форми и механизми за контрол върху качеството на образованието и обучението.
7. Увеличаване дела на публичните разходи за образование.
8. Развиване на нови области на изследователската дейност, свързани с изучаване на потребностите и начина на живот на възрастните хора, социално икономическите и културни аспекти на стареенето и др.

3.2.5. МЕРКИ С КОМПЕНСИРАЩ ХАРАКТЕР В СИСТЕМАТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

Застаряването на населението оказва много сериозни обществени и икономически последици върху здравната система. По-високите разходи са предизвикани не от самото застаряване на населението, а от нездравословното остаряване. За да се намали негативното влияние на стареенето на населението върху здравната система, възрастните хора трябва да останат по-дълго време здрави и пълноценни за техните семейства и общности.

Все повече на преден план се поставя потенциалът на възрастните хора и се подчертават възможностите, които предлага едно застаряващо общество и по точно едно здравословно застаряващо общество. Здравословното остаряване на възрастните хората е основна предпоставка, за да се видят положителните аспекти, които носи демографската промяна, както за възрастните хора, така и за цялото общество. От значение е и пълноценното използване на опита на възрастните хора.

Нарастването на относителния дял на възрастното население поставя поредица от въпроси, свързани с необходимостта от нарастване на публичните разходи за здравеопазване, поради очакванията за по-интензивно и по-продължително използване на медицинските услуги.

За да се намали негативното влияние на демографските промени върху здравната система и да се усети положителното им влияние върху други сфери, като икономическата и социокултурната сфера, е необходимо да се инвестира в качествени здравни услуги и здравни технологии за ранна диагностика и лечение на заболяванията, както и в превенцията, възпитаване на здравословен начин на живот и профилактика на болестите сред населението. Обновяването на технологиите и въвеждането на новоразработени и по-ефикасни методи за ранна диагностика и лечение, в краткосрочен план са основен фактор за нарастването на разходите в системата на здравеопазването, но в дългосрочен план използваният целесъобразно технически и технологичен ресурс може да доведе до икономии на разходи.

Сред препоръчителните мерки за посрещане на демографските предизвикателства в областта на здравеопазването са:

1. Създаване на условия за продължителна трудова и социална активност в добро здраве на гражданите.
2. Предприемане на мерки за удължаване на средната продължителност на живота в добро здраве.
3. Подобряване ефективността на здравната система.
4. Подобряване на качеството на здравното обслужване.
5. Подобряване на условията за безопасност и работа, съобразени с възможностите на възрастните хора.
6. Създаване на условия за равен достъп до висококачествени здравни услуги, вкл. превенция, лечение, рехабилитация и палиативни грижи.
7. Инвестиране в качествени здравни услуги и високи здравни технологии за ранна диагностика и лечение на заболяванията.
8. Възпитаване на здравословен начин на живот и профилактика на заболяванията сред населението.

3.2.6. МЕРКИ С КОМПЕНСИРАЩ ХАРАКТЕР ПО ОТНОШЕНИЕ НА НЕРАВНОМЕРНОТО ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Ограничаването на диспропорциите в териториалното разпределение на населението и обезлюдяването в някои региони и селата изисква мобилизиране на сериозни институционални и организационни ресурси, насочени към оптимизирането на жилищната политика, градоустройствените планове, инфраструктурата и др. Осъществяването на този приоритет е неразривно свързано със засилването на ролята на регионалната политика и обвързване на плановете за регионално развитие с нормализирането на вътрешно миграционните процеси. Конкретните мерки в това отношение включват:

1. Намаляване на регионалните диспропорции чрез децентрализация и създаване на регионален капацитет за динамично икономическо развитие.

2. Възраждане на селските райони – **състоянието на българското село изисква създаването на алтернативна заетост на основата на природните ресурси, туризма, местните услуги. Решенията трябва да се търсят и в подобряване на достъпа за работа в близките градове, което да задържи населението в селските райони и да ги превърне в привлекателно място за работа и живот.**
3. Мобилизиране на регионалните и местни институционални възможности и ресурси в изпълнение на политиката за регионално развитие.
4. Провеждане на диференцирана регионална политика в изостаналите райони.
5. Разработване на цялостна програма за икономическо и социално развитие на пограничните и полупланинските райони, в която водещо място да заемат привличането на инвестиции и развитието на трансгранично сътрудничество между населените места от двете страни на границите.
6. Оптимизиране на концентрацията на населението в големите градове и столицата.
7. Разработване на програма за решаване на проблема с "гетоизацията" чрез създаване на градоустройствени планове в кварталите с концентрация на бедност, рехабилитация на тези квартали, осигуряване на техническа инфраструктура и др.
8. Насърчаване на заетостта и инвестициите в селските райони с цел задържане на младите хора и преодоляване на тенденцията на застаряване на населението в тях.
9. Подобряване на транспортната, търговската, социалната и други обслужващи инфраструктури на селските и пограничните райони за задържане на населението в тях.
10. Опазване и поддържане на екологична и ергономична среда за живот.

Намаляването и застаряването на населението се очертава като дълготраен и необратим социален процес за България, затова и отговорът на това предизвикателство следва да се насочи не просто към механична промяна на основни демографски показатели, а към прилагане на цялостен подход и развитие на интегрирана политика, насочена към мобилизиране и пълноценно използване на възможностите на наличните човешки ресурси, и целенасочено инвестиране в повишаване на качеството на човешкия капитал.

Балансираното демографско развитие на населението в страната ни е национален и социален приоритет от огромно значение, изискващ максимална концентрация на усилията и провеждане на активна, целенасочена и последователна правителствена политика, както и обединение и координиране на действията на органите на властта, институциите и структурите на гражданското общество на централно, регионално и местно ниво.

Обществото следва да бъде подготвено да приеме намаляването и застаряването на населението като неизбежна даденост през следващите десетилетия, в които институциите ще трябва да концентрират усилията си и да се изправят достойно пред целия набор от промени, които съпътстват този процес.

В духа на съвременните европейски тенденции и разбиране, институциите в България следва да възприемат позитивен подход към това явление и по този начин да намират не само най-верният път към справяне с възникващите проблеми, но и да превръщат предизвикателствата в нови възможности за устойчиво развитие.

ЧАСТ IV – МОНИТОРИНГОВ ОТЧЕТ ЗА 2023 г. ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА АКТУАЛИЗИРАНАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (2012 – 2030 г.)

А. Приоритет I - Забавяне на негативните демографски процеси и намаляването на броя на населението

Направление 1 – Насърчаване на раждаемостта чрез създаване на среда, благоприятна за отглеждането и възпитанието на деца

1.1. Финансови стимули за раждане и отглеждане на деца

МИНИСТЕРСТВО НА ФИНАНСИТЕ

1.1.1. Данъчното облекчение за деца по чл. 22в от Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ)

Данъчната преференция за деца по чл. 22в от Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ) е насочена към подпомагането на данъчно задължени лица (родители, настойници, попечители или приемни родители) при отглеждането на деца, чрез намаляване реалния размер на тяхното данъчно задължение и по този начин осигуряване на по-голям разполагаем доход. Данъчното облекчение може да се ползва за деца, ненавършили пълнолетие, когато са налице посочените в закона обстоятелства. Всяко данъчно задължено лице, което има право да ползва данъчното облекчение за 2023 година, може да приспада от сумата на годишните си данъчни основи по чл. 17 от ЗДДФЛ 6 000 лв. за едно дете, 12 000 лв. за две деца и 18 000 лв. за три и повече деца, като съответно намалението от дължимия годишен данък е в размер на 600 лв., 1 200 лв. или 1 800 лв., когато са налице посочените в закона обстоятелства. Налице е възможност за авансово ползване на данъчното облекчение за деца. Размерът на данъчното облекчение за деца е приет с §2 от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за държавния бюджет на Република България за 2023 г., обн., ДВ, бр.66 от 01.08.2023 г., в сила от 1.01.2023 г.

През 2023 г. броят на лицата, използвали данъчното облекчение възлиза на 522 670 души, а размерът на данъчния разход е 423 153 121 лева. Информацията се отнася както за лицата, които са подали годишна данъчна декларация по реда на чл. 50 от ЗДДФЛ, така и за лицата, които са ползвали данъчното облекчение чрез работодател.

МИНИСТЕРСТВО НА ФИНАНСИТЕ

1.1.2. Данъчното облекчение за деца с увреждания по чл. 22г от ЗДДФЛ

Данъчната преференция за деца с увреждания по чл. 22г от ЗДДФЛ е насочена към подпомагане на данъчно задължени лица (родители, настойници, попечители или приемни родители), които отглеждат деца с увреждания. Данъчното облекчение може да се ползва за деца с увреждания, ненавършили пълнолетие, когато са налице посочените в закона обстоятелства. Всяко данъчно задължено лице, което има право да ползва данъчното облекчение за 2023 г. на дете с 50 и над 50 на сто вид и степен на увреждане може да приспада от общата си годишна данъчна основа по чл. 17 от ЗДДФЛ 12 000 лв., като съответно намалението от дължимия годишен данък е в размер на 1 200 лева. Данъчното облекчение може да се ползва едновременно с данъчното облекчение за деца

по чл. 22в от ЗДДФЛ. Налице е възможност за авансово ползване на данъчното облекчение за деца с увреждания. Размерът на данъчното облекчение за деца с увреждания е приет с §2 от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за държавния бюджет на Република България за 2023 г., обн., ДВ, бр.66 от 01.08.2023 г., в сила от 1.01.2023 г.

През 2023 г. броят на лицата, ползвали данъчното облекчение за деца с увреждания е 15 648 души, а размерът на данъчния разход е 16 742 430 лева. За оценка на данъчния разход за 2023 г. са използвани данни както за лицата, които са подали годишна данъчна декларация по реда на чл. 50 от ЗДДФЛ, така и за лицата, които са ползвали данъчното облекчение чрез работодател.

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

1.1.3. Обезщетения за майчинство по Кодекса за социално осигуряване (КСО)

От бюджета на държавното обществено осигуряване (ДОО) се изплащат обезщетения, свързани с осигуряването за риска майчинство, както следва: парични обезщетения при бременност и раждане, парични обезщетения за отглеждане на дете до 2-годишна възраст, парични обезщетения при осиновяване на дете до 5-годишна възраст и парично обезщетение за отглеждане на дете до 8-годишна възраст.

Считано от 1 януари 2023 г. паричното обезщетение за отглеждане на дете до 2-годишна възраст по чл. 53 от КСО и за отглеждане на дете до 8-годишна възраст от бащата (осиновителя) по чл. 53ж от КСО за 2023 г. бе увеличен от 710 лв. на 780 лв., съгласно чл. 12 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2023 г.

През 2023 г. от бюджета на ДОО *за парични обезщетения за бременност и раждане* са изплатени 597 134,6 хил. лв., със 7,6% повече от 2022 г. (554 859,1 хил. лв.)., изплатени са за 13 930,5 хил. работни дни, при среднодневно обезщетение от 42,87 лв., като спрямо 2022 г. (15 748,3 хил. дни изплатени дни) се отчита намаление с 1 817,8 хил. дни и увеличение на среднодневния размер (35,23 лв.) с 21.7%.

Броят на лицата с изплатено поне едно парично обезщетение за бременност и раждане през 2023 г. е 99 810 и са намалели с 2,3% спрямо 2022 г. (102 190 лица). Общият брой обхваща следните видове обезщетения: при бременност и раждане на майките; при отглеждане на дете, настанено по реда на чл. 26, ал. 1 от Закона за закрила на детето (ЗЗДет.), при отглеждане на дете от бащата или друго осигурено лице, след навършване на 6-месечна възраст на детето; и при неизползване на отпуска за бременност и раждане.

- Най-висок е броят на лицата с обезщетение за бременност и раждане по чл. 50, ал. 1 и 5 и чл. 51 от КСО, които се изплащат на майките при раждане на дете, на лицата при които е настанено дете по реда на чл. 26, ал. 1 от ЗЗДет. и в случаите при смърт или тежко заболяване на майката. През 2023 г. са изплатени обезщетения на 76 412 лица, от които 76 376 жени и 36 мъже. Среднодневният размер на обезщетението е 40,17 лв. (при 37,05 лв. за 2022 г.).
- На 22 151 бащи са изплатени обезщетения за срок до 15 дни при раждане на дете със среднодневен размер на обезщетението 38,06 лв. (при 35,53 лв. за 2022 година).
- На 408 лица, от които на 294 мъже и на 114 жени са изплатени обезщетения за бременност и раждане след навършване на 6-месечна възраст на детето. Среднодневният размер на това обезщетение е 66,93 лв. (при 66,99 лв. за 2022 година).
- Лицата, които през 2023 г. са се върнали на работа и са получили 50 на сто от полагащото им се обезщетение при бременност и раждане са 956 със

среднодневен размер на полученото обезщетение 24,15 лв. (при 21,99 лв. за 2022 г.). Този вид обезщетение се изплаща на 935 жени и 4 мъже.

Брой лица с обезщетение за бременност и раждане през 2022 г. и 2023 г.

Вид на обезщетението	Общо		Мъже		Жени	
	2022 г.	2023 г.	2022 г.	2023 г.	2022 г.	2023 г.
Парични обезщетения за бременност и раждане – чл. 50, ал. 1 и 5 и чл. 51 от КСО	78 930	76 412	58	36	78 872	76 376
Парични обезщетения на бащите при раждане на дете за срок от 15 дни – чл. 50, ал. 6 от КСО	22 035	22 151	22 035	22 151	-	-
Парични обезщетения на лицата, поели отглеждането на детето след навършването на 6-месечната му възраст – чл. 50, ал. 7 от КСО	269	408	266	294	3	114
Парични обезщетения при неизползване на отпуска за бременност и раждане – чл. 50а от КСО	956	839	5	4	951	835
Общ брой лица	**102 190**	**99 810**	**22 364**	**22 485**	**79 826**	**77 325**

Забележка: Брой лица показва съвкупността от лица, на които през съответната година е начислено поне едно парично обезщетение от съответния вид. Елиминирано е двойното броене в случаите, когато едно и също лице е получило парично обезщетение през повече от един месец в рамките на периода.

- За парични *обезщетения за отглеждане на дете до 2-годишна възраст* през 2023 г. са изплатени 326 074,0 хил. лв., като спрямо предходната година (292 288,2 хил. лв.) е отчетено увеличение с 11,6%. Броят на изплатените дни е 10 857,7 хил. (при 9 290,1 хил. дни за 2022 г.) със среднодневен размер 30,03 лв. (при 31,46 лв. за 2022 г.). Броят на лицата с изплатено поне едно парично обезщетение за отглеждане на дете до 2-годишна възраст за 2023 г. е 84 049, от които 83 132 жени и 917 мъже (при 85 072 за 2022 г.). От тях лицата с изплатено поне едно обезщетение по време на допълнителния платен отпуск за отглеждане на дете до навършването на 2-годишна възраст са 68 786 (при 70 126 души за 2022 г.), а тези с поне едно обезщетение при неизползване на отпуска за отглеждане на дете до 2-годишна възраст са 15 263 (при 14 946 души за 2022 г.).
- За 11 490 бр. парични обезщетения за отглеждане на дете до 8-годишна възраст на бащата (осиновителя) по чл. 53ж от КСО през 2023 г. е извършен разход в размер на 4 343,7 хил. лв. (при 1 108.8 хил. лв. за 2022 г.). Лицата с изплатено обезщетение за отглеждане на дете до 8-годишна възраст от бащата (осиновителя) са 3 501 души, като броят на изплатените дни е 111 373 със среднодневен размер на обезщетението 37.37 лв.
- През 2023 г. са изплатени 3 462 бр. обезщетения при осиновяване на дете до 5-годишна възраст по чл. 53а от КСО в размер на 3 481,7 хил. лв. (при 3 015,7 хил. лв. за 2022 г.). Броят на лицата с изплатено поне едно парично обезщетение при осиновяване на дете до 5-годишна възраст през 2023 г. е 492 души (при 513 за 2022 г.), от които 429 са с обезщетения за времето на отпуск при осиновяване на дете до 5-годишна възраст, а 63 с обезщетение при неизползване на отпуск за осиновяване на дете до 5-годишна възраст. Броят на изплатените дни е 62 821 със среднодневен размер на обезщетението от 55,16 лв. (при 58 064 дни със среднодневен размер 50,92 лв. за 2022 г.).

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

1.1.4. Предоставяне на помощи, отпускани по реда на Закона за семейни помощи за деца в изпълнение на Бюджетна програма „Подкрепа за децата и семействата”

Агенцията за социално подпомагане има ангажименти по изпълнение на една от програмите за реализиране на политиката за социално включване, съществена част от която е предоставянето на финансова и материална подкрепа за семействата с деца и семействата, които полагат грижи за деца в риск.

Важна роля за комплексната подкрепа на децата и семействата има предоставянето на финансова подкрепа по реда на Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД) и Правилника за неговото прилагане (ППЗСПД). Основната цел на предоставянето на семейни помощи е отглеждането на децата в семейна среда.

С реализиране на Програма „Подпомагане на семейства с деца" се оказва подкрепа за отглеждането на децата в семейна среда и насърчаване редовното посещение на училище от децата в училищна възраст и на подготвителните групи за задължителна предучилищна подготовка в детските градини или в училищата на децата след навършване на 4-годишна възраст, чрез интегриране на семейните помощи с останалите мерки за подкрепа на семейството. Това допринася за предотвратяване нарушаването на правото на детето на достъп до образование и до здравни грижи.

Семейните помощи за деца са еднократни и месечни, предоставят се в пари и/или в натура и имат за цел да подпомогнат отглеждането на децата в семейна среда.

В обхвата на еднократните семейни помощи попадат: еднократна помощ при бременност; еднократна помощ при раждане на дете; еднократна помощ при осиновяване на дете; еднократна помощ за отглеждане на близнаци; еднократна помощ за отглеждане на дете от майка (осиновителка) студентка, учаща в редовна форма на обучение; еднократна помощ за ученици, записани в първи, втори, трети и четвърти клас; еднократна помощ за ученици, записани в осми клас; еднократна помощ за безплатно пътуване веднъж в годината с железопътния и автобусния транспорт в страната за многодетни майки.

Към месечните семейни помощи се отнасят: месечна помощ за отглеждане на дете до навършване на една година, месечните помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст; месечна помощ за отглеждане на дете с трайно увреждане до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст и месечна помощ за дете без право на наследствена пенсия от починал родител.

Еднократните помощи при бременност, месечните помощи за отглеждане на дете до навършване на една година и месечните помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст се предоставят след доходен тест. Еднократната помощ за ученици, записани в първи, втори, трети и четвърти клас и еднократната помощ за ученици записани в осми клас се предоставят без доходен тест. Без доходен тест се предоставят и месечните помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст и месечните помощи за дете без право на наследствена пенсия от починал родител, както и еднократните помощи при: раждане на дете, при осиновяване на дете, за отглеждане на близнаци, за отглеждане на дете от майка (осиновителка) студентка, учаща в редовна форма на обучение и за безплатно пътуване веднъж в годината с железопътния и автобусния транспорт в страната за многодетни майки.

Законът регламентира правна възможност месечните помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, месечните помощи за отглеждане на дете до навършване на една година и еднократните помощи за ученици да се предоставят и в натура, като за първите две помощи, при всички случаи на непълнолетни родители, това е задължително.

Размерите на семейните помощи и средномесечният доход на член от семейството за предходните 12 месеца, въз основа на който се определя правото на семейни помощи

са регламентирани със Закона за държавния бюджет на Република България за 2023 г. (ЗДБРБ-2023 г.). Средномесеченият доход на член от семейството, при който се предоставят еднократните помощи при бременност и месечните помощи за отглеждане на дете до навършване на една година за 2023 г. е 610 лв.

Право на месечни помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст по реда на чл. 7 от ЗСПД имат семействата със средномесечен доход на член от семейството за предходните 12 месеца, преди месеца на подаване на заявление-декларацията, по-нисък или равен на дохода, определен за целта в ЗДБРБ.

Семействата със *средномесечния* доход на член от семейството до 510 лв. получават помощта в пълен размер. Семействата със *средномесечния* доход от 510,01 лв. до 610 лв. имат право на 80% от пълния размер на помощта.

В съответствие с регламента на чл. 63, ал. 4 от ЗДБРБ за 2023 г., считано от 01.01.2023 г. размерът на месечните помощи за отглеждане на дете по чл. 7, ал. 1 от Закона за семейни помощи за деца от 1 април 2023 г. е както следва:

1. За семейство с едно дете – 50 лв.;
2. За семейство с две деца – 110 лв.;
3. За семейство с три деца – 165 лв.;
4. За семейство с четири деца – 175 лв., като за всяко следващо дете помощта за семейството расте с 20 лв.

Отчетените показатели за изпълнение на Програма „Подпомагане на семейства с деца" през 2023 г. са, както следва:

- **Еднократна помощ при бременност –** размерът на помощта за 2023 г. не е променян и е в размер на 150 лева. За 2023 г. с еднократна помощ при бременност са подпомогнати **8 616** бременни жени, за което са изплатени **1 292 900 лева**.
- **Еднократни помощи при раждане на дете –** размерите на помощите през 2023 г. са: за първо дете е 250 лв.; за второ дете – 600 лв.; за трето дете – 300 лв., за четвърто и всяко следващо – 200 лева. За 2023 г. са изплатени **22 074 359 лв**. за **56 221 деца**.
- **Еднократна помощ за осиновяване на дете –** размерът за 2023 г. е 250 лева. Към 31.12.2023 г. са изплатени еднократни помощи за **316** осиновени деца, а изплатената сума за периода е **84 490 лева**.
- **Еднократна парична помощ за отглеждане на близнаци –** размер на помощта – 1 200 лв. за всяко дете-близнак. За 2023 г. са изплатени парични помощи за **1 862 деца** в общ размер на **2 219 900 лева.**
- **Еднократна парична помощ за отглеждане на дете от майка-студентка, учаща в редовна форма на обучение –** размерът на помощта за 2023 г. е 2 880 лв., като сумата се изплаща на 2 транша по 1 440 лева. Към 31.12.2023 г. по реда на чл. 8в от ЗСПД са изплатени **390 274 лв.**, от които **156 бр**. случаи за първо плащане и **117 бр**. случаи – второ плащане.
- **Еднократна помощ за ученици, записани в първи клас** – размер на помощта за учебната 2023/2024 г. – 300 лева. Считано от 01.08.2019 г. изплащането на еднократната помощ за ученици се извършва на два пъти, като петдесет на сто от размера на помощта се изплаща или предоставя след влизане в сила на заповедта за отпускането ѝ, а останалите петдесет на сто от размера на помощта се изплаща или предоставя в началото на втория учебен срок, ако детето продължава да учи. За учебната 2023/2024 г. са обобщени данни за **53 481 бр. деца първи клас**, **51 379 бр. деца втори клас, 51 897 броя деца трети клас и 49 121 бр. деца четвърти клас.** Изплатената сума е **30 865 249 лева.**
- **Еднократна помощ за ученици, записани в осми клас (размер на помощта за учебната 2023/2024 г. – 300 лв.):**

Съгласно чл. 63, ал. 19 от ЗДБРБ за 2021 г., **в ЗСПД се създаде чл. 10*б***, регламентиращ условията за отпускане на еднократна помощ за осмокласници, като **за учебната 2023/2024 г.** е определен размер от **300 лв**. и се предоставя независимо от дохода на семейството, считано от 01.01.2021 година.

За учебната **2023/2024 към 31.12.2023 г.** са обобщени данни за **52 426 бр. деца. Изплатената сума за 2023 г. е 7 792 395 лева.**

- **Еднократна помощ за безплатно пътуване веднъж в годината с железопътния и автобусния транспорт в страната на многодетни майки –** към 31.12.2023 г. е осигурено правото на **5 602** многодетни майки по реда на чл. 8г от ЗСПД, като за тях са изплатени **349 051 лева.**
- **Месечни помощи за отглеждане на дете до една година** - размер на помощта за 2023 г. – 200 лева. От началото на 2023 г. до 31.12.2023 г. с месечни помощи за отглеждане на дете до навършване на 1 година *средномесечно* са подпомогнати **11 516 майки**, като от тях **1 401** *средномесечно* получават помощта си под формата на ваучери. Изплатената сума е **24 300 644 лева.**
- **Месечни помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст** (размерът на помощта, определен в Закона за държавния бюджет за 2023 г. е както следва: семейство с едно дете – 50 лв.; семейство с две деца – 110 лв.; семейство с три деца – 165 лв.; семейство с четири деца – 175 лв., като за всяко следващо дете в семейството помощта нараства с 20 лв.); За периода на **2023 г**. с месечни помощи за деца ***средномесечно*** са подпомогнати **285 453 семейства** с **449 978** ***средномесечен*** брой деца, в т.ч. ***средномесечно* 1 952 семейства** с **2 162 деца** са получили помощта си под формата на **ваучери**. Изплатената сума за периода е **283 704 527 лв.**
- **Месечни помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане по реда на чл. 8д от ЗСПД**

Месечната помощ за деца с трайни увреждания, отпускана по реда на **чл. 8д от ЗСПД** от началото на 2023 г. **към 31.12.2023 г.**, е предоставена за ***средномесечно* 26 402 деца**. Изплатената сума е **182 478 391 лв.**

- **Месечна помощ за дете без право на наследствена пенсия от починал родител по реда на чл. 8е от ЗСПД** – размер на помощта за 2023 г. – 200 лева.

Месечната помощ, отпускана по реда на **чл. 8е от ЗСПД** от началото на 2023 г. **към 31.12.2023 г.**, е за ***средномесечно* 2 201 брой случаи**. Изплатената сума **е 5 601 930 лева.**

Средства, изплатени за помощи в натура по ЗСПД.

За периода **от 01.01.2023 г. до 31.12.2023 г**. са изплатени средства в **размер 4 675 640 лв**. на семейства с деца, получили помощи по ЗСПД под формата на ваучери.

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

1.1.5. Предоставяне на финансови средства по реда на Закона за закрила на детето (ЗЗДет.) в изпълнение на Бюджетна програма „Подкрепа за децата и семействата”

По реда и условията на Закона за закрила на детето (ЗЗД) и Правилника за неговото прилагане се оказва финансова подкрепа на семействата на деца в риск в съответствие и изпълнение на принципите на закрила, и по-конкретно – отглеждане на децата в семейна среда. Финансовата подкрепа е част от работата по случаи на превенция на изоставянето, реинтеграцията, настаняването на деца в семейства на роднини и близки и средствата за приемна грижа.

Изплатената сума за помощи по ЗЗД за периода **януари-декември 2023 г**. е в размер **на 7 878 800 лв. за 1 957** ***средномесечен*** **брой случаи и 1 419 019 лв.** за заплати и осигурителни вноски на **92** ***средномесечен*** **брой** професионални приемни родители.

За отчетния период информацията за отпуснатите помощи по тази програма е следната:

Показатели за изпълнение по бюджетна програма „Подкрепа за децата и семействата"	***Мерна единица***	***По Закона за бюджета за 2022 г.***	***Отчет за периода на 2023 г.*** *(средномесечен брой)*
Превенция на изоставянето	ср.м.бр.случаи	200	*24*
Реинтеграция	ср.м.бр случаи	200	*5*
Настанени деца при роднини или близки	ср.м.бр.случаи	3 500	*1 821*
Настанени деца в приемни семейства	ср.м.бр.случаи	2 300	*107*
Общо:		**6 200**	***1 957***

В изпълнение на Закона за държавния бюджет на Република България за 2023 г. и Постановление №108 на Министерския съвет от 2023 г. за изпълнението на държавния бюджет по програма „Подкрепа на децата и семействата“ за януари-септември 2023 г. се предоставяше трансфер на средства към общините съгласно сключено споразумение между изпълнителния директор на АСП и кмета на съответната община.

За периода за заплати и осигурителни вноски на **професионалните приемни семейства** и помощи по програмата за децата, настанени в приемни семейства (професионални и доброволни) – към доставчици общини партньори на АСП по проект „Приеми ме 2015“ е предоставен трансфер в размер на **18 084 281 лева.** ***Средномесечният*** брой на децата за наблюдавания период е **1 387**.

За същия период на ***2022 г***. са отчетени средства в размер на ***6 276 049 лв.*** за ***2 229 средномесечен*** брой случаи и ***25 925 476 лв.*** за заплати и осигурителни вноски на професионални приемни родители и трансфер към общините.

От сравнителния анализ на двата отчетни периода е видно, че за **2023** г. *средномесечният* брой случаи, на които е оказана финансова подкрепа за отглеждане на дете в семейна среда по реда на ППЗЗД, спрямо 2022 г. е **намалял** с **272 бр.** *(около **14%**).*

Динамиката в регистрирания брой на приемните семейства отразява **промяната на доставчика** и преминаване на приемни семейства от доставчик дирекция „*Социално подпомагане“* към доставчик община партньор на АСП по проект „Приеми ме 2015“.

Проектът продължава и през 2023 г. като за периода на удължаването му по него не се предвиждат месечни средства за възнагражденията на професионалните приемни родители и за финансовата подкрепа на настанените деца.

Към края на м. декември 2023 г. в **167 общини партньори** по този проект от общо **1 655** утвърдени приемни семейства с местоживеене в тези общини, **1 236** приемни семейства предоставят услугата „приемна грижа“ на **1 418** деца.

Съгласно Решение на Комитета за наблюдение на Програма „Развитие на човешките ресурси“ (ПРЧР) от 23.11.2023 г., в Агенцията за социално подпомагане постъпи покана за представяне на проектно предложение с цел осигуряване на непрекъснатост на предоставянето, подкрепата и наблюдението на приемната грижа и през 2024 г. по Компонент 1 по проект „Повишаване на капацитета на служителите на Агенцията за социално подпомагане във връзка с модернизиране на системите за социална закрила“ по ПРЧР, процедура за директно предоставяне на безвъзмездна

финансова помощ BG05SFPR002-2.006, **фокусирана върху продължаване и развитие на приемната грижа.**

Новата операция допълва и надгражда операция „Приеми ме 2015“, финансирана по ОП РЧР, което ще допринесе за продължаване на прилагането в национален мащаб на приемната грижа, както и за разширяване на възможностите за развитието й по децентрализиран начин.

Допустими партньори могат да бъдат **както общини, участващи в проект „Приеми ме 2015“, така и общини, които не са се ангажирани с дейността „приемна грижа“ до 31.12.2023 година**.

1.2. Съвместяване на родителството с трудово-професионалната реализация

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

1.2.1. Насърчаване на работодателите да наемат на работа самотни родители (осиновители) и/или майки (осиновителки) с деца до 5-годишна възраст чрез предоставяне на средства за трудови възнаграждения, социални и здравни осигуровки (чл. 53а от ЗНЗ)

Мярката предвижда стимули за работодатели, които осигуряват заетост на безработни лица – самотни родители (осиновители) и/или майки (осиновителки) с деца до 5-годишна възраст на пълно или непълно работно време. В изпълнение на Националния план за действие по заетостта през 2023 г. по условията на мярката са финансирани част от разходите на работодателите за трудови възнаграждения и допълнителни плащания по трудовото и осигурителното законодателство на наетите лица за период до 6 месеца.

През 2023 г. по условията на мярката са работили **117 лица**, от които 6 са нововключени. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на **183 242 лева.**

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

1.2.2. Насърчаване на безработни лица, включително младежи ползващи социални или интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа, завършили образованието си, за наемане на работа в населено място, отстоящо на повече от 50 км. от населеното място по настоящ адрес чрез предоставяне на средства за такси за детски ясли, детски градини, наем на жилище, такси за ползване на интернет (чл. 42, ал. 3)

Мярката по чл. 42, ал. 3 от ЗНЗ насърчава териториалната мобилност на безработни лица. Подкрепя се осигуряването на заетост на безработно лице в населено място, което се намира на повече от 50 км. от неговото местоживеене. През 2023 г. субсидиите за лицето включват месечно суми за направени разходи за такси за детски ясли, детски градини, наем на жилище и такси за ползване на интернет. Периодът на субсидиране е до 12 месеца През 2023 г. от мярката са се възползвали **61 лица**, 44 от които нови. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на **21 324 лв.**

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

1.2.3. Проект „Родители в заетост” по ОП РЧР 2014-2020 г.

По Проект „Родители в заетост” се осигурява по-добро съвместяване на професионалния с личния живот на родителите с малки деца и предоставяне на заетост на безработни лица, чрез осигуряване на възможности за полагане на грижи за отглеждане на малки деца. Чрез проекта се улеснява достъпът до пазара на труда за младите родители посредством осигуряване на предпоставки за запазване равнището на тяхната трудова и икономическа активност, заетост и доходи.

През 2023 г. няма сключени нови тристранни споразумения, но продължи изпълнението на дейности по полагане на грижа на деца от 0 до 12 г. по вече сключени активни тристранни споразумения.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

1.2.4. Проект „Родители в заетост“ по П РЧР 2021-2027 г.

Ефективното изпълнение на проекта ще осигури по-добър баланс между професионалния и личния живот на самотни, многодетни родители и на тези с малки деца, като им се осигурят възможности за полагане на грижи за отглеждане на деца и чрез услуги за улесняване достъпа до заетост. Ще окаже положителен ефект чрез запазване качеството на работната сила и производителността на труда на родителите, посредством превенция на отсъствието им от пазара на труда. Дейностите по проекта стартираха на 01.01.2023 г.

Подаването на заявления за включване в проекта на родителите и безработни лица стартира на 23.03.2023 г., като до 31.12.2023 г. са подадени 2 195 заявления от родители и 1 697 заявления от безработни лица (детегледачи). През отчетния период са подписани общо **1 014 тристранни споразумения** на обща стойност **14 376 949.05 лв**. Подадени са две искания за плащания на обща стойност 1 689 448.02 лв., които са изцяло верифицирани.

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

1.2.5. Предоставяне на възможност за включване на децата на военнослужещите и цивилните служители от системата на Министерство на отбраната в целодневни детски градини на територията на страната

Министерство на отбраната продължава своята последователна политика за осигуряване работата на три държавни детски градини (ДДГ) в гр. София и по една детска градина в гр. Пловдив, гр. Стара Загора и гр. Казанлък. ДДГ „**Средец**“ е с капацитет **50** места в две възрастови групи. ДДГ „**Младост**“ е с капацитет **70** места, в три възрастови групи, от които 20 в яслена възраст. ДДГ „**Слава**” е с капацитет **50** места в две възрастови групи. ДДГ „**Детелина**” е с капацитет **68** места, разпределени в три възрастови групи. ДДГ „**Кокиче**” е с капацитет **25** места в една група с деца на възраст от 3 до 7 години. ДДГ **„Светлина”** е с капацитет **50** места, разпределени в две възрастови групи. ДДГ „**Калина**” е с капацитет **95** места, от които 20 в яслена група, разпределени в четири възрастови групи.

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА – БАН

1.2.6. Проект „Политики за родителски отпуски и социална устойчивост (Parental Leave Policies and Social Sustainability)“, COST Action 21150 (2022-2026), ръководител от българска страна проф. Т. Коцева

Целта на участието на изследователите от България е да допринесат за анализ на литература за родителските отпуски от гледна точка на неравенствата и социалната устойчивост (работна група 2 на COST Action 21150), както и да идентифицират наличните индикатори и липсващите такива в международни и национални бази данни (работна група 5 на COST Action 21150).

Очаквани резултати: да се създаде база от данни за наличните и липсващите показатели относно родителските отпуски и да се изведат основните дефицити в наличните изследвания за родителските отпуски.

Получени резултати през 2023 г.:

1. Издаден международен доклад Dobrotic, I., Arnalds, A. (Eds). 2023 Parenting Leave Policy Data Gaps: A Comparative Critical Analysis; с участието на двама български автори: Е. Димитрова и К. Илиева; paper DOI https://doi.org/10.31235/osf.io/8g25k;
2. Направен анализ на научна литература, издадена в България, по темата за родителските отпуски, по система от индикатори, съставена от международния екип.

Финансирането на извършените дейности е в рамките на COST Action 21150.

1.3. Образование, здравеопазване и социално развитие на децата

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА – БАН

1.3.1. Проект „Здраве и благополучие на юношите в условията на пандемията от COVID-19: ефекти върху психичното здраве, здравното поведение, социалните взаимодействия и академичната мотивация и успеваемост, модерирани от личностните особености“ (2021–2024) – ръководител доц. д-р Анна Александрова-Караманова

Целта на проекта е да проучи влиянието на промените в ежедневието на българските юноши вследствие на пандемията от COVID-19 (заболяване на юношата или член на семейството, мерки за опазване на общественото здраве, живот онлайн, финансова несигурност) върху тяхното здраве и благополучие, и по-конкретно върху психичното им здраве, здравното им поведение, социалните им взаимодействия и академичната им мотивация и успеваемост, като отчете модериращите ефекти на социално-демографски характеристики и на личностните особености на юношите.

Очакван резултат при завършване на проекта: въз основа на проведено национално представително изследване с ученици в ранна и средна юношеска възраст ще бъдат натрупани нови знания относно ефектите на пандемията върху широк кръг измерения на здравето и благополучието на юношите, които са относими към следващи пандемии или ситуации на криза. В научно-приложен план ще бъдат разработени нови и адаптирани методи за изследване на проблемите на здравето и благополучието на юношите, както и насоки за превенция и интервенция на проблеми на юношеското здраве и благополучие при пандемията от COVID-19, приложими и към други кризи, които

могат да бъдат използвани от вземащите решения, от изследователи, експерти, практикуващи специалисти, юноши, родители и членове на обществото.

Получени резултати през 2023 г.:

1. Национална представителна извадка от ученици в ранна и средна юношеска възраст (11-17 години), включваща 3326 юноши;
2. Представен постер с резултати от проекта на Европейския конгрес по психология, 3-6.07.2023 г., Брайтън, Великобритания;
3. Публикувани три статии по проекта, от които една теоретична статия (Central European Journal of Paediatrics, Q4) и две емпирични статии (Societies, Q2, и Българско списание по психология, CEEOL);
4. Подготвен специален брой на сп. Societies (Q2) по темата на проекта от гост-редактори членове на научния екип по проекта;
5. Подготвена една емпирична статия (подадена за публикуване през януари 2024 г.).

Проектът е финансиран от Фонд „Научни изследвания“, МОН, с договор №КП-06-Н55/7. Получено е финансиране за Етап 2 през есента на 2023 г. – 60 000 лв.

1.3.1. Подобряване на координацията и междуинституционалното взаимодействие при работата с деца (Координационен механизъм)

1.3.1.1. Ефективност на работата на мултидисциплинарните екипи на местно ниво при провеждане на работните срещи

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

През 2023 г. експерти от Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) са участвали в **79 броя** мултидисциплинарни работни срещи за обсъждане на трудни случаи на деца, по които е работила и има отношение ДАЗД.

По време на участието в срещите са предоставени методически указания на социалните работници и другите специалисти и са направени предложения за предприемане на мерки съгласно Закона за закрила на детето (ЗЗДет.) и други нормативни документи, с цел осигуряване на сигурност и безопасност на децата и гарантиране на техните права и интереси.

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

В чл. 36г от Закона за закрила на детето е регламентирано прилагането на Координационния механизъм при насилие. Механизмът се прилага в случаи на насилие или риск от насилие за деца.

Регламентирано е осигуряване на защита на дете в риск или жертва на насилие или експлоатация, като дирекция „Социално подпомагане“ (ДСП) създава **мултидисциплинарен екип**, членовете на който работят заедно до приключване на случая и който разработва план за действие за защита на детето или за предотвратяване на насилието.

До изтичането на 24 часа от получаване на сигнал за дете в риск или жертва на насилие или експлоатация социален работник, определен от директора на ДСП, прави оценка на сигнала. При потвърждаване на информацията социалният работник уведомява устно по телефон, включително мобилен, и писмено по пощата, по електронна поща или факс, членовете на екипа, като определя дата и час за събиране на екипа.

През 2023 г. броят на сигналите за деца, жертва или в риск от насилие, по които е приложен Координационния механизъм при насилие (регламентиран в чл. 36г от ЗЗДет.) е **1 335 броя.**

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

1.3.1.2. Мониторинг на прилагането на Координационния механизъм при насилие

При обобщаване и анализиране на получената информация за 2023 г., подадена от Регионалните дирекции за социално подпомагане (РДСП) в страната, са отчетени добри практики в прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция, за краткост наричан Механизма по чл. 36г от ЗЗДет. По данни от РДСП, те се отнасят до много добра комуникация и координация между членовете на мултидисциплинарния екип (МЕ). Изградени са добри партньорски взаимоотношения и е налице ефективно сътрудничество в екипната дейност по прилагане на координационния механизъм (КМ). При постъпил сигнал се извършва спешно проучване и при необходимост се прави предложение за свикване на КМ. Организацията е много бърза – ангажираните институции се уведомяват по телефон, имейл и писмено. Някои РДСП информират, че съвместната работа на МЕ продължава до приключване на работата по случаите.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

1.3.1.3. Подобряване на достъпа до социалните услуги за деца

Съществена роля за подкрепа на децата и семействата, както и за реализиране на процеса на деинституционализация имат социалните услуги, предоставяни от общността и резидентна грижа, които са алтернатива на институционалната грижа за деца. Целенасочените действия за изграждане на мрежа от социални услуги в общността е съществен елемент от цялостния процес на подкрепа и защита правата и интересите на лицата и децата и подкрепа на техните семейства. **Общият брой на социалните услуги за деца и семейства**, предоставяни в общността на територията на страната, делегирана от държавата дейност **към 31.12.2023 г. е 734 броя, с капацитет – 18 989 места**, като социалните услуги за деца и семейства, предоставяни в общността с консултативен характер са, както следва:

- **91** Дневни центъра за деца и/или младежи с увреждания; деца и младежи с тежки множествени увреждания, с капацитет **2 540** места и заетост – **2 547**;
- **10** Дневни центъра за деца с увреждания; деца с тежки множествени увреждания; Дневен център за деца с увреждания (с програма „Ранна интервенция на увреждането“), с капацитет **258** места и заетост – **191**;
- **6** Дневни центъра за деца и младежи с увреждания със седмична грижа, с капацитет **143** места и заетост – **142**;
- **16** Дневни центъра за подкрепа на деца с увреждания и техните семейства с капацитет **480** места и заетост **360**;
- **1** Дневен център за подкрепа на деца с тежки множествени увреждания и техните семейства с капацитет **30** места и заетост **25**;
- **13** Дневни центъра за деца и пълнолетни лица с увреждания; Дневни центрове за деца и/или пълнолетни лица с тежки множествени увреждания, с капацитет **395** места и заетост **272**;

- **57** Центъра за социална рехабилитация и интеграция за деца, с капацитет **2 003** места и заетост **2 382**;
- **5** Центъра за социална рехабилитация и интеграция за деца с увреждания (с програма „Ранна интервенция на увреждането“); Център за социална рехабилитация и интеграция на деца (с програма „Ранна интервенция на увреждането“), с капацитет **265** места и заетост **157**;
- **1** Център за социална рехабилитация и интеграция за деца от 0 до 7 години с интелектуални затруднения, с капацитет **30** места и заетост **14**;
- **1** Център за социална рехабилитация и интеграция за деца и младежи, с капацитет **25** места и заетост **25**;
- **14** Центъра за социална рехабилитация и интеграция; Център за социална рехабилитация и интеграция за деца и лица, с капацитет **470** места и заетост **437**;
- **12** Звена „Майка и бебе“, с капацитет **75** места и заетост **28**;
- **162** Центъра за обществена подкрепа, с капацитет **7 446** места и заетост **7 741**;
- **9** Центъра за обществена подкрепа/Общностен център за деца и семейства, с капацитет **538** места и заетост **350**;
- **28** Центъра за работа с деца на улицата, с капацитет **624** места и заетост **594.**

Социалните услуги за предоставяне на резидентна грижа с дейности насочени към децата и младежите са:

- **143** Центъра за настаняване от семеен тип за деца без увреждания, с капацитет **1 676** и заетост **1 327** места;
- **1** Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания, с капацитет **12** и заетост **12** места;
- **107** Центъра за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания, с капацитет **1 436** и заетост **1 287** места;
- **7** Центъра за настаняване от семеен тип на деца с увреждания, с капацитет **93** и заетост **72** места;
- **8** Центъра за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания с потребност от постоянни медицински грижи, с капацитет **64** и заетост **54** места;
- **22** Преходни жилища за деца, с капацитет **174** и заетост **131** места;
- **20** Кризисни центъра за деца, с капацитет **212** и заетост **119** места.

През 2023 г. **откритите нови социални услуги за деца са 63, включително 6 социални услуги за резидентна грижа, с общ капацитет 60 места:**

- **12** Дневни центъра за подкрепа на деца с увреждания и техните семейства, с капацитет **360** места;
- **1** Дневен център за деца с увреждания (с програма „Ранна интервенция на увреждането“), капацитет **20** места;
- **2** Дневни центъра за деца с тежки множествени увреждания, с капацитет **60** места;
- **1** Дневен център за деца и младежи с увреждания, капацитет **30** места;
- **2** Дневни центъра за деца и/или пълнолетни лица с тежки множествени увреждания, капацитет **60** места;
- **4** Дневни центъра за деца и/или пълнолетни лица с увреждания, с капацитет **110** места;

- **1** Център за социална рехабилитация и интеграция, с капацитет **50** места;
- **1** Център за социална рехабилитация и интеграция за деца от 0-7 години с интелектуални затруднения, капацитет **30** места;
- **2** Центъра за социална рехабилитация и интеграция деца с увреждания (с програма „Ранна интервенция на увреждането“), с капацитет **75** места;
- **1** Център за социална рехабилитация и интеграция деца (с програма „Ранна интервенция на увреждането“), с капацитет **80** места;
- **1** Център за социална рехабилитация и интеграция за деца, капацитет **30** места;
- **1** Център за социална рехабилитация и интеграция деца с увреждания, с капацитет **60** места;
- **1** Център за социална рехабилитация и интеграция деца и лица, с капацитет **30** места;
- **4** Центъра за работа с деца на улицата, с капацитет **130** места;
- **15** Центъра за обществена подкрепа, с капацитет **1 315** места;
- **6** Общностни центъра за деца и семейства, с капацитет **358** места;
- **2** Центъра за обществена подкрепа/Общностен център за деца и семейства, капацитет **150** места;
- **2** Центъра за настаняване от семеен тип за деца без увреждания, с капацитет **24** места;
- **1** Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания, капацитет **12** места;
- **3** Преходно жилище за деца, с капацитет **24** места.

Специализираните институции за деца, които функционират на територията на страната **към 31.12.2022 г.** са **4 броя** – това са само Домове за медико-социални грижи за деца **(ДМСГД)**, които институционално се управляват от Министерство на здравеопазването. Общият брой на децата и младежите, които се отглеждат в институционална грижа в ДМСГД към 31.12.2023 г. е **188**. В изпълнение на Актуализирания план за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“, със Заповед №РД01-2659/30.11.2023 г. на изпълнителния директор на Агенцията за социално подпомагане (АСП) е преустановено настаняването на деца в ДМСГД – Кърджали.

За да гарантира закрилата и подкрепата на децата-жертви на трафик, както и за защита на техните права и интереси, ангажираните държавни институции от 2005 г. прилагат Координационен механизъм за реферирane и обгрижване на непридружени деца и деца-жертви на трафик, завръщащи се от чужбина. Координационният механизъм е актуализиран през 2010 г. и в него е разписана системата за междуинституционално реферирane на конкретни случаи, на централно и на местно ниво.

През 2023 г. за наблюдаваните от отдел „Закрила на детето“ (ОЗД) деца-жертви на трафик в АСП е налична следната информация:

- първо тримесечие на 2023 г. – наблюдавани са 2 деца;
- второ тримесечие на 2023 г. – наблюдавани са 0 деца;
- трето тримесечие на 2023 г. – наблюдавано е 1 дете;
- четвърто тримесечие на 2023 г. – наблюдавано е 1 дете.

Във всеки един случай началникът на ОЗД към ДСП определя социален работник, който е водещ на мултидисциплинарния екип. Той проучва семейната и социална среда на детето, изготвя оценка на риска то да бъде отново изведено извън страната и план за действие.

ДСП осигурява представител при посрещането на детето на гранично-пропускателния пункт. Също така, предприема подходяща мярка за закрила, съобразно нуждите и интересите на детето, в съответствие с разпоредбите на Закона за закрила на детето и Правилника за приложението му. Придружава и настанява детето в Кризисния център, въз основа на заповед на директора на ДСП по настоящ/постоянен адрес на детето. При установено участие на родителите в извеждането на детето с цел трудова и сексуална експлоатация предявява искове за лишаване или ограничаване от родителски права в интерес на детето или встъпва като страна във вече заведени производства.

Регламентирано е осигуряване на защита на дете в риск или жертва на насилие или експлоатация, като ДСП създава мултидисциплинарен екип. Водещ на екипа е социалният работник, определен от директора на ДСП. В екипа задължително участват представител на районното управление на Министерството на вътрешните работи (районен инспектор, инспектор от детска педагогическа стая или оперативен работник), на районната прокуратура и представител на общината. По преценка на водещия на екипа се канят за участие представител на регионалната здравна инспекция, личният лекар на детето или представител на болницата, откъдето е постъпил сигнал по случая, представител на регионалното управление по образованието и на училището, детската градина или друга образователна институция и представител на доставчика на финансираната от държавния бюджет социална услуга, която детето ползва. Кметът на общината подпомага координацията на дейността на мултидисциплинарния екип.

През 2023 г. броят на постъпилите сигнали за насилие над деца е **1 450 броя**. Броят на сигналите за насилие, по които е открита работа по случай на дете в риск в отдел „Закрила на детето“ е **586 броя**.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

1.3.1.4. Мониторинг на прилагането на Координационния механизъм за реферирane и обгрижване на непридружени деца и деца жертви на трафик

За 2023 г. ДАЗД е работила по **38 случаи за 46 деца** – 27 момичета и 19 момчета. Координационният механизъм за реферирane и обгрижване на непридружени български деца и деца-жертви на трафик регламентира конкретните задължения за взаимодействие на ангажираните субекти, а ефективното му прилагане представлява добра практика за междуинституционален и интердисциплинарен подход.

1.3.2. Дейности по Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве (НППМДЗ)

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

1.3.2.1.Осигуряване провеждането на масов неонатален слухов скрининг за новородени

С Решение на Министерския съвет №333/09.04.2021 г. е приета Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве 2021-2030 (НППМДЗ) и План за действие към нея за периода 2021-2023 г. Програмата има за цел да осигури устойчивост на и да надгради постигнатите резултати в областта на майчиното и детско здраве, постигнати в изпълнение на Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве 2014-2020 г. Чрез програмата се осигурява изпълнението на дейности, за които няма осигурено финансиране от други източници и които имат значителен здравен ефект, свързан с ранната диагностика на заболявания и увреждания и осигуряването на

комплексни медицински грижи за деца с комплексното лечение на определени хронични заболявания.

С цел ранно откриване и навременна интервенция при увреждане на слуха при новородени през 2023 г. продължи провеждането на *масов неонатален слухов скрининг*, като са изследвани **47 251 новородени**.

Мярката е изпълнена.

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

1.3.2.2. Осигуряване дейността на комисиите за изготвяне на индивидуални медико-социални планове за деца с диабет, вродени сърдечни малформации, вродени лицеви малформации, вродени хематологични заболявания и недоносени деца, разкрити в университетски болници

С цел осигуряване на високоспециализирани консултации за деца с определени заболявания към Здравно-консултативните центрове (ЗКЦ) в университетските и специализирани болници са създадени комисии за изготвяне на индивидуални планове за комплексно интердисциплинарно медицинско обслужване и продължителна здравна грижа на деца с определени хронични заболявания (диабет, вродени сърдечни малформации, вродени лицеви малформации, вродени хематологични заболявания, вродени неврологични заболявания, недоносени деца). През 2023 г. комисиите са изготвили **1600 медико-социални планове за децата**.

Мярката е изпълнена.

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

1.3.2.3. Осигуряване дейността на Здравно-консултативните центрове за майчино и детско здраве

В рамките на Националната програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2021-2030 са извършени **5497** медицински консултации и **211** домашни посещения на деца с увреждания, хронични заболявания и недоносени деца.

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

1.3.2.4. Директна подкрепа за деца до 3-годишна възраст чрез предоставяне на ваучери за хранене от детски кухни

На 28.11.2022 г. е обявена процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ (БФП) – „Детска кухня“ по Програмата за храни и основно материално подпомагане 2021-2027 г., с конкретен бенефициент Агенция за социално подпомагане и партньори общини и райони на общини. На 10.03.2023 г. е издадена заповед за предоставяне на БФП в размер на **7 152 828.54 лв**. Основната цел на процедурата е осигуряване на здравословно и пълноценно хранене на деца от 10 месеца до 3 години, а семействата им да получат съпътстваща подкрепа, насочена към повишаване на родителския капацитет, социално приобщаване и преодоляване на последиците от бедността. По процедурата се предоставят ваучери, срещу които децата от целевите групи получават обедно хранене от детските кухни. Осигуряването на храна от детските кухни е безвъзмездно за децата от целевите групи. Дирекциите „Социално подпомагане“ идентифицират най-нуждаещите се деца, извършват индивидуална оценка на нуждите, включително и по отношение на семействата им и изготвят препоръки за насочване към

подходящи услуги, които се предоставят на съответната територия, като част от съпътстващата подкрепа за преодоляване на последиците от бедността. Разработени от конкретния бенефициент са процедурните правила и свързаните с това документи за изпълнение на дейностите в рамките на проекта. Осигурена е подкрепа с ваучери за детска кухня на **349 деца от 25 общини**. В изпълнение на изготвения от Управляващия орган (УО) „План за действие по операция „Детска кухня“ за подпомагане на напредъка по изпълнението“, представители на УО съвместно с представители на РДСП/ДСП продължават провеждането на разговори и срещи с общините по места с цел разширяване на териториалния обхват на предоставяната подкрепа в най-кратки срокове. Очаква се до 30 ноември 2025 г. с ваучери за детска кухня да бъдат подкрепени семействата на най-малко 5 000 деца, живеещи в бедност.

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

1.3.2.5. Профилактични прегледи за деца

От 01.01.2023 г. до 31.12.2023 г. профилактичните прегледи на децата се извършват по програма „Детско здравеопазване“ от общопрактикуващите лекари (ОПЛ) по Приложение №12А към НРД за медицинските дейности 2020-2022 г. (НРД за МД 2020-2022 г.) и Приложение №12 към НРД за медицинските дейности 2023-2025 г. (НРД за МД 2023-2025 г.) „Дейности на ОПЛ по имунопрофилактика, програма „Детско здравеопазване“, профилактични прегледи на здравноосигурени лица (ЗОЛ) над 18 години, формиране на групи от лица с рискови фактори за развитие на заболяване при ЗОЛ над 18 години, профилактични дейности при ЗОЛ над 18 години с рискови фактори за развитие на заболяване и програма „Майчино здравеопазване“ или от лекар със специалност „Педиатрия“ съгласно Приложение №14А към НРД за МД 2020-2022 г. и Приложение №14 към НРД за МД 2023-2025 г. „Дейности на лекаря специалист по „Педиатрия“ по програма „Детско здравеопазване“, на лекаря специалист по „Акушерство и гинекология“ по програма „Майчино здравеопазване“ и на лекаря специалист по профилактика на ЗОЛ над 18 години с рискови фактори за развитие на заболяване“.

Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) заплаща разширен пакет от профилактични прегледи за деца, в съответствие с Наредба №8 от 3 ноември 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията, издадена от министъра на здравеопазването и НРД за МД 2020-2022г./НРД за МД 2023-2025 г. и Приложенията към тях.

НЗОК заплаща за следните профилактични прегледи и изследвания за деца по възрастови групи, както следва:

До навършване на едномесечна възраст на детето – анамнеза и подробен статус, съвети за грижи за новороденото и насърчаване на кърменето до два прегледа до навършване на едномесечна възраст с препоръчителен интервал от 7 до 14 дни. До 28-ия ден от раждането детето се посещава в дома от лекар – първият преглед се извършва до 24 часа след изписване от лечебното заведение при осъществен избор на родителите/законните настойници на лекар на детето. При липса на избран лекар, първият преглед се извършва до 24 часа след избора.

От 1 месец до 1 година – анамнеза и подробен статус, измерване на ръст, тегло, оценка на психическо развитие – един път месечно в рамките на календарния месец, измерване на обиколка на глава и гърди – през първите шест месеца след раждането – при всеки преглед; един път на деветмесечна и на едногодишна възраст – по време на ежемесечния преглед.

Обща оценка на зрението – ориентировъчно, обща оценка на слух – два пъти годишно – на шестмесечна и едногодишна възраст.

Клинично изследване за дисплазия на тазобедрените стави с определяне на риска от дисплазия – два пъти – при навършване на 1-месечна и 4-месечна възраст.

Ехографско изследване на отделителна система – еднократно на шестмесечна възраст.

Преглед за ранно откриване на вродена/наследствена очна патология – еднократно между 6-месечна и едногодишна възраст.

Медико-диагностични изследвания се правят два пъти годишно при навършване на шестмесечна и една годишна възраст за: хемоглобин, брой еритроцити, брой левкоцити, хематокрит, MCV, MCH, MCHC – седимент в урината, изследване на албумин в урината.

От 1 до 2 години – анамнеза и подробен статус, измерване на ръст, тегло, обиколка на гърди, оценка на психично развитие – четири пъти годишно – през период не по-малък от 2 месеца.

От 2 до 7 години – анамнеза и подробен статус, измерване на ръст, тегло, обиколка на гърди – два пъти годишно – през период не по-малък от 4 месеца, оценка на психично и физическо развитие – един път годишно, оценка на зрителна острота – ориентировъчно – един път на 5-годишна възраст.

Медико-диагностични изследвания се правят за хемоглобин, брой еритроцити, брой левкоцити, MCV, MCH, MCHC, хематокрит и СУЕ – един път на 3-годишна възраст. Изследване за чревни паразити – Ентеробиус вермикуларис, Аскарис лумбрикоидес, Ламблия интестиналис и Хименолептис нана – един път годишно.

От 7 до 18 години – анамнеза и подробен статус, измерване на ръст, тегло, гръдна обиколка, измерване на артериално налягане, оценка на физическо развитие, изследване за зрителна острота (ориентировъчно) и цветоусещане, отклонения в развитието на опорно-двигателната система, изследване на урина за протеин (с тест-лента) – 1 път за календарната година.

Провеждат се следните медико-диагностични изследвания: ПКК – поне 8 показателя, Урина (химично изследване и седимент)-на 7, на 10, на 13 и на 16-годишна възраст; Кръвна захар, Триглицериди, HDL-холестерол, LDL-холестерол – на 16-годишна възраст.

НЗОК заплаща за здравни грижи, осъществявани в дома от медицински сестри, акушерки или лекарски асистенти до две посещения до 6 месеца след изписване от лечебното заведение, като първото е в ранния неонатален период на новороденото до 7 дни след изписване от лечебното заведение. Здравните грижи включват: предоставяне на информация за възможностите за укрепване и подобряване на здравето на детето и утвърждаване на положителни здравни навици и жизнени умения; оценка от здравна гледна точка на средата, в която се отглежда детето и запознаване с рисковите фактори за заболявания и вредата от нездравословните навици в средата; даване на необходимата информация (консултиране) на родителите за рационално хранене на кърмачето, ползите от изключителното кърмене през първите шест месеца и продължителността на естественото хранене съгласно приетите норми, а при кърмачета на смесено и кърмачета на изкуствено хранене – на препоръки за подходящите адаптирани млека; даване на указания за правилния хигиенен режим за отглеждане и закаляване на детето; консултиране по въпроси за подобряване на родителските практики за отглеждане и възпитание на детето; при необходимост измерване, регистрация и оценяване на витални показатели, разпознаване на индикациите на застрашаващи живота състояния и предприемане на своевременни действия.

За **профилактични прегледи по програма „Детско здравеопазване“** на изпълнителите на първична извънболнична медицинска помощ (ПИМП) през 2023 г. от

бюджета на НЗОК са заплатени **33 149 хил. лв. за 1 664 748 бр. прегледи**, на изпълнителите на специализирана извънболнична медицинска помощ (СИМП) – **974 хил. лв. за 46 824 бр. прегледи,** а на изпълнителите на медико-диагностични дейности (МДД) – **2 003 хил. лв.**

За **поставените 674 427 бр. имунизации на деца** от 0-18 г. (в т.ч. Манту), извършвани от изпълнители на ПИМП, заплатената сума е **7 257 хил. лв.**

Достъпът до първична извънболнична медицинска помощ е гарантиран чрез задължението на изпълнителите на ПИМП да осигуряват постоянен денонощен достъп на здравноосигурените лица до медицинска помощ. За тази цел през 2023 г. са заплатени **11 531 хил. лв.** **данните за денонощния достъп се отнасят за всички здравноосигурени лица (ЗОЛ), не само за децата.*

Посещение **за осъществяване на здравни грижи за новородено до 6 месеца след изписване от лечебното заведение на изпълнителите на ПИМП през 2023 г.** от бюджета на НЗОК са заплатени **2 хил. лв. за 153 бр. прегледи**.

Заложените приоритетни направления и мерки в Плана за 2023 г. за изпълнението на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012-2030 г.) по направление „**Профилактични прегледи за деца“** са спазени.

Провеждането на профилактични прегледи и изследвания при децата по възрастови групи е с цел проследяване на физическото и психическо развитие на децата, както и ранно откриване на заболявания, което позволява взимането на своевременно мерки за тяхното лечение и предотвратяване на по-нататъшно им усложнение.

1.4. Утвърждаване на семейството като базов компонент на обществото и насърчаване на родителите за отглеждане на децата в семейна среда

1.4.1. Закрила на децата от насилие, включително и насилие в интернет

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

Предвид нарастващите случаи на сексуално посегателство над деца онлайн и рисковете и заплахите, произтичащи от тях, правителството на Република България изработи и прие с Решение на Министерския съвет Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2023 – 2026 г.), която представлява своеобразна рамка за координация на действията в работата по превенция на насилието и злоупотребата с деца. Усилията са насочени към създаване на бърз механизъм за взаимодействие с доставчиците на интернет услуги за филтриране на противоправно съдържание. Направени са необходимите промени в Наказателния кодекс в посока към увеличаване на наказанията за извършени престъпления срещу онлайн сексуална експлоатация на деца и разпространение на порнографски материали в интернет.

По този повод Министерството на вътрешните работи (МВР) е в процес на създаване на широка междуведомствена работна група (МРГ), под председателството на заместник-министър на вътрешните работи и с участието на представители от съдебната власт, Министерството на правосъдието, Министерството на образованието и науката (МОН), Министерството на електронното управление, Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД), Агенция по заетостта, общинските комисии за детето, структури на МВР и други. МРГ следва да допълни с експертиза и да финилизира законовото задължение за създаване на Национална информационна система за превенция и защита от педофилия и Национален регистър за случаите на педофилия.

На 26.07.2023 г. е подписан Меморандум за разбирателство за сътрудничество между МВР и УНИЦЕФ, включващ работен план за периода 2023 – 2024 г. Основна цел

на съвместната работа е гарантиране на правата на всички деца в Република България и оказване на подкрепа на децата в риск. С подписания меморандум УНИЦЕФ и МВР още веднъж потвърждават ангажимента си по отношение на превенцията и закрилата на децата от онлайн сексуална експлоатация и злоупотреба.

Децата прекарват все повече време онлайн, поради което те често стават жертва на онлайн сексуално изнудване, потенциална сексуална експлоатация или на кибертормоз. Забелязва се постоянна тенденция за увеличаване на сексуалната експлоатация на децата чрез възникването и прилагането на най-новите технологии в интернет пространството.

Служители от Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ (ГДБОП) – МВР изпълняват функции на национален експерт за Република България по Европейската мултидисциплинарна платформа за сътрудничество срещу заплахите от престъпността (EMPACT) по подприоритетна област „Онлайн сексуална експлоатация на деца“. Поддържат интернет страница www.spasidete.bg, свързана със системата за филтрация на интернет страници, разпространяващи материали с детска сексуална експлоатация, включени в списъка на Интерпол „Worst of” на територията на Република България. Осъществяват взаимодействие с Националния център за изчезнали и експлоатирани деца в САЩ (NECMEC), обмен и анализ на информация на постъпили доклади от доставчици на интернет услуги, свързани със сексуално насилие над деца (виртуално блудство и разпространение на порнографски материали с деца), в това число превантивни мерки за защитата на деца на територията на Република България и в чужбина.

С цел повишаване на сигурността и безопасността на децата в интернет се осъществява сътрудничество с организации от правителствения и неправителствения сектор, социални медии като фейсбук, туитър и други. При наличие на данни за престъпление от общ характер се предприемат незабавни действия за установяване, пресичане и документиране дейността на извършителите на сексуално насилие и експлоатация на деца онлайн.

Осъществява се непрекъснат мониторинг на интернет трафика на Република България, като над 85% от него се филтрира за незаконно съдържание. Ограничава се както умишлен, така и случаен достъп (особено от деца) на сайтове с порнографски материали. Блокират се сайтовете и се пренасочват потребителите им към стоп страница с информация за законодателната рамка на престъплението. ГДБОП – МВР работи и с доставчиците на интернет услуги по създаването на бърз механизъм за взаимодействие за филтриране на противоправното съдържание в интернет.

Създадена е възможност за подаване на директен сигнал към ГДБОП на страници www.cybercrime.bg и www.gdbop.bg, администрирани от експерти в отдел „Киберпрестъпност“.

Изпълняват се конкретни мерки за повишаване на обществената осведоменост (запознаване с рисковете и опасностите, които крие интернет) чрез превантивни и информационни кампании, срещи, обучения и семинари с ученици, родители и учители. Разискват се теми, свързани с безопасността в онлайн пространството, като през 2023 г. са изнесени **80 лекции**. Премахнати са **8 372 материала с незаконно съдържание**, представляващи детска експлоатация. През месец март служители на ГДБОП са участвали в **международна операция** „Narsil“, координирана от Интерпол, насочена срещу администратори на уеб страници, разпространяващи материали, съдържащи сцени със сексуална експлоатация на деца. Действията са проведени едновременно на територията на 7 държави.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Политика на нулева толерантност към всички форми на насилие, повишаване на информираността и чувствителността в обществото по проблемите на децата, намаляване случаите на насилие над деца с 20%, намаляване на детската експлоатация, са част от целите на приетата с Решение №51 от 23.01.2023 г. на Министерския съвет **Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2023 – 2026 г.)** и План за действие за изпълнението ѝ (2023 – 2024 г.).

Програмата е фокусирана върху мерките и услугите за превенция, които в най-голяма степен да намалят случаите на насилие над деца. Един от основните акценти е навременната и компетентна помощ и подкрепа на родители и близки на деца, ако се нуждаят от такава, така че да се предотврати всякаква рискова среда за детето. Акцент е поставен върху подкрепата и закрилата на деца, въвлечени в родителски конфликти, на децата, чиито родители пребивават дългосрочно в чужбина, както и на децата с увреждания и с комплексни комуникативни способности.

Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2023 – 2026 г.) и плана за изпълнението ѝ са изготвени на база изключително подробен анализ на ситуацията към настоящия момент, като са изследвани тенденциите в последните 3 години. В Програмата са изведени 5 стратегически и 28 оперативни цели, чието изпълнение е заложено в планове за действие във всички сектори, като е отчетена необходимостта от подобряването на координацията и сътрудничеството между тях и взаимосвързаността между различните стратегически документи.

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

1.4.2. Подпомагане на децата на военнослужещите, загинали при или по повод изпълнение на военната служба по време на коледните и/или великденските празници и/или при откриване на учебната година, съвместно с фондация „Деца на Българската армия“

В изпълнение на чл. 11, ал. 1 от Наредба №1 от 07.02.2011 г. за условията и реда за материално подпомагане в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия, на свое заседание №11 от 01.12.2023 г. Комисията по материално подпомагане при Министерството на отбраната отпусна допълнително еднократни помощи по случай коледните и новогодишни празници на **7 деца** на военнослужещи, загинали при или по повод изпълнение на военната служба, по 2 000 лв. за всяко от тях, общо в размер на **14 000 лв.**

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА – БАН

1.4.3. Проект „Актуални аспекти на влиянието на някои икономически фактори върху равнището на раждаемост в България“, (2022-2023), ръководител проф. д-р Николай Стоенчев

Цел на проекта е да се изследват в количествен аспект връзките и зависимостите на раждаемостта с икономическото благосъстояние, което дава възможност чрез подобряването на определени параметри на икономическата среда да се повлияе благоприятно на раждаемостта.

През 2023 г. са получени следните резултати:

1. Изследвано е влиянието на жилищната осигуреност върху равнището на раждаемостта в България (жилищната осигуреност като фактор е разгледана както в градовете, така и в селата).
2. Изследвано е влиянието на трудовата заетост на населението върху раждаемостта в България (заетостта като фактор е проучена както общо, така и по отделно при мъжете и жените). Използвани са показатели за заетост и безработица.
3. Изследвано е влиянието на жизнения стандарт върху равнището на раждаемостта в България. Освен като комплексен фактор, влиянието на жизнения стандарт е изследвано и под формата на отделни показатели за материалното благосъстояние на населението, които са широко използвани за регионални и международни сравнения – например БВП на човек от населението и други.
4. Изследвано и влиянието на два допълнителни фактора:
    - Влиянието на жилищната достъпност върху раждаемостта. Жилищната достъпност е потенциална възможност за придобиване на жилище, представена в необходимия брой години за спестяване, за да се закупи средно по големина жилище от 70 кв. м.
    - Влиянието на специализацията на територията по икономически дейности върху равнището на раждаемост. Специализацията е представена чрез коефициент на локализацията както по отделни икономически дейности, така и по окрупнени икономически сектори.
5. Получените научни резултати от изпълнението на проекта са публикувани в 5 научни статии в индексирани научни списания (1 – в чужбина).

Проектът е финансиран от бюджетната субсидия на ИИНЧ-БАН.

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА – БАН

1.4.4. Проект „Кохортен анализ на брачността в България“ (2023-2024) – ръководител: гл. ас. Станислава Моралийска-Николова

Цел на изследването е да анализира кохортната история на поколенията жени, родени в България в периода 1950-1990 година, по отношение на тяхното брачно поведение. Изследването планира да реконструира и анализира брачната история на поколенията жени, родени през периода 1950-1990 г., и да идентифицира протичането на промяна в повъзрастовия кохортен модел на първа брачност в България, както и на поколенията, които стартират и формират процеса на отлагане на брачността. Очакван резултат при завършване на проекта е да бъдат установени ефектите и анализирано влиянието на юридическия брак и отложените бракове върху наблюдаваната ниска раждаемост през последните три десетилетия в България.

През 2023 г. е разработена теоретична рамка на изследването и е конструирана базата данни, необходима за постигане на методологичните цели на изследването.

Получени резултати през 2023 г.:

1. Изготвен е периоден анализ за брачността в България за периода след 1990 година.
2. Изчислени са ажустирани показатели за първа брачност по пол, отстраняващи изкривяванията в показателите, дължащи се на темпо ефекти след стартирането на процес на отлагане на първите бракове.
3. Публикувана 1 научна статия с етапните резултати от проекта в индексирано издание.

Проектът е финансиран по Национална програма „Млади учени и постдокторанти“ на МОН. Получените средства през 2023 г. по проекта са в размер на 4800 лв.

Направление 2 – Подобряване на репродуктивното здраве на населението

2.1. Подобряване на грижите за репродуктивното здраве на жените и мъжете. Поддържане на добро здравно състояние на бременните жени и майките

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

2.1.1. Осигуряване дейността на Здравно-консултативните центрове за майчино и детско здраве, разкрити в изпълнение на дейностите по Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве

В 31 Здравно-консултативни центъра за майчино и детско здраве, разкрити във всички областни градове, лекари, психолози и социални работници осигуряват комплексното медицинско наблюдение на деца с увреждания и хронични заболявания, бременни с повишен медицински риск, с патология на бременността или наличие на хронични заболявания и увреждания. Чрез ЗКЦ се осигуряват здравно-информационни и здравно-обучителни дейности, специализирани консултации от медицински специалисти, домашни посещения на недоносени деца до 1 година и на деца с увреждания и хронични заболявания, медицинска и психо-социална рехабилитация, включително превенция на изоставяне на деца. На здравно неосигурените бременни е осигурена възможност за допълнителни консултации при наличие на заболявания, възникнали по време на бременността, в т.ч. допълнителен преглед от специалист по акушерство и гинекология освен прегледът, по реда Наредба №26/2007 г. за предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени.

През 2023 г. са извършени **5 708** медицински консултации и домашни посещения, от които 2 501 консултации на деца с увреждания, хронични заболявания и недоносени деца; **3 207** консултации при бременни жени и **1 292** допълнителни прегледа от специалист по акушерство и гинекология. Разходите по Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве са в рамките на утвърдения за 2023 г. бюджет на Министерство на здравеопазването.

Мярката е изпълнена.

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

2.1.2. Осигуряване на медицински грижи за бременни и родилки. Наблюдение по програма „Майчино здравеопазване“ в извънболничната медицинска помощ (ИМП)

Наблюдение по програма „Майчино здравеопазване“ в извънболничната медицинска помощ (ИМП) – от 01.01.2023 г. до 31.12.2023 г., се извършва от общопрактикуващ лекар или от лекар специалист по „Акушерство и гинекология“, по желание на бременната, съгласно Приложение №12А към НРД за МД 2020-2022г. и Приложение №12 към НРД за МД 2023-2025 г. „Дейности на ОПЛ по имунопрофилактика, програма „Детско здравеопазване“, профилактични прегледи на ЗОЛ над 18 години, формиране на групи от лица с рискови фактори за развитие на

заболяване при ЗОЛ над 18 години, профилактични дейности при ЗОЛ над 18 години с рискови фактори за развитие на заболяване и програма „Майчино здравеопазване“ или от лекар със специалност „Акушерство и гинекология“ по Приложение № 14А към НРД за МД 2020-2022 г. и Приложение №14 към НРД за МД 2023-2025 г. „Дейности на лекаря специалист по „Педиатрия“ по програма „Детско здравеопазване“, на лекаря специалист по „Акушерство и гинекология“ по програма „Майчино здравеопазване“ и на лекаря специалист по профилактика на ЗОЛ над 18 години с рискови фактори за развитие на заболяване“.

Бременните жени имат право да направят личен избор кой лекар ще наблюдава бременността им, ще провежда прегледите им и ще назначава необходимите изследвания през периода на бременността.

ОПЛ наблюдава бременните жени по програма „Майчино здравеопазване“ само при нормална бременност, а при рискова бременност наблюдението се провежда от лекар специалист по акушерство и гинекология.

При рискова бременност (ако жената е над 35- или под 20-годишна възраст; или има кръвно-групова несъвместимост с биологичния баща (по АБО или Резус); или е бременна с риск от развитие на диабет: предишно раждане на едър плод, предишно мъртво раждане, семейна обремененост с диабет, предходящо нарушение на въглехидратния толеранс, раждане на дете с аномалии, наличие на глюкозурия-възраст над 25 години, повишена кр. захар над 6.5 ммол/л; или с друг риск, произтичащ от външни фактори (обезитас, недохранване, фамилна обремененост, обременена акушерска анамнеза, проблеми от социално естество и др.), други външни фактори (йонизиращи лъчи, вибрации, медикаменти, контакт с причинители на инфекциозни заболявания, тежка работа и др.), наблюдението се извършва само от лекар със специалност по акушерство и гинекология.

Жената има право да смени акушер-гинеколога, ако не е доволна от оказаната помощ, като за целта личният лекар издава необходимото направление.

В наблюдението на бременността има задължителни лабораторни изследвания, които трябва да се извършат в различните срокове на бременността: пълна кръвна картина (хемоглобин, еритроцити, левкоцити, хематокрит, MCV, MCH, CYE); изследване на кръвна захар; урина (седимент, уробилиноген, кетони) – един път при първо посещение, и по един път в петия и осмия лунарен месец; определяне на кръвна група и Rh-фактор – един път – в I-ви триместър (или при първо посещение); изследване за сифилис и хепатит В (HвS Ag) и хепатит С /anti-HCV/, а при съгласие на бременната – и за HIV, ехографски преглед за фетална морфология – еднократно, както и акушерска ехография – 4 пъти за периода на бременността: един път – 4-10 г. с.; един път – 11-13+6 г. с.; един път – 18-23+6 г. с.; а при рискова бременност – на жени над 35-годишна възраст, се назначават две допълнителни ехографии, а при жени под 20-годишна възраст и кръвно-групова несъвместимост с биологичния баща (по АБО или Резус), се назначава една допълнителна ехография.

При бременни над 35-годишна възраст се извършва серумен скрининг за: алфа-фетопротеин, свободен бета ЧХГ за оценка на риска от синдром на Даун и дефекти на невралната тръба.

Извършват се изследвания на онкопрофилактична цитонамазка (назначава се от специалист по АГ); изследване на влагалищен секрет; периодични проследявания на сърдечната дейност на плода.

Изследване за определяне на кръвна група и Rh фактор не се назначава, ако вече е определено по друг повод. В този случай кръвната група и Rh фактора се вписват в Картата за профилактика на бременността.

За **профилактични прегледи по програма „Майчино здравеопазване“** на изпълнителите на ПИМП през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **26 хил. лв. за**

1 738 бр. прегледи, а на изпълнителите на СИМП – **6 672 хил. лв. за 290 429 бр. прегледи,** а на изпълнителите на МДД – **3 987 хил. лв.**

За оказване на **грижи за бременната от изпълнители на болнична медицинска помощ (БМП)** през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **26 564.1 хил. лв.,** а за болнична медицинска помощ при **раждане**, независимо от срока на бременността и предлежанието на плода – **56 100.3 хил. лв.**

НЗОК чрез трансфери от Министерството на здравеопазването (МЗ) извършва заплащане на разходи за медицинска помощ на здравнонеосигурени жени за срока на бременността: съгласно чл. 82, ал. 1, т. 2 от Закона за здравето (ЗЗ), и в съответствие с чл. 19 от Наредба №26 от 14.06.2007 г. за предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени. Платената сума по това направление през 2023 г. е в размер на **11 189.4 хил. лв.**, която е разпределена, както следва:

- За 3 594 бр. профилактични специализирани АГ прегледи – **125.3 хил. лв.**;
- За 13 746 бр. профилактични изследвания **– 64.1 хил. лв.**;
- За 1 745 бр. по клинична пътека „Стационарни грижи при бременност с повишен риск“ – **1 383.6 хил. лв**.;
- За 7 786 бр. по клинична пътека „Раждане в болнична помощ“ – **9 616.4 хил. лв.**

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

2.1.3. Осигуряване на безплатна следродилна здравна помощ по въпросите на кърменето и здравното състояние на новородените

През 2023 г. следродилната здравна помощ се осъществява съгласно НРД за МД 2020-2022 г. – от общопрактикуващ лекар или от лекар специалист по „Акушерство и гинекология“, по желание на бременната, съгласно Приложение №12А към НРД за МД 2020-2022 г. и Приложение №12 към НРД за МД 2023-2025 г. „Дейности на ОПЛ по имунопрофилактика, програма „Детско здравеопазване“, профилактични прегледи на ЗОЛ над 18 години, формиране на групи от лица с рискови фактори за развитие на заболяване при ЗОЛ над 18 години, профилактични дейности при ЗОЛ над 18 години с рискови фактори за развитие на заболяване и програма „Майчино здравеопазване“ или от лекар със специалност „Акушерство и гинекология“ по Приложение №14А към НРД за МД 2020-2022 г. и Приложение №14 към НРД за МД 2023-2025 г. „Дейности на лекаря специалист по „Педиатрия“ по програма „Детско здравеопазване“ на лекаря специалист по „Акушерство и гинекология“ по програма „Майчино здравеопазване“ и на лекаря специалист по профилактика на ЗОЛ над 18 години с рискови фактори за развитие на заболяване“.

По програма „Майчино здравеопазване“ се извършва рутинно послеродово наблюдение до 42-я ден след раждането, което включва:

Общ преглед (в т.ч. оценка на психичен статус, измерване на артериално налягане); проследяване на инволуция на матката и кървене от гениталиите; мануално изследване не млечните жлези, проследяване на лактацията; промоция на кърменето (здравни съвети и обучение по въпросите на кърменето, правилното хранене, хигиенни грижи за гърдите и гениталиите) – два пъти: до 7-мия ден и след 30-тия ден от раждането;

Извършват се следните медико-диагностични изследвания на: хемоглобин, хематокрит, диференциално броене на левкоцити, СУЕ, албумин и седимент в урината (еднократно).

В болничната медицинска помощ НЗОК осигурява лечението на новородени във всички степени на недоносеност с или без прилагане на сърфактант и/или прилагане

на механична вентилация – по клинични пътеки (КП), по които през 2023 г. са отчетени **31 309 бр. КП** и заплатени от бюджета на НЗОК **78 021.3 хил. лв.**

Заплаща се и отделна КП №6 „Грижи за здраво новородено дете“, по която през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **18 686.3 хил. лв. за отчетени 28 813 бр. случая**.

По клинична процедура №2 „Интензивно лечение на новородени деца с асистирано дишане“ през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **204.1 хил. лв. за 756 бр. случая.**

По клинична процедура №5 „Дейности по осигуряване на лечение за новородени деца с вродени сърдечни малформации, претърпели сърдечна оперативна интервенция до навършване на 1-годишна възраст“, през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **477.4 хил. лв**. **за 421 бр. случая.**

Посочените в Плана за 2023 г. индикатори и резултата от тях показват, че изпълнението на алгоритъма по програма „Майчино здравеопазване“ позволява да се следи здравословното състояние на бременната жена, развитието на плода във всеки един етап от лунарните месеци на бременността, както и да се констатират още вътреутробно евентуални здравословни проблеми на плода и съответно да се предприемат своевременни мерки, като се назначават допълнителни прегледи и изследвания извън програмата.

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

2.1.4. Профилактика на онкологичните заболявания на репродуктивната система при жените и мъжете и профилактика на ротавирусните гастроентерити (РГЕ)

Националната здравноосигурителна каса заплаща имунологични лекарствени продукти по национални програми по чл. 82, ал. 2, т. 3 от ЗЗ и дейностите по поставянето им – до размер, финансиран чрез трансфер от МЗ за съответните национални програми, както следва:

- **620 хил. лв**. за приложени **4 305 бр**. профилактични ваксини срещу рак на маточната шийка (РМШ), осигуряващи изпълнението на Националната програма за първична профилактика на рака на маточната шийка 2021 – 2024 г., приета с Решение №183 от 5 март 2022 г. на Министерския съвет на Република България.
- **4 877 хил. лв.** за приложени **63 735 бр.** профилактични ваксини срещу ротавирусните гастроентерити, осигуряващи изпълнението на Националната програма за профилактика на ротавирусните гастроентерити в Република България 2022 – 2025 г., приета с Решение № 455 от 7 юли 2022 г. на Министерския съвет на Република България.

Платените средства от бюджета на МЗ през 2023 г. за лекарствените продукти – ваксини и дейности по прилагането им по чл. 82, ал. 2, т. 3 от ЗЗ за тези две национални програми са в размер на **5 497 хил. лв.**

Прилагането на имунологични лекарствени продукти – профилактични ваксини срещу ротавирусните гастроентерити и рака на маточната шийка, спомага при борбата с разпространението на ротавирусните инфекции и папилома вируса.

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

2.1.5. НЗОК заплаща за осъществяване на пренатална диагностика

В програма „Майчино здравеопазване“ се включват изследвания, с които се установяват заболявания на майката, които впоследствие биха предизвикали аномалии на плода.

НЗОК заплаща медико-диагностичното изследване „серумен скрининг” за алфа-фетопротеин и свободен бета-хорионгонадотропин за оценка на риск от синдром на Даун и дефекти на невралната тръба. Изследването се прави при рискова бременност на жени над 35-годишна възраст.

Заплатените суми са **73 хил. лв.** (изследвания с код 10.14 и 10.15).

2.2. Насърчаване и развитие на семейното планиране

2.3. Значително намаляване на броя на абортите и извънбрачните раждания на деца, непripознати от бащата

2.3.1. Осъществяване на превантивни и последващи мерки за намаляване на броя на абортите и извънбрачните раждания на деца

2.3.1.1. Предприемане на ефективни мерки за намаляване на ранните бракове

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

На Националната телефонна линия за деца 116 111 (НТЛД) за 2023 г. са постъпили 2 сигнала за ранно съпружеско съжителство. Сигналите са подадени от непълнолетни момичета.

В изпълнение на Плана за действие за изпълнение на Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2023-2026 г.) през м. декември 2023 г. е проведена междуинституционална среща на тема „Превенция на детските/ранни бракове и случаи на ранни раждания“. В срещата взеха участие представители на ДАЗД, на областна и общинска администрация, инспектори на Детска педагогическа стая към РУ на МВР (Сливен, Твърдица и Нова Загора), дирекции „Социално подпомагане“, РЗИ, РУО, Окръжна и Районна прокуратура в Сливен, Бургас, Пловдив, Пазарджик, Стара Загора и Поморие.

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

Ранните съжителства са форма на насилие върху детето и крият сериозен риск от неглижиране на нужди и потребности, злоупотреби и социално изключване; ранното раждане крие негативни емоционални, социални и здравни последици както за майката, така и за детето. Новородените и техните малолетни и непълнолетни майки са в риск от социално изключване и изолация, в риск от изоставяне, неглижиране, злоупотреба, поради липса на зрялост, на умения, знания и мотивация за добро родителстване.

От страна на ДСП се подават сигнали до районните прокуратури в страната за случаи на ранно съжителство и раждане.

Предотвратяването на изоставянето на деца и настаняването им в специализирани институции е една от най-важните дейности за изпълнение на държавната политика в областта на обществената грижа за деца, насочена към намаляване броя на децата в специализираните институции и гарантиране правото им да растат в семейна среда.

Работа по предотвратяване на изоставянето на дете и настаняването му в институция се предприема от социалните работници в ОЗД/ДСП винаги, когато съществува такъв риск, при съобразяване на най-добрия интерес на детето. При постъпил сигнал (или при самосезиране) за наличие на риск от изоставяне на детето, социалните

работници извършват социално проучване и оценка на всички фактори, имащи отношение за интереса на детето. При констатиран риск за детето, се предприемат подходящи мерки за закрила, в зависимост от установеното в хода на извършеното проучване. Предприемат се мерки за закрила в семейна среда – осигуряване на психологическа, педагогическа и правна помощ на родителите по проблеми, свързани с отглеждането и възпитанието на децата; консултиране и информиране; социална работа за справяне с конфликти и кризи в отношенията; насочване към социални услуги в общността и други. На семействата се оказва финансова, социално-психологическа, педагогическа подкрепа.

Центровете за обществена подкрепа са социална услуга в общността, предоставящи дейности, свързани с различни аспекти на социалната работа, включително мерки, насочени към превенция на ранните бракове. Към момента на територията на страната функционират **162** Центъра за обществена подкрепа като държавно делегирана дейност с общ капацитет **7446** места и **9** Центъра за обществена подкрепа/Общностен център за деца и семейства като държавно делегирана дейност с общ капацитет **538** места.

2.4. Превенция и лечение на инфекции на репродуктивните органи и ограничаване на риска от разпространение на ХИВ/СПИН в страната

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

2.4.1. Национална програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции 2021-2025 г.

Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции в Република България за периода 2021-2025 г. е приета с Решение №594 на Министерския съвет от 12.08.2021 г.:

- Задържане на разпространението на ХИВ сред общото население – под 1%.

Към 31.12.2023 г. в България са регистрирани общо 4 301 лица с ХИВ инфекция. През 2023 г. броят на ново регистрираните случаи на ХИВ е 253.

- Задържане на разпространението на ХИВ сред младите хора на възраст 15-24 години – под 1%.

Осигурява се адекватна и качествена диагностика на ХИВ и сексуално предавани инфекции всяка година. Диагностиката е безплатна за всеки, независимо от здравноосигурителния статус.

- Брой функциониращи Кабинети за анонимно и безплатно консултиране и изследване за СПИН (КАБКИС).

На територията на страната функционират 12 кабинета за анонимно, безплатно, доброволно консултиране и изследване за ХИВ в градовете Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Враца, Добрич, Плевен, Пловдив, Русе, София, Стара Загора, Хасково.

- Брой лица, получили консултиране и изследване и узнали своя резултат в КАБКИС.

В КАБКИС са получили безплатно консултиране и изследване за ХИВ и узнали резултата си 5 230 лица.

- Брой ХИВ-позитивни лица, регистрирани за проследяване и обхванати с медицинско обслужване в секторите за лечение на пациенти с ХИВ/СПИН.

На територията на страната функционират 5 клиники/отделения за лечение на пациенти с ХИВ инфекция, разкрити към следните лечебни заведения: СБАЛИПБ „Проф. д-р Иван Киров“ гр. София, УМБАЛ „Свети Георги“ гр. Пловдив, УМБАЛ „Проф. д-р Георги Странски“ гр. Плевен, УМБАЛ „Света Марина“, гр. Варна и УМБАЛ

„Проф. д-р Ст. Киркович“ гр. Стара Загора. Общо 2 344 ХИВ серопозитивни лица са регистрирани за проследяване и лечение през 2023 г.

- Брой пациенти с ХИВ/СПИН, които получават антиретровирусна терапия.

Броят на пациентите на съвременна антиретровирусна терапия (АРТ) към 31.12.2023 г. е 2 312. Лечението е осигурено със средства от бюджета на Министерство на здравеопазването, като то е безплатно независимо от здравноосигурителния статус на пациентите.

Осигурява се и безплатна постекспозиционна профилактика (ПЕП) за медицински персонал, претърпял рискова експозиция при изпълнение на служебните си задължения.

- Брой лица от уязвимите групи, достигнати с нископрагови здравни и социални услуги.

През 2023 г. са достигнати 3 708 лица от уязвимите групи с помощта на 3 неправителствени организации, като от тях 2 236 са получили изследване за ХИВ, 1 216 са изследвани за Сифилис, 1 292 лица са изследвани за Хепатит С, а 15 лица са получили услугата „Водене на случай“, прилагаща се при лица с потвърден положителен резултат за ХИВ в особен риск.

В рамките на Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции (СПИ) в Република България 2021-2025 г. продължава да се провежда ежегодно Национална АНТИСПИН кампания в 4 етапа: по повод 14 февруари – Денят на влюбените, по повод Международния ден за съпричастност със засегнатите от ХИВ/СПИН, лятна АНТИСПИН кампания и по повод 1 декември – Световния ден за борба срещу СПИН бе проведена информационна кампания и бяха предоставени услуги по безплатно, доброволно и анонимно консултиране и изследване на ХИВ и СПИ в КАБКИС. В цялата страна дейностите през различните етапи на кампанията се осъществяват от РЗИ и КАБКИС в сътрудничество с доброволците на Българския младежки червен кръст (БМЧК).

В изпълнение на дейностите по Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции в Република България за периода 2021-2025 г. са изразходвани средства в рамките на утвърдения за 2023 г. на Министерство на здравеопазването бюджет.

Мярката е изпълнена.

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

2.4.2. Прилагане на обучителни модули и реализиране на кампании по проблеми, свързани с репродуктивното здраве, превенцията на ХИВ/СПИН и превенция на сексуално-рисковото поведение

Една от основните дейности, мотивираща поколения доброволци на Българския младежки червен кръст (БМЧК) и залегнала в мисията на организацията, е разпространението на информация за безопасно сексуално поведение и подобряване на репродуктивното здраве на младите хора в България.

В тази връзка са проведени различни обучителни модули и обучения по темите превенция на репродуктивните заболявания и сексуално-рисково поведение. Чрез широкото им популяризиране в социалните мрежи и официалните електронни страници на БЧК и БМЧК, бе повишена информираността на младите хора и обществото по тези проблеми, както и бе отчетена необходимостта от подобряване на достъпа до достоверна здравна информация.

През 2023 г. доброволците на Български младежки червен кръст направиха 150 презентации и ателиета, свързани с репродуктивното здраве и превенция на сексуално-рисковото поведение, чрез които достигнаха до над 22 000 ученици в цялата страна.

По тези теми през 2023 г. са проведени **58** обучения (в т.ч. и обучения в електронна среда) и обучени **10 143** доброволци в цялата страна. Към настоящия момент БМЧК има повече от 200 обучени активни доброволци по традиционни за организацията теми, като превенция на ХИВ/СПИН, репродуктивно здраве и здравословен начин на живот.

Разработените онлайн курсове в платформата на БЧК осигуряват достъп на всеки човек до достоверна и структурирана информация, в удобно време, съобразено с натовареността на онлайн обучението в училище.

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

2.4.3. Провеждане на информационни кампании за борба със стигмата върху хора, живеещи с ХИВ/СПИН

През 2023 г. са проведени **120** информационни кампании. Чрез различни мероприятия, кампании и инициативи по темите превенция на HIV/СПИН и сексуално-рисково поведение са достигнати над **60 000** души. Чрез реализирането на тези кампании и популяризирането им в социалните мрежи, ефективно и по интерактивен начин се разпространява информация за безопасно сексуално поведение и подобряване на репродуктивното здраве на младите хора в България.

Едни от най-масовите информационни кампании, които обединяват мнозинството от клубовете на БМЧК в цялата страна, са АНТИСПИН кампаниите по повод 14-ти февруари (Ден на влюбените), Международния ден за съпричастност със засегнатите от ХИВ/СПИН (всяка трета неделя на м. май) и 1 декември (Световен ден за борба с ХИВ /СПИН). Основната цел на тези информационни кампании е по оригинален и атрактивен начин да насърчават отговорното и безопасно сексуално поведение, да промотират анонимното и безплатно консултиране и изследване за ХИВ, и да се борят с нетолерантното отношение и дискриминацията към хората, живеещи с ХИВ/СПИН.

Направление 3 – Подобряване на общата демографска информираност и сексуално-репродуктивна култура на населението.

3.1. Повишаване на демографската информираност и сексуално-репродуктивна култура на населението

Направление 4 – Подобряване на общото здравословно състояние на населението и намаляване на общата, преждевременната, детската и майчината смъртност.

4.1. Подобряване на стандарта и качеството на живот

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

4.1.1. Изпълнение на Национална програма за превенция и контрол на туберкулозата 2021-2025 г.

- **Намаляване на заболеваемостта от туберкулоза през 2023 г. под 18 на 100 000 население.**

В България през последните години се наблюдава трайна тенденция за намаляване на заболеваемостта от активна туберкулоза – от 39.1 на 100 000 през 2006 г. до 13.5 на 100 000 през 2023 г.

- **Задържане на относителния дял на успешно лекуваните новооткрити случаи с белодробна туберкулоза с микроскопско и/или културелно изследване над 85%.**

Относителният дял на успешно лекуваните новооткрити случаи с белодробна туберкулоза с микроскопско и/или културелно изследване, като за 2023 г. успешно завършили лечение за туберкулоза са 71.1% от пациентите.

Функционират 29 регионални лечебни заведения, които отговарят за превенция, диагностика, лечение и контрол на туберкулозата. Функционира един сектор за лечение на пациентите с мултирезистентна туберкулоза.

Министерство на здравеопазването осигурява диагностикуми и консумативи за диагностика на туберкулоза за 33 микробиологични лаборатории в страната. В България са въведени и бързи тестове за диагностика на туберкулоза и рифампицин – резистентна туберкулоза (Real Time PCR тестове за бързо откриване на MTB комплекс и резистентност към Рифампицин-GenExpert), което допринася за своевременно започване на лечението и ограничаване на разпространение на това заболяване.

- **Брой обхванати контактни лица с химиопрофилактика**

Броят на обхванати контактни лица с химиопрофилактика през 2023 г. е 1 517 лица.

- **Брой на случаите на туберкулоза от групите във висок риск**

От групите във висок риск са достигнати с услуги, предоставяни от неправителствени организации, изпълнители по договори, сключени с Министерство на здравеопазването, включително образователни дейности и индивидуално консултиране, общо 3 416 клиенти (общо 4 организации, които предоставят услуги по превенция и контрол на туберкулозата сред групите в риск в 10 области от страната с по-висока от средната заболеваемост).

По Националната програма за превенция и контрол на туберкулозата в Република България разходите са в рамките на утвърдения за 2023 г. бюджет на Министерство на здравеопазването.

Мярката е изпълнена.

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

4.1.2. Оптимизиране на дейностите, включени в Наредба №9/2019 г. за определяне на пакета от здравни дейности, гарантиран от бюджета на Националната здравноосигурителна каса

През 2023 г. са приети изменения в Наредба №9 от 2019 г. за определяне на пакета от здравни дейности, гарантиран от бюджета на Национална здравноосигурителна каса, с които е увеличен от 14 дни на 6 месеца времевият период, в който се оказват здравни грижи в дома на новородените деца. В пакета са включени нови видове медико-диагностични изследвания в извънболничната медицинска помощ, които са свързани с диагностиката и проследяването на редица системни автоимунни заболявания, сърдечна недостатъчност, рахит и други заболявания.

Посредством актуализацията на включените в пакета здравни дейности са осигурени допълнителни възможности за здравно обслужване, диагностика и лечение на пациентите в извънболнични и болнични условия.

Мярката е изпълнена.

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

4.1.3. Оптимизиране на дейностите предоставяни по реда на Наредба №8 от 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията

С промените в Наредба №8 от 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията са създадени предпоставки за диспансерно наблюдение на пациенти с шест редки заболявания (вроден хиперинсулинизъм, вродена генерализирана липодистрофия, остра чернодробна порфирия, транстиретин-свързана амилоидоза с нормална последователност и първична хипероксалурия). В обхвата на профилактичните прегледи са разширени възрастовите граници за скрининг за рак на простатата при мъжете и за рак на гърдата при жените. Приети са и промени в Наредба №42 от 2004 г. за въвеждане на класификационни статистически системи за кодиране на болестите и проблемите, свързани със здравето, и на медицинските процедури, с които е актуализиран обхватът на утвърдените до момента кодове на медицинските процедури в Кодиращата система на медицинските процедури – версия 2020 г. Добавени са и нови кодове за отчитане на изследвания от профилактичните прегледи и изследванията. С това се гарантира създаването на условия за акуратност на предоставяната от лечебните заведения здравна информация при отчитане на извършените диагностични дейности и при обработване на здравна и медико-статистическа информация.

Мярката е изпълнена.

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

4.1.4. Създаване на организация за провеждането на задължителен годишен профилактичен медицински преглед на военнослужещите, курсантите във висшите военни училища и резервистите на активна служба, и периодичен медицински преглед на цивилните служители в Министерство на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия

Провеждането на задължителен годишен профилактичен медицински преглед на военнослужещите, курсантите във висшите военни училища и резервистите на активна служба се осъществява съгласно разпоредбите на Наредба №Н-6 от 13 февруари 2018 г. за военномедицинска експертиза. Годишният профилактичен медицински преглед се извършва въз основа на обективен преглед, изследвания и обобщени данни от прегледа за работа при здравословни и безопасни условия на труд, друга медицинска документация и подписана декларация от военнослужещия/резервиста за здравословното му състояние за периода от предишния годишен профилактичен медицински преглед. Годишният профилактичен медицински преглед се извършва в период, посочен със заповед на министъра на отбраната – за 2023 г. МЗ №ОХ-702/22.08.2023 г.

Данните от годишния профилактичен медицински преглед се отразяват в протокол по образец, който се съхранява в служебното дело на военнослужещия и резервиста за целия срок на службата.

Провеждането на периодичен медицински преглед на цивилните служители в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия се осъществява съгласно разпоредбите на Наредба №8 от 3 ноември 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията, в сила от 01.01.2017 г., издадена от министъра на здравеопазването.

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

4.1.5. Кампания „Спортът е по-добрия начин децата да пораснат”

На 5 април 2023 г. в гр. Плевен е проведено спортно мероприятие, в което са взели участие **60** петокласници от три училища в града. На събитието са присъствали служители от Главна дирекция „Национална полиция“ (ГДНП) – МВР и ОДМВР Плевен.

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

4.1.6. Национална превантивна кампания „Предпазване на младите хора от престъпление“

През учебната 2023/2024 г. Националната превантивна програма „Предпазване на младите хора от престъпления“ е реализирана общо в **202** училища на територията на градовете Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Добрич, Монтана, Пазарджик, Пловдив, Плевен, Сливен, Русе, Търговище и Шумен. На представяне на темите са присъствали около **8 400** ученици и учители.

В програмата са включени следните теми: „Превенция на трафик на хора“ – презентирани от служители на Местните комисии за борба с трафика на хора; „Превенция на употребата на наркотични вещества“ (установени в практиката начини за склоняване към употреба на наркотични вещества и участие в схеми за разпространението им) – представена от служители на Превантивно-информационните центрове по проблемите на наркоманиите; „Превенция на престъпления против собствеността“ – презентирана от служител на съответната ОДМВР; „Превенция на престъпления и виктимизация с използване на информационни и комуникационни технологии“ – представена от служители на ГДБОП.

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

4.1.7. Един път годишно на здравноосигурените лица се провежда профилактичен преглед от общопрактикуващ лекар

Профилактичните прегледи на здравноосигурени лица над 18-годишна възраст през 2023 г. се извършват съгласно изискванията на Приложение №12А към НРД за МД 2020-2022 г. и Приложение №12 към НРД за МД 2023-2025 г., на Наредба №8 от 3 ноември 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията и Наредба №9 от 10 декември 2019 г. за определяне на пакета от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК.

С цел профилактиката на социално-значими и приоритетни за страната заболявания при лица над 18 години, ОПЛ формира следните групи от лица с рискови фактори за развитие на заболяване: лица с рискови фактори за развитие на сърдечно-съдови заболявания, лица с рискови фактори за развитие на захарен диабет тип 2, лица с рискови фактори за развитие на злокачествено новообразуване на шийката на матката, лица с рискови фактори за развитие на злокачествено новообразуване на млечната жлеза, лица с рискови фактори за развитие на злокачествено новообразуване на ректосигмоидалната област, лица с рискови фактори за развитие на злокачествено новообразуване на простатата, лица с рисков фактор затлъстяване, лица с рисков фактор тютюнопушене.

За формиране на групите от лица с рискови фактори за развитие на заболяване, ОПЛ попълва „Карта за оценка на рисковите фактори за развитие на заболяване“,

включена в медицинския софтуер на лекаря, осъществил прегледа, изготвена по образец съгласно приложение №4 към Наредба №8 от 3 ноември 2016 г.

Лекарите със специалност „Вътрешни болести“, „Гастроентерология“, „Урология“, „Ендокринология и болести на обмяната“, „Кардиология“, „Хирургия“ и „Акушерство и гинекология“ извършват профилактика на ЗОЛ над 18-годишна възраст с рискови фактори за развитие на заболяване.

При формиране в определена рискова група, на здравноосигурените лица се провеждат необходимите изследвания и/или консултации със специалист по профила на заболяването за уточняване на диагнозата и определяне на лечение.

За **профилактични прегледи на лица над 18-годишна възраст** на изпълнителите на ПИМП през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **64 339 хил. лв.** за **2 429 257 бр.** отчетени годишни профилактични прегледи на лица над 18 г.

За **поставяне на имунизации на лица над 18-годишна възраст**, извършвани от изпълнители на ПИМП, заплатената сума за 2023 г. е **1 801 хил. лв.** за **169 453 бр.** отчетени имунизации.

За профилактични прегледи на ЗОЛ над 18-годишна възраст **с рискови фактори за развитие на заболяване**, извършвани от изпълнители на СИМП, през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **5 хил. лв.,** а за МДД **– 31 хил. лв.**

Заложените приоритетни мерки от страна на НЗОК в Плана за 2023 г. по направление „Профилактични прегледи на ЗОЛ над 18-годишна възраст с рискови фактори за развитие на заболяване“ са спазени, като целта е ранно откриване и диагностициране на различни здравни увреждания и болести, за да бъдат избегнати нежелани усложнения и хронични заболявания.

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

4.1.8. Осигуряване на физикални и рехабилитационни мероприятия на лица след претърпяно заболяване или хирургическа интервенция, както и палиативни грижи и грижа за лица във вегетативно състояние

НЗОК заплаща за физиотерапия в извънболничната и в болничната помощ – палиативни грижи за онкологично болни, в състояние на будна кома и др.

За физиотерапия, извършена от лекари в специализираната извънболнична медицинска помощ заплатените през 2023 г. средства са в размер **69 684 хил. лв.**, за физиотерапия и рехабилитация в болничната медицинска помощ – **106 718.8 хил. лв.,** а за палиативни грижи и болни в състояние на кома **– 2 902.1 хил. лв.**

Физикална и рехабилитационна медицина

В извънболничната медицинска помощ необходимостта от рехабилитационни мероприятия за здравноосигурените лица се установява от лекар специалист и/или от общопрактикуващия (личния) лекар, като лечението се извършва по предписан от лекаря специалист по „Физикална и рехабилитационна медицина“ физиотерапевтичен курс на лечение. Това е от съществено значение и за хората след претърпяно заболяване или хирургическа интервенция, с цел постигане на максимален терапевтичен ефект и превенция на по-нататъшни увреждания.

За физиотерапевтичен курс на лечение на определено заболяване се приема комплексно лечение, което включва: първоначален преглед на лекаря специалист по физикална и рехабилитационна медицина, оценка на обективното състояние на пациента, назначени видове и брой процедури общо до 20 в курс от група 1 и/или 2 или 3 по преценка на лекаря специалист, промените на лечението, както и заключителен

преглед с оценка на резултатите от проведеното лечение и отразени вид и брой на проведените процедури.

За физиотерапия в извънболничната медицинска помощ през 2023 г. са заплатени средства за извършването на **909 884 бр. физиотерапевтични прегледа (първични и заключителни**).

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

4.1.9. Осигуряване на достоен и качествен живот на пациентите със заболявания

За медицински изделия (МИ), предназначени за заболявания, включени в списъка на наредбата, съгласно чл. 45, ал. 3 от Закона за здравното осигуряване (ЗЗО), прилагани в извънболничната медицинска помощ – тест-ленти за измерване на кръвна захар, сензори за продължително измерване на нивото на глюкозата, медицински изделия за прилагане с инсулинова помпа при лица със захарен диабет тип 1, изделия за стомирано болни, медицински изделия за пациенти с Булозна епидермолиза и интермитентни катетри са заплатени **31 994 114 лв.**

Броят на медицинските изделия, включени в списъка на НЗОК за извънболничната медицинска помощ към 31.12.2023 г. е **585 бр. медицински изделия.** Броят на пациентите, възползвали се от медицински изделия в извънболничната помощ през 2023 г. е **68 605 здравноосигурени лица**.

Списъкът на диетични храни за специални медицински цели, заплащани напълно или частично от НЗОК включва общо **27 бр.** диетични храни за домашно лечение. През 2023 г. НЗОК е заплатила общо **3 697 510 лв.** за диетични храни за специални медицински цели за **2 124 пациента**.

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА – БАН

4.1.10. Проект „Социалнопсихологични ефекти на кризата, породена от COVID-19: възприет стрес и динамика на преживяванията”, договор № КП-06-КД2/5 (2021–2023) – ръководител гл. ас. д-р Илина Начева

В рамките на проекта с количествени и качествени методи са проведени изследвания върху динамиката на преживяванията в условията на кризата, породена от COVID-19. Идентифицирани са психологични предиктори на стрес, установени са специфични ефекти на възприятието (включително „ефект в трето лице“), откроени са преобладаващи емоции, свързани с пандемията, натрупани са нови данни за ролята на социалната подкрепа.

През 2023 г. са получени следните резултати:

1. Направен е български превод и адаптация на 4 скали за измерване на значими психологични конструкти – устойчивост, тревожност, социална подкрепа.

Адаптираните скали, заедно с всички психометрични показатели, са включени в колективна монография и могат да бъдат прилагани за целите на бъдещи изследвания.

2. Извършено е интерсекторно изследване с представители на уязвими групи – работещи родители с малки деца (0-12 г.), хронично болни и лица с множествена уязвимост, както и контролна група.

Резултатите показват, че устойчивостта като личностова характеристика медиира отрицателния ефект на оптимизма върху тревожността от COVID-19 при лицата без индикатори за уязвимост. Тревожността като черта и възприетият стрес имат по-значима роля в групата с множествена уязвимост, в сравнение с другите уязвими групи.

Установени са значими различия между групите по отношение на песимизма. Хронично болните демонстрират по-висок песимизъм в сравнение с групата на работещите родители с малки деца. Устойчивостта като черта и оптимистичните очаквания нямат пряк ефект върху тревожността от COVID-19 при изследваните уязвими групи.

3. На база на получените резултати и изводи е разработен тематичен електронен обучителен модул „Управление на кризи. Социалнопсихологични ефекти на кризисните ситуации“, предназначен за обучителни и практико-приложни цели.

Курсът популяризира модели, концепции и резултати от научни изследвания, които биха допринесли за по-доброто разбиране на последиците от кризисни ситуации за различните аспекти на психосоциална подкрепа, която може да се осъществи във връзка с тях. Целевата аудитория на модула са студенти и докторанти по социална психология; изследователи от областта на социалните науки; специалисти, работещи в сферата на психологичната подкрепа и социалните грижи: https://iphs.eu/proietsts/%d1%81%d0%be%d1%86%d0%b8%d0%b0%d0%bb%d0%bd%d0%be%d0%bf%d1%81%d0%b8%d1%85%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d0%b8%d1%87%d0%bd%d0%b8-%d0%b5%d1%84%d0%b5%d0%ba%d1%82%d0%b8-%d0%bd%d0%b0-%d0%ba%d1%80%d0%b8%d0%b7/.

4. Екипът на проекта е реализирал 9 научни публикации, в това число 3 статии в списания с импакт фактор и 2 публикации на резултати и файлове с данни в репозитари за научна информация с отворен достъп. Резултати са представени на XVIII Европейски конгрес по психология, 2023 г.
5. Проведен е уебинар за академично представяне и обсъждане на резултатите от проекта с участието на учени, експерти и университетски преподаватели от различни дисциплини, както и докторанти по психология и антропология. Очертани са перспективи и насоки за бъдещи изследвания в областта.
6. Проведена е кръгла маса с фокус към приложните аспекти на разработките и резултатите от проекта с участието на експерти, представители на държавни институции, изследователи.

Проект №КП-06-КД2/5 „Социалнопсихологични ефекти на кризата, породена от COVID-19: възприет стрес и динамика на преживяванията“ е финансиран по програма „Финансиране на фундаментални научни изследвания по обществени предизвикателства, свързани с пандемията от COVID-19 – 2020 г.“ на Фонд „Научни изследвания“, МОН. През 2023 г. не са получени финансови средства – цялата сума по проекта (60 000 лв.) е получена авансово през 2021 г.

4.2. Ускоряване на повишаването на средната продължителност на живота и на продължителността на живота в добро здраве

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

4.2.1. Диспансерно наблюдение в извънболничната и в болничната помощ

През 2023 г. диспансерното наблюдение в извънболничната помощ се осъществява по алгоритмите заложени в Приложение №8А към НРД за МД 2020-2022 г. и Приложение №8 към НРД за МД 2023-2025 г. „Пакет дейности и изследвания на ЗОЛ по МКБ, диспансеризирани от ОПЛ“ и по Приложение №13А към НРД за МД 2020-2022 г. и Приложение №13 към НРД за МД 2023-2025 г. „Пакет дейности и изследвания на ЗОЛ по МКБ, диспансеризирани от лекар специалист“.

За прегледи по диспансерно наблюдение на здравноосигурени лица с едно или с повече заболявания, извършвани от изпълнители на ПИМП, през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **95 804 хил. лв.**, а от изпълнители на СИМП – **13 028 хил. лв.** Сумите за МДД изследвания по повод диспансерно наблюдение са **20 865 хил. лв.**

От 01.01.2023 г. до 31.12.2023 г. комплексното диспансерно (амбулаторно) наблюдение на пациенти с кожно-венерически заболявания и с психически заболявания се осъществяват в съответствие с Наредба №8 от 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията и на Наредба №9 от 10 декември 2019 година за определяне на пакета от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК.

За комплексно диспансерно (амбулаторно наблюдение) на лица с психични и кожно-венерически заболявания през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **226 хил. лв.,** а чрез трансфери от МЗ – допълнително още **9 320 лв.**

За диспансерно наблюдение на пациенти със злокачествени заболявания и при вродени хематологични заболявания, муковисцидоза или възпалителни полиатропатии и спондилопатии, осъществявано от изпълнители на БМП, през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **20 018.1 лв.**

Заплащаните от НЗОК дейности по диспансеризация при заболявания осигуряват качествен и достоен живот на пациентите.

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

4.2.2. Поставяне на медицински изделия в условията на болнична помощ

За медицински изделия, прилагани в условията на болничната медицинска помощ, през 2023 г. НЗОК е заплатила сума в размер на **146 318 хил. лв.**

Към 31.12.2023 г. са вложени **99 464 бр. медицински изделия.**

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

4.2.3. Парични помощи за профилактика и рехабилитация по Кодекса за социално осигуряване (КСО)

Осигурените за общо заболяване и майчинство и/или за трудова злополука и професионална болест лица имат право на парични помощ за профилактика и рехабилитация от средствата на ДОО. Право на тази помощ имат и лицата, които получават лична пенсия за инвалидност, ако не са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО и срокът на инвалидността в експертното решение на ТЕЛК/НЕЛК не е изтекъл.

Всяка година със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване (ЗБДОО) се определят средства, които да се разходват за тази дейност по условия и ред, регламентирани в Наредба №1 от 13 февруари 2007 г. за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация. За 2023 г. бяха планирани средства в размер на 28 504 000 лв.

За осъществяване на дейността по профилактика и рехабилитация на осигурените лица през 2023 г. НОИ е сключил договори с 23 юридически лица за 52 изпълнители на дейността. Размерът на паричната помощ за едно лице през 2023 г. включва средствата за не повече от 4 основни диагностични и терапевтични процедури дневно, нощувки и частична парична помощ за хранене.

През 2023 г. в заведенията за профилактика и рехабилитация са преминали **42 880** лица, като през 2022 г. те са били 42 026 лица. Средният разход за едно лице през 2023 г. е в размер на 505,17 лв., като през 2022 г. е бил 508,66 лв. Изразходваните средства за дейността по профилактика и рехабилитация от бюджета на ДОО за 2023 г. са

21 661,7 хил. лв. (без предоставения от НОИ на Военномедицинска академия трансфер от 2 224,2 хил. лв. за сметка на ДОО за лица, ползвали програмата за профилактика и рехабилитация в базите на ВМА).

От лицата, провели профилактика и рехабилитация, с най-голям относителен дял са тези със заболявания на опорно-двигателния апарат (74,3% от всички участници в програмата) и на периферната нервна система (22,6%). Данните от изхода на проведената профилактика и рехабилитация през 2023 г. показват, че всички лица са с подобрено здравословно състояние.

4.3. Намаляване на общата смъртност

4.3.1. Подобряване на лечебно-диагностичното и разширяване на профилактично-превантивното здравно медицинско обслужване на населението. Акцентиране върху дейностите по промоцията и профилактиката

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

4.3.1.1. Националната стратегия на Република България за приобщаване и участие на ромите 2022 – 2030 г.

В изпълнение на заложените в Стратегията цели за осигуряване на равенство в достъпа до здравни услуги на лицата в неравностойно положение, принадлежащи към етнически малцинства по оперативна цел „Осигуряване на равенство в достъпа до качествени здравни услуги и превантивни програми“ през 2023 г., с **21** броя мобилни кабинети са извършени **3 400** прегледи и **8 400** изследвания в 11 области на страната Благоевград, Бургас, Враца, Кюстендил, Монтана, Пазарджик, Плевен, Разград, Сливен, Стара Загора и Ямбол, както следва: с мобилните кабинети за обща практика са прегледани **1 386** деца, от тях извършени **357** имунизации/реимунизации на 525 деца на възраст от 0-18 години с непълен имунизационен статус съгласно Националния имунизационен календар; **8 400** лабораторни изследвания; **500** флуорографски прегледи; **1 000** гинекологични прегледи; **1 029** педиатрични прегледи; **400** мамографски прегледи и **750** ехографски прегледи.

Здравните медиатори се финансират със средства от държавния бюджет, като делегирана от държавата дейност. За 2023 г. са осигурени средства за 322 щата здравни медиатори, спрямо 307 щата за 2022 г.

Новите здравни медиатори са назначени в общините: Долни чифлик, Чупрене, Бургас, Царево, Камено, Ботевград, Казанлък, Ловеч, Благоевград, Ценово, Борово, Ветово, Исперих, Попово, Търговище, Нови пазар, Самоков, Медковец, Монтана, София, Пазарджик, Велинград, Лом, Мъглиж, Разлог и Симитли. Общини, които за първи път назначават здравни медиатори са: Долни чифлик (област Варна) и Чупрене (област Видин).

Съгласно утвърдения в чл. 9, ал. 1 от Наредба №1 от 19 август 2020 г. за изискванията за дейността на здравния медиатор формуляр за отчет, през 2023 г. основни постижения и резултати, постигнати от здравните медиатори са обобщени в шест основни направления:

1. Съдействие на общопрактикуващи лекари:

1.1. Планови имунизационни кампании сред деца – **15 336** и сред възрастни – **2 849 лица**;

1.2. Профилактични прегледи сред деца – **18 562** и сред възрастни – **9 616 лица**;

2. Съдействие на РЗИ:

2.1. Планови имунизации и имунизационни кампании сред деца – **1 336** и сред възрастни – **2 500 лица**;

3. Съдействие на лекари по дентална медицина:

3.1. Профилактични и/или лечебни дейности – **общо 1 571 бр.**;

3.2. Профилактични програми – **общо 11 574 бр.**

4. Подпомагане достъпа до медицинска помощ:

4.1. Консултация – **72 013 бр.;**

4.2. Попълване на документи – **7 368 бр.;**

4.3. Следване на процедури – **8 651 бр.**

4.4. Съпровождане до здравни институции – **11 386 бр.**;

4.5. Възстановяване на здравноосигурителни права – **2 752 бр.**;

4.6. Патронаж – **15 605 бр.**

5. Дейности по промоция на здраве: здравно-информационни кампании:

5.1. Превенция на инфекциозни заболявания хигиена – **4 887 бр.**;

5.2. Семейно планиране, сексуално и репродуктивно здраве – **3 424 бр.**;

5.3. Брой разпространение на здравно-образователни материали – **61 116 бр.**;

5.4. Съвместна работа с РЗИ и др. институции, участие в обучения, семинари – **21 883 бр.**

6. Дейности по решаване на комплексни казуси:

6.1. Консултации – **62 905 бр.**;

6.2. Попълване на документи – **51 816 бр.**;

6.3. Следване на процедури – **10 926 бр.**;

6.4. Съпровождане до социални институции – **9 710 бр.**;

6.5. Патронаж – **12 359 бр.**

Мярката е изпълнена.

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

4.3.1.2. Целогодишна програма за профилактика срещу рака на гърдата на МО, реализираща се от ВМА-София и Сдружение на жените военнослужещи (СЖВ)

Профилактиката срещу рака на гърдата се осъществява съгласно разпоредбите на Наредба №Н-8/03.11.2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризация, в сила от 01.01.2017 г., издадена от министъра на здравеопазването и се извършват допълнителни изследвания съгласно ежегодните заповеди на министъра на отбраната за диспансеризация и профилактика на заболяванията. Всички данни от годишния профилактичен медицински преглед се отразяват в протокол по образец, който се съхранява в служебното дело на военнослужещите за целия срок на службата.

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

4.3.1.3. Профилактични прегледи и изследвания на здравноосигурени лица над 18-годишна възраст

През периода от 01.01.2023 г. до 31.12.2023 г. профилактичните прегледи на ЗОЛ над 18-годишна възраст се извършват съгласно изискванията на Приложение №12А към НРД за МД 2020-2022 г., Приложение №12 към НРД за МД 2023-2025 г., Наредба №8 от 3 ноември 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията и Наредба №9 от 10 декември 2019 г. за определяне на пакета от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК.

Всички здравноосигурени лица над 18-годишна възраст – жени и мъже, ежегодно имат право на един задължителен профилактичен преглед. Той се осъществява от общопрактикуващия (личния) лекар и включва: анамнеза и подробен статус, изчисляване на индекс на телесна маса, оценка на психичен статус, изследване на острота на зрение (ориентировъчно, без определяне на диоптри), измерване на артериално налягане, електрокардиограма (ЕКГ) и изследване на урина с тест-ленти в кабинет за: протеин, глюкоза, кетонни тела, уробилиноген/билирубин, pH.

Останалите изследвания, включени в обема на профилактичния преглед са в зависимост от възрастовата група, в която лицата попадат. Назначават се:

- от 20 до 65-годишна възраст (жени и мъже) – Пълна кръвна картина (ПКК), АСАТ, АЛАТ, креатинин, урина (химично изследване и седимент), пикочна киселина – веднъж на 5 години; определяне на повърхностен антиген на хепатит В (HbsAg) с бърз тест, определяне на антитела срещу хепатит С (anti-HCV) с бърз тест – на 40-, 45-, 50-, 55- и 60-годишна възраст.
- жени ≥ 30-годишна възраст – мануално изследване на млечни жлези – ежегодно;
- жени от 30- до 50-годишна възраст – ехографско изследване на млечни жлези – веднъж на 2 години;
- жени от 30- до 40-годишна възраст – изследване на онкопрофилактична цитонамазка – ежегодно, а след две негативни цитонамазки – веднъж на 3 години; гинекологичен статус, с вземане и изпращане на материал за цитонамазка – осъществява се от лекар специалист по акушерство и гинекология – ежегодно, а след две негативни цитонамазки – веднъж на 3 години;
- мъже ≥ 40-годишна възраст и жени ≥ 50 години – изследване на триглицериди; общ холестерол и HDL-холестерол и оценка на СС риск по SCORE системата за лица без сърдечно-съдови заболявания, захарен диабет, хроничната бъбречна недостатъчност (ХБН); LDL-холестерол (за лица със сърдечно-съдови заболявания, захарен диабет, ХБН, при които не се извършва оценка на СС риск по SCORE системата и не е изследван в рамките на диспансерното наблюдение) – веднъж на 5 години;
- мъже ≥ 45-годишна възраст – PSA – общ и свободен – ежегодно;
- жени от 45- до 69-годишна възраст включително – мамография на млечни жлези – веднъж на 2 години; за жени на и над 70-годишна възраст – веднъж на 3 години.
- над 65-годишна възраст (жени и мъже): ПКК – ежегодно за календарна година; триглицериди – един път на 5 години; общ холестерол, HDL за лица без сърдечно-съдови заболявания, захарен диабет, хронична бъбречна недостатъчност (ХБН) – един път на 5 години; LDL-холестерол (за лица със сърдечно-съдови заболявания, захарен диабет, ХБН) – един път на 5 години.

Съгласно заложените изисквания на Наредба №8 за профилактични прегледи на лица над 18-годишна на изпълнителите на ПИМП през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени са заплатени **64 339 хил. лв.** за **2 429 257 бр.** отчетени годишни профилактични прегледи на лица над 18 г., а за изпълнение на изискваните при профилактиката изследвания на изпълнителите на МДД са заплатени **38 785 хил. лв.**

За **поставяне на имунизации на лица над 18-годишна възраст**, извършвани от изпълнители на ПИМП, заплатената сума за 2023 г. е **1 801 хил. лв.** за **169 453 бр.** отчетени имунизации.

За профилактични прегледи на ЗОЛ над 18-годишна възраст **с рискови фактори за развитие на заболяване**, извършвани от изпълнители на СИМП, през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **5 хил. лв.,** а за МДД **– 31 хил. лв.**

През 2023 г. НЗОК чрез трансфери от МЗ е заплатила лекарствени продукти-ваксини и дейности по прилагането им от изпълнители на ПИМП в изпълнение на Националната програма за подобряване на ваксинопрофилактиката на сезонния грип 2019-2022 г., приета с Решение на Министерския съвет на Република България на 10.01.2019 г. и Национална програма за подобряване на ваксино-профилактиката на сезонния грип и на пневмококовите инфекции при лица на и над 65-годишна възраст 2023-2026 г., приета с Решение на Министерския съвет на Република България на 25.01.2023 г., за определени по програмата **целеви групи – лица на и над 65-годишна** възраст. През 2023 г. са заплатени **6 261 хил. лв.** за **247 208 бр.** приложени ваксини против сезон грип.

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

4.3.1.4. Заплащане на лекарства

НЗОК заплаща изцяло или частично лекарствени продукти за домашно лечение, медицински изделия и диетични храни за специални медицински цели. Реимбурсираната от НЗОК сума за лекарствени продукти за домашно лечение за 2023 г. е в размер на **1 310 223.2 хил. лв**., а за медицински изделия и диетични храни – **35 246.3 хил. лв.**

Финансовите средства, които НЗОК е заплатила за лекарствени продукти, предназначени за лечение на злокачествени заболявания и лекарствени продукти, прилагани при лечение на животозастрашаващи кръвоизливи и спешни оперативни и инвазивни интервенции на пациенти с вродени коагулопатии, извън стойността на оказваните медицински услуги, за 2023 г. са в размер на **1 083 898.5 хил. лв.**

4.3.2. Мерки за намаляване на пътнотранспортните произшествия

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

4.3.2.1. „Ограничаване на пътнотранспортния травматизъм“

За ограничаване на пътнотранспортния травматизъм през 2023 г. са реализирани повече от 40 акции, кампании и специализирани полицейски операции (СПО), традиционни на ГДНП, както и със съдействието на партньори:

От Плана на превантивните национални кампании за безопасност на движението по пътищата проведените акции са: за националните празници; „Абитуриенти“; „Ваканция! Да пазим живота на децата на пътя!“; „Безопасно лято“; „Децата тръгват на училище! Да ги пазим на пътя!“; „Пешеходци в безопасност“; „Безопасен превоз на деца – в столчета или с колани и на задната седалка“; „Пресичаме безопасно“; осигуряване безопасността на децата на 1 юни; обучение на деца-бежанци по програмата „Детско полицейско управление“ в гр. Созопол; Дни на безопасността на пътя на Европейската мрежа на службите на пътна полиция (ROADPOL); „Зима“; за Студентския празник; за Коледа и Нова година и други.

Проведени са 13 СПО по календара на ROADPOL за: контрол над товарни автомобили и автобуси; засилени проверки за използването на обезопасителни средства по време на пътуване от водачите и пътниците в превозните средства; 24 часа скорост-маратон; контрол на водачите на МПС за шофиране след употреба на алкохол и/или наркотични вещества или техни аналози; ограничаване влиянието на разсейването на водачите по време на движение; „Зима“ със Съюза на българските автомобилисти (СБА); „Най-добър млад шофьор на България“ на СБА; шампионатите по приложно колоездене на Националното движение по приложно колоездене „Младежта за безопасност на

движението“ към СБА; Ден на безопасността на движението по пътищата (БДП) – 29 юни и участие в инициативата на Държавната агенция „Безопасност на движението по пътищата“ (ДАБДП) за връчване на първите годишни награди „Регионални и местни инициатива и подкрепа на БДП“ при отбелязване на Деня за безопасността на пътя – 29 юни 2023 г.; Национално състезание по БДП, организирано от МОН, Национална ученическа викторина по БДП „Да пазим децата на пътя!“, организирана от МОН, Националният дворец на децата (НДД) и СБА; „Посланията на есенния лист“ на НДД; социална мотокампания на електронно издание ВММ „Ние сме хора, не „донори“ и отбелязване на Деня в памет на загиналите мотористи и в подкрепа на пострадалите мотоциклетисти; „Пресичам безопасно с ТЕДИ“ на Тимбарк; Световният ден за възпоменание на жертвите от ПТП в третата неделя на ноември по решение на Генералната асамблея на ООН; социално-отговорна кампания на „Каменица“ АД „Алкохолът е лош шофьор“; „Безопасно лято“ с радио „Веселина“ и „Пътна полиция“.

Допълнително са проведени следните кампании: „С бистър ум зад волана“ на Българска петролна и газова асоциация; „Сметката, която не искаш да платиш“ на „Спиритс България“; изнасяне на беседи по БДП по инициатива на Българската федерация по тенис по проект на Българския национален тенис център; участие в изготвяне на образователен тест за пътна безопасност за деца „Без грешки на пътя“; в информационна кампания „Безопасно на пътя с електрически скутер“ на Асоциацията на българските застрахователи и други.

Служители на ГДНП – МВР са взели участие във форуми по теми: „БЕЗ опасни пътища, БЕЗ алкохол“, „Нови водачи“, „Пътно-транспортни произшествия“, където съвместно с ДАБДП са обучени органи на местната власт.

По покана от Българската браншова асоциация „Пътна безопасност“ ГДНП – МВР е участвало в Деветата годишна конференция на тема „Безопасна пътна инфраструктура“ в гр. Пловдив. Взето е участие и в конференция на Българския червен кръст по дейности от проект „Ние знаем правилата“, в заседанията за 1 юни и за Коледа на Консултативния съвет към Националния дарителски фонд за подпомагане на деца, пострадали при ПТП, в презентации на студенти с открита дискусия на тема „Безопасност на движението по пътищата“, организирана от Висшето транспортно училище „Тодор Каблешков“ – София, в Международна конференция по повод закриване на общоевропейската кампания ROADPOL – Дни на безопасност на пътя 2023 година и други.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРАНСПОРТА И СЪОБЩЕНИЯТА
ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ „АВТОМОБИЛНА АДМИНИСТРАЦИЯ“

4.3.2.2. Подготовка на образовани, обучени и информирани водачи, притежаващи квалификация и отговорно поведение за безопасно управление на пътни превозни средства

Въздействието на мярката е на национално ниво. Целевата група са водачите на моторни превозни средства (МПС) за управлението, на които се изисква свидетелство за МПС от категории C1, C1E, C, CE, D1, D1E, D или DE, когато с тези превозни средства се извършват обществени превози, превози за собствена сметка или пътна помощ. В обхвата на мярката е провеждането на допълващо и надграждащо обучение за водачите на МПС след придобиване на правоспособност. Индикатор за изпълнението ѝ е броят на издадените карти за квалификация на водачите след преминаване на обучението за 2023 година – **36 852 бр**.

Финансовите средства, изразходвани за изпълнението на мярката, са свързани с осигуряването на функционирането и оптимизация на регистъра на лицата, провеждащи

курсовете за обучение на водачи за придобиване на начална квалификация и усъвършенстване на познанията им и на регистъра на лицата, на които се провежда обучение на дейностите по организиране и провеждане на обучението, изпитите и издаването и персонализирането на картите за квалификация, като за 2023 г. сумата е в размер на 4 320 лв. с ДДС. Финансовите средства, обезпечаващи трудовите възнаграждения на служителите, в чиито служебни задължения са включени дейности от този ресор, не могат да бъдат посочени с конкретна стойност, предвид факта, че тези служители изпълняват и други функции, свързани с дейността на дирекция „Водачи на МПС“ в Изпълнителна агенция „Автомобилна администрация“.

4.4. Намаляване на майчината и детската смъртност

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

4.4.1. Съгласно Наредба №8 от 3 ноември 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията, издадена от министъра на здравеопазването, децата подлежат на профилактични прегледи и изследвания, определени по вид и честота в приложение №1

През периода от 01.01.2023 г. до 31.12.2023 г. профилактични прегледи на лица от 0 до 18-годишна възраст, изследвания и имунизации се извършват по програма „Детско здравеопазване“ от:

1. Общопрактикуващите лекари, при спазване изискванията на Приложение №12А към НРД за МД 2020-2022 г. и Приложение №12 към НРД за МД 2023-2025 г. „Дейности на ОПЛ по имунопрофилактика, програма „Детско здравеопазване“, профилактични прегледи на ЗОЛ над 18 години, формиране на групи от лица с рискови фактори за развитие на заболяване при ЗОЛ над 18 години, профилактични дейности при ЗОЛ над 18 години с рискови фактори за развитие на заболяване и програма „Майчино здравеопазване“.
2. От лекарите специалисти по „Детски болести“ по Приложение №14А към НРД за МД 2020-2022 г. и Приложение №14 към НРД за МД 2023-2025 г. „Дейности на лекаря специалист по „Педиатрия“ по програма „Детско здравеопазване“, на лекаря специалист по „Акушерство и гинекология“ по програма „Майчино здравеопазване“ и на лекаря специалист по профилактика на ЗОЛ над 18 г. с рискови фактори за развитие на заболяване“.

За **профилактични прегледи по програми „Детско здравеопазване“ и „Майчино здравеопазване“** на изпълнителите на ПИМП през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **33 175 хил. лв.**, на изпълнителите на СИМП – **7 645 хил. лв**., а на изпълнителите на медико-диагностични изследвания – **5 990 хил. лв.**

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

4.4.2. Регламентирана е и възможност дейностите по програми „Детско здравеопазване“ и „Майчино здравеопазване“ да се изпълняват не само от специалист, но и от изпълнител на ПИМП, с оглед достъпа до медицински услуги във всички райони на страната, на живеещите в селата бременни жени, млади майки и деца

За профилактични прегледи по програми „Детско здравеопазване“ и „Майчино здравеопазване“ на изпълнителите на ПИМП през 2023 г. от бюджета на НЗОК са заплатени **33 175 хил. лв.**, на изпълнителите на СИМП – **7 645 хил. лв**., а на изпълнителите на медико-диагностични изследвания – **5 990 хил. лв.**

4.4.1. Откриване на женски и детски консултации, нормативно и финансово обезпечаване на разширяването на функциите и обхвата и въвеждането на задължително безплатно наблюдение на бременни жени, кърмачки и новородени

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

4.4.1.1. Осигуряване дейността на Здравно-консултативните центрове за майчино и детско здраве, разкрити в изпълнение на дейностите по Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве

Мярката е изпълнена.

(виж мярка 2.1.1.)

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

4.4.1.2. Осигуряване на изследвания и консултации в рамките на биохимичен скрининг на бременни за оценка на риска от раждане на дете болест на Даун, други анеуплоидии, спина бифида, аненцефалия и тежък дефект на коремната стена

По НППМДЗ са осигурени средства за заплащане на изследвания и консултации в рамките на биохимичен скрининг за бременни за оценка на риска от раждане на дете с болест на Даун, други анеуплоидии, спина бифида, аненцефалия и тежък дефект на коремната стена. към университетски болници в градовете София, Пловдив, Варна, Плевен и Стара Загора, в които са разкрити генетични лаборатории. През 2023 г. са отчетени 14 747 изследвания.

Мярката е изпълнена.

4.4.2. Въвеждане на мерки за осигуряване на достъп до качествени медицински услуги на живеещите в селата бременни жени, млади майки и деца

4.5. Намаляване на преждевременната смъртност, особено на тази сред мъжете

4.6. Намаляване на общата заболеваемост и превенция на социално значими болести, вкл. болести на сърцето и кръвоносната система, онкологични заболявания, заболявания, водещи до трайна инвалидизация и др.

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

4.6.1. Изпълнение на Национална програма за превенция на хроничните незаразни болести 2021-2025 г.

През 2023 г. е проведен предвиденият скрининг за ранно откриване на онкологични заболявания в областите Кюстендил и Враца.

Извършени са общо **821** профилактични прегледа със съответните изследвания, както следва:

1. За рак на млечната жлеза – 256 прегледа и 256 мамографии;

2. За рак на шийката на матката – 302 прегледа и 302 цитонамазки;

3. За рак на дебелото и правото черво – 263 прегледа и 263 изследвания за окултни кръвоизливи.

В област Ловеч и Монтана е организиран и проведен скрининг за сърдечно-съдови заболявания. В проведената скринингова кампания за сърдечносъдови заболявания са направени общо 922 прегледа. Извършени са специализирани кардиологични прегледи на 316 от участващите в скрининга, на които са направени допълнителни изследвания – ЕКГ и ЕХОКГ, ПКК, ДКК, биохимия, липиден профил, ASAT, ALAT. На нуждаещите се лица е назначено лечение.

При извършените прегледи в лечебните заведения са установени сърдечно-съдови заболявания със следните диагнози: Есенциална (първична) хипертония, Хипертонична болест на сърцето, Хипертонично сърце без сърдечна недостатъчност, Други видове стенокардия, Стенокардия, неуточнена, Митрален (клапен) пролапс, Предсърдно мъждене; Преждевременна камерна деполяризация, Сърдечна недостатъчност, Последици от мозъчен инфаркт; Общо 298 бр. диагностицирани сърдечносъдови заболявания. Най-често срещани сърдечносъдови заболявания при извършения скрининг са във възрастовите групи 45-54, 55-64 и 65+ години.

В дейностите по Програмата е заложено провеждане на ежегодни ученически конкурси с цел разработване и реализация на здравно-образователни проекти в областта за ограничаване на тютюнопушенето, злоупотребата с алкохол, здравословното хранене и физическата активност. За петнадесети път в рамките на Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести се провежда Национален ученически конкурс „Посланици на здравето“. Партньори в рамките на конкурса са: Национален център по обществено здраве и анализи, Министерство на образованието и науката, Министерство на културата, Министерство на младежта и спорта, Министерство на околната среда и водите, Офис на СЗО за България и Български червен кръст, които вземат участие с представител в експертна група за оценяване на проектопредложенията и също така осигуряват предметни награди за финалистите в конкурса. Конкурсът е за три възрастови групи: 1-4 клас, 5-7 клас и 8-12 клас.

В проектите са реализирани интерактивни дейности за ограничаване на рисковите за здравето фактори, които включват електронни приложения, интернет сайтове и електронни книги за здравословно хранене, спортни прояви – състезания и турнири; туристически и еко походи; ролеви игри; дебати и дискусии; сътрудничество и работа в екип между поколенията с цел запазване на българските традиции; почистване на замърсени райони в различни населени места в страната и др.

Общият брой на проектите, които успяха да финализират успешно през 2023 г. е 47, както следва: в категорията от 1-ви до 4-ти клас – 11 проекта; от 5-ти до 7-ми клас – 19 проекта и от 8-ми до 12-ти клас – 17 проекта. Министерствата партньори на инициативата класират по 3 призови места в група, като МЗ, Офисът на СЗО за България и БЧК връчват и една специална награда.

№	ДЕЙНОСТИ	ТЮТЮНОПУШЕНЕ		АЛКОХОЛ		НИСКА ФИЗИЧЕСКА АКТИВНОСТ		НЕЗДРАВОСЛОВНО ХРАНЕНЕ	
		Брой		Брой		Брой		Брой	
1.	Кампании	127		37		49		39	
2.	Световни/тематични дни	122		17		41		54	
	Медийни изяви:								
3.	ТВ предавания	55		6		17		32	
4.	Радиопредавания	100		17		35		48	
5.	Видеоклипове	10		3		2		5	
6.	Аудиоклипове	2		0		0		2	
7.	Публикации в пресата	173		52		46		75	
8.	Интернет публикации	452		140		136		176	
9.	Пресконференции	5		1		4		0	
10.	ЗОМ - брой заглавия/тираж	3	580	5	420	11	160	6	1700
11.	ЗОМ - брой разпространени материали	16655		12671		9511		15966	
	Обучителни дейности, реализирани от РЗИ:	Брой	брой обхванати лица	Брой	брой обхванати лица	Брой	брой обхванати лица	Брой	брой обхванати лица
12.	Курсове	0	0	0	0	0	0	1	28
13.	Семинари	1637	1385	36	1044	1	47	26	546
14.	Лекции/беседи	1707	33094	552	11194	447	8703	708	13197
15.	Дискусии	697	3137	221	3208	230	3083	246	4033
16.	Тренинги	439	10324	140	1658	120	993	179	1945
17.	Видеопокази	740	10 439	253	3974	189	1990	298	4475
18	Масови прояви	153	17355	46	5224	70	7944	37	4187
19	Проучвания	22	9106	3	5745	4	890	15	2471

Класираните участници получиха грамоти и предметни награди, изпратени до директорите на техните училища.

Извършената дейност по четирите фактора на риска за млади хора до 19 години е следната: Организирани и проведени са **127 кампании**, отбелязани със 122 събития и 153 масови мероприятия, с участието на 17 355 млади хора, за световни, международни и тематични дни, празници. Повече информация за извършената дейност през 2023 г. е приложена в **Таблица 1.** Здравно-образователна дейност по факторите на риска за ХНБ **сред население до 19 г**. през 2023 г.

В изпълнението на дейностите по Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести 2021-2025 г. са изразходени средства в рамките на утвърдения за 2023 г. на Министерство на здравеопазването бюджет.

Мярката е изпълнена.

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

4.6.2. Провеждане на профилактични прегледи, изследвания, лечение и диспансеризация на военнослужещите и цивилните служители от Министерство на отбраната във Военномедицинска академия

Министерство на отбраната (МО), чрез Военномедицинска академия (ВМА) придава особено значение на осигуряване на здравна грижа за военнослужещите на Република България и за своите служители. От бюджета на МО се планират и разходват средства за всички дейности на ВМА, в т.ч. и годишните профилактични прегледи, изследвания. В допълнение към националната здравна система, МО поставя акцент върху здравословното състояние на военнослужещите и служителите от отбранителната система на страната. Всеки получава съответната здравна помощ и съвет при необходимост.

Изградена е административна система от ВМА за осъществяване на лечебно-диагностичното и на профилактично-превантивното здравно медицинско обслужване. Чрез системата се подобрява процеса на профилактичните дейности, здравния статус. Повишава се здравната култура и се подобрява достъпа до здравни услуги. Подпомага се процеса на ранно диагностициране на онкологичните заболявания чрез различните клиники на ВМА.

Заболеваемостта на служителите отговаря на социално значимите заболявания идентифицирани в цялата страна.

БЪЛГАРСКА АГЕНЦИЯ ПО БЕЗОПАСНОСТ НА ХРАНИТЕ

4.6.3. Завишаване на честотата на официалния контрол на обекти за производство, преработка и дистрибуция на храни, осъществяван от БАБХ, при възникване на пандемии и епидемиологични заболявания

Предвид липсата на сериозни рискове за общественото здраве от епидемичен характер и затихването на пандемията от COVID-19 през 2023 г. не е възниквала необходимостта от по-чести проверки в рамките на осъществявания официален контрол по хранителната верига.

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

4.6.4. Провеждане на обучения на различни групи от населението по първа долекарска помощ: кандидат-водачи на МПС; служители на фирми и ведомства; учители, детегледачи, родители на деца до 8-годишна възраст; служители на МВР

Опазване живота и здравето на българското население винаги е била приоритетна задача на БЧК. За намаляване на жертвите от различните видове травматизъм е необходимо хората да знаят как да се предпазват и как да си помогнат, ако се случи инцидент. В превенцията, значима роля играе навременно и правилно оказаната първа долекарска помощ (ПДП), която минимизира последиците и подобрява шансовете за спасяване на човешки животи. Затова основният стремеж на БЧК е непрекъснато да разширява обхвата на обучените по първа долекарска помощ. Това допринася и за подобряване на индивидуалната и колективна устойчивост на населението.

През 2023 г. БЧК успя да обучи по ПДП **60 552** бъдещи водачи на МПС, при планирани **62 000**. Броят на желаещите да вземат книжка за водач на МПС не зависи от БЧК. Това е процес, който е пряко свързан със социално-икономическите условия и

демографската криза у нас. Тежката международна обстановка, инфлацията, несигурността и поскъпването на живота водят до намаляване на доходите на населението и свиване на общото потребление. Това е най-важната и основна причина за намаляване броя на желаещите да вземат свидетелство за управление на МПС, респективно да бъдат обучени по първа помощ.

Обучението по първа долекарска помощ на работното място е предназначено за работници и служители от производствени предприятия, фирми, учреждения и ведомства. Безопасността и здравето при работа са един от основните акценти в съвременната социална политика на работодателите. Осигурените здравословни и безопасни условия на труд създават необходимата предпоставка за ефективно използване на работната сила и постигане на икономическите цели. Затова и броят на обучените по първа помощ служители на различни фирми, учители, родители и детегледачи непрекъснато се увеличава. През 2023 г. БЧК успя да обучи **7 374** служители по първа помощ на работното място, при планирани 2 000, и **832** учители и детегледачи, при планирани 250.

Повече от двадесет години БЧК ежегодно провежда по два едноседмични курса по ПДП за 60 пътни полицаи. Освен тях, организацията ни осъществява и опреснителни курсове по първа помощ за служители на пътна полиция. Общо за годината са обучени **270** пътни полицаи, при планирани 200.

4.7. Инвестиране във високи технологии в сферата на здравеопазването за гарантиране на по-висока ефективност и ефикасност на здравните грижи

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

4.7.1. В извънболничната медицинска помощ

Заплатените средства през 2023 г. за високоспециализирани дейности на изпълнители на СИМП са на стойност **17 214 хил. лв.**, а за високоспециализирани медико-диагностични изследвания на изпълнители на МДД **– 76 671 хил. лв.** за **2 793 720 бр. изследвания.**

За най-скъпоструващото изследване в извънболничната медицинска помощ - ядрено-магнитният резонанс (ЯМР), са заплатени **16 205 322 лв.**

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

4.7.2. В болничната медицинска помощ

За високоспециализирана диагностика за позитронно-емисионна томография с компютърна томография (ПЕТ/КТ) (PET/CT) и роботизирана радиохирургия за онкологични и неонкологични заболявания в условията на болничната медицинска помощ от бюджета на НЗОК през 2023 г. са заплатени **83 857.4 хил. лв.**

4.8. Подобряване на контрола по отношение на трудовото законодателството, условията на труд и в областта на заетостта

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

4.8.1. Прилагане на изискванията за здравословни и безопасни условия на труд в Министерство на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия

От 27.06.2023 г. до 18.08.2023 г. в изпълнение на МЗ №ОХ-516/28.06.2023 г. дирекция „Социална политика и политика по военно-патриотично възпитание“ организира провеждане на специализирано техническо обучение за придобиване или потвърждаване на квалификационна група по електробезопасност на военнослужещите и цивилните служители от Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия. Обучението се проведе съгласно изискванията на Правилника за безопасност и здраве при работа по електрообзавеждането, с напрежение до 1000 V и Правилника за безопасност и здраве при работа в електрически и топлофикационни централи и по електрически мрежи, за придобиване или потвърждаване на квалификационна група по електробезопасност – **65 000 лв.**

В изпълнение на плана на МО и МЗ №ОХ-884/12.10.2023 г. от 23.10.2023 г. до 10.11.2023 г., дирекция „Социална политика и политика по военно-патриотично възпитание“ – МО в съответствие с изискванията на Наредба №РД-07-2 от 2009 г. и Наредба №4 от 1998 г., организира и проведе ежегодно обучение на **600** длъжностни лица по безопасност и здраве при работа и на представителите на комитетите и групите по условия на труд от военните формирования и структури на МО, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и БА.

За лични предпазни средства и специално работно облекло, за подобряване на условията на труд и за подпомагане на конкретните военни формирования и структури за преодоляване на проблеми по безопасността, които са констатирани по време на проверките по безопасност и здраве при работа от експерти на дирекция „Социална политика и политика по военно-патриотично възпитание“ – МО и членове на СУТ-МО, са предоставени **220 500 лв.**

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

4.8.2. Извършване на проверки за спазване на здравословни и безопасни условия на труд

В Министерство на отбраната е създаден и действа Съвет по условия на труд (СУТ). Съветът обсъжда и анализира състоянието и дейността по осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд в Министерство на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия, като предлага решения на министъра на отбраната, свързани с тяхното подобряване. В състава на СУТ са включени представители на Министерството на отбраната, видовете въоръжени сили, представители на Федерацията на независимите синдикати от отбраната „Българска армия“ към КНСБ и Национален синдикат „Отбрана“ към КТ „Подкрепа“.

Членовете на СУТ участват в проверките по безопасност и здраве организирани от дирекция „Социална политика и политика по военно-патриотично възпитание“ на МО. По време на проверките не са констатирани военни формирования, които да нямат оценки на риска.

През 2023 г. под ръководството на дирекция „Социална политика и политика по военно-патриотично възпитание“ е проведено едно заседание на СУТ през месец март. Извършените проверки през 2023 г. са две и са проведени в 10 военни формирования.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ „ГЛАВНА ИНСПЕКЦИЯ ПО ТРУДА“

4.8.3. Извършване на проверки за спазване на трудовото законодателство, здравословни и безопасни условия на труд и в областта на заетостта

През 2023 г. от контролните органи на Агенцията са извършени общо 48 570 бр. проверки, с което е постигнат планираният брой инспекции за годината. С цел проследяване ефективността на контролната дейност е извършен последващ контрол относно изпълнението на 57.9% от дадените и влезли в сила задължителни предписания, като е установено, че 98.8% от тях са изпълнени. Тези данни показват висока степен на ефективност на контролната дейност.

През 2023 г. са проверени 40 160 бр. предприятия (ръст от 15% спрямо 2022 г.), от които 4 870 бр. за първи път (ръст от 22%). Тази динамика показва, че освен увеличеният обхват на контрола, приоритет е даден и на контрола в предприятия, останали извън полезрението на Агенцията до момента. Това се дължи до голяма степен и на иновативните форми на контрол въведени в дейността на Инспекцията по труда, в т.ч. и инспектирането чрез въпросници за самоконтрол. Заетите лица в проверените през годината предприятия са 1 628 790. В проверените предприятия е осигурена заетост на 41 075 лица с трайно намалена работоспособност, 28 293 трудоустроени лица, 63 820 пенсионери и 15 880 чужденци.

В резултат на извършените проверки през 2023 г. са констатирани общо 229 717 броя нарушения по спазване изискванията на трудовото законодателство, трудовата миграция и трудовата мобилност. Разпределението на нарушенията по основни групи е, както следва:

- нарушения на нормативните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд – 116 688 бр.;
- нарушения на нормативните изисквания, регламентиращи трудовите правоотношения – 111 983 бр.;
- нарушения на нормите за трудовата миграция и трудовата мобилност – 1 046 бр.

За отстраняване на констатираните нарушения контролните органи на ИА ГИТ са приложили 222 044 бр. принудителни административни мерки (ПАМ), от които 216 298 броя (97%) представляват даване на задължителни за изпълнение предписания на работодателите със срокове за отстраняване на допуснатите нарушения. Освен тях са приложени и следните ПАМ:

- спрени машини, съоръжения, работни места и участъци – 466 бр.;
- отстранени от работа служители поради липса на изискващата се квалификация или незапознати с правилата за здравословни и безопасни условия на труд – 72 броя;
- въведен специален режим за безопасна работа при възникнала сериозна и непосредствена опасност за живота и здравето на работещите и при невъзможност за спиране на работата на опасните машини – 42 бр.;
- спрени незаконни решения или нареждания на работодатели – 17 бр.

Констатираните нарушения на изискванията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд през 2023 г. са разпределени, както следва:

- нарушения на нормите, свързани с организацията и управлението на дейността за осигуряване на здраве и безопасност при работа – 73 870 бр.;
- нарушения на нормите по обезопасеност на работното оборудване и технологичните процеси – 27 859 бр.;
- нарушения на нормите по хигиена на труда – 14 959 бр.

Резултатите от инспекционната дейност през 2023 г. показват, че 59% от проверените предприятия са изпълнили основните изисквания на Закона за здравословни и безопасни условия на труд. Изпълнението на тези изисквания показва ангажираността на работодателите към създаване на такива условия на труд, които да не доведат до професионални заболявания и злополуки при работа.

Разпределението на нарушенията в областта на трудовите правоотношения по групи е, както следва:

- по заплащането на труда – 24 074 бр.;
- по възникване на трудови правоотношения – 14 269 бр.;
- по работно време – 13 362 бр.;
- по предоставяне на документи – 11 322 бр.;
- по почивките и отпуските – 8 828 бр.

Делът на нарушенията, свързани със заплащането на труда и през 2023 г. продължава да бъде най-висок спрямо всички нарушения по изпълнението на трудовите правоотношения. През 2023 г. в 415 предприятия са установени забавени възнаграждения, чийто размер е над 15 млн. лв. В резултат на предприетите от Инспекцията по труда ефективни действия и мерки на работниците и служителите са изплатени близо 8 млн. лв., в т.ч. над 1.5 млн. лв. за задължения от предишен период. В сравнение с 2022 г. се наблюдава увеличение на размера на неизплатените в срок трудови възнаграждения.

За 2023 г. констатираните нарушения относно работа на лица без сключени писмени трудови договори и неизпълнение на задължението на работодателя да подава в 3-дневен срок от сключване или изменение на трудовия договор или в 7-дневен срок от неговото прекратяване, уведомление за това до съответната ТД на НАП са 3 495 бр. По-голямата разкриваемост на този вид нарушения е вследствие на засилените тематични проверки извършени от контролните органи с акцент конкретно върху законосъобразното възникване на трудовите правоотношения, изплащането на възнагражденията и разпределението на работното време.

По отношение на нарушенията, свързани с работното време и почивките, е констатирано неспазване на разпоредбите, уреждащи установяването на сумирано изчисляване на работното време; работа извън установените по график работни смени, превишаване на допустимата законоустановена продължителност на работното време; липса на заповеди за извънреден труд и др.

През 2023 г. са констатирани 1 436 бр. нарушения на разпоредбите, свързани със специалната закрила на непълнолетните работници и на тези с намалена работоспособност, които са с 301 бр. повече в сравнение с 2022 г.

Относно установените нарушения на нормативните изисквания за насърчаване на заетостта, трудовата мобилност и трудовата миграция, следва да се отбележи, че през 2023 г. Инспекцията по труда осъществи специализиран планиран контрол върху дейността на предприятия, които осигуряват временна работа, и на предприятия ползватели; по спазване на законовите изисквания за полагане на труд от чужденци в Република България; командироване на работници в рамките на предоставяне на услуги в държави – членки на Европейския съюз, и законосъобразното осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа. По специалната мярка от Годишния план на Агенцията са извършени 1 078 бр. проверки в 992 предприятия. Установени са 5 421 броя нарушения.

Общият брой на съставените актове за нарушения на правните норми през 2023 г. е 9 979. През 2023 г. са връчени 9 110 бр. наказателни постановления. Влезлите в сила наказателни постановления и одобрени споразумения през годината са 9 384 броя.

Мярката е реализирана на национално ниво в рамките на утвърдения бюджет. В резултат от реализирането на мярката е постигнато запазване броя на обхванатите при контрола заети лица и повишаване на ефективността на контрола за спазване на трудовото законодателство, здравословни и безопасни условия на труд и в областта на заетостта.

ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ – БАН

4.8.4. Екип от ИФС работи по научно-изследователски проект „Факторна детерминираност на „икономиката в сянка“ и подходи за ограничаването ѝ в българското общество“

През 2023 г. екип от ИФС – БАН е работил по научно-изследователски проект „Факторна детерминираност на „икономиката в сянка“ и подходи за ограничаването ѝ в българското общество“. Финансирането на проекта е от Фонд „Научни изследвания“ на МОН. Общият бюджет за втори етап на проекта, който обхваща 2022-2023 г., е на стойност 57 700 лв. В рамките на годината са публикувани статии в списания и сборници, изнесени са доклади на национални и международни конференции и лекции пред студенти от различни университети в страната. Организирана е пресконференция с информация за медиите.

Основните постигнати резултати са: описание на типичните сенчести икономически практики в условията на българската икономика; установяване на основните причини, поради които населението в активната икономическа възраст се включва в сенчести икономически практики; идентифициране на основните фактори, обуславящи съществуването на сенчести икономически практики.

Въздействието е на национално ниво и по райони и региони на страната.

4.9. Подобряване на чистотата на природната (вода, въздух, почви) и околната среда

4.9.1. Обезопасяване на опасни за здравето източници на замърсяване – сметища, производства, отпадъчни води и др.

ОБЩИНИ, ВиК ОПЕРАТОРИ, ВиК АСОЦИАЦИИ

4.9.1.1. Опазване и подобряване състоянието на водните ресурси

По приоритетна ос 1 „Води“ на Оперативна програма „Околна среда 2014-2020г.“ (ОПОС 2014-2020 г.) до края на 2023 г. са сключени/издадени **43** договора/заповеди за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ (БФП) в размер на над 1,933 млрд. лв. (125% от бюджета по оста). Верифицираните разходи са близо 1.17 млрд. лв. или почти 76% от бюджета по оста.

Със средства от Предприятието за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС) през 2023 г. окончателно е осъществено изграждането на малки водоснабдителни обекти по 8 договора на обща стойност 7 431 214 лв. в 6 общини: Драгоман, Левски, Каспичан, Белово, Септември и Велики Преслав. Изградени са приблизително 8.23 км водопровод, като броят на обхванатото от мярката население е около 82 000 жители.

Със средства от ПУДООС е приключено изпълнението на проекти за изграждането на колектори и канализации по 5 договора на обща стойност 7 105 139 лв. в 5 общини: Провадия, Куклен, Дългопол, Горна Оряховица и Исперих. Общо изградената за 2023 г. канализационна мрежа е приблизително 6.32 км, като броят на обхванатото от мярката население е около **112 000** жители.

ОБЩИНИ, ВиК ОПЕРАТОРИ, ВиК АСОЦИАЦИИ, БЪЛГАРСКИ ВиК ХОЛДИНГ

4.9.1.2. Подкрепа за осигуряването на достъп до вода и на устойчивото управление на водите

Със средства на „Български ВиК холдинг“ през 2023 г. е приключено изпълнението на 2 договора на обща стойност 6 114 218 лв. в 2 общини: Пещера и Павликени. Изградени са общо около 4.65 км водопроводна мрежа и 2.35 км канализационна мрежа. Броят на обхванатото от мярката население е приблизително **45 000** жители.

Първата процедура в сектор „Води“ в рамките на Програма „Околна среда“ 2021-2027 г. (ПОС 2021-2027 г.) е обявена през м. януари 2024 г.

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ, ОБЩИНИ

4.9.1.3. Намаляване на количеството депонирани битови отпадъци чрез изграждане на инфраструктура за оползотворяване на отпадъци

В рамките на приоритетна ос 2 „Отпадъци“ на ОПОС 2014-2020 г. до края на 2023 година са сключени **148** договора за предоставяне на БФП в размер на над 454.5 млн. лв. (112% от бюджета). Верифицираните разходи са над 339 млн. лв. или повече от 83% от бюджета по оста.

Финансираните проектни дейности допринасят за постигането на основния индикатор по приоритетната ос – „Твърди отпадъци: Допълнителен капацитет за рециклиране на отпадъци“. Към края на отчетния период по посочения показател се отчита напредък от 120 678 тона/година, при целева стойност 240 000 т/г. до 2023 г. По показател „Намалено количество на депонираните битови отпадъци“ се отчита резултат от 356 915.15 т, при целева стойност 540 000 т/г.

Показател 2.2. „Допълнителен капацитет за оползотворяване на битови отпадъци (за получаване на енергия)“ е премахнат от целите на ОПОС 2014-2020 г., тъй като отразява прогнозния принос от проект „Проектиране и изграждане на инсталация за комбинирано производство на енергия в София с оползотворяване на RDF – трета фаза на интегрирана система от съоръжения за третиране на битовите отпадъци на Столична община“, който не може да бъде изпълнен в рамките на периода на допустимост (2023 година).

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ, ОБЩИНИ, НСОРБ

4.9.1.4. Насърчаване на прехода към кръгова и основаваща се на ефективно използване на ресурсите икономика

По приоритет „Отпадъци“ на ПОС 2021-2027 г. към края на 2023 г. няма обявени покани за предоставяне на БФП по линия на тази мярка.

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ, ОБЩИНИ

4.9.1.5. Подобряване на защитата и опазването на природата, биологичното разнообразие и екологосъобразната инфраструктура, включително в градските райони, и намаляване на всички форми на замърсяване

През 2023 г. по приоритет „Отпадъци“ на ПОС 2021-2027 г. е обявена покана „Рекултивация на регионални депа/клетки на регионални депа за битови отпадъци“, която има за цел да финансира дейности по показател „Рехабилитирана земя, използвана за зелени площи, социално жилищно настаняване, стопанско или друго ползване“, измервана в хектари (ха).

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ, ОБЩИНИ

4.9.1.6. Изграждане на регионални съоръжения за третиране на отпадъците

Със средства от ПУДООС са изпълнени 2 проекта на обща стойност 7 445 352 лв. в 2 общини: Перник и Пловдив. Броят на обхванатото от мярката население е приблизително **460 000** жители.

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ, ОБЩИНИ, ПУДООС

4.9.1.7. Закриване и рекултивация на съществуващи депа/ съоръжения за битови отпадъци, които не отговарят на изискванията на действащите нормативни актове

По ОПОС 2014-2020 г. са сключени 54 административни договора за безвъзмездна финансова помощ (АДБФП) за техническа рекултивация на 56 депа. През отчетния период е сключен АДБФП с ПУДООС, по който са предвидени дейности по закриване и техническа рекултивация на 32 бр. общински депа за неопасни отпадъци, предмет на процедура по нарушение на правото на ЕС във връзка с постановеното Решение на Съда на ЕС от 16.07.2015 г. по дело С-145/14. Като резултат, към края на 2023 г. по показател 2.4. „Завършена техническа рекултивация на депа, предмет на процедура по нарушение на правото на ЕС във връзка с постановено Решение на Съда на Европейския съюз от 16.07.2015 г. по дело С-145/14“ се отчитат общо 69 бр. рекултивирани депа, при целева стойност 57 бр.

Със средства от ПУДООС е завършена техническата рекултивация на едно депо в Община Ракитово, като общата стойност на договора е 1 308 032.27 лв.

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ, МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО, АГЕНЦИЯ „ПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА“, ОБЩИНИ

4.9.1.8. Повишаване защитата на населението от свлачищни процеси

В рамките на приоритетна ос 4 „Превенция и управление на риска от наводнения и свлачища“ на ОПОС 2014-2020 г. до края на 2023 г. са сключени/издадени 18 договора/заповеди с обща стойност на БФП – приблизително 179 млн. лв. (110% от бюджета по оста). Верифицираните разходи са над 141 млн. лв. или близо 87% от бюджета по оста.

Част от дейностите по оста са насочени към мероприятия, чрез които да бъде намален броя на населението в риск от свлачища. Като резултат, по индикатор „Население в риск от свлачища“ при базова стойност 520 000 и целева стойност 300 000 жители, е отчетено намаление от 73 566 жители или намаление до 446 434 жители в риск от свлачища. До края на м. декември 2023 г. постигнатата стойност за индикатор „Укрепени свлачища“ е 32.9 ха при целева стойност от 80 ха.

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ, ОБЩИНИ

4.9.1.9. Насърчаване на адаптирането към изменението на климата, предотвратяването на риска от бедствия и устойчивостта, като се вземат предвид екосистемни подходи

В рамките на отчетния период е обявена процедура „Обезпечаване наземния капацитет за борба с горски пожари и подготовка на населението за реакция“, чиято стойност представлява 39% от бюджета по приоритета, който е над 441 млн. лв. Дейностите ще имат принос по показател „Жители, ползващи се от мерки за защита от опустошителни пожари“.

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ, ОБЩИНИ

4.9.1.10. Намаляване замърсяването на атмосферния въздух чрез понижаване количествата на ФПЧ10/NOx

В рамките на приоритетна ос 5 „Подобряване качеството на атмосферния въздух“ на ОПОС 2014-2020 г. се финансират дейности, свързани с намаляване на количеството на $ФПЧ_{10}$ и увеличаване на населението, обхванато от мерките за намаляване на количествата на $ФПЧ_{10}$ и азотни оксиди на територията на общини с нарушено качество на въздуха. До края на 2023 г. са сключени/издадени общо 42 договора/заповеди за БФП в размер на приблизително 624 млн. лв. (106% от бюджета). Верифицираните разходи са 515 млн. лв. или близо 88% от бюджета по оста.

До края на м. декември 2023 г. изпълнението на индикатор „Намалено количество на $ФПЧ_{10}$ (тон/година)“ е 7 337.02 т/г. Крайната цел по показателя е 7001.15 т/г., при базова стойност от 7 347.71 или планираното намаление на $ФПЧ_{10}$ е 346.56 т/г.

По индикатор „Население, обхванато от мерките за намаляване на количествата на $ФПЧ_{10}$ и NOx“ е реализиран напредък от 1 804 203 лица, при целева стойност 3 000 000.

Към края на 2023 г. са актуализирани 21 от общо 21 финансирани общински програми за качеството на атмосферния въздух.

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ, ОБЩИНИ

4.9.1.11. Подобряване на защитата и опазването на природата, биологичното разнообразие и екологосъобразната инфраструктура, включително в градските райони, и намаляване на всички форми на замърсяване

До края на 2023 г. в рамките на приоритет 5 „Въздух“ на ПОС 2021-2027 г. са обявени 4 покани за кандидатстване за БФП на обща стойност от близо 615 млн. лв. или 79% от бюджета по приоритета. Процедурите ще имат принос по следните показатели:

- жители, ползващи се от мерки за качеството на въздуха (брой лица);
- спестени емисии на $ФПЧ_{10}$ (т/год.);
- общо произведена енергия от възобновяеми източници (от които: електроенергия) (МВтч./год.).

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ, ИАОС, РИОСВ

4.9.1.12. Извършване на текуща оценка на качеството на атмосферния въздух (КАВ) и контрол на емисиите на вредни вещества от неподвижни източници на емисии

Националната система за наблюдение и контрол осигурява оценка на качеството на атмосферния въздух (КАВ), която се извършва чрез 30 автоматични измервателни станции (АИС), 5 автоматични ДОАС системи (работещи на оптичен принцип), 9 пункта с ръчно пробонабиране и последващ лабораторен анализ, както и 4 АИС за мониторинг на качеството на атмосферния въздух в горски екосистеми – КФС „Рожен", „Юндола", „Витиня" и „Старо Оряхово". Осигурена е постоянна техническа и комуникационна поддръжка на системата, което дава възможност за непрекъснат мониторинг и информация за качеството на атмосферния въздух в реално време.

Регионалните инспекции по околната среда и водите (РИОСВ) и Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) планират и осъществяват контролни проверки на неподвижни източници на емисии. През 2023 г. от 15-те РИОСВ са извършени 1599 проверки по Закона за чистотата на атмосферния въздух на предприятия/обекти на територията на цялата страна, като продължава прилагането на засилен ежемесечен контрол от РИОСВ на големите горивни инсталации, оказващи въздействие върху качеството на въздуха по отношение на нивата на серен диоксид в гр. Гълъбово. От ИАОС, съгласно утвърден от министъра на околната среда и водите график, през годината са извършени контролни измервания на емисии от неподвижни източници на 78 обекта със 190 пробовземни точки и индикативни измервания за контрол на КАВ с мобилни автоматични станции в 16 населени места по 51 денонощия ефективен мониторинг.

Калибрирани са автоматичните газоанализатори за контрол на КАВ (съгласно международния стандарт EN ISO БДС 17025) – достоверност на данните от измерванията, получени от НАСККАВ. Калибрирани/проверени са 463 автоматични газоанализатори за контрол на КАВ, 5 автоматични газоанализатори за емисионен контрол. Проверени са 40 пробовземни устройства, издадени са 220 сертификата от калибриране съгласно действаща система за управление на акредитираната лаборатория по Европейски стандарт БДС EN ISO/IEC 17025:2018.

Осигурена е представителна информация за качеството на атмосферния въздух и е предоставен достъп на обществеността до информация за превишаване на праговите стойности по отношение на основните замърсители. Ежедневно, на интернет страниците на ИАОС и МОСВ се публикуват бюлетини за качеството на атмосферния въздух. Информацията се обобщава и публикува в тримесечни и в годишни бюлетини. На интернет страницата на ИАОС се предоставят данни за КАВ от Националната система за контрол качеството на атмосферния въздух в реално време: http://eea.government.bg/kav.

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ, ИАОС, РИОСВ

4.9.1.13. Извършване на текуща оценка на състоянието на почвите в рамките на мониторинговата мрежа за почвен мониторинг – I ниво (широкомащабен мониторинг) и II ниво (вкисляване и засоляване)

Оптимизирани са националните мрежи за наблюдение и контрол на състоянието на почвите, утвърдени от изпълнителния директор на ИАОС. В Годишната програма за 2023 г. за почвен мониторинг са пробонабрани 114 пункта по I ниво и 57 пункта

(вкисляване) и 12 пункта (засоляване) по II ниво. От тях са пробонабрани, съответно, 684 проби по I ниво и 456 проби (вкисляване) и 288 проби (засоляване) по II ниво.

ОТГОВОРНИТЕ ИНСТИТУЦИИ СЪГЛАСНО ПОСОЧЕНОТО В ПЛАНОВИТЕ ДОКУМЕНТИ

4.9.1.14. Изпълнение на мерки от Плановете за управление на риска от наводнения за периода 2016-2021 г .

В края на 2023 г. по показател „Брой жители, които се ползват от мерки за защита от наводнения“ се докладват **150 237** лица.

От 2022 г. са установени заложените 6 центъра за повишаване готовността на населението за адекватна реакция при наводнения.

Базовата стойност на индикатор „Райони със значителен потенциален риск от наводнения, в които населението няма готовност за адекватна реакция при наводнения“ е 116 бр. Целта е да се подготви населението за адекватна реакция при наводнения в 90 от тях, като реалният принос по проектите е 99 бр., т. е. индикаторът е преизпълнен с 9 броя.

4.9.2. Развитие на Националната система за мониторинг на околната среда (НСМОС)

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ПО ОКОЛНА СРЕДА

4.9.2.1. Осигуряване на достоверна и достатъчна по обхват информация за състоянието на околната среда

Ежедневно се изготвят и публикуват на интернет страницата на Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) бюлетини за качеството на атмосферния въздух и радиационната обстановка в страната, които са реализирани като уеб-приложения. Изготвени са тримесечни бюлетини за състоянието на околната среда и Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда, 2023 г., до които е осигурен публичен достъп на интернет страницата на ИАОС.

През отчетния период са поддържани 20 информационни системи за подсистемите на Националната система за мониторинг на околната среда (НСМОС). Информационните системи с публичен достъп са 12 на брой.

4.9.3. Намаляване емисиите на парникови газове чрез финансираните от Националния доверителен екофонд (НДЕФ) програми

НДЕФ, ОБЩИНИ

4.9.3.1. Изпълнение на проекти за енергийна ефективност (Инвестиционна програма за климата, Схема „Енергийна ефективност“, Подпрограма „Енергийна ефективност на общинските училища и детски градини“)

В рамките на Инвестиционната програма за климата (ИПК) са реализирани 2 публични проекта за енергийна ефективност с обща стойност на субсидията от НДЕФ в размер на 658.2 хил. лв. и съфинансиране от общините в размер на 303.6 хил. лв. Извършено е саниране на 1 болница (МБАЛ „Първомай“) и на 1 общинска

административна сграда в гр. Оряхово. Пряко или косвено от проектите са облагодетелствани **50 393 жители** и са създадени 29 временни работни места.

В резултат на реализираните проекти са спестени 11 604 т CO_2 за 30-годишен период. Спестената топлинна енергия е 788 647 kWh (на годишна база).

НДЕФ, ОБЩИНИ, ДЪРЖАВНИ ИНСТИТУЦИИ

4.9.3.2. Схема за насърчаване използването на електромобили (Инвестиционна програма за климата)

През 2023 г. по ИПК продължава реализирането на Схемата за насърчаване използването на електромобили от публичните институции. Закупени са 24 превозни средства: 19 изцяло електрически превозни средства (ЕПС), кат. М1 или N1, и 5 изцяло ЕПС, кат. L7e, като финансовото участие на НДЕФ е в размер на 490 хил. лв. Пряко или косвено са облагодетелствани над 1.5 млн. жители.

В резултат от изпълнението на мярката, на годишна база са спестени 75 922 кг емисии на CO_2, 164.2 кг емисии на NOx, 6.9 кг емисии на прахови частици, 351.2 кг емисии на CO. Спестените горива на годишна база са 16.35 хил. л бензин и 9.72 хил. л дизел.

НДЕФ, ОБЩИНИ, ДЪРЖАВНИ ИНСТИТУЦИИ, НПО, БАН

4.9.3.3. Изпълнение на проекти по Програма „Микропроекти“, водещи до директно или индиректно намаляване на емисиите на парникови газове или адаптация към климатичните промени и/или изпълнение на дейности, свързани със смекчаването и адаптацията към климатичните промени

Средствата за финансиране на проекти по Програма „Микропроекти за климата” постъпват в съответствие със Споразумението за прехвърляне на годишно разпределено количество емисии между Република България и Република Малта и на базата на Решение №175 на Министерския съвет от 29.03.2017 г.

В рамките на програмата се изпълняват следните два вида проекти:

- малки инфраструктурни проекти (доставка на апаратура, изграждане на малка инфраструктура), водещи до директно или индиректно намаляване на емисиите на парникови газове или адаптация към климатичните промени;
- дейности, свързани със смекчаването и адаптацията към климатичните промени (разработване на стратегии/програми/доклади/анализи, образователни проекти, събития, публикации, научни изследвания и проучвания и др.).

През отчетната 2023 г. са завършени 7 проекта, като финансовата подкрепа от НДЕФ е в размер на 331.8 хил. лв. Пет от тях са за изграждане на малка инфраструктура (внедряване на системи за сграден електро-енергиен мениджмънт, изграждане на фотоволтаични системи за собствено потребление, създаване на споделени зелени пространства). Останалите два проекта са за разработване на дейности, свързани със смекчаването и адаптацията към климатичните промени (разработване на Стратегия за адаптация към изменение на климата за територията на Община Бургас и План за действие 2021-2025 и разработване на План за управление на устойчива градска мобилност на Община Бургас 2021-2031). От реализацията на тези проекти пряко или косвено са облагодетелствани около 0.5 млн. жители.

НДЕФ, ОБЩИНИ

4.9.3.4. Оползотворяване на топлинната енергия на минералните води и като резултат – директно или индиректно намаляване на емисиите на парникови газове, чрез безвъзмездно предоставяне на средства за финансиране на част от ремонтните дейности/ разширяване/ изграждане на инфраструктура – общинска собственост, водещи до подобряване и повишаване на ефективното използване на ресурсите от минерални води

Прилагането на Инвестиционна програма „Минерални води“ като постоянно действаща програма за финансиране на проекти стартира през 2022 г., когато с решение на УС на НДЕФ са осигурени необходимите средства за прием на проектни предложения. Поканата е публикувана през м. октомври 2022 г., като с решение на УС на Фонда крайният срок за набиране на проекти е удължен до 6 февруари 2023 г.

Към края на 2023 г. в процес на подготовка за изпълнение са 3 проекта (на Община Гърмен, Община Минерални бани, област Хасково, и Община Петрич). Очакванията са от реализацията на тези проекти да се облагодетелстват около 67 хил. жители.

4.9.4. Ползване на природни ресурси от защитени територии – национални паркове

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ
ДИРЕКЦИИ НА НАЦИОНАЛНИ ПАРКОВЕ

4.9.4.1. Осъществяване на поддържащи и възстановителни дейности в горите на националните паркове със съпътстващо ползване на дървесина от местното население

Осигурена е възможност за местното население от прилежащите територии на националните паркове („Рила“, „Пирин“ и „Централен Балкан“) частично да задоволява нуждите си от дървесина срещу заплащане на такса. Издадени са разрешителни за ползване на дървесина в рамките на поддържащите и възстановителните дейности в горите, разположени в националните паркове, на 1 182 домакинства.

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ
ДИРЕКЦИИ НА НАЦИОНАЛНИ ПАРКОВЕ

4.9.4.2. Ползване на недървесни горски продукти – гъби, билки от лечебни растения и диворастящи плодове, в националните паркове

Осигурена е възможност за местното население от прилежащите територии на трите национални парка да ползва природни ресурси срещу заплащане на такса. Издадени са 119 разрешителни за събиране с търговски цели на гъби и диворастящи плодове в територията на националните паркове.

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ,
ДИРЕКЦИИ НА НАЦИОНАЛНИ ПАРКОВЕ

4.9.4.3. Предоставяне на пасищни площи за паша на домашни животни

Осигурена е възможност за местното население да ползва пасищни площи от националните паркове за паша на домашни животни срещу заплащане на такса. Издадени са 596 разрешителни за предоставяне на пасищни площи за паша на домашни животни на 490 физически и юридически лица.

4.10. Подобряване на качеството и чистотата на храните

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ХРАНИТЕ

4.10.1. Разработване, координиране и прилагане на държавни политики в областта на безопасността и качеството на храните

През 2023 г. са изготвени проекти на закони и подзаконови нормативни актове в областта на безопасността на храните, които имат за цел постигане на високо ниво на защита на здравето на потребителите чрез предлагане на пазара на качествени и безопасни храни и подобряване на пазарния достъп на малки и местни производители:

- ✓ Проект на Закон за изменение и допълнение (ЗИД) на Закона за храните – регламентира се възможността производители на първични продукти да извършват директни доставки на територията на страната и се създават правни основания за издаване на подзаконови нормативни актове за осигуряване на достъп до пазара на малки и местни производители на храни;
- ✓ Проект на ЗИД на Закона за прилагане на Общата организация на пазарите на земеделски продукти на Европейския съюз (ЗПООПЗП) – регламентират се условията за организиране на фермерски пазари;
- ✓ Наредба за изискванията към използването на екстракционни разтворители при производството на храни и хранителни съставки;
- ✓ Наредба за условията и реда за вземане на проби и лабораторно изпитване на храни;
- ✓ Проект на План за действие за прилагането на Регламент за изпълнение (ЕС) 2019/627[34] по отношение на живи двучерупчести мекотели, живи бодлокожи, живи мантийни и живи морски коремоноги, които се хранят чрез филтриране на водата.

Предприети са действия, допринасящи за защита на човешкото здраве и интересите на потребителите по отношение на храните, включително традиционните продукти, както и за ефективното функциониране на вътрешния пазар:

- ✓ Изпълняват се мерки от Плана за действие за 2023 г. по Националната програма за предотвратяване и намаляване на загубата на храни (2021-2026 година):

- отпечатани са информационни материали, касаещи правилното съхранение на храните в домакинството при ниски температури, поясняване на разликата между срок на годност и срок на минимална трайност, предоставяне на съвети за използване на храните в съответствие с тези срокове;
- проведени са работни срещи, с цел обмен на мнения и предложения за изготвяне на информационни материали за деца от различни възрастови групи;
- избран е победител в конкурса за избор на лого и слоган на Програмата;

[34] Регламент за изпълнение (ЕС) 2019/627 на Комисията от 15 март 2019 година за определяне на еднакви практически условия за извършването на официален контрол върху продукти от животински произход, предназначени за консумация от човека, в съответствие с Регламент (ЕС) 2017/625 на Европейския парламент и на Съвета и за изменение на Регламент (ЕО) № 2074/2005 на Комисията по отношение на официалния контрол

- изготвен е проект на Меморандум за сътрудничество и партньорство между МЗХ и браншови асоциации, сдружения и организации на заинтересованите страни в рамките на Националната програма;
- изготвен е първоначален проект на Ръководство за преразпределяне на излишъка от годни за консумация храни на нуждаещи се лица.

✓ Проведено е заседание на Националния съвет по храните с участието на браншовите организации в областта на храните;
✓ Регистрирана е в Европейския регистър на Храните с традиционно специфичен характер (ХТСХ) като ХТСХ „Луканка Троянска / Троянска луканка“;
✓ Регистрирани са в Европейския регистър на Защитените наименования за произход и Защитените географски указания като Защитени наименования за произход (ЗНП) „Българско кисело мляко“ и „Българско бяло саламурено сирене“;
✓ В процес на прилагане е европейската процедура по обработка на заявление - спецификация за регистрация на ЗНП „Странджански билков чай“. Отразени са постъпили коментари на ЕК по заявлението.
✓ Успешно са проведени преговори с Република Румъния във връзка с продукта „Sardeluță marinată“ (маринована цаца), кандидатстващ за регистрация като ХТСХ от Румъния, с цел защита интересите на българските производители на този продукт;
✓ Вписани са нови производители на ХТСХ „Филе Елена“, ХТСХ „Кайсерован врат Тракия“, ХТСХ „Луканка Панагюрска“, ХТСХ „Луканка Троянска“, както и нови производители в регистъра на „планински продукт“;
✓ С цел осигуряване на ефективен контрол върху работата на контролиращите лица е извършена обработка на документи от проведени от тях проверки при производителите на продукти със защитени наименования;
✓ Извършени са проверки при нови производители и планови надзорни проверки върху контролиращите лица на продукти със защитени наименования;
✓ Осигурена е държавна помощ „de minimis“ за покриване на разходите за сертификация на производителите на ЗНП „Странджански манов мед“/„Манов мед от Странджа“;
✓ С цел насърчаване производството на качествени и традиционни храни в Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони 2023-2027 г. е включена интервенция „Популяризиране и подкрепа на схеми за качество, признати от Съюза или от държавите членки, както и тяхното използване от земеделските производители“.

БЪЛГАРСКА АГЕНЦИЯ ПО БЕЗОПАСНОСТ НА ХРАНИТЕ

4.10.2. Поддържане на система за официален контрол при производството, преработката и дистрибуцията на храни и материали и предмети, предназначени за контакт с храни, основана на определени принципи - степен на риска, гъвкавост, пропорционалност и др.

Българската агенция по безопасност на храните (БАБХ) провежда ефективен контрол по цялата хранителна верига с цел гарантиране спазването на изискванията на действащото законодателство в областта на безопасността на храните.

През 2023 г. инспекторите от отдел „Контрол на храните” при Областните дирекции по безопасност на храните (ОДБХ) са извършили планови проверки, тематични проверки и проверки по заповеди на изпълнителния директор на обекти за производство, търговия на едро и дребно с храни и заведенията за обществено хранене в страната. Обобщените данните сочат следното:

- Общ брой извършени проверки – 141 077;
- Брой издадени предписания – 6 888;
- Брой съставени Актове за установяване на административно нарушение (АУАН) – 1 396;
    - Възбранени и насочени за унищожаване храни от животински и неживотински произход в предприятия, складове и обекти за търговия на едро и дребно, заведения за обществено хранене – 263 тона;
    - Възбранени и насочени за унищожаване яйца с изтекъл срок на годност, неправилно етикетирани, без документи за произход – 6 733 броя;
    - Общ брой затворени обекти/обекти с временно преустановена дейност – 94.

Цялостната оценка на контролната дейност показва, че официалният контрол на храните се извършва адекватно, в съответствие с изискванията на европейското и националното законодателство. През последните години обаче се задълбочават предизвикателствата, свързани от една страна с намаляване на броя на инспекторите, осъществяващи контролни дейности, а от друга – с нарастване на тяхната ангажираност, поради увеличаването на броя на обектите, подлежащи на контрол.

Цифровият анализ на ефективността на официален контрол сочи, че през 2023 г. е налице ръст на издадените предписания и съставените АУАН на годишна база. Средно всяка 20-та проверка приключва с издаване на предписание (за сравнение за 2022 г. – всяка 26-та), а всяка 101-ва проверка приключва със съставяне на АУАН (за сравнение за 2022 г. – всяка 187-ма).

През 2023 г. са предприети действия, свързани с функциите на Единното звено за контакт на Република България по Системата за бързо предупреждение за храни и фуражи (RASFF), по 135 входящи уведомления, в това число: за несъответствие – 41, за информация за насочване на вниманието – 7, за информация, които изискват последващи действия – 39, за предупреждение – 39, за новина – 2 и за отхвърляне на граница – 1. Създадени са 27 изходящи уведомления, от които за несъответствие – 9, за информация за насочване на вниманието – 10, за предупреждение – 1 и за информация, които изискват последващи действия – 7. Отправено е едно запитване относно прилагането на законодателството.

Чрез сайта на БАБХ потребителите се информират своевременно за наличието на храни на пазара, които са обект на нотификация и се разпространяват на българския пазар.

През 2023 г. БАБХ продължава участието си в организираната от Европол и Интерпол международна операция OPSON, насочена срещу разпространението на фалшифицирани и неотговарящи на стандартите хранителни продукти и напитки (операцията обхваща периода 1 декември 2023 г. – 30 април 2024 г.).

В изпълнение на операцията са извършени проверки по 8 случая, унищожени са 117 623,8 кг и 30 304,48 литра храни и напитки с изтекъл срок на годност или без документи за произход. Във връзка със сигнал за незаконно клане на коне е извършена проверка на място, при която е констатирано голямо количество части от трупове на коне. Тъй като не са установени нарушители по време на проверката, е сезирана окръжната прокуратура по местонахождение за предприемане на действия по компетентност.

През 2023 г. е осъществено основно и дълго подготвяно актуализиране и модернизиране на документите, структуриращи извършването на официален контрол в направлението „Безопасност на храни“, засягащо обектите за производство, съхранение и търговия на едро на храни, търговия на дребно и обществено хранене.

Със заповед на изпълнителния директор на БАБХ е утвърдена Стандартна оперативна процедура за извършване на официален контрол в обект за производство на добавки в храни и/или ароматизанти и обект за производство на храни, съдържащи добавки в храни и/или ароматизанти.

Разработени и утвърдени от изпълнителния директор на БАБХ са Инструкция относно прилагането на многогодишен национален план за контрол на храни по смисъла на чл. 2 от Регламент (ЕО) №178/2002[35] и материали и предмети, предназначени за контакт с храни (Инструкция за официален контрол), Инструкция за определяне на оценката на риска и честотата на официален контрол, извършван от БАБХ, в регистрирани или одобрени по Закона за храните обекти (Инструкция за оценка на риска), Инструкция за извършване на официален контрол в обекти за търговия на дребно, обществено хранене, включително подвижни и/или временни помещения и автомати за храни, разработена на основание на чл. 14 от Регламент (ЕС) №2017/625[36] и Констативен протокол за извършен официален контрол в обекти за търговия на дребно, обществено хранене включително подвижни и/или временни помещения и автомати за храни.

Извършените промени в гореспоменатите документи отразяват настъпилите промени в нормативната уредба, необходимостта на модернизация на прилаганите критерии в процеса на официалния контрол, натрупания практически опит и установените пропуски при прилагане на процедурите, получените препоръки от одитни доклади на службите на Европейската комисия и др. С въвеждането им се постига значително модернизиране на правилата за официален контрол в България и съответствие в голяма степен с европейските критерии и стандарти в тази област.

БЪЛГАРСКА АГЕНЦИЯ ПО БЕЗОПАСНОСТ НА ХРАНИТЕ

4.10.3. Поддържане на официални регистри на обектите за производство, преработка и дистрибуция на храни, хранителни добавки и материали и предмети, предназначени за контакт с храни

Българската агенция по безопасност на храните упражнява контрол върху електронните национални регистри, като изготвя и поддържа списъци на обектите под контрол на БАБХ, съгласно чл. 24 от Закона за храните.

През 2023 г. обектите и транспортните средства, попадащи в обхвата на официалния контрол, са общо 274 675 бр., разпределени както следва:

- ✓ Обекти за производство, съхранение и търговия на едро с храни – 14 749 бр.;

[35] Регламент (ЕО) № 178/2002 на Европейския парламент и на Съвета от 28 януари 2002 година за установяване на общите принципи и изисквания на законодателството в областта на храните, за създаване на Европейски орган за безопасност на храните и за определяне на процедури относно безопасността на храните

[36] Регламент (ЕС) 2017/625 на Европейския парламент и на Съвета от 15 март 2017 година относно официалния контрол и другите официални дейности, извършвани с цел да се гарантира прилагането на законодателството в областта на храните и фуражите, правилата относно здравеопазването на животните и хуманното отношение към тях, здравето на растенията и продуктите за растителна защита, за изменение на регламенти (ЕО) №999/2001, (ЕО) №396/2005, (ЕО) №1069/2009, (ЕО) №1107/2009, (ЕС) №1151/2012, (ЕС) №652/2014, (ЕС) 2016/429 и (ЕС) 2016/2031 на Европейския парламент и на Съвета, регламенти (ЕО) №1/2005 и (ЕО) №1099/2009 на Съвета и директиви 98/58/ЕО, 1999/74/ЕО, 2007/43/ЕО, 2008/119/ЕО и 2008/120/ЕО на Съвета, и за отмяна на регламенти (ЕО) №854/2004 и (ЕО) №882/2004 на Европейския парламент и на Съвета, директиви 89/608/ЕИО, 89/662/ЕИО, 90/425/ЕИО, 91/496/ЕИО, 96/23/ЕО, 96/93/ЕО и 97/78/ЕО на Съвета и Решение 92/438/ЕИО на Съвета (Регламент относно официалния контрол)

- ✓ Обекти за търговия на дребно с храни и заведения за обществено хранене – 224 139 бр.;
- ✓ Транспортни средства за превоз на храни, подлежащи на регистрация, съгласно Закона за храните – 29 709 бр.;
- ✓ Бизнесоператори, които извършват търговия с храни от разстояние – 1 112 бр.;
- ✓ Риболовни съдове, извършващи улов на риба – 4 567 бр.;
- ✓ Обекти за първично производство на гъби и пунктове за изкупуване на диворастящи гъби и/или горски плодове – 397 бр.;
- ✓ Оператори на хранителни банки – 2 бр.

През 2023 г. се изпълнява проект „Оптимизация и електронизация на регистрите и работните процеси в БАБХ“ по Оперативна програма „Добро управление” 2014-2020 година, съфинансирана от Европейския социален фонд. Използването на нова електронна система за подаване на заявления за регистрация/одобрение на обекти за производство, преработка и дистрибуция на храни ще осигури възможност за предоставяне на електронизирани услуги от БАБХ, респективно ОДБХ, както и за подобряване на процесите и намаляване грешките при въвеждане на данните в електронните регистри на Агенцията.

БЪЛГАРСКА АГЕНЦИЯ ПО БЕЗОПАСНОСТ НА ХРАНИТЕ

4.10.4. Поддържане на високи стандарти за качеството на храни

През 2023 г. обектите, одобрени за производство на храни по стандарти, изготвени по предложение и с участието на браншовите организации, представители на висши учебни заведения, на научните среди и експерти от агенцията, са както следва:

- ✓ Утвърден стандарт „Стара планина“ (за месни заготовки и месни продукти) – 83 броя;
- ✓ Утвърден стандарт „България“ (за брашно бяло, добруджа и типово и хляб бял, добруджа и типов) – 103 броя;
- ✓ Браншови стандарт „Лютеница“ – 14 броя;
- ✓ Браншови стандарт за „Рафинирано слънчогледово масло“ – 6 броя;
- ✓ Обекти, произвеждащи млечни продукти по Български държавен стандарт (БДС) – 69 броя.

Проверките в тези обекти се извършват регулярно, на база оценка на риска, и при необходимост се предприемат действия от съответната Областна дирекция по безопасност на храните, на чиято територия работят производствените предприятия.

С оглед гарантиране правото на потребителите да получават пълна и вярна информация за храните, които закупуват и консумират, и в изпълнение на Регламент (ЕС) № 1308/2013[37] и Наредбата за специфичните изисквания към млечните продукти[38], БАБХ извършва контрол на предлаганите на пазара млечни продукти за нерегламентирано влагане на немлечни мазнини и за съответствие по физикохимични показатели съгласно технологична документация на производителя, чрез вземане на проби от търговска мрежа. Пробовземането се извършва с участието на браншовите организации на млекопреработвателите и Комисията за защита на потребителите. Млечните продукти, от които се вземат проби, са произведени на територията на Република България и на други държави-членки.

[37] Регламент (ЕС) №1308/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година за установяване на обща организация на пазарите на селскостопански продукти и за отмяна на регламенти (ЕИО) №922/72, (ЕИО) №234/79, (ЕО) №1037/2001 и (ЕО) №1234/2007

[38] Приета с ПМС №260 от 29.07.2021 г., обн. ДВ. бр.64 от 03.08.2021 г.

В периода януари-ноември 2023 г. от търговска мрежа са взети 195 проби млечни продукти, които са изпитани за наличие на немлечни мазнини и за съответствие по физикохимични показатели съгласно технологичната документация на производителя. При направените изпитвания като несъответстващи са установени 41 млечни продукта. При две от пробите е констатирано влагане на немлечни мазнини, а при останалите 39 проби се отчитат отклонения спрямо зададените в технологичната документация на производителя физикохимични показатели.

За резултатите от лабораторните изследвания са уведомени директорите на ОДБХ, на територията на които се намират предприятията, произвели несъответстващите на изискванията млечни продукти, за предприемане на мерки по компетентност.

Българската агенция по безопасност на храните е определена като компетентен орган за контрол по чл. 36 на Регламент (ЕС) №1151/2012[39] и чл. 25а на ЗПООПЗПЕС. Агенцията извършва официален контрол за използването на регистрирани наименования (защитени наименования за произход, защитени географски указания и храни с традиционно специфичен характер) за описание на пуснат на пазара продукт.

Контролът за съответствие на употребата на наименования и символи на храни със защитени географски указания (ЗГУ), защитени наименования за произход (ЗНП) и храни с традиционно специфичен характер (ХТСХ) се извършва в обекти за производство и търговия с храни и като обхваща вноса, износа, съхранението, транспорта, търговията, нарязването, преопаковането, етикетирането и продажбата или доставката до краен потребител. В съответствие с утвърдената Стандартна оперативна процедура, в която са определени критериите за оценка на риска и честотата на извършване на проверките, контролът е насочен приоритетно към обекти, в чиято дейност има потенциален риск от несъответствие с изискванията на законодателството към храните със ЗНП/ЗГУ/ХТСХ за потребителите или други оператори по веригата на разпространение.

През 2023 г. са извършени общо 1 063 проверки за съответствие на употребата на наименования и символи на храни със ЗГУ, ЗНП и ХТСХ в обекти за производство, търговия на едро и дребно с храни и заведения за обществено хранене. От тях 102 проверки са в млекопреработвателни предприятия за спазване изискванията на Регламент (ЕС) №1151/2012 по отношение на неправомерната употреба при износ за трети страни на сирене „Фета“, което е със защитено наименование за произход.

При 97 от проверките не е установено предлагане на храни с регистрирани наименования.

Във връзка с постъпили сигнали за неправомерна употреба на наименования и символи на храни със ЗГУ, ЗНП и ХТСХ (ЗНП сирене „тип Халуми“, ХТСХ „Суджук Търновски“/“Търновски суджук“ и ЗНП „Странджански манов мед“/ „Манов мед от Странджа“) са извършени извънредни проверки в обекти за производство и търговия с храни. За установените несъответствия са предприети административни мерки. Издадени са 6 предписания с определени конкретни срокове за отстраняване на констатираните несъответствия, които са изпълнени в указания срок. Съставени са и 3 АУАН.

Българската агенция по безопасност на храните извършва официален контрол по реда на чл. 25, ал. 3 – 6 и чл. 25а, ал. 1 от ЗПООПЗПЕС за употребата на термини и

[39] Регламент (ЕС) №1151/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 21 ноември 2012 година относно схемите за качество на селскостопанските продукти и храни

означения за биологичен метод на производство в търговска мрежа за съответствие с изискванията на Регламент (ЕС) 2018/848[40].

През 2023 г. са извършени 441 планувани инспекции за констатиране на съответствието на употребата на термини и означения за биологичен метод на производство, от които: в обекти за търговия на едро – 56, в обекти за търговия на дребно – 362, в общински пазари – 8 и в обекти за преработка – 15.

Извършени са 353 проверки на пратки при внос от трети страни на биологични продукти и продукти, произведени в преход. Взети са 32 проби и е допуснат внос на 351 пратки като биологични продукти. Останалите две пратки са допуснати като конвенционални продукти, поради констатирани документални несъответствия в издадените електронни сертификати в системата TRACES NT.

Средствата за изпълнението на дейностите от компетентността на БАБХ по Приоритет I – Забавяне на негативните демографски процеси и намаляването на броя на населението, Направление 4 – Подобряване на общото здравословно състояние на населението и намаляване на общата, преждевременната, детската и майчината смъртност, се осигуряват от бюджета на Агенцията.

Отчетът за изпълнението на мерките заложени в Плана за 2023 г. обхваща всички целеви групи.

Направление 5 – Разработване на адекватна миграционна (външна и вътрешна) и имиграционна политика

МИНИСТЕРСТВО НА ИНОВАЦИИТЕ И РАСТЕЖА

Чрез изпълнението на иновационната политика за икономическо развитие и стимулиране на иновациите и конкурентоспособността на българските предприятия, Министерството на иновациите и растежа (МИР) подпомага реализирането на клъстерни, секторни и регионални политики за насърчаване на предприемаческата активност и привличане на инвестиции. В този смисъл, през 2023 г. МИР продължи своята работа по изпълнението на **Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2021-2027** (ИСИС), която представлява рамка за реализирането на националната иновационна политика с визия за превръщането на България в иновативна, интелигентна, зелена, цифрова и свързана страна чрез нова обща иновационна политика за взаимодействие между науката и бизнеса. През м. септември 2023 г. е утвърден План за 2023-2024 г. за изпълнение на ИСИС, който съдържа общо 75 мерки, предложени от различни институции в рамките на междуведомствената работна група за координация на изпълнението и проследяването на напредъка по ИСИС. Всяка от заложените дейности е отнесена към релевантните за нея стратегически и оперативни цели на ИСИС и е обвързана със специфични индикатори за изпълнение. Целият комплекс от мерки следва да създаде по-благоприятна среда за развитието на бизнеса, предприемаческата активност и цялостното иновационно представяне на страната.

През 2023 г. продължиха и дейностите по две ключови в работата на МИР инициативи. Това са „Стартъп визата“ (StartUp Visa) и „Синята карта“ (Blue card), чиято основна цел е да стимулират международното сътрудничество посредством увеличаването на съвместните инвестиции и усилия в търсенето и разработването на нови средно- и високотехнологични решения за справяне със съвременните предизвикателства и привличането на чуждестранни граждани на българския пазар на труда.

[40] Регламент (ЕС) 2018/848 на Европейския парламент и на Съвета от 30 май 2018 година относно биологичното производство и етикетирането на биологични продукти и за отмяна на Регламент (ЕО) №834/2007 на Съвета

С ПМС №318 от 07.10.2022 г. е приета Наредба за условията и реда за издаване, удължаване и отнемане на удостоверение за високотехнологичен и/или иновативен проект, наречен „**Стартъп виза**“. Стартъп визата представлява удостоверение, което позволява на чужди граждани извън ЕС да стартират иновативни бизнеси на територията на България, като използват високи технологии и развиват НИРД. Издаваните удостоверения са с първоначален срок на валидност 1 година от датата на издаване, като могат да се удължават с още 2 години. Целта е България да се превърне в притегателен център за стартиране на иновативен бизнес за чужди граждани и за създаване на компании или инвестиране във вече съществуващи компании, използващи високи технологии и развиващи НИРД. През 2023 г. в МИР са постъпили общо 9 бр. заявления за издаване на удостоверение „Стартъп виза“. От тях са издадени 4 бр. удостоверения, като останалите 5 бр. решения са за отказ от издаване.

В отговор на засиления интерес от страна на различни високотехнологични компании да преместят свои служители в България, през лятото на 2022 г. МИР създаде механизъм за съдействие за бърза обработка и издаване на „**Синя карта**“ (разрешение за продължително пребиваване и работа за срок от до 5 години, предназначено за висококвалифицирани специалисти от държави извън ЕС) за намаляване на времетраенето за издаване на разрешение в срок до 4 седмици. Новата „бърза писта“ се прилага за заявяване на групи от минимум 10 служители и е предназначена за компании, които целят релокиране на офиси и техните служители в България. През 2023 г. към МИР са се обърнали **257** кандидати за „Синя карта“, на които министерството е съдействало в рамките на своите компетенции.

5.1. Усъвършенстване на отчитането на вътрешната и външната миграция

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

5.1.1 Поддържане на база данни (електронен регистър) на граждани на трети страни (ГТС), на които са предоставени социални консултации и услуги от БЧК

Бежанско-мигрантската служба на Българския червен кръст поддържа електронен регистър на граждани на трети страни (ГТС), на които са предоставени социални консултации и услуги. Чрез базата данни може да се проследи броят на предоставените услуги, както и броят на обхванатите лица. Електронен регистър се поддържа в част от областните съвети на БЧК в страната, както и в Националния съвет на БЧК в град София, Интеграционно-информационния център за бежанци на БЧК и в Бюрото за информация и услуги за ГТС.

ИНСТИТУТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ – БАН

5.1.2. Разработване на научно-приложен проект: „Българската миграция в началото на XXI век – детерминанти, квалификация, устойчивост на завръщането“

Разработва се научно-приложен проект: „Българската миграция в началото на XXI век – детерминанти, квалификация, устойчивост на завръщането”.

Индикатори за ресурси: Проектът се финансира от бюджетната субсидия на БАН, поради което разходите не могат да бъдат конкретизирани, тъй като финансирането не е проектно.

Индикатори за продукти: Идентифициране на детерминантите на българската емиграция. Сравнителен анализ и оценка на нивото на образование и квалификация на

напусналите и на останалите в страната. Оценка на устойчивостта на завръщането на хората с миграционен опит.

Индикатори за резултат:

Категоризиране на типовете мигранти от гледна точка на изпращащата страна – потенциални, завърнали се, циркулярни, трайно установили се в чужбина. Групиране на социо-демографските и икономическите характеристики на мигрантите в зависимост от техните нагласи – да заминат, да останат или да се завърнат. Идентифициране на нивото на образование, практикувани професии и трудова реализация на българите, установили се в чужбина, в сравнение с други мигрантски общности и с населението в страната. Определяне на устойчивостта на завръщането и на конкурентоспособността на завърналите се по време на престоя им в чужбина.

Индикатори за въздействие: Национално ниво.

5.2. Развитие на имиграционна политика за привличане на българи, живеещи в чужбина

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА

5.2.1. Удостоверяване на български произход

Изпълнителната агенция за българите в чужбина (ИАБЧ) работи последователно в това отношение и постигна значителни резултати, като през цялата 2023 г. са издадени общо **1 556 удостоверения** за български произход. Най-много удостоверения са издадени на сънародници от: Украйна (484), Сърбия (448), Русия (300), Република Северна Македония (108), Албания (60).

Заявления за издаване на удостоверение за български произход през 2023 г. е имало възможност да се подават както в ЦАО, така и през Системата за сигурно електронно връчване.

5.3. Въвеждане на специални мерки и дейности, насочени към етническите българи, живеещи извън територията на страната

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

Министерството на външните работи (МВнР) и българските дипломатически и консулски представителства (ДКП) развиват успешно сътрудничество за оказване на съдействие по компетентност за подпомагане на българските общности, българските неделни училища, за организиране и провеждане на честванията на бележити дати и годишнини, подпомагане на образователната и културна дейност, повишаване на осведомеността и културата на учениците, съхраняване на българското национално самосъзнание, език, култура и традиции.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
ДЪРЖАВНИ ВИСШИ УЧИЛИЩА

5.3.1. Оптимизиране броя на местата по държавни висши училища (ДВУ) за кандидат-студенти от българските общности зад граница с цел успешна бъдеща професионална реализация в България

За учебната 2023-2024 година са утвърдени 1970 места за прием на студенти – чуждестранни граждани от българска народност и 40 места за обучение на докторанти

по Постановление №103/1993 г., както и 300 места за прием на студенти – граждани на Република Северна Македония и 5 места за обучение на докторанти по Постановление №228/1997 г.

За четвърта поредна година кандидатстването се извърши чрез електронна платформа, предоставяща възможност за онлайн кандидатстване в български държавни висши училища, съгласно реда и условията на ПМС №103/1993 г. и ПМС №228/1997 г., която заработи през 2020 година.

Всички кандидати за обучение след завършено средно образование положиха онлайн задължителния Общообразователен тест, съдържащ въпроси по български език, литература и история на България. Кандидатите за специалностите „Медицина“, „Дентална медицина“ и „Фармация“ положиха и допълнителен Специализиран тест с въпроси по биология и химия.

Кандидатите за обучение след завършено висше образование, докторантура и следдипломна специализация кандидатстваха за прием по документи.

Общият брой кандидат-студенти по реда на двете постановления (ПМС №103/1993 г. и ПМС №228/1997 г.) е 1 474 души. Броят на класираните кандидати е **1150**.

Мярката има въздействие на международно и на национално ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

5.3.2. Създаване на условия за подпомагане на обучението, организирано в чужбина по български език и литература, история и география на България и на допълнителни училищни дейности за съхраняване на националното самосъзнание, култура и традиции

Осъществява се финансово, организационно и методическо подпомагане и мониторинг на българските неделни училища (БНУ) в чужбина. Към 31.12.2023 г., за учебната 2023/2024 г. се подпомагат 396 БНУ – 258 по ПМС №90/2018 г. и 138 БНУ по НП „Роден език и култура зад граница“. Общият размер на средствата, предоставени от бюджета на по ПМС №90/2018 г. и НП „Роден език и култура зад граница“ за учебната 2023/2024 година е **16 350 737 лв**.

Проведени са обучения и допълнителни училищни дейности на **38 525 деца** и ученици в **396 български неделни училища** в чужбина.

Увеличен е броят държави и населени места, в които функционират български неделни училища. Увеличен е броят деца и ученици – изучаващи български език, история и география на България. Засилен е интересът сред българите в чужбина към съхраняване на българското национално самосъзнание, култура и традиции.

Мярката има въздействие на национално и на международно ниво.

5.3.3. Провеждане на информационна кампания по Национална програма „Популяризиране на висшето образование и улесняване на достъпа за кандидатстване на лица от българска народност, живеещи в чужбина, за обучение в български висши училища“ съгласно ПМС №103/1993 г. и ПМС №228/1997 г.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

Информационните кампании се провеждат в периода февруари – април на всяка календарна година. Информационна кампания е проведена в Република Албания, Република Сърбия, Украйна (онлайн), Република Молдова (онлайн) и Република Косово.

През 2023 г. за първи път се проведе информационна кампания в Република Северна Македония през м. декември, по предложение на Посолството на Република

България в Скопие, Генералното консулство на Република България в Битоля и Българския културно-информационен център в Скопие.

Информационни кампании се проведоха в Скопие, Битоля и Струмица и в тях участваха представители на 12 висши училища, както и представител на МОН.

Мярката има въздействие на национално и на международно ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

През 2023 г. в резултат на задълбочаването на двустранния диалог между България и Република Молдова бе постигнат своеобразен **прелом по редица въпроси със стратегическо значение за България**, които от години бяха в застой поради резервираност на молдовската страна. От особена важност е полученото съгласие и последващо решение на правителството на Молдова за **преобразуването на Тараклийския държавен университет „Григорий Цамблак“ във филиал на Русенския университет „Ангел Кънчев“**, което в перспектива ще осигури необходимите условия за значително разширяване на българското влияние в Молдова. Посолството се включи активно в процеса на договаряне на текстовете и в организирането на консултации в Кишинев.

Успешното реализиране на този проект ще увеличи не само възможностите за получаване на качествено висше образование на място от представителите на българската общност, но и възможността за подготовката на висококвалифицирани педагогически кадри за обучението по български език и литература и българска история традиции и култура в системата на средното образование.

Посолството на Република България в Кишинев през отчетната година оказваше постоянно съдействие на МОН във всички организационни дейности, свързани с провеждането на кандидат-студентската кампания сред българската общност в Република Молдова. В резултат за учебната 2023-2024 г. по реда на ПМС № 103/1993 г. за обучение в български държавни висши училища са приети 118 граждани на Р Молдова от български произход. От тях 86 на степен „бакалавър“ и 32 на степен „магистър“.

През 2023 г. Генералното консулство на Република България в Одеса съдейства за провеждането на **кандидатстудентската кампания на МОН за прием в български висши училища на представители на младите поколения наши сънародници** в Украйна по реда на ПМС №103/1993 г. В резултат на това, през 2023 г. за обучение в България са приети, 413 студенти в бакалавърска степен, 73-ма магистри, 9 докторанти и 7 специализанти.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА

Представители на Изпълнителната агенция за българите в чужбина се включиха активно в провеждането на информационна кампания по Национална програма „Популяризиране на висшето образование и улесняване на достъпа за кандидатстване на лица от българска народност, живеещи в чужбина, за обучение в българските висши училища“ съгласно ПМС №103/1993 г., съвместно с представители на МОН.

През 2023 г. са проведени редица срещи на живо с кандидат-студенти в Албания, Косово, Сърбия и Република Северна Македония. Информационните кампании в Молдова и Украйна са проведени онлайн.

Изпълнителната агенция обработи над 1000 подадени кандидатури на кандидат-студенти по ПМС №103/1993 г.

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

5.3.4. Реализиране на проекти, които да бъдат финансирани в рамките на средствата, предвидени в приетата с РМС №259 от 16 април 2020 г. Програма за подкрепа на организации на български общности в Република Албания, Република Сърбия, Република Косово, Украйна и Република Молдова и на граждани на Република Северна Македония с българско самосъзнание

За поредна година Посолството на Република България в Молдова активно участва в реализирането на Програмата за подкрепа на организации на български общности в Република Албания, Република Сърбия, Република Косово, Украйна и Република Молдова и на граждани на Република Северна Македония с българско самосъзнание, приета с Решение №259 на Министерския съвет от 16 април 2020 г. и изпълнението на ПМС №172 от 29.09.2023 г. Общо в посолството са получени 31 проектни предложения за изпълнение до края на 2023 г. на обща стойност от 621 416.99 лева от голям брой организации на българската общност, както и от културни и образователни институции, пряко отговорни за упражняването и защитата на правата и интереси на етническата ни общност в Молдова. В резултат бяха одобрени и успешно изпълнени четири проекта на стойност 87 431.94 лв. (при бюджет за страната от 87 500 лева). Целево, с ПМС №274 от 8 декември 2023 г. бе одобрено финансирането на допълнителни 8 проекта на стойност 1 484 449 лв., насочени към утвърждаване на положителния образ на България като страна-членка на ЕС и донор за развитие и популяризиране на ползите от европейската интеграция сред население на Район Тараклия.

През 2023 г. ГК-Одеса, в координация с дирекция „Източна Европа и Централна Азия“ на МВнР, способства за реализирането на проекти в културната и образователната сфера в консулския окръг по **Програмата за подкрепа на организации на българските общности в Република Албания, Република Сърбия, Република Косово, Украйна и Република Молдова и на граждани на Република Северна Македония с българско самосъзнание, приета с РМС №259 от 16 април 2020 г., както и в изпълнение на ПМС №172 от 29.09.2023 г.** В резултат с НПО на българската общност бяха сключени 7 споразумения на обща стойност **83 082** евро за финансиране на дейности, насочени към запазването и развитието на българската идентичност на нашите сънародници в Болградски и Измаилски район, Одеска област, гр. Одеса и гр. Кропивницки, Кировоградска област.

През 2023 г. и в региона на Западните Балкани продължи успешното изпълнение на Програмата за подкрепа на организации на български общности в Република Албания, Република Сърбия, Република Косово, Украйна и Република Молдова и на граждани на Република Северна Македония с българско самосъзнание, като за поредна година средствата за нейното реализиране бяха увеличени и достигнаха 1 000 000 лв.
От четирите държави от региона на Западните Балкани постъпиха общо 46 проектни предложения. От тях 40 бяха одобрени за финансиране и бяха успешно реализирани – 16 в Република Северна Македония (на обща стойност 400 000 лв.), 10 в Албания (на обща стойност 160 000 лв.), 2 в Косово (на обща стойност 50 000 лв.) и 12 в Сърбия (на обща стойност 140 000 лв.).

Успешното изпълнение на Програмата, която е основният инструмент за подпомагане на функционирането на сдружения и организации на българските общности в страните от Западните Балкани доведе до укрепване на организационната и административна дейност на дружествата и до повишаване на техния интерес към реализиране на проекти, които да допринасят за запазване и утвърждаване на българския дух и традиции. Свидетелство за успехът на Програмата е фактът, че в държавния бюджет за 2024 г. беше заложено над два пъти увеличение на средствата за изпълнение на Програмата, като те достигнаха 2.1 млн. лв.

МВнР, както и ДКП ще продължат да оказват всестранна подкрепа на организациите и сдруженията на българските общности в Западните Балкани с цел защита на техните права и утвърждаване на българския дух, език и култура.

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

5.3.5. Подпомагане на дейността на българските неделни училища чрез оказване на съдействие по компетентност от страна на МВнР и българските дипломатически представителства

За региона на дирекция „Азия, Австралия и Океания“

Дирекция „Азия, Австралия и Океания“ и посолствата на България от наблюдавания регион провеждат последователна политика на взаимодействие с българските общности чрез съвместна организация на културни събития, фестивали и отбелязване на значими български празници. В Австралия посолството съдейства и за финансиране на определени национални събития, при участие на други общности, чрез лобиране пред местните власти за осигуряване на допълнителни средства. През 2023 г. акцент беше отбелязването на 80-тата годишнина от спасяването на българските евреи от депортиране, реализирана в Австралия съвместно с посолството на Израел. Инициативата обхвана общностите, училищата и църковните общини.

По предложение на посолството в Канбера, дирекция „Вероизповедания“ при Министерския съвет е отпуснала значителни средства за ремонт на черквите в Аделаида и Мелбърн, както и за провеждането на религиозни събития в Бризбън. Били са осигурени средства и за Сидни, но не са били използвани поради пречки от бюрократично естество.

Значителни усилия и дейност са насочени в подкрепа на работата на българските неделни училища. Български неделни училища функционират към посолствата и организациите на българската общност в Китай, Австралия и Нова Зеландия.

За оптималната дейност на българските неделни училища (БНУ) стриктно се следват инструкциите от дирекция „Образование на българите зад граница и училищна мрежа“ на МОН на Република България относно администрирането, издаването на удостоверения и отчитането на учебната година. Предизвикателство пред неделните училища от АТР са големите разстояния и разпръснатостта на българската общност, както и недостигът на квалифицирани преподаватели. Отчитайки тези фактори, смятаме, че следва да се подкрепят усилията и разширяват възможностите за акредитирани към неделните училища дистанционни форми на обучение.

Оказва се и съдействие за установяване на сътрудничество между български и чуждестранни университети от региона, за развитие на българистиката в Китай, Япония, Индия и Република Корея. По инициатива и със съдействието на посолството в Канбера, Софийският университет „Св. Климент Охридски“ подписа Меморандум за сътрудничество с Университета в Куинсленд. Предвижда се размяна на студенти и други форми на съвместно обучение.

За региона на дирекция „АМЕРИКА“

Северна Америка

САЩ

На територията на консулския окръг на **ДП-Вашингтон** функционират общо 14 български неделни училища (БНУ), които са регистрирани към МОН. Те развиват активна образователна и културна дейност и полагат целенасочени усилия за съхранение на българското национално самосъзнание, език, култура и традиции. Благодарение на последователните усилия през годините, те са се превърнали в своеобразен център на българската общност в САЩ.

Сред приоритетните области в дейността на Посолството във Вашингтон е да подпомага дейността на БНУ чрез поддържане на активна комуникация и координация, оказване на съдействие по компетентност, включването им в инициативи на посолството и участие на представители на дипломатическата мисия в тържественото отбелязване на български празници. През 2023 г. бяха организирани редица срещи в Посолството във Вашингтон с представители на образователните и културни центрове от консулския окръг за обсъждане на съвместни инициативи и начини за засилване на сътрудничеството в интерес на общата мисия за съхранение на българските традиции и култура в САЩ.

По-значими събития през 2023 г. са отбелязването на 20-ата годишнина от основаването на Българския образователен и културен център „Св. Климент Охридски“ във Вашингтон в присъствието на посланика на България в САЩ Георги Панайотов; включването на училищата от района на Вашингтон в „Деня на отворените врати“ в българското посолство; участието на ученици от БНУ в ежегодното издание на Европейския детски фестивал във Вашингтон; представянето в библиотека „Мартин Лутър Кинг“ на театрална постановка с български мотиви и традиционно фолклорно танцово изпълнение на деца от БОКЦ „Св. Климент Охридски“; дарения от страна на посолството на романа „Добри“ на училища от консулския окръг в знак на признателност за съхранението и развитието на българските образователни и културни ценности в САЩ (осъществено със съдействието на Националния дарителски фонд „13 века България“ и Държавния културен институт към министъра на външните работи) и други.

В консулския окръг на **ГК-Ню Йорк** функционират 13 неделни училища. Започна работата по откриване на ново училище в Кънектикът. Всички училища, с изключение на две, са обхванати от финансовите инструменти на МОН.

През 2023 г. ГК-Ню Йорк продължи да подкрепя образователните инициативи на територията на консулския окръг с цел съхраняване на българското национално самосъзнание, език, култура и традиции. В частност ГК споделя от профилите си в социалните мрежи и в приемната си релевантна информация с цел по-широко популяризиране на работата на БНУ, взема участие в училищни събития, домакинства при провеждането на училищни спектакли и тържества, участва в церемонии по връчване на дипломи на завършващите и кани училищни хорове и ансамбли за участия в събития на консулския корпус.

През 2023 г. броят на БНУ в **Чикаго** е 13 (тринадесет). Всичките училища са регистрирани към МОН. БНУ има още в Детройт (Мичиган), Минеаполис-Сент Пол (Минесота), Сейнт Луис (Мисури), Синсинати (Охайо) и Калъмбъс (Охайо). Всички училища функционират съгласно законодателството на САЩ и изискванията на Министерство на образованието на Република България.

ГК-Чикаго участва активно в живота на българските неделни училища в Средния Запад на САЩ посредством организиране на периодични работни срещи с директорите на училищата; участие в срещи с родителските активи; срещи с педагогическите състави на училищата. Интересът от страна на български ученици към участие в програмата „Печат за двуезичност” (Seal of Biliteracy) продължава да расте.

Работата и сътрудничеството на **ГК-Лос Анджелис** с българските училища на територията на консулския окръг е приоритетна дейност на консулското представителство. На територията на консулския окръг има девет български съботно-неделни училища, като по-голямата част от тях се финансират по ПМС №334 от 2011 г. В градовете Сънивейл и Конкорд функционират клонове на едно и също учебно заведение „Хан Аспарух“. През изминалия отчетен период бяха открити две нови учебни заведения на територията на консулския окръг: детска академия „Родна реч“, Лас Вегас, и начално училище „Българче“, Сакраменто. Със съдействието на ГК-Лос Анджелис от

началото на предстоящата учебна година детската академия „Родна реч“ също е одобрена за финансиране по ПМС №334 от 2011 г.

През годината генералният консул участва в различни събития, включително откриване на учебната година, връчване на удостоверения за завършен клас, провеждане на коледни тържества и организиране на турнири по програмата „Шах в училище“.

Канада

В консулския окръг на **ДП-Отава** попадат три неделни училища. Посолството полага усилия за сътрудничество с тях и за подпомагане на всички техни проекти и родолюбиви инициативи, целящи запазването на културната и национална идентичност на младото поколение и на връзките му с България, поддържането на българския дух, популяризирането на езика, историята и културата на България, както и на дейностите, свързани със съхраняване на българския фолклор. Продължи успешното сътрудничество между ДП-Отава, МОН и ИАБЧ.

ДП-Отава се включи активно в отбелязването на важни празнични дати по случай Рождество Христово, Нова година, 24 май и други. Посолството даде своя принос във връзка с разпространението на информация и набиране на кандидатури от страна на български организации относно осъществяване на програми на МОН и ИАБЧ за насърчаване и подпомагане на българските организации и медии извън страната в поддържането и развитието на българската култура и език, в отбелязването на различни празници.

През учебната 2023-2024 г. на територията на консулския окръг на **ГК-Торонто** функционираха общо пет регистрирани от МОН български неделни училища.

Екипът на ГК-Торонто участва редовно във всички събития, свързани с българските неделни училища както в района на голямо Торонто, така и в района на Ванкувър и провинция Британска Колумбия и Калгари, провинция Албърта.

ГК-Торонто редовно провежда срещи с представители на българските училища в Канада и активно се ангажира с увеличаване на популярността на българския език сред различните групи, които могат да бъдат записани за обучение. Продължава активната работа на ГК-Торонто във връзка с признаването на българския език като кредитен на територията на провинция Британска Колумбия и Албърта.

Латинска Америка и Карибски басейн

Посолството на България в **Бразилия** оказа съдействие от разнороден характер – финансов (при организиране на съвместни събития), административен, протоколен и др. – на Българското неделно училище в Сао Пауло.

Посолството е сключило договор с БНУ–Сао Пауло за безвъзмездно ползване на имот, собственост на българската държава.

В **Аржентина** и държавите, покривани от българското посолство в Буенос Айрес, няма функциониращи български неделни училища.

Сред потомците на българи, живеещи предимно в Аржентина, малцина говорят български език. Въпреки това е налице силна връзка по отношение на българския произход и традиции, като се наблюдава и засилен интерес към изучаването на български език.

Посолството в Аржентина активно подпомага общността на потомци на българи в страната, включително като взаимодейства успешно с техните сдружения, сред които Асоциация „Българите в Аржентина“, дружество „Христо Ботев“ в гр. Роке Саенс Пеня, дружество „Св. св. Кирил и Методий“ в Комодоро Ривадавия, Аржентино-българска фондация от гр. Буенос Айрес, дружество „Васил Левски“ в гр. Лас Бреняс и дружество „Иван Вазов“ в гр. Берисо.

В **Мексико** и държавите, покривани от българското посолство в страната, няма регистрирано към Министерството на образованието и науката българско неделно училище.

Посолството в гр. Мексико поддържа активни контакти с българските общности в страната и другите държави от Централна Америка и подпомага техните инициативи, насочени към съхраняване на българската култура и традиции, като същевременно съдейства и за тяхното популяризиране.

В **Куба** и държавите, покривани от българското посолство в Хавана, няма български неделни училища. Посолството на България в Хавана подпомага активно всички пребиваващи в страните на акредитация български деца, които желаят да се запишат за онлайн обучение в български училища.

Пребиваващите в Куба българи нямат достъп до интернет в жилищата си и в търговската мрежа не се предлагат компютърни конфигурации, необходими за подобно обучение. В този сложен контекст посолството създава условия за ползване на интернет връзка за нуждите на обучаващи се онлайн деца на български граждани. Към 2023 г. три пребиваващи в Куба български деца са били записани и са се обучавали онлайн в училище „Иван Вазов“ във Франция.

През 2023 г. Посолството създаде условия за започване на курс по български език за начинаещи, свободен за всички кубински граждани, които имат желание. От 6-мата записали се, 2-ма бяха български граждани, които не владеят български език. Обучението продължи 3 месеца. Посолството работи за намиране на устойчиво решение за целогодишно провеждане на езикови курсове в Куба.

За региона на дирекция „Близък Изток и Африка“

Държавите от региона на Близкия изток и Африка, в който функционират български неделни училища, са: Израел, Йордания, Кувейт, Ливан, Мароко, Обединени арабски емирства и Република Южна Африка. Подпомагането на образователната и културна дейност и повишаването на осведомеността и културата на българските граждани в училищна възраст, с цел съхраняване и укрепване на тяхното българско самосъзнание, език, култура и традиции бяха приоритетна задача в работата на задграничните ни представителства в тези държави.

Задграничните представителства всестранно подпомагаха дейността на училищата, в рамките на своите възможности и компетентност, като предоставяха методическо и експертно съдействие, помещения за провеждане на учебните занятия, помощ при закупуване, доставка и съхраняване на учебниците, учебните пособия и имуществото, както и контрол върху дейността на училищата. Оказваше се съдействие във връзка с организиране на прояви с участие на ученици от неделните училища по различни поводи, свързани с празници и бележити дати за Република България и др.

За региона на дирекция „Двустранно европейско сътрудничество“

Подпомагането на дейността на БНУ и активното насърчаване на откриването на нови български училища продължава да бъде един от постоянните приоритети, залегнали в дейността на ДКП, което цели широкото разпространение на българския език и култура както сред нашите сънародници зад граница, така и за утвърждаването на положителния образ на страната ни сред местните общности. Усилията в това направление намират израз в поддържането на постоянни контакти с организации и сдружения на българите в чужбина и в организирането на събития и инициативи в областта на културата и образованието в подкрепа и с участието на българските общности. Налице е активно взаимодействие на ДКП с МОН, ИАБЧ и други институции с отношение към обезпечаването и подобряването на условията за работа на БНУ. Продължава полагането на усилия за насърчаване на признаването на българския език в

гимназиалните курсове в местни училища, както и се търси възможност за установяване на студентски обмен и последваща реализация в България. Дипломатическите представителства, според възможностите си, оказват съдействие за намиране на подходящи помещения за провеждане на учебните занятия в БНУ, вкл. в някои държави предоставят помещения за безвъзмездно ползване. Представители на ДП по традиция участват в празнични събития на училищата, сред които откриване на учебната година, 24 май.

Изучаването на български език зад граница се стимулира чрез подпомагане дейността на БНУ и на културните и образователни прояви на сдружения и организации на българските общности зад граница (вкл. финансово от Министерството на образованието и науката по линия на ПМС №90/29.05.2018 г. и на Националната програма „Роден език и култура зад граница“), както и чрез дейности по линия на двустранните спогодби за културно и образователно сътрудничество и програмите за прилагането им.

Информация за оказваното съдействие и сътрудничеството на ДКП с БНУ през 2023 г.:

Австрия

На територията на Република Австрия функционират следните Български училища по ПМС №90 от 29.05.2018 г. за българските неделни училища в чужбина:

- Българо-австрийско училище „Св. Св. Кирил и Методий“ (Виена);
- Българско училище „Проф. Иван Шишманов” (Виена);
- Българско училище „Никола Йонков Вапцаров“ (Грац с филиал в Клагенфурт);
- Българско училище „Дунав” (Линц с филиали в Залцбург и Велс);
- Българско училище „Орфей” (Линц с филиал в Кремс);

Посолството на Република България във Виена е ангажирано и активно подкрепя българските училища в Австрия, като негови постоянни задачи са:

- предоставя безвъзмездно на помещения или съдейства за намиране на подходящи помещения за провеждане на учебните занятия;
- съдейства, при необходимост, в контактите с местните власти;
- инициира или взима участие в инициативи на българските училища, допринасящи за популяризирането на тяхната дейност и повишаване на видимостта им сред местните институции и общество;
- в контактите си с представители на местните институции и организации работи за утвърждаването на българския език в местната образователна система;
- съдейства за организирането на културни събития с участието на българските училища за отбелязване на значими исторически дати и бележити личности, съхраняване на българските традиции и популяризиране на българската култура;
- взима участие в събития, организирани от училищата по различни поводи;
- поддържа контакт и се информира за дейността на българските училища.

Посолството предоставя за безвъзмездно ползване помещения в Посолския комплекс на Българо-австрийско училище „Св. Св. Кирил и Методий“ (Виена), където от близо 30 години училището провежда своите занятия. Посолството е оказало съдействие на Българското училище „Проф. Иван Шишманов” (Виена) за намиране на подходяща учебни стаи в гимназията на ул. „Waltergasse 7“ във виенския Четвърти район, където се провежда по-голямата част от учебния процес. Във връзка с кандидатстването на училището за държавно финансиране по линия на ПМС №90 от 29.05.2018 г. посолството изготви доклад за дейността му.

Посолството подпомага популяризирането на дейността на училищата, като оказва съдействие при участието им в ежегодната инициатива „EU Kids Day“.

Представители на Посолството по традиция участват в празнични събития на училищата като откриване на учебната година, 24 май, и др. Посланик Найденова участва

в тържественото отбелязване на 24 май, който Българското училище „Орфей“ организира в Раксендорф, провинция Долна Австрия и подари на училището български книги.

Посолството съдейства на Българското училище „проф. Иван Шишманов“ за инициативата по засаждане на българска роза във Виенската Фолксгартен (19.04.2023 г.).

Посолството организира среща на българския писател Георги Бърдаров, носител на Европейска награда за литература за 2021 г., с ученици от българското училище „Св. св. Кирил и Методий“ във Виена.

Белгия

През 2023 г. посолството на РБ в Брюксел продължи да осъществява възложените му по ПМС №90 от 29.05.2018 г. функции като организация по чл. 1, ал. 1 по отношение на Българското неделно училище „Пейо Яворов” в Брюксел, като оказваше съдействие и подкрепа за изпълнение на учебната програма и управлението на държавните субсидии за училището. По договор за безвъзмездно ползване на имот, собственост на българската държава в Брюксел, посолството предоставя помещения за част от обучението, провеждано от училището. Конкретен пример за оказваното от посолството съдействие за организиране на извънучилищната дейност на БНУ „Пейо Яворов“ е проведената през март 2023 г. церемония по засаждане на дръвче в двора на училището в съответствие с древния еврейски обичай Ту Би’Шват (Нова година на дърветата), организирана по инициатива на посолството съвместно със Съюза на еврейските студенти в Белгия, която представи възможност учениците и учителите от училището и от българската секция на Европейското училище Лакен 4 да се запознаят със светлите еврейски празници Ту Би’Шват и Пурим.

С подкрепата на посолството, Българското културно дружество „Вълшебният глас“ в град Гент кандидатства успешно с проект за финансова подкрепа по Национална програма „Роден език и култура зад граница“ за създаденото към дружеството през 2018 г. неделно училище, което от учебната 2023/2024 г. функционира като Ново българско училище в Гент с 27 ученици.

Посолството взаимодейства и с основаното през есента на 2023 г. от Българската културна асоциация в Белгия „Българско народно училище“. На 24 и 25 ноември 2023 г. Българската културна асоциация в Белгия бе домакин на XV-я Фестивал на българите по света „Аз съм българче“, който се организира всяка година по инициатива на Асоциация Т.А.Н.Г.Р.А. – Мадрид, съвместно с Изпълнителната агенция за българите в чужбина. Българското посолство бе домакин на изложба, на която бяха представени творбите на ученици в български неделни училища от 10 държави – лауреати и участници в конкурса за рисунки, както и на ученици от Българската секция на Европейското училище 4 в Лаакен. В програмата се включиха деца, посещаващи Българско народно училище в Брюксел и Ново българско училище в Гент. В рамките на фестивала се състоя и кръгла маса, организирана от ИАБЧ, на която бяха обсъдени предизвикателствата към асоциациите на българите извън страната и българските неделни училища.

Великобритания

През 2023 г. Посолството поддържаше и развиваше добро сътрудничество с всички български неделни училища в Обединеното кралство (ОК), които са общо 58 (заедно с филиалите). Подкрепени бяха всички инициативи на неделните училища, особено в разпространението и подкрепата на Петицията на АБУЧ в ЕП за издигане статута на българския език и на другите така наречени „малки езици” в рамките на ЕС.

През 2023 г. Посолството отново представи становища относно вписването на нови училища в Списъка на БНУ на МОН и предложения за вписване на други/нови адреси за обучение към вече функциониращи неделни училища.

Посолството продължи да полага необходимите усилия и грижи за съхраняването и развитието на Българското училище към Посолството „Иван Станчов“, което през 2023 г. отбеляза 35-годишния си юбилей. БНУ бяха подпомогнати и при кандидатстването им по ПМС № 90, както и по Програмата „Роден език и култура зад граница”. Оказано бе съдействие и на български граждани, които се свързаха с Посолството във връзка с инициативи за откриване на нови БНУ.

БНУ в ОК се утвърдиха не само като просветни центрове, но и като културни средища, развивайки културна дейност и обединявайки голям брой български семейства.

Германия

Посолство - Берлин

С БНУ, които се намират на територията на ФР Германия, посолството и двете генерални консулства подържат тесни контакти и подкрепят дейността им в рамките на компетентността си.

При различни срещи и разговори с представители на българската общност се популяризират възможностите за подкрепа от страна на МОН за родителски инициативи и български сдружения, като се насърчават и структурират идеите за развитие на дейности за обучение по български език.

Генерално консулство – Мюнхен

На територията на консулския окръг, регистрирани като юридически лица с нестопанска цел, образователна дейност развиват български неделни училища в градовете Мюнхен (2), Нюрнберг, Регенсбург (с филиал в Щраубинг), Аугсбург, Щутгарт, Манхайм, Фрайбург, Констанц (с филиал в Лудвигсбург), Ландсхут и Ноймаркт. Училищата са признати от МОН и провеждат обучения по български език и литература, история и цивилизация и география. Всички училища се подпомагат с финансовите инструменти на МОН – ПМС №90/2018 г. и Националната програма „Роден език и култура зад граница“.

Сътрудничеството и работата с БНУ на територията на консулския окръг е приоритетна дейност на консулското представителство. ГК-Мюнхен оказва съдействие по компетентност на БНУ, участва активно в живота и дейността им при провеждане на съвместни чествания по повод 24-ти май и Коледа, откриване и закриване на учебната година, отбелязване на кръгли годишнини от учредяването им, както и чрез осъществяване на работни срещи и поддържане на близки контакти с председателите на Училищните настоятелства, управителните съвети и директорите на българските неделни училища в двете федерални провинции, като в рамките на своите компетенции оказва институционално съдействие пред компетентните общински власти по места в подкрепа на усилията на родителските инициативни дружества за наемане на подходящи помещения за провеждане на учебни занятия. През 2024 г. ГК-Мюнхен оказа съдействие на училището в Ноймаркт, което кандидатства и бе включено за финансиране по програмата „Роден език и култура зад граница“ на МОН. Намерена бе и подходяща сграда за провеждане на обучението на децата.

През декември 2023 г. бе отбелязан 10-годишният юбилей от създаването в Мюнхен на БНУ „Дора Габе“ с богата програма на децата на училището и с изпълнения на ученици от Българското училище „Паисий Хилендарски“, което също официално чества 15-годишнината от основаването си. През 2024 г. предстои да се отбележи 10-годишният юбилей от създаването на БНУ „Св. Св. Кирил и Методий“ в град Регенсбург. Генералното консулство в Мюнхен продължава да подкрепя образователните инициативи на МОН и БНУ на територията на консулския окръг с цел съхраняване на българското национално самосъзнание, език, култура и традиции. Наблюдава се тенденция на увеличение на броя на учениците особено в големите градове и се констатира недостиг на квалифицирани учителски кадри.

Проблемите на българските неделни училища могат да бъдат обобщени по следния начин:

- Осигуряване на подходяща база/помещения за провеждане на учебни занятия и недостиг на финансови средства за заплащане на високите наеми;
- Недостиг на квалифицирани учителски кадри, вкл. и поради съботно-неделна заетост и ниските размери на хонорарите.

Дания

Четири български неделни училища развиват дейност на територията на Кралство Дания – в Копенхаген, Орхус, Одензе и Хернинг. По информация на посолството предстои откриване на две нови неделни училища на територията на регион Централна Ютландия за предстоящата учебна година 2024-2025.

Тези училища не получават средства по силата на ПМС №334 от 8.12.2011 г., финансирането им се осъществява по линия на датски и европейски програми.

Посолството поддържа активна комуникация с ръководните екипи на българските неделни училища на територията на Дания. Оказва регулярно съдействие при организиране и отбелязване на официални празници и тържества по случай откриването на учебната година.

Посолството предоставя информация за различни конкурси и проекти, инициирани от българската държава и оказва всяко съдействие, в рамките на своите възможности и компетентност, за насърчаване и подпомагане на дейността на българските неделни училища за популяризиране на българската култура, наука и духовност на територията на Дания.

Ирландия

Посолството на България в Дъблин поддържа тесни работни контакти с ръководствата и преподавателския състав на българските неделни училища в Ирландия, които получават финансиране по ПМС №90 от МОН, общо пет на брой – училище „Азбука" в Дъблин, „Райна Княгиня" в Дъблин, „Васил Левски" в Шанън, „Христо Ботев" в Тюламор, клон на „Райна Княгиня - Дъблин" в град Корк. Българските сдружения, с които посолството поддържа редовен контакт, са Българският образователен и културен център в Ирландия (БОКЦИ), Българската асоциация за образование „Райна Княгиня" и сдружение „Васил Левски" от Шанън.

Като цяло дейностите, които водят до по-тясно взаимодействие на българската общност в Ирландия са концентрирани около българските неделни училища. Посолството на България в Дъблин поддържа тясно взаимодействие с българските училища и асоциации както с цел осъществяване на политиките на МОН, така и като интегрална част от живота на българската общност в Ирландия. Българският посланик и консулът участват редовно както в общите събрания и тези на родителските съвети, така и в организираните от училищата тържества, празнични събития, откриване и закриване на учебната година.

Със съдействието на посолството, лекторатът по български език, литература и култура към университета Тринити Колидж Дъблин (TCD) доц. д-р Димитър Камбуров от СУ успешно продължи работата си и през учебната 2023/24 година.

През 2023 г. се реализира трето издание на Наградата на посланика на Република България в Ирландия за ученици и студенти от българската общност в страната. Посолство на България в Ирландия излъчи четири проекта на български културни и образователни дружества в Ирландия във връзка с Програмата за подпомагане на българските организации и медии извън страната за 2022 – 2023 г., от които бе избран и реализиран проектът на Българската асоциация за образование „Райна Княгиня" – „Островът и талантите". Проблем е, че тази програма за българските общности се оказа

ограничена само до 2023 г., което доведе до разочарование сред общността и не дава възможност за реализиране на други проекти, финансирани по линия на МВнР.

По повод 24 май в Тринити Колидж Дъблин посолството постави арт-инсталация „Знаците, които говорят“.

В края на 2023 г. Посланикът на България в Ирландия започна серия от лекции в БНУ в Ирландия по актуални теми от международния дневен ред на ООН и дипломацията. Целта е повишаване на разбирането на българските деца и младежи по важни теми, които ги касаят и които са приоритетни за България. Първата лекция бе на тема „Ролята на дипломацията и усилията на международната общност за борба с насилието над жените и момичетата“.

В резултат на последователните усилия и ангажимент на посолството през първата половина на 2023 г. бе изработена и поставена в съгласие с местните власти почетна плоча в чест на Джеймс Д. Баучер в родния му град Бръф. В края на 2023 г. съвместно с БОКЦИ и БНУ „Азбука”, посолството почете паметта на друг значим за България ирландец – Пиърс О’Махони с посещение на неговия гроб, полагане на цветя и провеждане на родова среща с наследниците му.

Португалия

Първото и единствено към момента Българско неделно училище в Португалия е открито в Лисабон на 18.10.2009 г. към Португалско-българската асоциация „Св. Св. Кирил и Методий“. Към днешна дата училището предлага както присъствена, така и дистанционна форма на обучение.

През 2023 г. продължи да се наблюдава тенденцията за ръст в броя на записаните ученици, като по информация от самото училище през изминалата година броят на записаните ученици е надхвърлил 80. През 2023 г. Посолството активно подпомага дейността на училището, като същевременно продължава да предоставя за безвъзмездно ползване помещение в посолския комплекс за провеждане на учебните занятия и извънкласните дейности.

Във връзка с учредяването на Отличие „Пробуда“ на МОН като специално признание за дейността на българските неделни училища в чужбина, Посолството направи предложение за удостояване на директора и преподавател в БНУ Румяна Давидова с отличието.

Дипломатическата мисия осъществи и цялостната координация и мониторинг на изпълнението и отчитането на споразумението за предоставяне на финансова помощ на Португалско-българската асоциация по Програмата за подпомагане на българските медии и организации извън страната за 2022 – 2023 година. В резултат на изпълнените по проекта дейности бяха осъществени както подобрения в материалната база на българското неделно училище, така и засилване на дейността в направлението по международно сътрудничество.

Испания

Посолство - Мадрид

Дейността в областта на образованието, науката и културата се основава на подписаната на 12 май 2015 г. в град София Спогодба за културно, образователно и научно сътрудничество между Република България и Кралство Испания. В края на 2017 г. на испанската страна по дипломатически път бе връчен първоначален проект за следваща Програма за сътрудничество в областта на културата, образованието, науката, младежта и спорта за периода 2017 – 2021 г. Оттогава испанската страна на няколко пъти дава да се разбере, че не проявява особен интерес към подписването на Програмата в този ѝ вид, като изтъква две основни причини за това: структурните промени в

компетентните испански ведомства при смяната на правителствата, и най-вече предпочитанието към заменяне на Програмата с конкретни меморандуми и споразумения според специфичните области и цели, които да бъдат сключени директно между съответните испански и български държавни институции.

Договорноправната рамка между България и Испания в тази област включва още Споразумение между Министерството на образованието и науката на Република България и Министерството на образованието и професионалното обучение на Кралство Испания за сътрудничество относно паралелките с училищен учебен план за профилирано образование с интензивно изучаване на испански език в българските профилирани гимназии и средни училища, в сила от 15.11.2022 г., както и Меморандум за разбирателство между Министерството на образованието, младежта и науката на Република България и Министерството на образованието, културата и спорта на Кралство Испания за прилагане на програмата *Eyponpoф* за обучение по испански език на български учители по други чужди езици или учебни предмети от държавни и общински училища.

Български неделни училища

През изминалата година броят на българските неделни училища в Испания продължи да бъде най-високият в ЕС. Териториално те са разпределени неравномерно – главно в автономните области с най-голяма концентрация на български граждани (Мадрид, Кастиля и Леон, и Валенсия). По-малък е броят им в Андалусия, Каталуня и Арагон.

За учебната 2023-2024 г. в Испания функционират 51 български неделни училища. Те се подпомагат финансово и методически от МОН съгласно Постановление №90 на Министерския съвет от 29 май 2018 г. за Българските неделни училища в чужбина и по Национална програма „Роден език и култура зад граница“ (2 училища). Финансирането е предназначено за обезпечаване на обучение по български език и литература, история на България и география на България на деца и ученици от подготвителна група до 12 клас, включително и на кандидат-студенти. По-голямата част от учениците са включени и в допълнителни дейности, насочени към съхранение на българската култура и самосъзнание.

Посолството работи все така активно за разрешаване на възникващите с тях проблеми, откликва на техни молби и покани, оказва съдействие при общуването им с местната администрация, както и друга подкрепа.

През 2023 г. продължиха усилията по инициативата за изграждане на Институт за български език и култура в Мадрид. Предприети бяха редица стъпки за предварително проучване на въпроса за изграждането на обекта – осъществени бяха контакти с компетентните испански институции (Министерство на външните работи, ЕС и сътрудничеството, Кметство Мадрид и община Чамартин, както и със сходни центрове на други ДЧ на ЕС (Румъния, Чехия и Полша).

Генерално консулство – Барселона

На територията на консулския окръг на ГК-Барселона функционират общо **5 български неделни училища**. Четири от тях са в автономна област Каталуня, а едно в столицата на автономна област Арагон – Сарагоса, както следва:

- БНУ „Св. Св. Кирил и Методий“ - гр. Барселона и гр. Мойет дел Вайес (Каталуня);
- БНУ „Св. Седмочисленици“ – гр. Реус (Каталуня);
- БНУ „Възраждане“ – гр. Йорет де Мар (Каталуня);
- БНУ „Паисий Хилендарски“ – гр. Лейда (Каталуня);
- БНУ „Васил Левски“ – гр. Сарагоса (Арагон).

ГК-Барселона подкрепя дейността на петте български неделни училища на територията на консулския си окръг и, съгласно своите компетенции, оказва пълно съдействие, което включва следните основни направления:

- Съдействие за осигуряване на подходящи помещения за провеждане на учебните занятия и други важни събития за българските неделни училища от страна на местните власти;
- Подпомагане чрез предоставяне на канцеларски материали и учебни помагала;
- През 2023 г. ГК-Барселона съдейства за предоставянето на компютърни конфигурации за нуждите на българските неделни училища от страна на МВнР и МОН;
- Съдействие и подкрепа при реализацията на проекти на БНУ в областта на образованието, науката и културата;
- Участие на генералния консул и други представители на мисията в честванията на официалните български празници, организирани от БНУ, както и в други важни за училищата събития, като церемонии по откриване и приключване на учебната година;
- Подпомагане на комуникацията и взаимодействието между петте училища на територията на консулския окръг;
- Изготвяне на препоръчителни писма до МОН във връзка с кандидатстването на училищата по програмата „Роден език и култура зад граница“ и др.;
  Генералното консулство оказа съдействие при осъществяването на планова проверка през 2023 г. от страна на МОН в БНУ „Св. Св. Кирил и Методий“ – гр. Барселона и гр. Мойет дел Вайес.

Генерално консулство – Валенсия

В консулския окръг на Генерално консулство Валенсия за учебната 2023/2024 г. година функционират 16 български неделни училища и 9 филиала към училища, регистрирани на територията на консулския окръг и 1 филиал в гр. Гуадалахара на училище „Христо Ботев“ към асоциация Т.А.Н.Г.Р.А., гр. Мадрид. По данни на МОН за учебната 2023-2024 г. в училищните единици в горепосочения консулски окръг се обучават 1233 ученици от подготвителна група до 12 клас. Най-добре развита е училищната мрежа в област Валенсия, докато в област Кастилия ла Манча функционира само един филиал на едно от българските училища в Мадрид.

Повечето от училищата в консулски окръг на Генерално консулство-Валенсия са създадени веднага след въвеждането на финансираните програми, по-късно се откриват филиали в близки населени места на вече съществуващи училища, а през последните години отваря врати едно училище: от учебната 2022-2023 година в Списъка на българските неделни училища в чужбина по ПМС №90 от 29 май 2018 г. е включено училището „Знам и мога“ към Асоциация „Знание“ в гр. Чиривея, Валенсия, в което учат 42-ма ученици. Шест български училища в консулския окръг на ГК-Валенсия са с брой на децата над 100, за което учебните заведения получават допълнително финансиране с прибавянето на коефициент. Най-голямото училище е ПБНУ „Св. Иван Рилски“ в Палма и Санта Понса. Най-малкото е БУ „Христо Ботев“ в гр. Алзира.

През последната година едва в две училища броят на децата се е увеличил с повече от 10 спрямо предходната година – тези училища се насърчават чрез допълнително финансиране от МОН. Към почти всички неделни училища (с изключение на две – в гр. Енгера и гр. Кастейон) е организирано предучилищно обучение. Това обучение се насърчава от държавата с допълнителен коефициент на финансиране.

На дневен ред остават затруднения, които срещат в дейността си БНУ: намиране и продължително ползване на помещения за обучението; липсата на адаптирани учебни помагала за обучението в чужбина, както и обучителни материали и ясни указания за

провеждане на изпитите за ниво на българския език като чужд език по Общоевропейската езикова рамка; слети паралелки, придвижване на учениците до училищата; езиково разнообразие (изучаването едновременно на български, испански, валенсиано, турски, ромски); ограничено финансиране от страна на местните власти и намаляване на българското население в Кралство Испания.

За подобряване на образователно-възпитателния процес БНУ предлагат: увеличаване на финансовата и методическата помощ на МОН; включването на повече часове за изучаване на български език и литература, история и география на България, както и за провеждане на извънкласни дейности; финансиране за плащане на местни данъци; включването на учители от БНУ в редактирането на учебни помагала за обучението в чужбина; улесняване на достъпа до изпитите за ниво на българския език като чужд език по ОЕЕР. МОН, испанското регионалното Министерство на образованието, кметство Валенсия, Генерално консулство на Република България във Валенсия, ИАБЧ и др. подпомагат достъпа на учениците до ресурси и финансиране и са фундаментален фактор за разширяване на способностите и капацитета на учениците.

Най-сериозният проблем, с който се сблъска ГК-Валенсия през 2024 г. възникна с БНУ „Св. св Кирил и Методий“, към българската асоциация „Единство“ в гр. Торевиеха. Предвид многобройните подадени оплаквания от страна на българската общност срещу ръководството и асоциацията, бе извършена проверка от страна на ГК-Валенсия и МОН, на която взеха участие генералният консул, консулът, и представител от МОН, дирекция „Образование на българите зад граница и училищна мрежа“. В резултат, на проверката бе установено липса на финансови книжа и документи и манипулиране броя на вписаните в неделното училище ученици, вследствие на което бе предложено на Междуведомствената комисия за българските неделни училища в чужбина, да бъде изключено цитираното българско неделно училище от списъка на българските неделни училища в Испания за финансово подпомагане от МОН.

От създаването на първите училища в консулския окръг на Генерално консулство Валенсия, дипломатическата мисия е в тясно сътрудничество с асоциациите и училищата, като оказва помощ и съдействие при решаването на проблемите, както и подпомага МОН в осъществяването на контрол по дейността им. По инициатива на Генерално консулство във Валенсия, в тясно сътрудничество с българската общност и асоциации, се организират и провеждат концерти, културни и образователни инициативи, свързани с утвърждаването на българската култура и история в Кралство Испания и със запазването на българското самосъзнание на българската диаспора в южната страна.

Италия

Посолство – Рим

През 2023 г. ДП-Рим продължи да поддържа много добро сътрудничество с организациите на българи на територията на Италия и действащите към тях български неделни училища. При необходимост ДП-Рим предоставяше становища по постъпили предложения от организации на българи в Италия за вписване на училища или техни нови филиали в списъка на българските неделни училища по ПМС №90/29.05.2018 г.

При всяка възможност ДП-Рим осигуряваше присъствие на свой представител, вкл. на ниво посланик, на организираните от асоциациите и от БНУ събития. През 2023 г. ръководителят на ДП-Рим присъства на официалното откриване на учебната година в българските неделни училища на територията на гр. Рим. През отчетната година представители на ПГ „Яне Сандански“ в гр. Сандански бяха приети на среща с посланик Стоянов във връзка с установяването на партньорство с Българското неделно училище „Пейо Яворов“ в Милано. Други събития, в които представители на ДП-Рим участваха са: представяне „Столиците на България – пазители на паметта през вековете“ от

Културна асоциация „Вирту“ през м. октомври 2023 г., в рамките на което лектори от български музеи разказаха за историята на Плиска, Преслав, Търново и София пред многобройна българска публика, вкл. ученици от БНУ; провеждане на Втората транснационална среща през м. октомври 2023 г. в гр. Салерно по Проект „Изграждане на капацитета на предучилищните институции +“, организирана от Асоциация „Българо-италиански културен център“ (гр. Салерно), за разработване на дигитално приложение за българските традиции, обичаи и народни носии; официално закриване през м. октомври 2023 г. на изложбата на детски рисунки от VII издание на Международния конкурс „Моята българска бродирана риза 2023“ в Галерия „България“ в Рим (участие на ново посланик) и др.

През 2023 г. ДП-Рим продължи да полага усилия за сплотяване на асоциациите и БНУ на територията на Италия и се стремеше да създава и поддържа атмосфера на взаимно уважение и сътрудничество в името на българския интерес.

Генерално консулство – Милано

Генералното консулство в Милано придава значима роля на дейността на Българското неделно училище „Пейо Яворов“ в Милано в запазването на българския език, дух и традиции. Училището, основано през 2013 г., продължи своите отлични отношения с дипломатическото представителство през цялата 2023 г. Генералният консул присъстваше на всички организирани чествания, отбелязване на важни годишнини от българската история и тържества в училището.

През 2023 г. Българското неделно училище „Пейо Яворов“ в Милано, съвместно с Генералното консулство, организира редица значими събития. На 19 февруари бе отбелязана 150-та годишнина от обесването на Васил Левски с рецитал на стихове от учениците и презентация от историка Анна Димитрова. На 28 май, по инициатива на ГК-Милано бе проведен голям празник под надслов „Донеси книга-вземи книга“, посветен на 24 май – Деня на Светите братя Кирил и Методий, българската азбука, просвета и култура и славянската книжовност, на който генералният консул връчи дипломи и грамоти на учениците.

Новата учебна година бе тържествено открита на 17 септември с водосвет от отец Васил Василев и присъствието на представители на консулството и родителите. Директорът Гергана Христова връчи грамоти на ученици във връзка с инициативата „Голямото лятно четене“. На 17 декември 2023 г. по време на коледното тържество генералният консул Ана Паскалева връчи на г-жа Гергана Христова отличие „Пробуда“ за изключителен принос към българското образование по света и по случай навършване на 10 години от учредяването на училището – инициатива на Генералното консулство в Милано и на генералния консул с отправено предложение за награждаване до Министерство на образованието и науката.

Нидерландия

В неделните училища на територията на Нидерландия се обучават около 530 ученици, които са записани за учебната 2022-2023 г. и се обучават в начален и в горен курс.

През 2023 г. ДП-Хага съдейства за разрешаването на казус със сигнали за евентуални организационни нередности в българското училище „Св. Св. Кирил и Методий“ в Хага. По случая бяха проведени две срещи със заинтересованите страни. Организационните нередности бяха отстранени. Изпратена беше подробна информация до МОН.

През юли 2023 г., на основание член 10(6) от ПМС №90 от 29 май 2018 г. за българските неделни училища в чужбина, дипломат от посолството взе участие в

редовно заседание на новосформираният Родителски Съвет към Българско училище в Нидерландия „Св. Св. Кирил и Методий“ в гр. Хага.

Сътрудничеството на мисията с останалите училища е активно и ползотворно. През 2023 г. служители на посолството участваха в тържественото откриване на новата 2022/2023 учебна година в българските неделни училища в Кралство Нидерландия. Дипломати от посолството бяха официални гости на церемонията в „Първо българско училище АБВ“ в гр. Амстердам и Българско училище „Елисавета Багряна“ в гр. Ротердам.

През 2023 г., по повод честването на 24 май, ДП-Хага организира прием за представителите на българските неделни училища и академичната общност в Нидерландия.

През 2023 г. посолството успешно завърши процедура за подбор на кандидатури по Програмата за подпомагане на българските организации и медии извън страната за 2022 – 2023 г. на територията на Нидерландия. В резултат бяха стартирани два значими проекта:

Проект на Сдружение „БГ Хъб Айндховен“ с основна цел развитие на ефективни канали за културно-информационна дейност за българската диаспора в Айндховен и други райони на провинция Северен Брабант. Стартира културно-информационен портал и съпътстващи дейности в Айндховен с цел съхранение и развитие на националната и културна идентичност и подобряване на социалната кохезия сред българската общност в Айндховен и региона Брейнпорт.

Проект на сдружение „Българско образование и култура“ относно информиране на българските граждани за техните права в Нидерландия, както и полезна информация за новодошли българи.

ДП-Хага редовно предоставя информация относно различни инициативи на български държавни институции с оглед на популяризирането и разпространението на българската писменост, култура, традиции и обичаи сред българската общност.

Посолството отчита тенденция на нарастване на българската диаспора в Нидерландия, от което произтича и необходимостта за разкриване на нови български училища с преподаване на български език.

Норвегия

На територията на Норвегия действа едно българско неделно училище с централа в Осло и филиал в предградията на Ставангер. В училището се обучават около 100 деца.

Българската държава подпомага последното чрез предоставянето безвъзмездно на помещение за провеждане на обучителния процес, като през изминалата учебна година предоставената безвъзмездно площ бе увеличена двойно с оглед по-комфортно обучение и възможност за разрастване на дейността (вместо доскорошния един апартамент от посолския блок на училището към момента са предоставени два апартамента). Посолство-Осло поддържа системен оперативен контакт с училището, както и по повод съответни тържествени инициативи. Оказва институционално съдействие и на филиала в Ставангер, за което има и изпратени благодарствени писма от българската общност там.

На територията на Осло действат още: българска църковна община, танцов състав и българо-норвежко дружество. Българо-норвежки дружества има организирани от сънародниците ни и в други градове на Норвегия. Посолството е в контакт с всички тези структури. Активно работи с доброволци за реализирането на приема за Националния празник и изборите за народни представители през настоящата година (на територията на Норвегия и Исландия бяха организирани общо 10 избирателни секции при последните избори – 9 в Норвегия и 1 в Исландия).

За сведение: Българската общност в Норвегия по официални данни от тази година е почти 10 000 души, като само за последната една година се е увеличила с около 1 000.

Полша

ДП-Варшава отделя специално внимание на тесните връзки с българското неделно училище „Дора Габе“ на територията на Република Полша – във Варшава и клонът му в гр. Краков, като оказва необходимото съдействие за тяхната дейност, а именно:

- безвъзмездното предоставяне на помещения в посолския жилищен комплекс във Варшава на българско училище „Дора Габе“ – Варшава;
- участие на ръководителя на ДП-Варшава или дипломатически служител от Посолството в тържествата по случай откриването и закриването на учебната година, 24-ти май и други чествания, свързани с българската наука и култура, съответно в българското училище „Дора Габе“ във Варшава и българско училище „Дора Габе“ в Краков;
- участие на специално определен дипломатически служител от екипа на Посолството в заседанията на дружество „Дора Габе“ и на родителския съвет;
- Посолството поощрява участието на ученици в културната програма на мисията, насочена към българската общност в Полша, дипломатическия корпус и полската публика (3 март, 24 май, 1 юни), като по този начин популяризира идеята за обучение на майчин език, промотира дейността на училището и постиженията на неговите ученици;
- през последните години Посолството обявява тематични конкурси за учениците от неделните училища, в които най-добрите творби на участниците се награждават с грамоти и специални награди. Темата на конкурса се обявява при откриването на учебната година, а награждаването се извършва на специална церемония на 24 май;
- ръководителят на ДП-Варшава отправя покани за участие на ученици и родители при срещи с известни български представители на изкуството, културата и спорта, организирани от Посолството.

Словакия

На територията на Словашката република **няма неделни училища.**

През 2023 г. се навършиха 75 години от създаването на Средно българско училище „Христо Ботев“ в град Братислава.

Финландия

Българското неделно училище „АБВ“ Хелзинки е включено в списъка на училища на Министерството на образованието и науката. Посолството оказва съдействие при организирането на празници и чествания на забележителни дати. Участва при откриване и закриване на учебната година. Предоставя помещение за съхранение на вещи, предлага книги за прочит на български език от наличния си фонд. Разпространява (предимно в КС) материали за училището.

Франция

През 2023 г. във Франция функционират общо **12 български неделни училища**. Шест от тях работят в Париж, а две от парижките училища имат филиали в други градове – БНУ „Кирил и Методий” в Париж има филиал в гр. Лил, а БНУ „Родна реч“ в Париж има филиал „Надежда“ в гр. Сен Назер. Десет БНУ във Франция се ползват с финансово подпомагане от МОН по ПМС №90 от 29.05.2018 г.

Създаденото в Париж през 2019 г. БНУ „Родна реч омайна“ функционира на самоиздръжка и от вноски на родителите на учениците. През 2021 г. и през 2023 г. БНУ „Родна реч омайна“ кандидатства за включване в Националната програма „Роден език и култура зад граница“ на МОН.

През 2023 г. всички българските неделни училища във Франция провеждаха редовни учебни занятия. В тях се обучават над 1000 български деца. Бяха издадени свидетелствата за завършен клас през учебната 2022/2023 г.

Посолството поддържаше контакт с българските неделни училища на територията на Франция, като им оказваше необходимото съдействие в рамките на своите компетенции. Дипломатическото представителство улесняваше комуникацията и взаимодействието между училищните асоциации, към които са създадени българските неделни училища.

Беше оказано активно съдействие за честванията на всички БНУ в Париж по повод на откриването на учебната година, коледните тържества и връчването на свидетелствата по класове в края на обучението.

На 19 февруари 2023 г. с участието на ученици от БНУ беше отбелязана годишнината от гибелта на националния герой на България Васил Левски. След мероприятието посолството бе домакин на „Открит урок по Родолюбие”, организиран от БНУ „Иван Вазов” в Париж.

БНУ проведоха училищните си тържества по повод на 24 май в помещенията на посолството. Представители на посолството участваха в организирани от БНУ мероприятия, включително в традиционния пикник на българската общност по случай на 24 май.

В областта на двустранното образователно сътрудничество с Франция посолството в Париж продължи усилията си за организиране в рамките на френската образователна система на зрелостен изпит по български като чужд език, който да се провежда в съответствие с изискванията за придобиване на средно образование във Франция (Baccalauréat). На този етап няма отговор на българското предложение, тъй като Министерството на националното образование на Франция се придържа към нормативните актове, съгласно които френски зрелостен изпит по чужд език се организира единствено за онези чужди езици, по които се провежда редовно обучение в средните училища на френската образователна система.

Добре функционира Лекторатът по български език в Страсбургския университет, докато в университета „Екс-Марсей“ нямаше назначен нов лектор по български език, поради липса на подходящ кандидат или отсъствие на кандидатури на последователно организираните от МОН през 2023 г. конкурси.

Чехия

В момента в Чехия функционират две неделни училища: БНУ „Възраждане“ в гр. Прага и БСНУ „Св. св. Кирил и Методий" в гр. Бърно, както и Българско средно общообразователно училище „Д-р Петър Берон“ – Прага.

Дипломатическата мисия оказва съдействие при контактите на БНУ с МОН. На първо място, посланикът изготвя необходимите документи, удостоверяващи капацитета и възможностите на съответните училища, които са необходимо условие за кандидатстване по НП „Роден език и култура за граница“. В изпълнение на функциите си, ДП-Прага оказа съдействие на БНУ „Възраждане“ в гр. Прага, БСНУ „Св. св. Кирил и Методий" в гр. Бърно и Българското средно общообразователно училище „Д-р Петър Берон“, гр. Прага в процедурата за кандидатстване по Програмата за подпомагане на българските организации и медии извън страната. ДП-Прага оказа съдействие и взе участие в организирането на тържествата, с които бяха отбелязани 75 години от създаването на БСОУ„Д-р Петър Берон“. Посланикът на България в Прага е чест гост на

събития в НБУ и провежда срещи с техните ръководства, на които се обсъждат проблемите на неделните училища и се търсят пътища за разрешаване. Особено място заема отбелязването на Деня на славянската писменост 24 май, в който ДП-Прага активно участва и осигурява възможност за провеждане на празненство в салоните на посолството.

Продължава работата по сключване на споразумение между Министерствата на образованието на България и на Чешката република за сътрудничество в областта на образованието и науката и ДП-Прага активно участва в този процес. Въпросът бе обсъден на среща между министъра на образованието и науката проф. Сашо Пенов и министъра на образованието, младежта и науката на Чехия проф. Владимир Балаш. На този етап чешката страна продължава процеса на съгласуване на текста на Споразумението.

Швеция

Посолството в Стокхолм активно и целенасочено подкрепя организациите на българите в Кралство Швеция, чиято дейност е насочена към съхраняване и развитие на българската езикова, културна и религиозна традиции, и съдейства за осъществяването на тяхната връзка с компетентните български институции. Посолството успешно взаимодейства с всички структури на българската общност в страната.

От учредяването на Българското културно дружество в Швеция на 2 февруари 2013 г. посолството е оказвало съдействие, в рамките на своята компетентност, на Първото Българско училище в Стокхолм, основано към културното дружество. Училището финансово се подпомага по Националната програма „Роден език и култура зад граница", включително и през настоящата 2024 г. Българското училище дава възможност на българските деца в Швеция да изучават български език и култура и подпомага изграждането на българско самосъзнание и идентичност. Родителското настоятелство подпомага часовете по извънкласна дейност. Неговата дейност за момента продължава да се провежда в сградата на културния дом на столичния район Сундбиберг, но е възможно поради ремонт на сградата да бъде необходимо преместването на занятията.

Ежегодно посолството изпраща до Министерството на образованието и науката писмо с подкрепа относно кандидатурата на Българското училище за финансово подпомагане по Националната програма „Роден език и култура зад граница". Традиционно съвместно се честват български официални празници, тържествено се отбелязва началото и края на учебната година. Българският посланик връчва всяка година дипломите на завършилите съответния курс на обучение ученици на тържествена церемония на 24 май. Посолството е домакин на коледното тържество на училището за учениците, съчетано с празнична програма на малките възпитаници.

През годината посланикът провеждаше срещи с директора на първото българско училище в шведската столица и преподавателите, които полагат всеотдайни усилия и енергия, посветена на реализирането на редица инициативи, и подкрепят постигането на сплотеност на българската общност в района на Стокхолм. Училището предлага на учениците потапяне в атмосферата на българските традиции, а доброволният труд на родителите са основен фактор за развитието и успеха му.

На 16 декември 2023 г. Първо българско училище – Стокхолм отбеляза настъпващите коледни празници с тържество, което събра ученици, родители и учители в празнична обстановка в посолството на Република България в Швеция. За своята просветна дейност и за утвърждаването на българската духовност и българската национална идентичност, както и по случай 10 години от основаването му, училището, по предложение на посолството, бе удостоено от Изпълнителната агенция за българите в чужбина с грамота и с паметен медал „Паисий Хилендарски". Наградата бе връчена от

посланика на Република България в Швеция, с благодарност към учителите и ръководството на училището за техния труд да възпитат малките българчета в родолюбие.

За региона на дирекция „Източна Европа и Централна Азия“

Основният акцент, свързан с разработването на адекватна миграционна и имиграционна политика сред държавите, които влизат в териториалния обхват на дирекция „ИЕЦА“ е поставен върху Украйна и Република Молдова, където се намират най-големите български исторически общности. Съответно работата с българските национални малцинства (БНМ) на дипломатическите и консулски представителства на Република България в посочените държави заема първостепенно място в тяхната дейност.

Украйна

През 2023 г. функционирането на двете ни задгранични представителства в Украйна – **Посолството на Република България в Киев и Генералното консулство в Одеса** продължи в усложнена обстановка от пълномащабната военна агресия на Русия срещу Украйна. Въпреки сравнителната отдалеченост от зоната на бойните действия на административните центрове, в които са разположени ДКП, те често са обект на ракетни удари и атаки с БПЛА (дронове). Конкретно в Одеска област ракетните и въздушни удари по пристанищните центрове – градовете Измаил, Рени, Килия, Вилково и самата Одеса създават непосредствена заплаха за районите с компактно живеещо българско население.

Войната в Украйна генерира вътрешна миграция, като на мястото на напусналите украински граждани се преселват други от областите, които са под окупация или в близост до военните действия. Това особено е характерно за Одеска област, която се счита за едно от сравнително по-спокойните места за живот. В резултат се променя етническата структура на населението и се създават условия за отслабване влиянието и компактността на българската общност. Това е предпоставка за определени негативни последици, рефлектиращи върху запазване на етноса, укрепване и развитие на българската култура, език и народни традиции. Една значителна част от младото поколение етнически българи са напуснали районите на Одеска област, като този отлив оказва влияние върху изградените творчески колективи, народни състави и цялостната културна дейност в по-малките населени места.

Предвид военното положение и множеството рестрикционни мерки от страна на властите в Украйна се наблюдава въздържане от активна обществена дейност на организациите на БНМ, които се страхуват да не попаднат в полезрението на местната власт и службите за сигурност. Продължаващата всеобща мобилизация в Украйна обхваща и много етнически българи, които след кратко обучение се изпращат в зоната на активни бойни действия.

На 12 май 2023 г. беше възстановена дейността на ГК-Одеса с ограничен състав на мисията и след прекъсване от година и три месеца.

В рамките на половин година от възстановяването на дейността на ГК-Одеса бе реализирана следната дейност в изпълнението на Стратегията: осъществяване на регулярни срещи с активисти на българските дружества и функциониращите към тях български **неделни училища, като систематично е оказвано мотивиращо въздействие и подкрепа за решаването на определени проблеми**, свързани с тяхната дейност.

През 2023 г. броят на неделните училища в консулския окръг на ГК-Одеса, финансирани от българската страна по Националната програма „Роден език и култура зад граница“ и ПМС №90, е 63. Консулският окръг на ГК-Одеса се отличава с най-

голямата концентрация на български неделни училища зад граница. Неделните училища имат приоритетно значение в рамките на усилията, полагани за запазването и развитието на българската национална идентичност сред нашите сънародници в Одеска област и консулския окръг, като цяло. Смятаме, че именно в това направление и в бъдеще следва да бъдат инвестирани повече ресурси и усилия.

Българските неделни училища в окупираните територии са преустановили своята дейност.

С особено внимание ГК-Одеса продължи да следи и подпомага дейността на **31-во общообразователно училище в град Одеса, както и в Болградската гимназия „Г.С. Раковски“**. В двете училища преди началото на войната са работили петима български преподаватели по учебните дисциплини български език, хореография и история, командировани от МОН. Към настоящия момент няма дългосрочно командировани учители от България.

На срещи с представители на ГК-Одеса директорите на двете училища са заявили желание да бъде възобновено командироването на преподаватели от България, което създава възможност за овладяването на добро ниво на българския книжовен език. Това би оказало решаващо значение за приобщаването на учениците от български произход към изучаването на български език, литература, история и традиции, както и да бъде осигурено ефективното използване на специализираните езикови кабинети, оборудвани в 31-во училище и Болградската гимназия със средства на българската държава.

Република Молдова

През отчетния период **Посолството на Република България в Кишинев** активно работи за запазването и подобряването на условията за изучаване по български език и литература, история култура и традиции. Молдовските власти не възпрепятстват, а дори приветстват увеличаването на часовете по роден език в гимназиите. Наред с това окуражават реализирането на допълнителни програми (като например „Роден език и култура зад граница“ на МОН) за усъвършенстване нивото на владеене на български език от децата от българска народност.

В Република Молдова български език се преподава в пълния курс на средното образование от 1-ви до 12-ти клас в 25 държавни училища, които обхващат всички населени места с компактно българско население и се изучава от над 4 000 ученици.

Бенифициери на програмата „Роден език и култура зад граница“ за 2023 г. са 45 различни структури-училища, сдружения, центрове в областта на изкуствата и обществени организации. В тази бройка са обхванати и всички държавни училища в Република Молдова с преподаване на български език.

В Република Молдова съществува само едно българско неделно училище към Научното дружество на българистите в Република Молдова в гр. Кишинев. **Училището се финансира от бюджета на МОН по ПМС №90**. Посолството на Република България в Кишинев реализира различни инициативи за подпомагане на неговата дейност. Представители на посолството присъстват на всички по важни мероприятия, организирани от БНУ, включително откриването и закриването на учебната година.

Целево, с **ПМС №274 от 8 декември 2023 г**., бе одобрено финансирането на допълнителни 8 проекта на стойност 1 484 449 лв., насочени към утвърждаване на положителния образ на България като страна-членка на ЕС и донор за развитие и популяризиране на ползите от европейската интеграция сред население на Район Тараклия. И през 2023 г. се констатират дефицити в подхода на българските институции спрямо българите-гагаузи, изразяващи се в отсъствие на системни и последователни действия в конкретни направления, изложени в докладна записка на българското посолство в Кишинев, адресирана до компетентните ведомства в началото на 2024 г. Необходимо е да се предприемат конкретни мерки за разрешаване на констатираните в

доклада на посолството проблеми. Като цяло неоднозначната българска политика през последните години по отношение на предоставянето на гражданство и възможностите за обучение в България на българите-гагаузи, както и силният интерес към тази етнографска група от страна на Турция и Русия за приобщаването му в политически, културен и социален план, пораждат нарастващи рискове за българската им идентичност.

Руска федерация

На територията на Руската федерация съществуват три български неделни училища – две в Москва и едно в Санкт Петербург.

В Москва функционират съботно-неделните училища – **Българско училище към Посолството на Р България и Българското училище „Васил Левски“,** помещаващо се в Центъра на промишлеността на Република България. В Санкт Петербург функционира **Българското неделно училище „Защита“**. И трите училища се финансират от МОН по реда на ПМС №90.

Посолството на Р България в Москва и Генералното консулство на Р България в Санкт Петербург в условията на усложнена, динамично променяща се обстановка и влошени дипломатически отношения, оказват постоянно съдействие за успешното функциониране на българските неделни училища. Възпитаниците на училищата са привличани към участия в протоколни мероприятия, честванията на официалните празници на Р България и бележити събития от българската история.

Грузия

Посолството в Република България в Тбилиси полага усилия за популяризиране на българската култура език и традиции сред неголямата българска общност в Грузия. Българското неделно училище „Читалище“ към посолството продължава да съществува чисто формално. Не се провеждат присъствени занятия. Преподаването се осъществява в онлайн форма на обучение с едва няколко останали ученика от командирован преподавател на МОН, който води лекторат по български език в университета в гр. Сухуми.

Училището никога не е получавало финансиране по някоя от програмите на МОН от създаването си през 2017 г. В отделни случаи са изпращани само безплатни учебници.

Казахстан

През 2023 г. посолството продължи ползотворното си взаимодействие с представителите на българските етнокултурни дружества в градовете Астана, Павлодар, Актобе, Алматинска област, Атирау, както и с Обществеото обединение на българите „Възраждане“ в Бишкек (Киргизстан).

През отчетния период бяха проведени серия от срещи на ръководителя на ДП с представители на българските етнокултурни обединения. Бяха обсъдени въпроси, касаещи активизиране дейността им. От страна на посолството беше оказано необходимото съдействие и беше предоставена литература и информационни материали на български език, предназначени за офисите на сдруженията по места.

Ръководителят на ДП осъществи и неколкократни протоколни и неофициални срещи и разговори с почетния консул на България г-н Анвар Осин и с ръководствата на българските етнокултурни дружества в Казахстан и Киргизстан, с цел изясняване на въпроси, касаещи образователната дейност сред българите в чужбина, разрешаване на административни въпроси.

За региона на дирекция „ Югоизточна Европа“

И през 2023 г. продължи тясното взаимодействие между ДКП и Българските неделни училища. Българските дипломатически мисии, в рамките на своите

компетенции, оказваха всестранно съдействие както на организациите, кандидатстващи за финансиране, така и на МОН в процеса на набиране на проекти и последващото им отчитане.

Доброто взаимодействие между всички заинтересовани страни следва да бъде запазено и доразвито, тъй като в страните от Западните Балкани съществува значителен потенциал за увеличаване на интереса към изучаване на български език.

За съжаление, към настоящия момент, той не може да бъде развит в пълна степен поради политиката на някои държави, което налага засилване на ангажираността и активността от страна на България в защита на правата на българските общности.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА

5.3.6. Активизиране и разширяване сферите на сътрудничеството с диаспорите от български емигранти в чужбина

През 2023 г. в ИАБЧ за участие в 22-ото издание на конкурса за изобразително изкуство за български деца по света **„България в моите мечти”** са постъпили общо над 250 рисунки на деца от българските общности в 16 държави: Мароко, Франция, САЩ, Гърция, Великобритания, Украйна, Йордания, Унгария, Италия, Северна Македония, Чехия, Германия, Испания, Кипър, Шотландия, Канада. Жури присъди награди в четири категории: живопис, приложно изкуство, графика и компютърна графика, и в три възрастови групи на участници от Германия, Унгария, Франция, Испания, Италия, Кипър, САЩ, Йордания, Гърция, Чехия, Украйна, Великобритания и Мароко.

През 2023 г. е проведено 27-ото издание на литературния детско-юношески конкурс на ИАБЧ **„Стефан Гечев”**. На вниманието на журито бяха предложени общо 227 литературни творби от 13 държави – Украйна, Унгария, Австрия, Турция, Кипър, Гърция, Германия, Италия, Испания, САЩ, Чешка Република, Великобритания и Франция. Журито присъди награди в три възрастови групи на участници от Украйна, Франция, Великобритания, Испания, Австрия, Италия, Гърция, Унгария, Кипър и Сърбия.

В рамките на 14-ото издание на детско-юношески конкурс по пеене **„Любка Рондова“** през 2023 г. в ИАБЧ бяха представени над 130 изпълнения на индивидуални участници, вокални групи и ансамбли на участници от 14 държави (Германия, Гърция, Ирландия, Испания, Италия, Кипър, Кралство Мароко, Румъния, САЩ, Украйна, Унгария, Франция, Чехия и Шотландия). Награди бяха раздадени в три възрастови групи, а лауреати станаха участници от Испания, Молдова, Украйна, Франция, Кипър, Германия, Полша, Румъния, Ирландия и Унгария.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА

5.3.7. Разработване на политика за завръщане на етнически българи

Изпълнителната агенция за българите в чужбина е участник в редица процеси в политиката за завръщане на българите от етнически произход в България. В изпълнение на тези политики, през 2023 г. са проведени редица срещи с представители на дирекция „Миграция“ на МВР, представители на дирекция „Консулски отношения“ на МВнР и представители на ДАНС, с цел оптимизиране на процедурата по удостоверяване на българския произход на лица от българска народност, живеещи в чужбина, включително за приемане в български висши училища съгласно ПМС №103/1993 г. ИАБЧ счита, че

тези лица имат потенциал за трайно установяване в България и ще спомогнат за справянето с демографската криза.

ИАБЧ е инициатор на провеждането на традиционна работна среща с представители на българските висши училища, в които се обучават студенти с български произход от историческите български общности, с цел синхронизиране на действията за облекчаване на процесите по включване на сънародниците ни в чужбина в социалния, обществен и културен живот в България, което е предпоставка за трайно установяване в България и подпомагане на решаването на въпроса с демографската криза на територията на Република България.

През изминалата 2023 г. ИАБЧ активно взаимодейства с институциите в България в отговор на сигнали, оплаквания и молби на лица от етнически български произход за решаване на различни административни затруднения и проблеми, свързани с българско гражданство, разрешение за постоянно пребиваване, взаимодействие с банки, регионално управление на образованието и др.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА – ОФИЦИАЛЕН ПАРТНЬОР

5.3.8. Международен фестивал на българските деца „Аз съм българче“ 2023

В периода от 24 до 26 ноември 2023 г. се състоя Фестивалът на българите по света „Аз съм българче“ 2023 в Белгия, Брюксел. Това е 15-то по ред провеждане на инициативата, а организатор и главен инициатор е Асоциация Т.А.Н.Г.Р.А. – Мадрид. Фестивалът си поставя за цел да допринася за съхраняването на националното самосъзнание, бит и култура, за насърчаването на изучаването на родния език от българите, живеещи в чужбина, както и за заздравяване на взаимодействието между неправителствените организации на диаспората ни.

Конкурсната инициатива се проведе в три възрастови групи, като в нея взеха участие общо над 250 деца от чужбина. В рамките на конкурса те създадоха есета, рисунки, участваха и в конкурса за народно творчество. През ноември 2023 г. са осъществени концерт на лауреати, изложба на детски рисунки в българското посолство в белгийската столица, както и кръгла маса с участието на български учители. Сред отличените участници в конкурсите са български деца от Белгия, Испания, Италия, Нидерландия, Обединеното кралство, Румъния др. Изпълнителна агенция за българите в чужбина осигури десетки награди за победителите.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА – ОФИЦИАЛЕН ПАРТНЬОР

5.3.9. Форум „Career Show 2023“

През 2023 г. водещото кариерно изложение за ИТ професионалисти „Career Show 2023“, което ИАБЧ традиционно подкрепя, се проведе хибридно – на живо и онлайн. Събитието даде възможност на много българи, а сред тях и на тези ИТ кадри, които в момента са в чужбина, да се свържат с работодатели от България и да осъществят лични видео срещи с компаниите-изложители в рамките на инициатива, която включва целодневна семинарна програма с лекции, дискусии и уъркшопи в сферата на ИТ, високи технологии, кариера и развитие. Събитието привлече над 4 000 участници.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА – ОФИЦИАЛЕН ПАРТНЬОР

5.3.10. Международен младежки фестивал на изкуствата (ММФИ) „Музите”- Созопол

Изпълнителната агенция за българите в чужбина ежегодно е партньор на Международния младежки фестивал на изкуствата „Музите“, който се провежда в гр. Созопол. Връзката на конкурса с демографските въпроси е във възможността децата и младежите от етническите български общности да участват в културния живот в България и по този начин да се добави още един силен аргумент в подкрепа на вземане на решение те да предприемат стъпки за трайно установяване в България.

Във фестивала участват ансамбли и солисти, деца и младежи от театрални, танцови и музикални колективи към читалища, студия, школи, училища по изкуствата и академии, чуждестранни гости на възраст от 5 до 35 години. Участието в този фестивал цели да покаже талантите на България от различни точки на света, съхраняване на българския дух и култура, запазване на традиции и ценности, приобщаване към културния живот в страната, стимулиране и популяризиране на изкуството в национален и международен мащаб.

През 2023 г. е проведено 17-ото издание на фестивала, като одобрените заявки за участие са общо 95 участници от осем държави: Молдова, Украйна, Франция, Германия, Испания, Австрия, Сърбия и Италия.

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА – БАН

5.3.11. Проект „Транснационални социални услуги” (“Transnationale soziale Dienstleistungen”) (2022–2023) – ръководител д-р Христо Карабаджаков, Университет за приложни науки в Хамбург, Германия; ръководител за ИИНЧ, България - доц. д-р Стоянка Черкезова

Цел на проекта е пилотно създаване на мрежа от социални работници, институции, НПО и учени от България и Германия за взаимно обучение, обмяна на опит и сътрудничество при оказване на транснационални социални услуги за мобилни граждани в Европа.

Очаквани резултати в края на проекта:

1. Да бъдат организирани и проведени 6 българо-германски събития (три през 2023 г.) с цел обмяна на информация и на специалисти между двете страни както чрез присъствени, така и чрез дистанционни срещи. Две от събитията са хибридни и включват конференция, кръгла маса и посещения на терен в чуждата страна. Останалите събития са дигитални и включват активни и пасивни форми на обучение и обмяна – лекции, работа в малки групи и общи дискусии.
2. Да бъде направено проучване сред участниците, с цел да се оцени: опита им в транснационалното сътрудничество и перспективите за развитие в тази област; необходимите области и форми на подкрепа за мобилни граждани в уязвимо положение според експертите; удовлетвореността от всяко проведено събитие и възможностите за подобряване на обученията и обмена.
3. Да се създаде обща платформа с вътрешно пространство за обсъждане на професионални въпроси и казуси. Разработен е наръчник, в който са представени: 1) аргументите за необходимост от транснационално сътрудничество (кратко кабинетно проучване, допълнено с различни данни от

изследвания за миграцията); 2) добри практики в България и Германия за работа с уязвими групи, които имат мигрантска опит; 3) събраната информация за приликите и разликите в средата, в която работят социалните работници в България и Германия – правна рамка и архитектура на социалните системи, как се възприема въпросът за миграцията в двете страни, конструиране на образа на различни групи, включително уязвими и мигранти; 4) съвети за изграждане на мрежи, за създаване на услуги за дигитално консултиране, за работа с различни групи; 5) най-съществените области за подкрепа на българските мобилни граждани в Германия.

Получени резултати през 2023 г.:

- Публикуван е наръчник по проекта на български и на немски език.
- Проведени са 6 събития (3 през 2023 г.); изнесени са доклади в две събития (едно през 2023 г.).
- Завършено е анкетното проучване и анализа.
- Създадена е успешно пилотната мрежа от специалисти в практиката и експерти от академичните среди.

Проектът е финансиран по Agreement No.2021-2-DE02-KA210-VET-000048899 Erasmus+ Programme (обща стойност: 120 000 лв.).

5.4. Развитие на административен капацитет и провеждане на обществени дебати относно оценка на въздействието и ролята на миграциите за социално-икономическото развитие на страната

5.5. Периодичен преглед на съществуващото законодателство, създаване и поддържане на единна нормативна база, регулираща миграционните проблеми

5.6. Подобряване на информационното осигуряване и създаване на административен регистър за мигранти и имигранти

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

5.6.1. Усъвършенстване на електронната платформа за онлайн кандидатстване за приемане за обучение на студенти и докторанти във висшите училища в РБ

Мярката се изпълнява чрез дейности по национална програма „Популяризиране на българското висше образование и кандидатстване на лица от българска народност, живеещи в чужбина, за обучение в български висши училища“. През 2023 г. е сключено Споразумение с №Д01-126/29.05.2023 г. между Министерството на образованието и науката и Института по математика и информатика към БАН за предоставяне на научна консултация с предмет „Надграждане на електронната платформа за кандидатстване на лица от българска народност, живеещи в чужбина, за обучение в български висши училища“. Споразумението е със срок за изпълнение до 01.12.2025 г. и предвижда изпълнението на следните седем дейности в общо пет етапа:

- Дейност 1 – Създаване на подробен работен план и актуализиран времеви график за периода на изпълнение на консултацията, в който следва да се конкретизират сроковете за изпълнение на всяка дейност и поддейност. Дейността включва и ежегодно изготвяне на план-график за провеждане на съответната кандидат-студентска кампания.
- Дейност 2 – Проверка на работоспособността на текущата система и отстраняване на констатирани от министерството и установени при проверката уязвимости в системата.

- Дейност 3 – Изграждане на нов „Информационен модул“.
- Дейност 4 – Доусъвършенстване на втори модул „Кандидат-студентска кампания“.
- Дейност 5 – Изграждане на модул „Кандидатстудентски изпити“.
- Дейност 6 – Изграждане на нова административна функционалност „План-прием“.
- Дейност 7 – Модул за управление на съдържанието, поддръжка и информационно осигуряване на системата.

През 2023 г. са изпълнени, отчетени и приети първите два етапа от изпълнение на Споразумението и са стартирали дейностите от третия етап.

Мярката има въздействие на национално и на международно ниво.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА

5.6.2. Поддържане регистъра на ИАБЧ. Актуализиране на информацията

През 2023 г. регистърът на ИАБЧ за организациите на българите зад граница е поддържан чрез въвеждане и актуализиране на информация в него. В регистъра има въведени над 1000 организации на българите по света (културни дружества, смесени дружества за приятелство, български неделни училища в чужбина, младежки организации, фолклорни формации, български православни църковни общини, благотворителни организации, медии и др.). Регистърът се обновява на седмична база, с цел актуалност на посочените организации.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА

5.6.3. Електронен портал за информация и общуване „Родина”

През 2023 г. електронният портал за информация и общуване „Родина” е закрит от отговорната институция поради нецелесъобразност.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА

5.6.4. Електронен портал за информация и консултация „Родина Консулт”

През 2023 г. електронният портал за информация и консултация „Родина Консулт” е закрит от отговорната институция поради нецелесъобразност.

5.7. Създаване на условия за културна и социална интеграция на имигранти и членове на техните семейства в българското общество

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

5.7.1. Приемане на документи и провеждане на конкурси за приемане на студенти, докторанти и специализанти от българска народност, живеещи извън Република България за обучение и специализация по реда на ПМС №103/1993 г. и ПМС №228/1997 г.

Ежегодно в изпълнение на ПМС №103/1993 г. и ПМС №228/1997 г., МОН организира и провежда кандидат-студентска кампания за прием на студенти, докторанти и специализанти. През 2023 г. е организирана и проведена кампанията за учебната 2023-2024 година, като общият брой на кандидатите по двете постановления е следният:

- 1 223 кандидати за обучение след завършено средно образование – 1046 кандидати по ПМС №103/1993 г. и 177 кандидати по ПМС №228/1997 г.;
- 191 кандидати за обучение след завършено висше образование – 170 кандидати по ПМС №103/1993 г. и 21 кандидати по ПМС №228/1997 г.;
- 49 кандидати за обучение в ОНС „доктор“ – 41 кандидати по ПМС №103/1993 г. и 8 кандидати по ПМС №228/1997 г.;
- 11 кандидати за следдипломна специализация – всички по ПМС №103/1993 г.

Съгласно утвърдените от министъра на образованието и науката Правила за приемане на студенти, докторанти и специализанти за обучение в български държавни висши училища съгласно ПМС №103/1993 г. за осъществяване на образователна дейност сред българите в чужбина и ПМС №228/1997 г. за приемане на граждани на Република Северна Македония за студенти в държавните висши училища на Република България през учебната 2023-2024 година, за кандидат-студентите бяха направени две класирания въз основа на формирания им състезателен бал, а кандидатите за обучение в ОНС „доктор“ и за следдипломна специализация бяха класирани от Постоянната междуведомствена комисия по въпросите на образователната дейност сред българите в чужбина чрез конкурс по документи.

Мярката има въздействие на национално и на международно ниво.

НАЦИОНАЛЕН ФОНД „КУЛТУРА“

5.7.2. Реализация на творчески проекти, тематично обвързани със социални проблеми от етнически характер или човешки права под формата на национални кампании

През 2023 г. по Програма за финансово подпомагане в областта на културата „Социално ангажирани изкуства“ на Национален фонд „Култура“ са подкрепени 36 проекта на обща стойност 489 718 лв., от които са финансирани 17 проекта за визуални изкуства, 10 проекта за екранни изкуства, 6 проекта за музика и 3 проекта за сценични изкуства. Целта на Програмата беше да се насърчат творчески дейности с групи в неравностойно положение и непредставени социални групи в творчески процеси и овластяване на социални групи/представители на дадена социална група чрез изкуство, както и насърчаване на дейности, свързани с бежанци и пострадали от военни и хуманитарни кризи (включване на творци, публики, тематики, произведения или съвместни инициативи).

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

5.7.3. Организиране на съвместни инициативи на граждани на трети страни (ГТС) с български граждани

Подпомагането и интеграцията на всички хора, напуснали родината си по една или друга причина, са сред основните приоритети на Българския червен кръст. Чрез своята Бежанско-мигрантска служба (БМС) БЧК е инициатор на различни мероприятия, инициативи и събития, предназначени за лица с предоставен статут на бежанец или хуманитарен статут, както и за търсещите и получилите временна или международна закрила.

През 2023 г. Бежанско-мигрантската служба на БЧК проведе общо **60 информационни сесии** за ГТС, както следва:

- 36 за техните права и задължения в България;
- 3 за достъп до образование;

- 3 за злоупотребата с наркотични вещества и тяхното въздействие върху здравето;
- 11 за лична и битова хигиена;
- 1 за насърчаване на здравето на жените;
- 2 по процедура за събиране на семейството;
- 2 по култура, празници и обичаи;
- 2 за превенция на насилието.

През 2023 г. бяха проведени 3 междукултурни събития, в които се включиха представители на бежанските общности в България и представители на българското общество. Чрез тези събития са отбелязани Международният ден на бежанеца – 20 юни, Денят на толерантността, както и са организирани различни инициативи, отбелязващи традиционни дати и празници в България, насърчавайки междукултурния диалог и толерантността между различните общности.

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

5.7.4. Изпълнение на интеграционни мерки за подпомагане социалното включване на граждани на трети страни (ГТС)

Основен елемент от мерките за интеграция, провеждани от Бежанско-мигрантската служба на БЧК, е организирането и реализирането на курсове по български език, като и през 2023 г. това остана един от най-популярните и търсени видове подкрепа. За отчетния период бяха проведени общо **55 курса по български език**, като в 47 от тях се обучаваха украински граждани, а 8 от курсовете бяха предназначени за лица, търсещи и получили международна закрила. Общо 1197 лица взеха участие в проведените курсове, като 974 завършиха успешно обучението си по български език.

Обучените екипи по места на Бежанско-мигрантската служба на БЧК продължиха да оказват интеграционна подкрепа на ГТС и през 2023 г. чрез провеждането на социални консултации в София, Варна, Бургас, Русе, Добрич, Пловдив, Стара Загора, Сливен и Хасково. Социалните работници информираха и съдействаха на общо 28 130 лица с временна закрила, както и общо 6 659 лица, търсещи или получили международна закрила, настанени в центровете на ДАБ и външни адреси. Темите на тези консултации обхващат широк спектър от интеграционни услуги – професионална заетост, образование, здравеопазване, настаняване, социално и финансово подпомагане.

5.8. Регламентиране на процедури за легализирането на образованието и придобитите професии на имигрантите

5.9. Провеждане на информационни кампании сред населението за запознаване с нравите, обичаите и културата, а също и с проблемите на имигрантските общности, пребиваващи на територията на страната

Направление 6 – Значително намаляване на броя на емигриращите млади хора в репродуктивна възраст

6.1. Осигуряване на заетост и намаляване на безработицата сред младите хора

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

6.1.1. Проект „Готови за работа” по ОП РЧР 2014-2020 г.

Основната цел на реализирания от Агенция по заетостта проект „Готови за работа”, финансиран по ОП РЧР, е стимулиране на активността и подобряване на възможностите за намиране на работа и трудова реализация на младежи.

През 2023 г. експертите по активиране по проекта са мотивирали да се регистрират и да потърсят съдействие и подкрепа за включване в обучение и/или заетост **3 196** неактивни младежи. Изплатените средства са в размер на 3 018 642.38 лв.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

6.1.2. Операция „Младежка заетост +” по П РЧР 2021-2027 г.

Основната цел на проекта е да се повиши конкурентоспособността на младежите на възраст от 16 до 29 години включително чрез осигуряване на възможност за стажуване, обучение по време на работа, осигуряване на заетост или включване в обучение за придобиване на „меки“ умения при работодател, което ще улесни преходът от образование към заетост и едновременно с това ще доведе до натрупване на ценен професионален опит, необходим за заемане на свободни работни места, заявени от работодателите.

През месец октомври 2023 г. стартира приемът на заявки от работодатели по проекта, като към 31.12.2023 г. са подадени общо 921 заявки от работодатели за разкриване на 1 895 свободни работни места. Сключени са 448 броя договори с работодатели на стойност 5 784 031 лв.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

6.1.3. Проект „Нова възможност за младежка заетост“ по ОП РЧР 2014-2020 г.

Проект „Нова възможност за младежка заетост” цели повишаването на конкурентоспособността на младежите чрез осигуряване на стажуване, или обучение, или заетост се улеснява преходът от образование към заетост, което води до натрупване на ценен професионален опит, необходим за заемане на свободни работни места, заявени от работодатели.

През 2023 г. по проекта са включени общо **5 420 лица**, от които в стажуване – 31, в обучение – 865 и в заетост – 4 524 лица. Изплатените средства са в размер на **38 942 746.03 лв**. Проектът приключи на 31.12.2023 г.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

6.1.4. Програма „Старт на кариерата”

Стажуването помага на младите хора, завършили висше образование в прехода от образование към заетост чрез осигуряване практическо обучение на работното място. По този начин младите хора придобиват опит, който е важен за първите стъпки на пазара на труда. Придобиването на начален професионален опит е важно условие за включването на пазара на труда на младите хора. **Програмата „Старт на кариерата”** е пряко насочена към групата на младежите до 29-годишна възраст и цели да бъдат осигурени възможности за придобиване на професионален опит в публичната администрация на безработни младежи, завършили висше образование и без трудов стаж по него, с цел улесняване на прехода между образование и заетост.

През 2023 г. със средства от ДБ за активна политика на пазара на труда са финансирани разходите на работодателите за труд за период от 12 месеца. През 2023 г. в нова заетост са включени **591 младежи**, от които 11 нововключени. Изразходваните средства от ДБ са в размер на 2 592 644 лв.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

6.1.5. Субсидиране на заетостта на различни подгрупи младежи – продължително безработни, без трудов опит, с трайни увреждания, както и младежи от специализирани институции или ползващи социални услуги в общността от резидентен тип, завършили образованието си (чл. 36, ал. 1, чл. 36, ал. 2 и чл. 36а)

В изпълнение на мярката по чл. 36, ал. 1 от ЗНЗ работодателите разкриват работни места, на които наемат безработни младежи, включително и за първа работа по специалността. През 2023 г. със средства от бюджета на МТСП за активна политика на пазара на труда са финансирани част от разходите на работодателите за трудови възнаграждения, допълнителни възнаграждения по трудовото и дължими вноски по осигурителното законодателство за период до 9 месеца.

Мярката по чл. 36, ал. 2 от ЗНЗ стимулира работодателите да разкриват работни места, на които да наемат безработни младежи с трайни увреждания, включително военноинвалиди, както и младежи, ползващи социални или интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа, завършили образованието си.

По условията на мярката по чл. 36а от ЗНЗ се предоставят финансови стимули на работодатели, които осигуряват заетост на непълно работно време на безработни лица до 29-годишна възраст, с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 12 месеца. През 2023 г. по условията на насърчителните мерки е осигурена заетост на **309 младежи**. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на 754 580 лв.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

6.1.6. Насочване към обучения на работното място (стажуване на безработни младежи без професионален опит и чиракуване на младежи с ниско образование и без квалификация под ръководството на наставник (чл. 41 и чл. 41а от ЗНЗ)

Държавата насърчава работодателите да разкриват работни места за стажуване на младежи (чл. 41 от ЗНЗ). В обхвата на целевата група се включват безработни лица до 29-годишна възраст, придобили през последните 24 месеца квалификация по професия или част от професия, изисквана за заеманата длъжност, които не притежават опит по тази професия. Насърчителната мярка по чл. 41а от ЗНЗ подпомага достъпа до пазара на труда на безработни младежи с основно или по-ниско образование и без квалификация, чрез обучение на конкретно работно място под ръководството на наставник. За разкрито работно място, на което е нает на пълно или непълно работно време за чиракуване безработно лице до 29-годишна възраст, на работодателя се осигуряват средства от държавния бюджет.

През 2023 г. е осигурено стажуване и чиракуване на 26 безработни младежи. В заетост са включени 8 наставници. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на 38 430 лв. и 7 120 лв. за осигуряване на суми за наставници.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРАНСПОРТА И СЪОБЩЕНИЯТА ДЪРЖАВНО ПРЕДПРИЯТИЕ НАЦИОНАЛНА КОМПАНИЯ „ЖЕЛЕЗОПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА“ (ДП НКЖИ)

6.1.7. Взаимодействие с образователните институции – сключване на договори с висшите училища и професионалните гимназии по жп транспорт за провеждане на стажове и практики на студентите и учениците и последващото им назначаване на работа чрез Стажантска програма, Стипендиантска програма и Програма за развитие на кадрите чрез обучение на млади специалисти във ВУЗ

ДП НКЖИ има сключени договори за сътрудничество с 8 висши учебни заведения в градовете София, Велико Търново и Бургас и 10 професионални гимназии в София, Горна Оряховица, Карлово, Димитровград, Пловдив и Костенец, където се изучават специалности, пряко свързани с дейността на компанията. Чрез разписаните договори се дава възможност да се осъществяват срещи с учениците и студентите както на територията на учебните заведения, в които се обучават, така и в реална работна среда в предприятието. Компанията има сключени и споразумения за партньорство с професионалните гимназии по жп транспорт в гр. Карлово и гр. Горна Оряховица за организиране и реализиране на обучение чрез работа (дуална система на обучение).

Към 31.12.2023 г. наетият персонал в ДП НКЖИ е 10 380 бр.

През 2023 г. са проведени кариерни мероприятия в редица учебни заведения, с цел запознаване на обучаващите се с дейността на компанията и с възможностите за професионално развитие в нея. Събитията включваха презентиране на ДП НКЖИ, посещение на жп гари и обекти, запознаване с действащите кариерни програми, работния процес, машините и съоръженията на компанията.

ДП НКЖИ взе участие в Първото издание на форума „Студентите посрещат бизнеса“ в Университета по архитектура, строителство и геодезия и в кариерния форум „Дни на кариерата 2023 г.“ в Университета за национално и световно стопанство.

В резултат на редовно предприемащите се целенасочени мерки, към месец декември 2023 г. компанията има сключени **36 бр. стипендиантски договори** с ученици и студенти. В Програма за развитие на кадрите чрез обучение на младите специалисти от ВУЗ е включен студент от Университета по приложни науки в Бреда към дирекция „Стратегическо развитие и инвестиционни проекти“ в ДП НКЖИ.

Съгласно стипендиантските програми размерите на получаваните стипендии са следните:

1. За учениците:

- 200 лв. месечно за период от 9 месеца за учениците от IX кл.

- 200 лв. месечно за период от 18 месеца за учениците от X кл.
- 200 лв. месечно за период от 27 месеца за учениците от XI кл.
- 200 лв. месечно за период от 36 месеца за учениците от XII кл.

2. За студентите:

- редовно обучаващите се – получават стипендия в размер на една минимална работна заплата за страната;
- задочно и дистанционно учащите, както и служители, на които обученията са инициирани от работодателя – компанията поема семестриалната такса/вноска не повече от 800 лв.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

6.1.8. Активиране на икономически неактивни младежи до 29 години от младежките медиатори

От младежките медиатори през 2023 г. са активирани 1 863 икономически неактивни младежи до 29-годишна възраст.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

6.1.9. Осигуряване на възможности за включване в обучение на работното място (чиракуване, стажуване, дуално обучение) и в заетост на безработни младежи до 29 години

През 2023 г. е осигурено обучение на работното място (чиракуване, стажуване, дуално обучение) на 90 безработни младежи до 29-годишна възраст.

6.2. Подобряване на условията на труд, заплащането и качеството на заетостта

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

6.2.1. Осигуряване на възможности за спорт на военнослужещите, служителите, курсантите и преподавателите от Министерство на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия

Спортната дейност, провеждана в Българската армия е регламентирана и съобразена със Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, Закона за физическото възпитание и спорт и Ръководството по физическата подготовка и организиране на спортната дейност във въоръжените сили на Република България и министерска заповед относно организиране и провеждане на държавните военни шампионати (ДВШ) през 2023 г. Насочена е към запазване и укрепване на здравословното състояние на военнослужещите и цивилните служители, както и за повишаване на физическата подготовка и професионална работоспособност.

В изпълнение на горецитираната заповед са проведени 8 държавни военни шампионата в страната по спортовете военен многобой, тактическа стрелба, ориентиране, дуелна и щафетна стрелба, стрелба с пистолет, волейбол и футбол.

В спортните мероприятия участваха 13 отбора и над 1 100 военнослужещи от Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия. Те са излъчени от звената рота, батальон, полк, бригада, вид въоръжена сила и структура.

Спортната дейност в Министерството на отбраната се подпомага и от Националната военна спортна федерация (НВСФ).

Във всички военно-приложни шампионати първенства, както и в спортните тренировки, при подготовката за тях, се изграждат и развиват физически качества, формиращи и усъвършенстващи военно-приложни умения. В процеса на учебно-бойната дейност те допринасят за подобряване професионалната ефективност и работоспособност на личния състав.

Българската армия е пълноправен член на Международния съвет за военен спорт (CISM). Във връзка с това представителните отбори на въоръжените сили са взели участие в 3 световни и регионални военни първенства.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
ВИСШИ УЧИЛИЩА

6.2.2. Включване на млади преподаватели, докторанти и постдокторанти в национални и международни научни програми/проекти

За насърчаване участието на младите учени и постдокторанти в научноизследователска дейност Фонд „Научни изследвания“ (ФНИ) провежда конкурси за финансиране на проекти за фундаментални научни изследвания на млади учени и постдокторанти, насочени към подкрепа на нестопанска научна дейност и придобиване на нови знания. Финансират се проекти в различни научни области: биологически, физически, химически, медицински, селскостопански, математически, технически, обществени науки, хуманитарни науки и науки за земята.

Провеждат се конкурси за млади учени в Рамковата програма за научни изследвания и иновации на ЕС „Хоризонт Европа“, дейност „Мария-Склодовска Кюри“. Целите на конкурсите за млади учени в дейностите „Мария Склодовска-Кюри“ са: увеличаване броя на успешните проекти с българско участие и увеличаване броя на успешните български кандидати; активно участие в европейските и международни научни организации, което подпомага обмена на учени и знания; възможност за достъп до най-съвременните научни съоръжения; организиране и участие в специалните програми и инструменти на Хоризонт Европа. Обучението и кариерното развитие по дейностите „Мария Склодовска-Кюри“ спомага за формирането на водещи изследователи. Предлага се подкрепа на млади и опитни изследователи с цел подпомагане на тяхната кариера и умения чрез обучение или назначения за определени периоди в друга държава или в частния сектор. Това им осигурява нови познания и опит, които им позволяват да достигнат пълния си потенциал. За отчетния период успешните проекти са 8 бр. Общият бюджет по дейност „Мария-Склодовска Кюри“ за България през 2023 г. е в размер на 1 216 792.96 евро.

Мярката има въздействие на национално и международно ниво.

ДЪРЖАВНИ ВИСШИ УЧИЛИЩА, МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА, НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИ ОРГАНИЗАЦИИ, ЦЕНТЪР ЗА РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

6.2.3. Финансови стимули за млади преподаватели, докторанти и постдокторанти чрез включването им в редица научни проекти (национални и международни)

(виж мярка 6.3.9.)

6.3. Осигуряване на равен достъп до качествено образование и възможности за учене през целия живот

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

6.3.1. Подпомагане на висшето военно образование и образованието за военноинвалидите и военнопострадалите, в т.ч. и децата на военнослужещите, загинали при или по повод изпълнение на военната служба

Военно-образователната система подготвя кадри за нуждите на въоръжените сили, системата за национална сигурност и националното стопанство, съобразно развитието на военното дело чрез широко прилагане на информационните технологии, симулации и изграждане на съвременни WEB-базирани среди.

За подпомагане на висшето военно образование са осигурени финансови средства за обучение на курсанти и кадети за учебната 2022/2023 година в размер на **8 800 000 лв.** Завършилите военното си образование курсанти и военнослужещи са обучавани в редовна и задочна форма на обучение.

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

6.3.2. Финансиране на обучението, включително и защитата на дисертационен труд на докторантите, обучавани за нуждите на Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия

За защита на дисертационни трудове за придобиване на научна степен „доктор на науките“ и образователна и научна степен „доктор“ (редовна, задочна и самостоятелна форма на обучение) във военните академии, висшите военни училища и научни организации през 2023 година е осигурено финансиране в размер на **28 148 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

6.3.3. Организиране и провеждане на ежегоден национален конкурс „Млади таланти“

Министерството на образованието и науката е организатор на Национален конкурс „Млади таланти”. Той се провежда от 1999 г. и представлява възможност за насърчаване на младите хора – ученици и студенти, притежаващи потенциал и проявяващи интерес към наука и към провеждането на научни изследвания и иновации. Конкурсът е част от инициативите на Министерството на образованието и науката за стимулиране и подпомагане развитието на младите научни таланти в страната. Регламентът за участие в националния конкурс предвижда подготовката на научноизследователски и иновативни проекти в категориите: „Биология“, „Химия“, „Информатика“, „Инженерни науки“, „Материалознание“, „Математика“, „Медицина“, „Физика“, „Социални и хуманитарни науки“ и „Екология“. 25-ят Национален конкурс „Млади таланти“ се проведе в периода 19-21 април 2023 г.

Мярката има въздействие на национално ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

6.3.4. Организиране участието на млади учени в Ежегодния Европейски конкурс за млади учени (EUCYS) и в Европейското младежко научно изложение EXPO Science Europe 2023 г.

Европейският конкурс за млади учени (EUCYS) е най-престижният научен конкурс за младежи на възраст между 14 и 20 години в сферата на науките и технологиите, инженерството и математиката, създаден по инициатива на Европейската комисия (ЕК). EUCYS се подпомага от програмата „Хоризонт Европа“ по направлението „Разширяване на участието и укрепване на европейското научноизследователско пространство“. Програмата е част от по-широка инициатива за укрепване на връзките между науката и обществото, насърчаване на отговорните научни изследвания и иновации, и постигане на напредък в европейското научноизследователско пространство.

В 34-тото издание на конкурса EUCYS през 2023 г. участваха 140 млади учени от 36 държави, които представиха 85 проекта в широк спектър от области на науката – от биология до математика и социални науки. Присъдиха се по четири първи, втори и трети награди, както и престижни стипендии и посещения в Европейска организация за ядрени изследвания (CERN) и Европейска космическа агенция (ЕКА). България беше представена от класираните на първите три места ученици в 25-то издание на Националния конкурс „Млади таланти”. Те бяха изпратени да представляват България на Европейския конкурс за млади учени пред м. септември, домакинстван от Кралство Белгия. Трите проекта „Проучване качеството на водата и седиментите в Силистренския сектор на река Дунав“ (област околна среда), „Изследване на метод за извършване на изчисления върху скрити данни в децентрализирана среда“ (област информатика) и „Използване на k-свързаност в научаване на представяния на графи“ (област математика) бяха високо оценени от журито. Проектът в област математика получи трета награда и възможност за участие в Международния панаир за наука и инженерство, организиран от САЩ. Три други проекта представляваха България на MILSET Expo-Sciences International 2023, който се проведе под домакинството на Мексико през м. октомври.

Мярката има въздействие на европейско ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

6.3.5. Наредба за условията и реда за планиране, разпределение и разходване на средствата, отпускани от ДБ за присъщата на ДВУ научна и художественотворческа дейност

До 31.03.2023 г. 33-те държавните висши училища (ДВУ) са представили в МОН годишните си отчети за 2022 г. по изпълнението на бюджетните средства за наука, които се разпределят по Наредбата за условията и реда за оценката, планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на присъщата на държавните висши училища научна или художественотворческа дейност. След проверка на отчетите са предоставени на ДВУ 70% от разчетените за целта средства. Средствата се предоставят за сметка на трансфера от държавния бюджет за ДВУ.

През м. юли 2023 г. ДВУ са представили в МОН 6-месечните си отчети за 2023 г. в изпълнение на Наредбата, като през м. септември е финансиран остатъкът от 30% от одобрените им средства, както и е направено разпределение за средствата за 2024 г.

Мярката има въздействие на национално ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

6.3.6. Конкурси за млади учени и постдокторанти на Фонд „Научни изследвания“ (ФНИ)

През 2023 г. за осма поредна година ФНИ проведе конкурс за финансирането на проекти за фундаментални научни изследвания на млади учени и постдокторанти, насочен към стимулиране на научните изследвания на следващо поколение учени, в съответствие с Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 г. Целта на конкурса е да допринесе за изпълнението на следните цели на Стратегията:

- Осигуряване на висока квалификация и ефективно кариерно развитие на учените, основано на високо ниво на научните изследвания;
- Устойчиво възстановяване на международните позиции на страната по количество и качество на международно видимата научна продукция;
- Разширяване на участието на българската научна общност в европейското изследователско пространство и разширяване на международното научно сътрудничество;
- Повишаване на количеството и качеството на научните изследвания, свързани с проблеми от регионално и национално значение.

Прогнозният общ бюджет на „Конкурса за финансиране на научни изследвания на млади учени и постдокторанти – 2023“ беше утвърден в размер на 1 000 000 лв.

В периода общо са одобрени за финансиране 45 проекта в областите биологически науки, математика и информатика, медицински науки, науки за земята, обществени науки, хуманитарни науки, физически науки, химически науки, селскостопански науки и технически науки на обща стойност 776 000 лв.

Мярката има въздействие на национално ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

6.3.7. Конкурси по дейностите „Мария Склодовска-Кюри“ (MSCA) по Рамкова програма на ЕС „Хоризонт Европа“

За реализиране на мярката се провеждат конкурси за млади учени в Рамковата програма за научни изследвания и иновации на ЕС „Хоризонт Европа“, дейност „Мария-Склодовска Кюри“.

Целите на конкурсите за млади учени в дейностите „Мария Склодовска-Кюри“ са: увеличаване броя на успешните проекти с българско участие и увеличаване броя на успешните български кандидати; активно участие в европейските и международни научни организации, което подпомага обмена на учени и знания; възможност за достъп до най-съвременните научни съоръжения; организиране и участие в специалните програми и инструменти на Хоризонт Европа. Обучението и кариерното развитие по дейностите „Мария Склодовска-Кюри“ спомага за формирането на водещи изследователи. Предлага се подкрепа на млади и опитни изследователи с цел подпомагане на тяхната кариера и умения чрез обучение или назначения за определени периоди в друга държава или в частния сектор. Това им осигурява нови познания и опит, които им позволяват да достигнат пълния си потенциал.

За отчетния период успешните проекти са 8 бр. по следните схеми, които предлага MSCA:

През 2023 г. по конкурс Staff Exchanges (Обмен на персонал), който насърчава иновативното международно, междусекторно и интердисциплинарно сътрудничество в научните изследвания и иновациите чрез обмен на персонал са привлечени 3 бенефициента с общ бюджет 266 800 евро и 3 участника в резервен лист, които имат

шанс да бъдат финансирани. Схемата насърчава култура на креативност и предприемачество и помага да се превърнат идеите в иновативни продукти, услуги или процеси. Отворена е за изследователски, технически, административен и управленски персонал.

По конкурса Doctoral Networks (Докторантски мрежи), който има за цел да обучава креативни докторанти с интерес в предприемачеството, способни да се справят с настоящите и бъдещите предизвикателства през 2023 г. са привлечени 4 бенефициента с общ бюджет 829 180.8 евро и 4 асоциирани партньори, които нямат бюджет. Докторантските мрежи се очаква да повишат привлекателността на докторантското обучение в Европа. Те ще осигурят на изследователите правилната комбинация от умения, свързани с научните изследвания и меки умения и ще им осигурят подобрени перспективи за кариера както в академичния, така и в неакademичния сектор чрез международна, интердисциплинарна и междусекторна мобилност, а по конкурса Postdoctoral Fellowships (Постдокторски стипендии) е привлечен 1 координатор с бюджет 120 812.16 евро.

Общият бюджет по дейност „Мария-Склодовска Кюри“ за България през 2023 г. е в размер на 1 216 792.96 евро.

Мярката обхваща млади учени като целева група и има въздействие на европейско ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

6.3.8. Организиране и провеждане на ежегоден конкурс и церемония за награди „Питагор“

Наградите за наука „Питагор“ са една от основните дейности в Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 за стимулиране на учените към значими научни постижения и реализация на резултатите от фундаменталните и приложни научни изследвания. Мярката има за цел стимулиране на докторанти, млади и утвърдени учени.

От 2003 г. Министерството на образованието и науката връчва отличия на учени, научни колективи и организации за постижения в областта на науката и технологиите, определени от авторитетно жури, съставено от предишни носители на наградата. В зависимост от категорията кандидатите в конкурса през 2023 г. предоставиха обща справка за научните си резултати с акцент върху последните 5 години за категория за утвърден учен и последните 3 години за категория за млад учен. За голямата награда „Питагор“ за цялостен научен принос справката за научните постижения е с акцент върху резултатите през последните 10 години.

Наградите „Питагор“ на Министерството на образованието и науката за 2023 година бяха връчени на тържествена церемония, която се проведе на 19 май в Университета по национално и световно стопанство. Учените имаха възможност да кандидатстват в следните категории:

- Голяма награда „Питагор“ за цялостен принос;
- Награда „Питагор“ за утвърден учен в областта на природните и инженерните науки;
- Награда „Питагор“ за млад учен в областта на природните и инженерните науки;
- Награда „Питагор“ за утвърден учен в областта на науките за живота и медицината;
- Награда „Питагор“ за млад учен в областта на науките за живота и медицината;

- Награда „Питагор“ за утвърден учен в областта на социалните и хуманитарните науки;
- Награда „Питагор“ за млад учен в областта на социалните и хуманитарните науки.

В изданието на наградите за наука „Питагор” 2023 кандидатстваха рекорден брой учени – 51, от които 8 са отличени в отделните 7 категории.

Мярката има въздействие на национално ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

6.3.9. Изпълнение на Национална програма „Млади учени и постдокторанти - 2“

С цел привличане на повече млади хора към докторантура и постдокторантура се изпълнява Националната програма „Млади учени и постдокторанти - 2“. Тя е продължение на една добра практика, а именно, първото нейно издание Национална програма „Млади учени и постдокторанти“. Тя е одобрена с РМС №206/07.04.2022 г. с общ бюджет от 15 млн. лв., разпределен за двата й етапа на изпълнение, както следва:

- I етап, 18 месеца, 2022 г. – 2023 г. – 7.5 млн. лв.;
- II етап, 18 месеца, 2024 г. – 2025 г. – 7.5 млн. лв.

Тя е инструмент за стимулиране интереса на младите хора към научноизследователска дейност и подпомагане развитието на тяхната кариера. С програмата се цели увеличаване броя на младите хора, занимаващи се с научна дейност и преодоляване на емиграцията след придобиване на образователно-квалификационна степен „Магистър“ и образователна и научна степен „Доктор“, както и реинтеграция и реализация на млади и перспективни учени и насърчаване на изследователската им дейност в България.

За първия етап на изпълнението й, юли 2022 г. – декември 2023 г. по програмата са подкрепени 479 млади учени и са финансирани 342 гранта за постдокторанти в общо 25 държавни висши училища, Българската академия на науките, Селскостопанска академия, Военномедицинска академия, Националния център по заразни и паразитни болести и Националния институт по метеорология и хидрология.

Мярката има въздействие на национално и международно ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

6.3.10. Изпълнение на Национална научна програма „Петър Берон. Наука и иновации с Европа“ (ПЕТЪР БЕРОН И НИЕ)

Общата цел на програмата е да ускори реинтеграцията и кариерното развитие в български висши училища (в т.ч. и военно-образователни институции) и научни организации на перспективни учени с международно признати научни резултати (Experienced researchers). Програмата стимулира развитието на изследователския потенциал в България като необходима фундаментална стъпка за създаването на устойчива научна и иновационна среда и за развитието на конкурентна високотехнологична икономика в България. Програмата се изпълнява от Фонд „Научни изследвания“ (ФНИ), средствата се предоставят от централния бюджет.

През 2023 г. за пети път беше проведен конкурс от ФНИ по ННП „Петър Берон и НИЕ“. По програмата са финансирани 8 проектни предложения на обща стойност от 930 000 лв.

Мярката има въздействие на национално и европейско ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

6.3.11. BG05M2OP001-2.013 „Студентски практики 2“. Период на реализиране на проекта: 13.01.2020 г. – 31.12.2023 г.

Проектът е насочен към осигуряване на допълнителна практическа подготовка на студенти от българските висши училища в реална работна среда, което благоприятства за повишаване на качеството на висшето образование. Проектът допринася и за създаване и укрепване на ефективни партньорски взаимоотношения между висшите училища и работодателите в съответствие с потребностите на пазара на труда и за укрепване на връзките между институциите за висше образование, научноизследователския сектор и бизнеса.

Проектът е финансиран по ОП НОИР 2014-2020 с размер на безвъзмездната финансова помощ: 46 000 000 лв. Изпълнението на дейностите приключи на 31.12.2023 г.

Отчет на индикаторите за периода на изпълнение:

- Брой студенти, включени в студентски практики – 44 439;
- Студенти в област на висше образование „педагогически науки“, успешно приключили – 6 609;
- Студенти в технически специалности, включени в практическо обучение – 7 196;
- Студенти в област на висше образование „природни науки, математика и информатика“ – 2 856.

Резултати от изпълнението на проекта:

- Подобряване на практическите умения на студентите, в зависимост от нуждите на пазара на труда;
- Укрепване на връзките между висшите училища и работодателите и повишаване на ефективността на партньорства между тях.

Мярката има въздействие на национално ниво.

ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ – БАН

6.3.12. Проект „Динамика на неравенствата във висшето образование и обучението за възрастни: Сравнителен анализ на социалната справедливост“ – JustEdu – 2020-2024, сайт: https://justedu2020.eu/

През 2023 г. екип на ИФС – БАН е работил по проект „Динамика на неравенствата във висшето образование и обучението за възрастни: Сравнителен анализ на социалната справедливост“ – JustEdu – 2020-2024. Проектът е финансиран по Национална програма „Вихрен“. За периода 01.04.2023 г. – 01.04.2024 г. финансирането е в размер на 264 550 лв. През 2023 г. са публикувани статии в списания и сборници и са изнесени доклади на национални и международни конференции по темата на проекта.

Основните постигнати резултати са: изграждане на капацитет за анализ на политики в сферата на ученето през целия живот и изграждане на капацитет за анализ на данни от международни сравнителни изследвания, свързани с ученето през целия живот.

Въздействието е на:

- национално ниво – анализ на фактори и политики, влияещи върху участието в ученето през целия живот и образованието за възрастни;
- в международен сравнителен план – сравнителен анализ на участието в ученето през целия живот и образованието за възрастни, както и на обуславящите го фактори и политики, в различните европейски страни.

6.4. Създаване на възможности за облекчения при кредитиране за закупуване на жилища, обзавеждане и подобряване на жилищните условия

МИНИСТЕРСТВО НА ФИНАНСИТЕ

6.4.1. Данъчно облекчение за млади семейства, регламентирано в чл. 22а от Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ)

Данъчното облекчение има социална цел и е насочено към подпомагането на млади семейства. Облекчението се изразява в намаляване на годишната данъчна основа на данъчно задълженото лице до 35-годишна възраст с направените през годината лихвени плащания по първите 100 000 лева от главницата по ипотечен кредит за закупуване на жилище, когато ипотекираното жилище е единствено за семейството, по ред и при условия, регламентирани в закона. Данъчното облекчение се ползва с деклариране на обстоятелствата, свързани с него, в годишната данъчна декларация, както и при условие, че не се ползва от другия съпруг.

През 2023 г. броят на лицата, ползвали данъчното облекчение за млади семейства е 3 996 души, а размерът на данъчния разход е 946 377 лева.

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

6.4.2. Осигуряване настаняването във ведомствени жилища и общежития за военнослужещите и служителите на Министерство на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия

В Министерство на отбраната е създадена система за картотекиране на военнослужещи и служители от Администрацията на Министерство на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия. Настаняването е в жилища, ателиета, гаражи и жилищни помещения в общежития от фонда на Министерството на отбраната и в управление на Изпълнителна агенция „Военни клубове и военно-почивно дело“.

През 2023 г. приблизително с **4 170 707 лева** са компенсирани военнослужещи и цивилни служители при преместване от различни военни гарнизони и са подпомогнати семействата им, живеещи на свободен наем, при липса на собствено жилище. В жилища собственост на Министерство на отбраната на територията на страната през 2023 г. са настанени **119** военнослужещи и цивилни служители. **151** военнослужещи и цивилни служители са настанени в общежития за 2023 г., като общо настанените в общежития са **1 264** военнослужещи и цивилни служители. Наблюдава се за поредна година тенденция към нарастване на настанените в жилища и общежития собственост на Министерство на отбраната. Картотекираните за 2023 г. са **2 730** нуждаещи се, а за 2022 г. – **2 811** нуждаещи се.

6.5. Създаване на условия за преодоляване на бедността и социалната изолация сред младежите в неравностойно положение

6.6. Създаване на условия за пълноценно социално развитие на младите хора (вкл. създаване на семейство, отглеждане и възпитание на деца и активно участие в гражданското общество)

МИНИСТЕРСТВО НА МЛАДЕЖТА И СПОРТА

6.6.1. Осигуряване на дейности за насърчаване на социално отговорно поведение чрез проекти, реализирани по Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10 а от Закона за хазарта

Приходите по програмата са от годишните вноски за социално отговорно поведение, които организаторите на хазартни игри са длъжни да правят като част от мерките за „отговорен хазарт“. Средствата постъпват по бюджета на Национална агенция за приходите и се представят като годишен трансфер по бюджета на Министерството на младежта и спорта за финансиране на проекти за младежки дейности.

През 2023 г. е разработена актуалната в момента средносрочна Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта за периода 2023-2025 г. Програмата е приета от Министерски съвет на 06.01.2023 г. с Решение №10 на МС. Новите ключови области на програмата, в рамките на които се финансират проекти в полза на младежта, са: младежки дейности и младежка работа, младежки кампании, равен достъп до младежки дейности за млади хора от малки населени места, както и подобряване на условията по младежката инфраструктура. Специален акцент в Програмата е разширяване на достъпа на младите хора в малките населени места с население до 10 000 жители.

Сред основните цели на програмата са стимулиране на инициативността на младите хора, насърчаване на гражданска ангажираност, участие и овластяване, формиране на социално отговорно поведение, развитие на младежки дейности и младежка работа; стимулиране на креативността на младите хора по важни за обществото теми, като превенция на рисковото поведение и различните форми на зависимости, опазване на околната среда, стимулиране на здравословния и природощадящ начин на живот; предоставяне на равен достъп до младежки дейности и услуги, решаване на демографски проблеми, развитие на капацитета на младите хора в различните региони с оглед на намаляване на различията, преодоляване на социалното изключване, намаляване на бедността, повишаване на информираността и дигиталните компетенции на младежи от малките населени места и райони (за целите на програмата малки населени места са такива с население до 10 000 души).

Ключовите области на програмата са:

- Ключова област 1: Младежки дейности и младежка работа;
- Ключова област 2: Младежки инициативи и кампании;
- Ключова област 3: Равен достъп до младежки дейности за млади хора от малки населени места;
- Ключова област 4: Подобряване условията по младежката инфраструктура.

Преки целеви групи на програмата са младите хора от цялата страна на възраст между 15 и 29 години и младежките работници. Младите хора могат да бъдат преки или непреки участници, както и ползватели на резултатите от проектните дейности. Други непреки участници в програмата са представители на местни, общински, национални структури и институции, гражданския сектор и други заинтересовани страни.

Осигурените средства за изпълнение на Програмата за 2023 г. са в размер на 6 600 000 лева. През месец февруари и месец септември 2023 г. са обявени процедури за набиране на проектни предложения по Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл.10а от Закона за хазарта (2023-2025 г.).

При първата процедура за набиране на проектни предложения със срок на кандидатстване 26.03.2023 г. и срок на изпълнение на проектите 01.06.2023 г. – 01.03.2024 г. са финансирани 44 проектни предложения на обща стойност в размер на 2 687 670 лева. Чрез втората за 2023 г. процедура за набиране на проектни предложения със срок на кандидатстване 24.09.2023 г. и срок на изпълнение на проектите 01.01 - 01.07.2024 г. са финансирани 23 проектни предложения в размер на 1 532 164.81 лв.

Към настоящия момент е в ход отчитане на реализираните проекти и достигнатите индикатори, като данните ще бъдат налични на по-късен етап.

МИНИСТЕРСТВО НА МЛАДЕЖТА И СПОРТА

6.6.2. Осигуряване на възможности за включване в дейности и инициативи за придобиване на социални умения и компетентности, насърчаване на гражданската активност, толерантността и личностното израстване по Национална програма за младежта (2021–2025)

Програмата следва наблюдаваните тенденции по отношение на различни обществени процеси, като основният ѝ приоритет е осигуряване на подкрепяща и насърчаваща среда за личностна, професионална и социална реализация на младите хора в страната. Визията ѝ е насочена към подобряване качеството на живот и реализация на младите хора чрез създаване и прилагане на устойчиви механизми за инвестиране в техния потенциал, който би допринесъл за пълноценното социално-икономическо развитие на България като страна-членка на Европейския съюз.

Програмата позволява финансиране на младежки дейности по следните тематични области:

- Тематична област 1: Неформално обучение за придобиване на умения и ключови компетентности;
- Тематична област 2: Екология и опазване на околната среда;
- Тематична област 3: Свободно време, творчество и култура;
- Тематична област 4: Насърчаване на здравословен начин на живот;
- Тематична област 5: Толерантност и европейска принадлежност.

Процедурата по Националната програма за младежта 2022 г. със срок на кандидатстване 07.11.2022 г. е първата, която се администрира чрез новоразработена електронна платформа. Регламентираният ред за оценка на проектните предложения също е изцяло нов, целящ максимално обективиране и прозрачност на процеса по оценяване и постигане на по-голямо доверие на гражданския сектор. По обявената процедура за набиране на проектни предложения по Програмата за 2022 г., със срок на кандидатстване – 07.11.2022 г., са постъпили 72 проектни предложения. В резултат на извършена оценка от страна на Експертна комисия са одобрени за финансиране 27 проекта на обща стойност 766 461.17 лева. Дейностите се осъществяват през 2023 г., а нова процедура по програмата през този период не е стартирана.

Към настоящия момент е в ход отчитане на реализираните проекти и достигнатите индикатори като данните ще бъдат налични на по-късен етап.

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА – БАН

6.6.3. Проект №КП-06-Н35/4 „Психологични детерминанти на нагласите към емиграция и жизненото планиране при младите хора, в контекста на демографските предизвикателства в България” (12.2019-12.2023) – ръководител доц. д-р Диана Бакалова

Проектът анализира влиянието на психологични детерминанти (ценности, оптимизъм, удовлетвореност от живота и склонност към поемане на риск) върху нагласите към емиграция и жизненото планиране при младите хора в България в условията на демографска криза и пандемия. Проведено е изследване на нагласите към емиграция и жизненото планиране сред 1200 лица, чиито резултати са представителни за младите българи на възраст 18-35 г. Най-общо, резултатите от изследването очертават:

- преобладаващо негативни емиграционни нагласи сред младите българи към есента на 2021 г.;
- склонността към риск като най-мощен сред изследваните психологически фактори за формиране на емиграционна нагласа;
- връзка между оптимистичните очаквания за развитие в България, удовлетвореността от живота и някои ценности с емиграционните нагласи и жизненото планиране при младите хора;
- специфичен психо-демографски профил на потенциалния млад български емигрант;

През 2023 г. са получени следните резултати:

1. На базата на получените научни резултати са изведени препоръки за политики, насочени към въздействие върху нагласите към емиграция в контекста на демографските предизвикателства в България, както и на препоръки, свързани с изграждане на умения за жизнено планиране при младите хора.
2. Издадена е брошура с резултатите по проекта и изготвените препоръки за политики (книжен и електронен вариант, качен на уебсайта на ИИНЧ-БАН) за популяризиране на резултатите сред широката общественост, отговорните институции и експерти в областта на (е)миграцията и реализацията на младите хора.
3. Резултатите от изследването са представени пред 2 международни научни форума (Виена и Брайтън).
4. Научни публикации в реферирани/индексирани научни издания (7).
5. Повишаване на квалификацията и опита на учените, вкл. 1 докторант и 1 млад учен.

Проектът е финансиран от ФНИ-МОН (23 945.10 лв. за 2023 г.).

Б. Приоритет II. Преодоляване на негативните последици от остаряването на населението и подобряване на качествените характеристики на човешкия капитал

Направление 7 – Възприемане на комплексен междусекторен подход за активен и продуктивен живот на възрастните хора в добро здраве. Адаптиране на социалните системи към демографските промени и остаряването на населението – пазар на труда, пенсионна система, социално подпомагане и грижи, здравеопазване, образование, култура и др.

7.1. Изпълнение на Националната стратегия за активен живот на възрастните хора в България (2019-2030 г.)

7.1.1. Адаптиране на пазара на труда към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

7.1.1.1. Национална програма „Помощ за пенсиониране”

Националната програма „Помощ за пенсиониране” осигурява подкрепа при прехода от безработица при по-възрастните към работа и пенсиониране. Целевата група обхваща безработни лица над 60 г., които се наемат на пълно и непълно работно време. Периодът на субсидиране на заетостта е от 3 до 24 месеца. Осигурени са средства и за допълнителни плащания по трудовото и осигурителното законодателство за сметка на работодателя.

През 2023 г. е осигурена заетост по програмата на **1 397** лица, от които 229 са нововключени. Изразходваните средства от ДБ са в размер на **10 827 626 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

7.1.1.2. Насърчаване на работодателите да наемат на работа безработни лица над 55-годишна възраст чрез предоставяне на средства за трудови възнаграждения, социални и здравни осигуровки (чл. 55а от ЗНЗ)

Съгласно Националния план за действие по заетостта през 2023 г. са финансирани част от разходите на работодателите за трудово възнаграждение, допълнителни възнаграждения по трудовото и дължими вноски по осигурителното законодателство за период до 6 месеца. Задължение на работодателя е да запази заетостта за допълнителен период, равен на периода на субсидиране. През 2023 г. по условията на мярката в заетост са включени **122 лица**, от които 11 нововключени. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на **203 638 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

7.1.1.3. Насърчаване на работодателите да наемат безработни лица с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 6 месеца или безработно лице до 24-годишна възраст, или безработно лице с основно и по-ниско образование, или

безработно лице на възраст над 50 години, чрез предоставяне на средства за трудови възнаграждения, социални и здравни осигуровки (чл.51, ал.1 от ЗНЗ)

По условията на мярката се насърчават работодателите да наемат безработни лица от неравнопоставените групи на пазара на труда. Интересът на работодателите (предимно земеделски производители) към режима за насърчаване на работодателите да наемат безработни лица с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 6 месеца, безработни до 24 год., с основно и по-ниско образование и над 50 год. (чл. 51, ал. 1 от ЗНЗ) продължава да е относително голям. Заетостта се субсидира за период не по-малко от 3 и не повече от 12 месеца. През 2023 г. по мярката е осигурена заетост на **1 175** лица. Изразходваните средства от ДБ са **2 595 746 лв**.

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

7.1.1.4. Пенсии по Кодекса за социално осигуряване

Промени в условията за придобиване право на пенсия и в размерите на пенсиите през 2023 г.:

Условията за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст през 2023 г. по чл. 68, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) се промениха, на база заложеното постепенно нарастване на възрастта и осигурителния стаж и са както следва:

- Мъже – навършена възраст 64 години и 6 месеца и 39 години и 4 месеца осигурителен стаж;
- Жени – навършена възраст 62 години и 36 години и 4 месеца осигурителен стаж.

През 2023 г. необходимата възраст за придобиване право на пенсия при наличие на 15 години действителен осигурителен стаж на основание чл. 68, ал. 3 от КСО е 67 години за жените и мъжете.

На основание чл. 68а от КСО, лицата, които имат изискуемия осигурителен стаж по чл. 68, ал. 2 от КСО, могат по тяхно желание да се пенсионират до една година по-рано от възрастта им по чл. 68, ал. 1.

Необходимата възраст за придобиване право на пенсия по чл. 69 от КСО се повиши с два месеца – 54 години за пенсия по чл. 69, ал. 1, 2, 3, 5, 5а и 6 и 44 години за пенсия по чл. 69, ал. 4 и 7 от КСО.

Необходимата възраст за придобиване право на пенсия по чл. 69а от КСО се повиши с два месеца и е 44 години.

Необходимата възраст за придобиване право на пенсия по чл. 69*б*, ал. 1, 2 и 3 от КСО за мъжете се повиши с два месеца, изискуемата възраст по чл. 69*б*, ал. 1 и 2 от КСО за жените се повиши с четири месеца, а по чл. 69*б*, ал. 3 с 2 месеца и е:

- Мъже – 54 години, жени – 50 години и 4 месеца, за лицата с придобит осигурителен стаж в условията на първа категория труд;
- Мъже – 59 години, жени – 55 години и 4 месеца, за лицата с придобит осигурителен стаж в условията на втора категория труд;
- Мъже – 53 години и 4 месеца, а за жените – 48 години и 4 месеца, за лицата с придобит осигурителен стаж в условията на подземен труд.

Необходимата възраст за учителите за придобиване право на срочна пенсия за ранно пенсиониране в намален размер по чл. 69в, ал. 1 от КСО за мъжете се повиши с един месец и е 61 години и 6 месеца, а за жените се повиши с два месеца и 59 години.

През 2023 г. бяха реализирани следните политики по отношение на размерите на пенсиите:

1. От 1 юли 2023 г. размерът на пенсиите, отпуснати с начална дата до 31.12.2022 година се увеличи с 12 на сто (процент, определен по чл. 100 от КСО). Това увеличение се извършва върху действителния или запазен размер на пенсията към 30 юни 2023 г., без изплащаните към нея добавки.
2. Минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 от КСО от 1 юли 2023 г. бе увеличен от 467,00 лв. на 523,04 лв. (с 12 на сто), както и размерите на всички пенсии за трудова дейност обвързани с него.

Минималните размери на пенсиите за трудова дейност през 2023 г., които се определят в процент от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 от КСО са показани в следващата таблица:

Минимални размери на пенсиите за трудова дейност, които зависят от размера на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст (ОСВ) през 2023 г.

ПЕНСИИ ЗА ТРУДОВА ДЕЙНОСТ	Минимален размер от 01.01.2023 г. до 30.06.2023 г.	Минимален размер от 01.07.2023 г.
1. Лична пенсия за осигурителен стаж и възраст - чл. 68 КСО:		
- по чл. 68, ал. 1 (минимална пенсия за ОСВ)	467,00 лв.	523,04 лв.
- по чл. 68а, 69, 69а, 69б и 69в (минимална пенсия за ОСВ)	467,00 лв.	523,04 лв.
- по чл. 68, ал. 3 - (85% от мин. пенсия за ОСВ)	396,95 лв.	444,58 лв.
2. Лична пенсия за инвалидност поради общо заболяване - чл. 74 КСО, при трайно намалена работоспособност (ТНР):		
- над 90 на сто ТНР - (115% от мин. пенсия за ОСВ);	537,05 лв.	601,50 лв.
- от 71 до 90 на сто ТНР - (105% от мин. пенсия за ОСВ);	490,35 лв.	549,19 лв.
- от 50 до 70,99 на сто ТНР - (85% от мин. пенсия за ОСВ)	396,95 лв.	444,58 лв.
3. Лична пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест - чл. 79 КСО, при трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане (ТНР):		
- над 90 на сто ТНР - (125% от мин. пенсия за ОСВ)	583,75 лв.	653,80 лв.
- от 71 до 90 на сто ТНР - (115% от мин. пенсия за ОСВ)	537,05 лв.	601,50 лв.
- от 50 до 70,99 на сто ТНР - (100% от мин. пенсия за ОСВ)	467,00 лв.	523,04 лв.
4. Наследствени пенсии по чл. 81, ал. 2 от КСО (75 % от мин. пенсия за ОСВ)	350,25 лв.	392,28 лв.

3. Размерът на социалната пенсия за старост от 1 юли 2023 г. бе увеличен от 247,00 лв. на 276,64 лв. (с 12 на сто), както и размерите на всички обвързани с него пенсии, несвързани с трудова дейност и добавки.

Размерите на пенсиите, несвързани с трудова дейност, които се определят в процент от социалната пенсия за старост през 2023 г. са показани в следващата таблица:

Размери на пенсиите и добавките, несвързани с трудова дейност, които зависят от размера на социалната пенсия за старост през 2023 г.

ПЕНСИИ И ДОБАВКИ ОТ ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ	Размер от 01.01.2023 г. до 30.06.2023 г.	Размер от 01.07.2023 г. до 31.12.2023 г.
1. Социалната пенсия за старост – чл. 89а КСО	247,00 лв.	276,64 лв.
2. Социална пенсия за инвалидност - чл. 90а КСО, при трайно намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане:		
- 100 на 100 на сто н. р. с определена чужда помощ (160 % от социалната за старост);	395,20 лв.	442,62 лв.
- от 91 до 100 на сто н. р. (140 % от социалната за старост);	345,80 лв.	387,30 лв.
- от 71 до 90 на сто н. р. (130 % от социалната за старост).	321,10 лв.	359,63 лв.
3. Пенсия за военна инвалидност - чл. 85 КСО а/ редници и сержанти при намалена работоспособност:		
- над 90 на сто н. р. (150 % от социалната за старост)	370,50 лв.	414,96 лв.
- от 71 до 90 на сто н. р. (140 % от социалната за старост)	345,80 лв.	387,30 лв.

- от 50 до 70,99 на сто н. р. (115 % от социалната за старост)	284,05 лв.	318,14 лв.
б/ офицери при намалена работоспособност:		
- над 90 на сто н. р. (160 % от социалната за старост)	395,20 лв.	442,62 лв.
- от 71 до 90 на сто н. р. (150 % от социалната за старост)	370,50 лв.	414,96 лв.
- от 50 до 70,99 на сто н. р. (120 % от социалната за старост)	296,40 лв.	331,97 лв.
4. Пенсия за гражданска инвалидност – чл. 87 КСО:		
- над 90 на сто ТНР (150 % от социалната пенсия за старост)	370,50 лв.	414,96 лв.
- от 71 до 90 на сто ТНР (140 % от социалната пенсия за старост)	345,80 лв.	387,30 лв.
- от 50 до 70,99 на сто ТНР (115 % от социалната пенсия за старост)	284,05 лв.	318,14 лв.
5. Персонални пенсии по чл. 92 от КСО (90% от социалната пенсия за старост)	222,30 лв.	248,98 лв.
6. Добавката за чужда помощ по чл. 103 от КСО (75% от социалната пенсия за старост)	185,25 лв.	207,48 лв.
7. Добавка на ветераните от войните по Указ № 1611/85 г. (50% от социалната пенсия за старост)	123,50 лв.	138,32 лв.
8. Добавка на ветераните от войните по чл. 5 от Закона за ветераните от войните (100% от социалната пенсия за старост)	247,00 лв.	276,64 лв.

4. През 2023 г. максималният размер на получаваните една или повече пенсии, без добавките към тях, е 3 400 лв.
5. Месечната добавка по чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица (ЗПГРРЛ) се определя в процент от средния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст за предходната календарна година и се преизчислява ежегодно от 1 януари. Със Заповед №1016-40-100 от 02.02.2023 г., управителят на НОИ определи средния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст за 2022 г. на 686,48 лв. За цялата 2023 г. са изплатени 6 419 такива добавки, със среден размер 148,26 лв.
6. С РМС №269 от 6 април 2023 г. е одобрено финансиране на ДОО за 2023 г. в размер до 72 000,0 хил. лв. за еднократно изплащане на допълнителна сума (т.нар. „великденски добавки“) в размер на 70 лв. на пенсионери, които получават пенсия без добавките и компенсациите към нея за м. април 2023 г. в размер до 504,00 лв. включително. Изразходваните средства за великденски добавки на пенсионерите са в размер на 71 577,7 хил. лв.

В резултат на тези политики, средният месечен размер на пенсията на един пенсионер за 2023 г. достигна 784,48 лв. При неговото изчисляване са взети предвид всички добавки към пенсиите по КСО, както и изплатената през 2023 г. великденска добавка от 70 лв.

През 2023 г. номиналното нарастване на средния месечен размер на пенсиите е 16,3 на сто, а реалното нарастване е 7,1 на сто, при средногодишен хармонизиран индекс на потребителските цени за 2023 г. от 8,6 на сто[41].

Разходите за пенсии през 2023 г. са 19 123 241,0 хил. лв., като в тази сума са включени разходи за пенсии за сметка на ДОО – 18 787 945,9 хил. лв., разходи за пенсии за сметка на държавния бюджет – 333 169,3 хил. лв. и трансфера за прехвърляне на пенсионни права към пенсионните схеми на ЕС, ЕЦБ и ЕИБ.

През 2023 г. средномесечният брой на пенсионерите е 2 031 191, а средномесечният брой на изплащаните пенсии е 2 043 117 броя.

Средната възраст на пенсионерите с лични пенсии към 31.12.2023 г. е 70,54 години. Средната възраст на мъжете е 69,04 години, а на жените 71,61 години.

Средната възраст на пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст към 31.12.2023 г. е 73,88 години – на мъжете 72,94 години, а на жените 74,51 години.

[41] НСИ, Средногодишни ХИПЦ, предходните 12 месеца = 100, достъпно на: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/timeseries/HICP_2.5.xls;

Ефективната възраст на пенсиониране или средната възраст на пенсионерите с лични новоотпуснати пенсии за осигурителен стаж и възраст през 2023 г. е 63,87 години. Мъжете са се пенсионирали средно на 64,35 години, а жените на 63,40 години.

През 2023 г. делът на разходите за пенсии от БВП е 10,4 на сто при 9,3 на сто за 2022 г.

За 2023 г. брутният[42] и нетният[43] коефициенти на заместване на дохода са съответно 54,3% (при 51,9% за 2022 г.) и 69,9% (при 66,9% за 2022 г.). Допълнителното съпоставяне се прави предвид обстоятелството, че пенсиите са необлагаеми и би следвало да се съотнасят също към нетен трудов доход.

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

7.1.1.5. Изплащане на еднократна допълнителна сума (т.нар. „великденска добавка“) в размер на 70 лв. към пенсиите за м. април 2023 г. на възрастните хора с пенсии до линията на бедност за 2023 г. (504 лв.)

(виж мярка 7.1.1.4.)

7.1.2. Адаптиране на социално-осигурителната система към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора

ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ – БАН

7.1.2.1. Екип от ИФС-БАН работи по международен изследователски проект 1) „Изследване на здравето, стареенето и пенсионирането в Европа” (SHARE) и 2) национален проект „SHARE ERIC България” в рамките на Национална пътна карта за научна инфраструктура (НПКНИ)

През 2023 г. екип от ИФС–БАН е работил по международен изследователски проект 1) „Изследване на здравето, стареенето и пенсионирането в Европа” (SHARE) и 2) национален проект „SHARE ERIC България” в рамките на Национална пътна карта за научна инфраструктура (НПКНИ). Проектът е финансиран в рамките на Национална пътна карта за научна инфраструктура, МОН. Обработката на данните от 9-та вълна и подготовката набирането на данни за 10-та вълна е по линия на НПКНИ и по линия на GRANT AGREEMENT PROJECT-101052589 — SHARE-EUCOV. Няма получено финансиране по линия на НПКНИ през 2023 г. Работи се с отпуснатите средства за 2022 години, които са били на стойност 186 450 лв.

В рамките на годината са публикувани статии в списания и сборници; организирани са информационни семинари сред публична администрация и обучения и консултации на студенти, докторанти и експерти. Изнесени са доклади на национални и международни конференции.

Основните постигнати резултати са: повишаване на институционалния капацитет относно работа с данни от SHARE за политики, основани на знанието; анализ на процесите на стареене, качеството на живот, здравето, трудовия живот и пенсионирането; анализ на данни, които да отчетат влиянието на Коронавирус пандемията върху здравето и живота на хората на 50 и повече години.

Въздействието е на:

[42] Съотношението на средната пенсия на пенсионер към средния осигурителен доход.

[43] Съотношението на средномесечния размер на пенсията на пенсионер и средния нетен осигурителен доход (без задължителните удръжки върху заплатите.

- национално ниво – осигуряване на информация и данни за стареенето, трудовия живот и пенсионирането на хората на 50 и повече години в България;
- в международен сравнителен план – съпоставка на условията на живот, здравето, стареенето и пенсионирането между България и всички държави от ЕС.

7.1.3. Адаптиране на системата от социални услуги към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

7.1.3.1. ОПРЧР 2014-2020 г. Схема „Центрове за заетост и социално подпомагане" – Проект BG05M9OP001-3.002 „Услуги „лице в лице" в ЦЗСП (Център за заетост и социално подпомагане)"

Проектът BG05M9OP001-3.002-00001 „Услуги „Лице в лице" в Центрове за заетост и социално подпомагане (ЦЗСП)" се осъществява в рамките на приоритетни оси 1 и 3 на ОП РЧР 2014-2020 г., възложен за изпълнение със Заповед №РД01-763 от 09.09.2015 г. за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ след провеждане на процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ. Проектът се реализира в рамките на тристранно партньорство между Министерство на труда и социалната политика (МТСП) – конкретен бенефициент и партньори Агенция по заетостта (АЗ) и Агенция за социално подпомагане (АСП). Проектът приключи на 31.12.2023 година.

По проекта са изградени **76** ЦЗСП, в които работят служители на АЗ и АСП, като на гражданите се предоставят комплексни интегрирани услуги на принципа *„Едно гише"*. Всички изпълнявани дейности са насочени към предоставяне на комплексна услуга в подкрепа на уязвими групи чрез мултидисциплинарен и междусекторен подход от съвместните екипи на двете агенции, както и подобряване на координацията и взаимодействието по между им. Центровете предоставят консултиране, ориентиране и информиране с цел улесняване достъпа на безработни лица и хора, получаващи социални помощи до заетост и възможности за социално включване чрез по-активни услуги за намаляване периода на социално подпомагане. Чрез реализирането на операцията услугите на двете паралелно действащи за подобряване статута на работната сила институции се обединяват и фокусират към решаване на основните проблеми на хората без трудови доходи и с потребност от социална подкрепа. Постига се по-бърза и ефективна обработка на документите и получаване на информация, както и по-качествено обслужване на гражданите и бизнеса, като значително се улеснява достъпа до услуги и се облекчава ползването им чрез успоредното им предоставяне на едно място и в кратък времеви интервал.

Към 31.12.2023 г. от ЦЗСП, в резултат на мерките за социална закрила, броят на семействата с безработни членове, които не са отказали работа, включване в програми за заетост или обучения, които са получили месечни помощи по ЗСП е общо 9 484. Със семейни помощи по ЗСПД са подпомогнати 71 511 семейства с ниски доходи, а финансова подкрепа по ЗХУ са предоставени на 163 721 лица с трайни увреждания.

За същия период като ползватели в механизма лична помощ по Закона за личната помощ са включени 15 153 лица с трайни увреждания.

За отчетния период целева помощ за отопление по Наредба №РД07-5/2008 г. на министъра на труда и социалната политика и допълнителни средства по РМС №500 от 19.07.2022 г. е отпусната и изплатена на 81 444 лица и семейства.

Към 31.12.2023 г. на 9 928 лица и семейства, в т.ч. 4 106 украински граждани са предоставени еднократни социални помощи по чл. 16 от ППЗСП, а на 61 957 семейства е отпусната еднократна помощ за дете, записано в първи, втори, трети, четвърти и в осми клас по чл. 10а и чл. 10б от ЗСПД.

Към 31.12.2023 за 3 688 е установено, че отговарят на условията за покриване на разходите за извършено болнично лечение по реда и при условията на ПМС №17 от 31.01.2007 г. за определяне на условията и реда за разходване на целеви средства за диагностика и лечение в лечебни заведения за болнична помощ на лица, които нямат доходи и/или лично имущество, което да им осигурява лично участие в здравноосигурителния процес.

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

7.1.3.2. Набиране на трайни хранителни продукти и в магазините на „Била България" в цялата страна чрез съвместната кампания „Купи и дари" и предоставянето им на уязвими лица чрез Областните организации на БЧК

Съвместната кампания на БЧК и „Била България" „Купи и дари" в годините се превърна в традиция и в лична кауза, в която и двете организации силно вярват. Кампанията обединява клиенти, партньори и служители в една важна мисия – да подадат ръка на хората, които имат най-голяма нужда от помощ. Търговската верига е дългогодишен партньор на БЧК и подпомага инициативата „Купи и дари". Със своите 158 магазина в 25 области в цялата страна тя дава възможност на голяма част от населението да се включи в кампанията. Клиенти на веригата са поощрявани да закупуват трайни хранителни продукти и след зоната на касите в магазините да ги поставят в специално брандирани за целта колички. Дарените храни включват предимно трайни стоки от първа необходимост като брашно, варива, макаронени изделия, захар и захарни изделия, олио, зеленчукови и месни консерви. От своя страна, „Била България" насърчава добрия пример и дава своя принос, като добавя хранителни продукти към вече събраните дарения във всеки свой обект, за да помогне на по-голям брой хора в нужда. БЧК разпределя количествата спрямо потребностите на индивидуалните и институционални бенефициенти в цялата страна. През 2023 г., благодарение на кампанията „Купи и дари", са събрани и раздадени 18 094.57 кг. храни на обща стойност 55 689.57 лв. С тях са подпомогнати 2 245 уязвими български граждани и 79 социални институции с общ капацитет 3 811 души. Общият брой на възползвалите се лица от помощта на кампанията „Купи и дари" възлиза на 6 056 нуждаещи се български граждани.

7.1.4. Адаптиране на системата от здравни услуги към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

7.1.4.1. Проект „Иновативни модели за грижи в общността за хора с хронични заболявания и трайни увреждания"

През 2023 г. продължи реализацията на проект „Иновативни модели за грижи в общността за хора с хронични заболявания и трайни увреждания“, който се изпълнява от БЧК от 2019 г. в партньорство с МТСП, МЗ и Норвежката асоциация на местните и регионални власти, с подкрепата на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021 г., Програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобрено включване на уязвими групи”.

Основната цел на проекта е подобряване достъпа на уязвими групи от населението до професионални здравни грижи и социална подкрепа чрез създаване на иновативни модели на интегрирани здравно-социални услуги в общността, които се предоставят чрез **7** Центъра „Домашни грижи“ на територията на общините Враца, Оряхово, Бяла Слатина, Криводол, Монтана, Видин и Белоградчик. Целеви групи са: хора с хронични заболявания и трайни увреждания на възраст над 50 години, включително представители на ромската и други етнически общности. В седемте Центъра „Домашни грижи“ са създадени **75** работни места – за медицински сестри и домашни помощници, притежаващи необходимата квалификация за оказване на грижи в домашна среда, а броят на потребителите през 2023 г. е над **600** души.

Като част от системата на интегрирани здравно-социални услуги, в рамките на проекта бе създаден и иновативен модел за дистанционен мониторинг на здравословния и психосоциален статус на хора с хронични заболявания и трайни увреждания чрез използване на съвременните информационни и комуникационни технологии – **телекеър**, който е апробиран на територията на 3-те области от началото на 2022 г. Телекеър представлява дистанционен мониторинг на жизнени показатели в реално време, което в рамките на проекта се осъществява посредством специализиран софтуер и два вида персонални устройства, инсталирани в домовете на потребителите. За целта е изграден и Контролно-комуникационен център (ККЦ) в гр. Враца с 5-ма служители с медицинско образование, назначени на длъжност „оператор“, които осигуряват 24 часа, 7 дни в седмицата наблюдение на жизнените показатели на потребителите, сред тях HRV, температура, пулс, сатурация, кръвно налягане, ЕКГ и др. Иновативната услуга позволи разширяване на обхвата на интегрираните здравно-социални услуги в дома и допринесе за подобряване на достъпа до навременни и професионални грижи, включително за хора в отдалечени и трудно достъпни населени места с ограничен достъп до качествени медицински грижи и социална подкрепа. Благодарение на осъщественото наблюдение на физиологични показатели са предотвратени множество кризисни ситуации в домовете на потребителите вследствие предприета навременна реакция от страна на екипа на ККЦ или екипите на 7-те Центъра „Домашни грижи“, както и в координация с Центровете за спешна медицинска помощ или личните лекари на потребителите при нужда. Над **500** потребители на Центровете „Домашни грижи“ в 7-те общини са получавали услугата телекеър в техните домове през 2023 г.

На базата на натрупания опит, съвместно с МТСП, Агенция за качество на социалните услуги и други заинтересовани страни, през 2023 г. стартира изработването на стандарт за качество за услугата телекеър съгласно изискванията на Наредбата за качество на социалните услуги, който да позволи прилагането на модела за грижи от дистанция на по-широка основа в бъдеще.

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

7.1.4.2. Предоставяне на интегрирани здравно-социални услуги в домашна среда на възрастни хора над 65 г. с хронични заболявания и трайни увреждания

Освен на територията на общините Враца, Оряхово, Бяла Слатина, Криводол, Монтана, Видин и Белоградчик, през 2023 г. интегрирани здравно-социални грижи в

домашна среда са предоставяни от БЧК в градовете Варна и София. В гр. Варна дейността на Центъра „Домашни грижи“ към БЧК се осъществи с финансовата подкрепа на общината, като се предоставят **4** вида услуги – информиране и консултиране, застъпничество и посредничество, терапия и рехабилитация и асистентска подкрепа. От 2021 г. БЧК е лицензиран за предоставянето на изброените услуги на територията на цялата страна съгласно Наредбата за качество на социалните услуги.

Количествените показатели на целогодишната работа в община Варна са: **80** месечно обслужвани лица, **103** души – на годишна база. От тях 59 потребители са в неравностойно положение, диагностицирани с експертни решения на ТЕЛК. Преобладават потребители със заболявания на сърдечно-съдовата система и опорно-двигателния апарат и самотно живеещи лица, част от които нямат подкрепящ разширен семеен кръг. В гр. София центърът обслужва около **15** потребители изцяло със собствени средства от БЧК.

7.1.5. Адаптиране на системата на образованието към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора. Разработване и изпълнение на дългосрочна стратегия, с цел увеличаване на участието в дейности за учене през целия живот за всички възрастови групи от населението

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

7.1.5.1. Разработване на цялостна и дългосрочна рамка на политиката за учене през целия живот (УЦЖ)

Финансирането е със средства от бюджета на МОН и по Програма на ЕС в областта на образованието, обучението, младежта и спорта „Еразъм+“.

В съответствие с политиките за УЦЖ и заложеното в приоритетна област 8 в Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030), за посочения период са извършени следните дейности, свързани с разширяване на възможностите, информираността, за условията и насърчаването на ученето през целия живот:

Приет е Закон за изменение и допълнение на Закона за професионалното образование и обучение, като промените са свързани с отпадане на специалностите в Списъка на професиите за професионално образование и обучение и надграждане на степените в рамките на една професия, оптимизиране на рамковите програми, допълване структурата на Държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професия, осигуряване на възможност за обучения за достигане на единици резултати от ученето и обучение от разстояние в електронна среда за лицата, навършили 16 години, осигуряване на междурегистров обмен в Националната агенция за професионално образование и обучение с оглед намаляване на административната тежест за Центровете за професионално образование и обучение, създаване на възможност за трансфер и натрупване на единици резултати от ученето, дефиниране на обучението по част от професия и прецизиране на процесите, свързани с осигуряване на качеството.

Проведени са две издания на Националните дни на ученето през целия живот – в гр. Бургас (26-28.04.2023 г.) и гр. Стара Загора (20-23.11.2023 г.) с включени различни дейности – обмен на добри и работещи практики, представяне на политики и проекти за развитие на образованието и обучението, както и успешни модели за развитие на уменията.

Мярката има въздействие на национално ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

7.1.5.2. Изпълнение на обновените приоритети на Европейската програма за учене на възрастни (ЕПУВ)

Финансирането е със средства от бюджета на МОН и по Програма на ЕС в областта на образованието, обучението, младежта и спорта „Еразъм+“.

Националните приоритети в сектора за учене на възрастни и изпълнението на дейностите за посочения период включва прилагането на целите на Европейската програма за умения и повишаване на информираността и квалификацията на възрастните, както и насърчаването на партньорствата за УЦЖ. Подписано е Споразумение №101144168 – Agenda 4 Skills – ERASMUS-EDU-2023-AL-AGENDA-IBA по програма „Еразъм+“ между МОН и Европейската изпълнителна агенция за образование и култура към Европейската комисия за надграждане и изпълнение на дейности, свързани с политиките на МОН за УЦЖ. Заложените цели в проекта за периода 01.01.2024 г. – 31.12.2025 г. са:

- популяризиране на работещи модели за увеличаване на участието на възрастни в ученето – в партньорство с МТСП;
- повишаване на осведомеността относно политиките и инструментите на Европейския съюз – микроудостоверения и индивидуални сметки за обучение – в партньорство с МТСП;
- подкрепа за ученето на работното място и работа на секторно ниво;
- популяризиране на национални стратегии за развитие на уменията;
- осъществена регионална среща и среща с членовете на Националния координационен съвет за УЦЖ.

Мярката има въздействие на национално и областно ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

7.1.5.3. Национална подкрепа за функционално и съдържателно развитие на Електронна платформа за учене на възрастни в Европа (EPALE) с приоритети върху Европейската година на уменията – 2023 г. и професионализацията на персонала

От края на 2021 г. чрез Министерството на образованието и науката и Националната координационна група за учене през целия живот, България е пълноправен член на Европейската мрежа за основни умения (EBSN). Мрежата EPALE BG, която включва институции и организации от България е свързана с институции и организации-членки на EBSN. EPALE BG е част от Електронната платформа за учене на възрастни в Европа (EPALE). Нейната цел е насърчаване на повече и по-добри възможности за учене за всички възрастни, като подкрепя и укрепва професиите в обучението за възрастни. Тя дава възможност на членовете да се свързват с и да се учат от колегите си в цяла Европа, чрез публикациите в своя блог, чрез форумите, инструмента за търсене на партньори, допълнени с физически срещи. Въвеждането на нова функционалност на платформата – публикуване на масивни отворени образователни курсове и отворени образователни ресурси, дава възможност на потребителите безплатно да участват в разнообразни курсове за повишаване на своите умения и компетентности. За популяризиране на ползите от ученето и на резултатите от образованието и обучението на възрастни се провеждат ежегодни Национални дни за УЦЖ; разпространяват се видео и аудиозаписи за информиране на гражданите за

възможностите за професионално обучение; апробиран е модел за мониторинг на усвоените компетентности на завършилите професионално обучение и процедура за независимо външно оценяване на резултатите, постигнати в процеса на обучението.

Електронната платформа за учене на възрастни в Европа (EPALE) активно се промотира в рамките на всички събития, свързани с изпълнението на политиките за учене през целия живот, събитията, включени в графика на националния координатор за учене на възрастни и по време на основното събитие за учене през целия живот в България: Дните за учене през целия живот. Осигуряват се условия за национална подкрепа за функционалното и съдържателно развитие на Електронната платформа за учене на възрастни в Европа (EPALE). Всички продукти и услуги са достъпни в интерактивното пространство на EPALE https://epale.ec.europa.eu/en, което е достъпно и на български език.

Мярката се финансира със средства по Програма на ЕС в областта на образованието, обучението, младежта и спорта „Еразъм+“ и от бюджета на МОН.

Мярката има въздействие на национално ниво.

7.1.6. Развитие на доброволчеството, солидарността между поколенията, позитивния публичен образ и разбиране за социална ценност на по-възрастните хора

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

7.1.6.1. Организиране на различни мероприятия, кампании и инициативи, насърчаващи солидарността между поколенията

Проведени са различни мероприятия, кампании и инициативи за насърчаване солидарността между поколенията, в които са взели участие над 2 000 млади и възрастни хора. Чрез широкото им популяризиране в медиите и на интернет сайта на БЧК, бе повишена информираността на обществото за важността на приемствеността и солидарността между поколенията при изграждане на по-добри общности.

Солидарността между поколенията играе ключова роля в развитието на по-справедливи и устойчиви системи, базирани на познанията и опита на по-възрастните, които са предадени на по-младите поколения. Ето защо, по случай 29 април – Европейският ден за солидарност между поколенията в много области на България бяха организирани информационни кампании, в които млади и възрастни хора отправяха послания за по-добро бъдеще за всички поколения. По традиция и във връзка с 29 април, Българският червен кръст организира и засаждане на цветя, дръвчета и храсти. Инициативата се осъществи заедно с доброволци от различни възрасти, а основната цел на мероприятието бе да се привлече вниманието на обществото към приемствеността, разбирателството и хуманността в името на едно по-добро бъдеще.

Наред с реализирането на голям брой социални дейности и предоставяне на различни социални услуги, БЧК работи и за повишаване капацитета на възрастните хора, чрез прилагане на съвместния подход за работа с тях. През 2023 г. общо **540** възрастни хора са обучени за активен и здравословен начин на живот и реализиране на социално-помощна дейност. Част от тях взе участие и в традиционното Национално състезание за възрастни хора по бедствена готовност, първа долекарска помощ, психосоциална подкрепа и познания относно техните права. Отбори от 15 области на страната взеха участие в мероприятието, което се проведе за шести път в НУЛЦ на БЧК в с. Лозен и бе посветено на 1-ви октомври – Международния ден на възрастните хора. Всички участници в състезанието – общо **75** доброволци над 60 години от 15 области на страната (Благоевград, Бургас, Варна, Видин, Враца, Габрово, Кюстендил, Ловеч, Монтана,

Разград, Русе, Търговище, Шумен, Ямбол и Столичната организация на БЧК) бяха предварително обучени от областните/Столичната организации на БЧК и преминаха през 15 пункта. Отборите трябваше да се справят със задачи за оказване на първа долекарска помощ при: спортни, битови и пътни инциденти, да окажат психосоциална подкрепа на пострадали при бедствия и да покажат познания относно правата на възрастните хора. За съдии на състезанието бяха ангажирани младежи – доброволци от различни формирования на БЧК и това също бе една своеобразна форма за засилване на връзката между поколенията. Състезанието беше разнообразено и с интересни пунктове за почивка, на които пребиваващи в България украински бежанци и граждани на трети страни от Близкия изток разказаха за своя бит и култура и почерпиха участниците с характерни за своите държави специалитети. Състезанието се превърна в един своеобразен празник за различните възрасти и националности участващи в него.

7.2. Насърчаване на активния живот на възрастните хора

МИНИСТЕРСТВО НА ТРАНСПОРТА И СЪОБЩЕНИЯТА
НАЦИОНАЛНА КОМПАНИЯ „ЖЕЛЕЗОПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА“

7.2.1. Наемане на работа на пенсионирани работници и служители от системата на ДП НКЖИ, с цел използване на техните знания, умения, потенциал и предаването им на млади служители

ДП НКЖИ наема на работа пенсионирани работници и служители от системата на компанията, с цел ползване на техните знания, умения, потенциал и предаването им на младите служители.

Справка за броя на работещите пенсионери в компанията през 2023 г. по месеци, както следва:

- януари – 393 бр.
- февруари – 390 бр.
- март – 398 бр.
- април – 399 бр.
- май – 409 бр.
- юни – 413 бр.
- юли – 415 бр.
- август – 413 бр.
- септември – 409 бр.
- октомври – 407 бр.
- ноември – 404 бр.
- декември – 404 бр.

Средният брой за периода е 405. Служителите, които продължават да работят и след пенсионирането си са ценни кадри за компанията. Те предават дългогодишния си трудов опит на новоназначените служители, както и допринасят за осигуряване на приемствеността и плавния преход на младите кадри от учебните заведения към работата в реална работна среда.

МИНИСТЕРСТВО НА МЛАДЕЖТА И СПОРТА

7.2.2. Осигуряване на условия и възможности за хора от различни групи на населението да бъдат физически активни и да практикуват физически упражнения, спорт и спортно-туристическа дейност, както и за изява, развитие и

реализиране на лични спортни резултати, чрез реализиране на проекти по „Програма за развитие на спорта за всички“

„Програма за развитие на спорта за всички” (Програмата) е разработена за изпълнение на един от основните приоритети на Министерството на младежта и спорта (ММС) – развитие и насърчаване на физическата активност и практикуването на спорт от различни групи на населението.

Програмата е в съответствие с целите и мерките, предвидени в Приоритет 12 „Здраве и спорт“ от Национална програма за развитие – България 2030 и е съобразена с действащата нормативна уредба в областта на спорта, националните традиции и съществуващите социално-икономически условия в страната.

Акцентът в Програмата е създаване на условия за положителна промяна на съществуващата ниска физическа активност на населението и нездравословния начин на живот, чрез практикуването на физически упражнения и спорт. По Програмата се подпомагат спортни федерации, развиващи спорта за всички, лицензирани многоспортови федерации, създадени по обединяващ принцип за практикуване на спорт и национални спортни организации за развитие на обществено полезната им дейност. Чрез нея се осигуряват условия и възможности за здравословна физическа активност на представители на различните възрастови и социални групи от населението. По отношение на приоритетите, насочени към насърчаване на физическата активност на възрастните хора, през 2023 г. ММС подпомага финансово проектите на две спортни федерации:

- За периода 01.01.2023 г. – 31.12.2023 г. ММС предостави на Българска мастърс федерация финансови средства в размер на **110 000 лв**. За отчетния период федерацията реализира **18** спортни прояви от Държавен спортен календар (ДСК) по 14 вида спорт/спортни дисциплини: мини футбол, ски алпийски дисциплини и ски бягане, плуване, бадминтон, лека атлетика – хвърляния, планинско бягане, тенис на маса, лека атлетика, волейбол, водна топка, бридж, кану каяк и вдигане на тежести. Общият брой участници в ДСК е **1 886** от 29 спортни клуба – членове на БМФ и 173 спортни клуба – членове на спортни федерации по чл. 18, ал. 2, т. 1 от Закона за физическото възпитание и спорта (ЗФВС). Взето е участие в 3 световни, 2 европейски и 2 балкански първенства от Международния спортен календар на федерацията. Общият брой участници от България е **163**.
- За периода 01.01.2023 г. – 31.12.2023 г. ММС предостави на Българска федерация спорт за всички финансови средства в размер на **32 400 лв**., които са приблизително 40% от общата стойност на проекта. За отчетния период федерацията реализира 3 масови спортни прояви и 3 спортни прояви за хора от третата възраст с **12 532** участници.

МИНИСТЕРСТВО НА МЛАДЕЖТА И СПОРТА

7.2.3. Изпълнение на проект от „Българска федерация спорт за всички“, масовите спортни прояви са предназначени за широк кръг от хора без ограничения във възрастта, пол, социален и здравен статус и степен на физическа подготовка. Проявите са насочени към всички желаещи да практикуват различни спортове или физически активности, като по-характерните и инициирани спортни прояви, включващи хора на възраст до 80 години, са: Световен ден на предизвикателството, Световен ден на ходенето, Зимно предизвикателство, както и спортни прояви за възрастни хора над 60 години

(виж мярка 7.2.2.)

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА – БАН

7.2.4. Проект „Колко са социални социалните държави в стареещa Европа? Типологизация и развитие според дългосрочната грижа“ (2020–2023) – ръководител доц. д-р Стоянка Черкезова

Целта на изследването е да направи типологизация на страни в Европа според определени признаци, свързани с организацията, правилата за достъпност и покритието на дългосрочната грижа (ДГ) за възрастни в тях въз основа на сравнителен емпиричен анализ според система от количествени показатели.

Очаквани резултати в края на плановия проект: Въз основа на тази типологизация могат да бъдат направени изводи за това как различно организираните системи за дългосрочна грижа се справят с покритието на потребностите от нея, което е важно за подбора на политики в България в бъдеще.

За осъществяването на целта през 2023 г. продължи прецизирането на показателите, които да участват в класификацията и типологизацията на страните. Стартира процесът на класификация на страните и разпределянето им в групи.

Започна анализът на данните върху системата от показатели, класифицирани в четири групи: „Общи системни показатели за държавата на благосъстоянието“; „Организация на архитектурата на ДГ“; „Показатели за потребности от ДГ”; „Резултативни показатели“. Отпаднаха част от показателите, за които не може да бъде намерена коректна сравнима на международно равнище информация.

Проектът е финансиран от бюджетната субсидия на ИИНЧ-БАН.

7.3. Социално подпомагане и грижи

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

7.3.1. Преодоляване на идентифицирани лишения от храна и основни материали за осигуряване на нормални условия за живот на възрастните хора със средства по Програмата за храни и основно материално подпомагане 2021 – 2027, финансирана от ЕСФ+

В програмния период 2021 – 2027 г. България ще получи финансиране в размер на 411,7 млн. лв. за материална подкрепа на най-уязвимите групи, живеещи в бедност и дълбока социална изолация. Мерките по програмата добавят принос към цялостната национална политика за смекчаване на бедността и намаляване на последиците от нея. Подпомагането се основава на обективни критерии, на индивидуален подход и оценка на нуждите и ще се реализира на територията на цялата страна. Редът и условията за оказване на подкрепа по програмата са определени с Наредба №РД-06-53 от 17.09.2021 г., а принадлежността на лицата към допустимите целеви групи ще се потвърждава от структурите на Агенцията за социално подпомагане (АСП) по места. Подкрепата по програмата за уязвими групи се реализира чрез:

- Подпомагане с хранителни продукти и с пакети хигиенни материали;
- Подкрепата с осигуряване на топъл обяд.

Паралелно с материалната помощ хората получават и съпътстваща подкрепа, която им помага да преодолеят в дългосрочен план социалната изолация и бедността, в

която живеят. Съпътстващите мерки ще бъдат допълнени с насочване към мерки и дейности за заетост и обучения, финансирани от ЕСФ+.

Всички процедури, насочени към осигуряване на храни и материална подкрепа на уязвими групи са стартирали. Обявени са за тригодишен период.

По програмата през отчетния период се реализират следните дейности:

Ежегодно подпомагане с хранителни продукти и с пакети хигиенни материали – пакетите с храни включват продукти, които се влагат в приготвянето на храна за цялото домакинство. Пакетите с материали за хигиенни нужди включват продукти за лична хигиена и за почистване на дома. Съдържанието на пакетите с хранителни продукти и пакетите с хигиенни материали е определено след консултации с Министерство на здравеопазването. Предвидените продукти се закупуват чрез процедури па Закона за обществените поръчки, които се реализират АСП. Първите обществени поръчки са финализирани. Договорени са 14 хранителни продукта и предвидените хигиенни материали. Договорите за тях се сключваха поетапно с избраните изпълнители и продуктите поетапно се доставяха в складовете на избрания за тяхното раздаване бенефициент – Сдружение „Български червен кръст“. Очаква се да бъдат раздадени най-малко **447 216** пакета с договорените хранителни продукти и толкова с хигиенни материали, които да достигнат до повече от **500 000** лица и членовете на техните семейства..

Осигуряване на топъл обяд – с обявяването на процедурата, непосредствено след одобрението на Програмата за храни и основно материално подпомагане 2021-2027 г., се осигури непрекъсваемост на услугата между двата програмни периода. Сключени са **244** договора с общини и райони на общини, а обхванатите лица са повече от **70 300**. Изпълнението на 9 договора приключи и в момента топъл обяд се предоставя въз основа на 235 договора за почти същия брой потребители. Дейността по сключените договори ще се изпълнява до 30.09.2025 г.

Пакети за новородени деца от бедни семейства – нова мярка за програмата, насочена към новородени деца от бедни семейства. Предвидено е пакетите да включват 21 базови продукта – за спане, за обличане и за хигиена като бебешко креватче, бебешки пелени, кърпи, дрехи, козметични продукти, съобразени с основните нужди и възрастта на новороденото дете. Съдържанието на пакетите е определено след проведена консултация с неправителствени организации, институции, специалисти в областта на неонатологията и педиатрията. Подпомагане ще се предоставя най-малко два пъти – при раждането и при навършване на 6 месеца на детето. Подпомагането се реализира чрез две взаимообвързани процедури. По едната процедура, която се реализира от АСП се закупуват определените артикули по реда на Закона за обществените поръчки. Обществените поръчки са обявени. Срокът за подаване на оферти бе 27.11.2023 г. Другата процедура за избор на бенефициент, който да ги раздава, също бе обявена, с краен срок за кандидатстване 12.01.2024 г. По този начин действията по закупуване на артикулите и тяхното последващо раздаване ще се синхронизират и се очаква през следващата година помощта да започне да се предоставя, като до края на 2025 г. ще достигне до най-малко **5 000** деца.

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

7.3.2. Материално подпомагане

През отчетния период са проведени **11** заседания на Комисията по материално подпомагане, на които са разгледани **1 065** молби за отпускане на материална помощ, от които **774** са удовлетворени, **171** са получили отказ, а **120** са върнати за допълнително анкетно проучване.

С еднократни помощи за посрещане на разходите при болест, смърт, злополука и др. са подпомогнати: **329** военноинвалиди – **89 700 лв.**; **19** пенсионирани военнослужещи – **7 700 лв.**; **126** военнослужещи – **194 350 лв.**; **1** обучаем във ВВУ – **200 лв.**, **35** цивилни служители – **56 351 лв.**, **33** ветерани – **8 400 лв.**, **75** военнопострадали с еднократни помощи в размер на **19 960 лв.** и **156** военнопострадали с еднократни целеви помощи за погребения в размер на **40 111 лв.**

Общ размер на отпуснатите еднократни помощи през годината – 416 772 лв.

На основание чл. 11 от Наредба №1/7.02.2011 г. и въз основа на утвърдени списъци от министъра на отбраната, на свое заседание №11 от 01.12.2023 г. Комисията по материално подпомагане при Министерството на отбраната отпусна допълнително еднократни помощи по случай коледните и новогодишни празници на **194** военноинвалиди с трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90% по **900 лв.,** и на **658** родители и на преживял съпруг /съпруга/ на български граждани, загинали при или по повод изпълнение на военната служба по **260 лв.** за всеки от тях, общо в размер на **345 680 лв.**

Общ размер на отпуснатите помощи – 762 452 лв.

Фиг.17. Процентно съотношение на отпуснатите средства от Комисията по материално подпомагане за периода 2021 – 2022 – 2023 г.

Централен регистър на военноивалидите и военнопострадалите

През 2023 г. в Централния регистър на военноинвалидите и военнопострадалите (чл. 328, ал. 1, т. 5 от ЗОВСРБ) са обработени общо **488** документа.

Регистрирани са нови **68** правоимащи, на които са издадени книжки за военноинвалид или военнопострадал; на **25** човека са изготвени дубликати на загубени книжки, а на **69** са издадени/продължени рецептурните книжки.

На **6** човека са преиздадени книжките за военноинвалид или военнопострадал по новия образец от 2016 г., а на **238** правоимащи документите са презаверени.

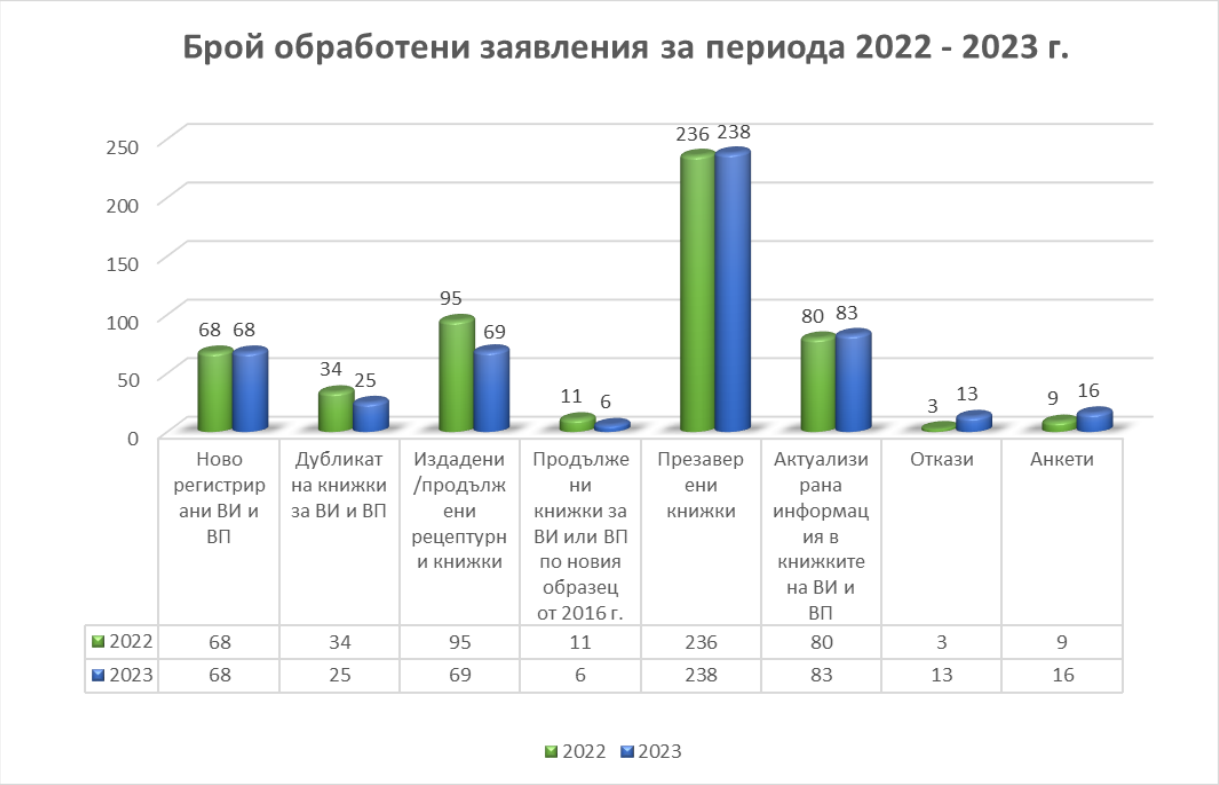
Обработени са и **83** документа и книжки, при които има и е отразена настъпила промяна в обстоятелствата. На **13** човека е отказано за вписване като военноинвалид или военнопострадал в Централния регистър на военноинвалидите и военнопострадалите. На

16 човека са им поискани допълнително документи за уточняване на обстоятелствата, при които кандидатстват.

Ежемесечно се подава актуализираната информация за правоимащите военноинвалиди и военнопострадали на НЗОК.

Проведени са **15** заседания на Комисията по разглеждане на заявленията, подадени на основание чл. 12, ал. 1 от Закона за вонноинвалидите и военнопострадалите.

Фиг.18. Съотношение на обработените заявления през периода 2022 – 2023 г.

МИНИСТЕРСТВО НА ОТБРАНАТА

7.3.3. Социална кухня

Чрез социалните кухни към Министерството на отбраната се предоставя безплатен обяд през работните дни от седмицата на пенсионирани военнослужещи от Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия, ветерани от войните, военноинвалиди, военнопострадали и български граждани, участвали в мисии и операции на въоръжените сили на Република България извън територията на страната. Право да ползват социалните кухни към МО имат изброените лица, ако отговарят на някое от следните условия:

- месечният им доход да е по-нисък от определената минимална работна заплата за страната, което се доказва с официален документ, издаден от Националния осигурителен институт – относно размера на пенсията, или друг официален документ и декларация по образец, утвърден от изпълнителния директор на агенцията за липса на допълнителни доходи по смисъла на §1, ал. 1, т. 9 и 10 от Правилника за прилагане на Закона за социалното подпомагане, в т.ч. от наеми, лихви, възнаграждения;

- да са с трайно намалена работоспособност 50 и над 50 на сто, удостоверено от експертно решение на ТЕЛК, и да не са в съжителство с други лица, способни да се грижат за тях, като последното обстоятелство се удостоверява с декларация по образец, утвърден от изпълнителния директор на агенцията; месечният доход на тези лица следва да е по-нисък от размера на определената минимална работна заплата за страната, увеличен с коефициент 1,2, което се доказва с официален документ, издаден от Националния осигурителен институт – относно размера на пенсията, или друг официален документ.

Социалните кухни на МО са **26 бр.** с общ капацитет **1 059** човека, като средно хранещите се са около **700** човека в градовете Пловдив, Стара Загора, Карлово, Асеновград, София, Дупница, Кюстендил, Ботевград, Благоевград, Банско, Чирпан, Шумен, Пазарджик, Казанлък, Плевен, Ловеч, Лом, Варна, Сливен, Хасково, Русе, Велико Търново, Айтос, Видин, Ямбол и Бургас.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
УО НА ПРЧР 2021-2027

7.3.4. Операция „Грижа в дома“

Операция „Грижа в дома“ е от стратегическо значение за ПРЧР. Изпълнението на операцията стартира през м. ноември 2022 г. И към момента изграденият модел за грижи за възрастни хора и лица с увреждания, вкл. с хронични заболявания и трайни увреждания, чрез осигурени почасови мобилни интегрирани здравно-социални услуги в домовете на потребителите продължава да се предоставя. Създадени са условия за независим и достоен живот на възрастните хора и хората с увреждания посредством предоставянето на качествени, достъпни и устойчиви услуги за дългосрочна грижа според индивидуалните им потребности при постигне на по-добър баланс между качество на услугите и ефективното и ефикасното им предоставяне. За персонала, който предоставя услугите е допустимо да се организират обучения и супервизия, както и транспорт до домовете на ползвателите на услугите.

По време на заседанието на Комитета за наблюдение на ПРЧР 2021-2027, което се проведе в средата на м. май 2024 г., отново бяха одобрени допълнителни средства в размер на 48 млн. лв., които да гарантират предоставянето на услугите до края на 2024 г. По този начин бюджетът на процедурата достигна 273 млн. лв. Сключени са **229** договора на обща стойност **244 731 222 лв**., като до края на 2023 г. са обхванати **43 078** лица с увреждания и възрастни в невъзможност за самообслужване.

Направление 8 – Развитие на солидарност между поколенията

8.1. Разпределение и диверсифициране на отговорностите, свързани с дългосрочната грижа за старите хора.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

Отговорностите и извършените дейности, свързани с дългосрочната грижа за възрастните хора, се отчитат с ежегодни доклади за изпълнението на Плановете за действие за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа. Чрез тях се обобщават постигнатите резултати в изпълнението на дейностите по заложените мерки в плана, натрупания опит и предприетите инициативи. Също така, докладите анализират

организирането и управлението на процеса по изпълнението на плана, както и взаимодействието и координацията между участниците в него.

8.2. Активно включване на хора в пенсионна възраст в доброволчески мрежи за солидарност и полагане на грижи за най-старите

8.3. Разработване на схеми за предаване на опита от по-възрастните към по-младите

8.4. Развитие на обществена чувствителност и разбиране към проблемите на възрастните хора

8.5. Формиране на отговорност и отчитане на въздействието на политически и административни решения върху бъдещето на младите поколения

Направление 9 – Повишаване на общото образователно, духовно и културно равнище, квалификация, способности и умения на населението от всички възрастови групи

9.1. Създаване условия за пълно обхващане на децата в детски градини и предучилищни форми на обучение

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.1.1. Финансиране на екипите за обхват по ПМС №100/08.06.2018 г. чрез Национална програма „Заедно за всяко дете“

За реализирането на приоритетите, свързани с максималното обхващане и включване на децата и учениците в задължителна предучилищна и училищна възраст в образователната система, е създаден постоянно действащ Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст за постигане на междуинституционално сътрудничество. Работата по Механизма се подпомага чрез изпълнение на дейностите по Национална програма „Заедно за всяко дете“. Чрез реализиране на дейностите по програмата са подобрени взаимодействието и комуникацията между представителите на различните институции, участващи в екипите за обхват, създадени са условия за взаимодействие с родителите за привличането и ангажирането им в процеса на обхващане и включване на децата и учениците в образователната система.

В съответствие с общата и специфичните цели на НП „Заедно за всяко дете“ през 2023 г. са реализирани дейности в три тематични модула с общ бюджет от **2 800 000 лв.**, както следва:

- **Модул 1** „Подпомагане на дейността на екипите за обхват“– 2 100 000 лв.
- Дейност 1 – 100 000 лв. за организиране, координиране и контрол на изпълнение на работата на екипите с участието на представители на различните институции;
- Дейност 2 – 2 000 000 лв. за осигуряване на постоянен достъп до Информационната система за реализация на Механизма на ангажирани органи и институции.

- **Модул 2** „Добри практики за взаимодействие с родителите на децата и учениците в задължителна предучилищна и училищна възраст – 200 000 лв.
- **Модул 3** „Партньорски модел за включване в образователната система на деца и ученици в риск от отпадане“ – 500 000 лв.

По Дейност 1 от Модул 1 „Подпомагане на дейността на екипите за обхват“ се финансират разходи за командировка на екипите за обхват за осъществяване на мярка „Посещение на адрес“ съгласно Наредбата за командировките в страната и за закупуване на карти/билети за градския транспорт за времето на обходите на членовете на екипите за обхват в рамките на населеното място, когато не се ползват правата по Наредбата за командировките в страната. Допустими са разходи за комуникационни услуги.

Общият брой на заявените бенефициенти е **58**. От тях 17 бенефициенти са РУО, 38 са училища и 1 е детска градина.

Финансирани са училища и детски градини от 16 области в страната с 22 107,94 лева.

В резултат от работата на екипите за обхват към ДГ и училищата са върнати в образователната система **100** деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст.

По модула от РУО са усвоени 22 952,66 лева, като са реализирани **3 041** обхода с участието на членовете на екипите по програмата и са проведени **880** срещи с родителите на деца/ученици в риск и/или отпаднали от образователната система. В резултат от работата на екипите за обхват към РУО са върнати в образователната система **400** деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст.

По Дейност 2 от Модул 1 са осигурени средства за постоянен достъп до Информационната система за реализация на Механизма на местните комисии за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни.

По Модул 2 „Добри практики за взаимодействие с родителите на децата и учениците в задължителна предучилищна и училищна възраст“ – финансирани са заявките на **74** от кандидатстващите институции, които отговарят на определените в националната програма изисквания, в т.ч. 55 училища и 19 детски градини от 23 области в страната с **208 084.94 лв**. В резултат от реализираните дейности са включени **9 404** родители на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст.

По Модул 3 „Партньорски модел за включване в образователната система на деца и ученици в риск от отпадане“ - финансирани са заявките на **3 общини** – Бургас, Кнежа, Чирпан, като са осигурени **8981.00 лв**.

Забелязва се повишаване на ефективността в работата на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст, както и подобряване на достъпа до предучилищно и училищно образование. С реализирането на дейностите по програмата се намалява относителният дял на необхванатите деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст. Чрез реализиране на дейностите по програмата са създадени добри условия за взаимодействие с родителите за привличането и ангажирането им в процеса на обхващане и включване на децата и учениците в образователната система.

Мярката оказва въздействие на национално ниво.

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА – БАН

9.1.2. Проект „Социалнопсихологически фактори и модели за адаптация към детски заведения“ (2019-2022) – ръководител гл. ас. д-р Надя Матеева

Целта на проекта е да се проследят и сравнят различните теоретични и приложни модели за адаптация на детето към детски заведения; да се идентифицират ефективните форми на работа и социално-психологическите фактори, влияещи на тези процеси; да се предложат, апробират и валидизират стандартни и подобрени програми за приложение на по-ефективни модели и да се препоръчат оптимални стратегии и конкретни практики, които възрастните (родители и педагози) да използват за по-успешна адаптация на децата в този значим за тяхното развитие преход.

През 2023 г. са получени следните резултати:

1. Подготвен е доклад с резултатите от изследването, представен пред научен семинар на ИИНЧ-БАН;
2. Подготвена е научна публикация с изготвените препоръки на базата на получените резултати от изследването, които могат да се използват в работата на специалистите в областта на адаптацията на децата към детски заведения;
3. Проведено е полуструктурирано интервю на базата на изготвена методика сред 43 заинтересовани родители за по-детайлно изследване на родителските и педагогическите практики, които влияят върху процесите на адаптация.

Проектът е финансиран от бюджетната субсидия на ИИНЧ-БАН.

9.2. Осигуряване на равен достъп на всички деца до образование във всички образователни степени без разлика на етническа принадлежност, пол, произход, вероизповедание, социално положение и др.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ – ПАРТНЬОР

9.2.1. Изпълнение на дейности по постоянно действащ Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст

Създаденият с ПМС №100/08.06.2018 г. (Обн. ДВ. бр.50 от 15 юни 2018 г., изм. и доп. ДВ. бр.82 от 18 октомври 2019 г.) постоянно действащ Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст се прилага активно в цялата страна по отношение на децата и учениците, които не са обхванати в образователната система, за които има риск от отпадане от училище и детска градина или са напуснали преждевременно образователната система.

За изпълнение на Механизма по ПМС №100/2018 г. до 30.07.2023 г. са актуализирани районите за обхват на територията на общините, осъществена е комуникация между институциите на регионално ниво за определяне участниците в екипите за обхват и със заповеди на началниците на регионалните управления на образованието (РУО) е определен съставът на екипите за обхват и техните ръководители, които са служители на регионалните управления на образованието. Екипите за обхват са **1 386** с включени **13 250** участници в тях от ангажираните по Механизма институции. От началниците на РУО е предоставена техническа възможност за достъп на екипите за обхват по райони за обхват до информацията за постоянния или настоящия адрес на децата и учениците в Информационната система за реализация на механизма (ИСРМ).

Мярката оказва въздействие на национално ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.2.2. Осигуряване на равен достъп на всички деца и ученици до качествено образование във всички образователни степени чрез осигуряване на учебници и учебни комплекти за безвъзмездно ползване

Равният достъп до образование се осигурява чрез:

- определяне на средищни и защитени детски градини и училища;
- осигуряване на безплатен транспорт за децата в задължителна предучилищна възраст и за учениците от I до XII клас включително;
- осигуряване на познавателни книжки, учебници и учебни комплекти за безвъзмездно ползване.

Изпълнението на тази мярка в частта за осигуряване на познавателни книжки, учебници и учебни комплекти за безвъзмездно ползване се реализира чрез:

- техническо и финансово обезпечаване на провеждането на процедурите по оценяване и одобряване на проекти на познавателни книжки, учебници и учебни комплекти. Общият брой на одобрените учебници и учебни комплекти за 2023 г. е **302**.
- осигуряване за безвъзмездно ползване на познавателни книжки за децата, учебници, достъп до електронно четими учебници, учебни комплекти за учениците от I до VII клас включително. Броят на децата и учениците осигурени с познавателни книжки, учебници, учебни комплекти и електронно четими учебници е:

- **212 592** деца в четирите възрастови групи в предучилищно образование;
- **233 403** ученици от I до IV клас;
- **181 844** ученици от V – VII клас;
- **80** ученици с нарушено зрение от I до XII клас, осигурени с учебници на брайлов шрифт;
- **194** ученици със сензорни увреждания – с увреден слух, осигурени с учебници или учебни комплекти по специалните учебни предмети.

За учебната 2023 – 2024 година са осигурени и предоставени на първостепенните разпоредители с бюджет финансови средства за закупуването на познавателни книжки за децата, учебници, достъп до електронно четими учебници, учебни комплекти за учениците от I до VII клас включително, в държавните, общинските и частните детски градини и училища в размер на **46 687 902 лева**.

От учебната 2024 – 2025 година всички ученици от I до XII клас ще бъдат осигурени с учебници, учебни комплекти и електронно четими учебници за безвъзмездно ползване.

Мярката оказва въздействие на национално ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.2.3. BG05M2OP001-5.001 „Равен достъп до училищно образование в условията на кризи“

Мярката се изпълнява по проект на ОП НОИР 2014-2020 с общ бюджет на безвъзмездната финансова помощ 101 642 402.48 лв. и е с период на изпълнение 35 месеца – от 12.02.2021 г. до 31.12.2023 г. Проектът е финансиран по линия на Инструмента за подкрепа на преодоляването на последиците от кризата, предизвикана от пандемията от COVID-19, и подготовка за екологично, цифрово и устойчиво възстановяване на икономиката (REACT-EU) и цели да не се допусне прекъсване на

образователния процес и приобщаващото образование в условията на кризи, да се осигурят условия за ефективност на образованието, както и да не се допусне отпадане от училище в ситуация на обучение от разстояние. Предвидените дейности са пряко свързани с преодоляване на последиците, предизвикани от пандемията от COVID-19 и са свързани с техническото обезпечаване на образователната система и осигуряване на условия за провеждане на обучение от разстояние в електронна среда.

Проектът се изпълнява в 5 дейности – закупуване на технически средства за педагогически специалисти и ученици, обучение на ученици, вкл. от уязвими групи за придобиване на умения за обучение от разстояние в електронна среда, обучение на педагогически специалисти за усъвършенстване на уменията им за преподаване от разстояние в електронна среда, обучение на образователни медиатори и родители за придобиване на умения за работа в електронна среда.

Резултати от изпълнението на проекта:

- Брой на участниците, подкрепени в борбата или противодействието на ефектите от пандемията COVID-19 – **371 314**;
- Брой ученици, получили допълнително синхронно обучение от разстояние в електронна среда – **25 822**;
- Брой участници с осигурен достъп до обучение от разстояние в електронна среда – **133 957**.

Мярката оказва въздействие на национално ниво.

9.3. По-пълно обхващане на учениците в задължителните образователни степени и превенция на отпадането им от образователната система

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.3.1. По-пълно обхващане на учениците в задължителните образователни степени и превенция на отпадането им от образователната система

Осигурен е **безплатен транспорт** за **90 779** деца в задължителна предучилищна възраст и ученици от I до XII клас включително от населените места, в които няма детска градина или училище, както и за учениците, които се обучават за придобиване на квалификация по професия. Брой маршрути – **5 453**. Отпуснати са средства за безплатен транспорт на деца и ученици в размер на **62 682 063** лв.

Осигурява се равен достъп до качествено предучилищно и училищно образование чрез: 956 средищни и 264 защитени детски градини, части от детски градини и училища. Предоставено е допълнително финансиране за защитените институции – **14 073 565 лв**.

Мярката оказва въздействие на национално ниво.

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

Следва да се има предвид, че съгласно §1, т. 11, буква „д“ от Допълнителните разпоредби на Закона закрила на детето (ЗЗдет.) „дете в риск“ е и дете, за което съществува риск от отпадане от училище или което е отпаднало от училище.

С оглед на това, Агенцията за социално подпомагане е институция – партньор в изпълнението на *Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст* – Механизма.

Целта на Механизма е да се подобри междуинституционалното взаимодействие чрез определяне на функциите и задълженията на всички отговорни страни, за постигане на по-пълен обхват и включване в системата на образованието на децата и учениците,

които не са обхванати в образователната система, за които има риск от отпадане от училище и детска градина или са напуснали преждевременно образователната система.

Механизмът включва създаване и дейност на екипи за съвместна работа на институциите за обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст (екипи за обхват), както и взаимодействие на институциите по прилагането на комплекс от мерки за обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система. Съгласно Механизма съществува организиране на регулярен обмен на информация между ангажираните институции и координиране на техните съвместни действия за налагане на съответни санкции по реда на Закона за закрила на детето, Закона за предучилищното и училищното образование и Закона за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните на родители, чиито деца в задължителна предучилищна и училищна възраст не посещават училище. Екип за обхват се създава към всеки район на обхват, като екипите, координирано с директорите на съответната образователна институция, предприемат мерки за обхващане, реинтеграция и превенция в образователната система.

В АСП се администрира справка за изпълнението на Механизма (от страна на териториалните структури), като данните от стартирането на учебната 2023/2024 г. **към 31.12.2023 г.** (по информация, предоставена от регионалните дирекции за социално подпомагане) са следните:

- На територията на страната са сформирани **1 088** екипа за съвместна работа на институциите за обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст – т.нар. екипи за обхват.
- Броят на служители на ДСП, включени в екипите, е **1 090**.
- Общият брой на осъществени посещения от екипите на ДСП с натрупване е **4 249**.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.3.2. Изпълнение на ПМС №100 за създаване и функциониране на Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система на деца и ученици в предучилищна и училищна възраст

С ПМС №100/08.06.2018 г. (Обн. ДВ. бр.50 от 15 юни 2018 г., изм. и доп. ДВ. бр.82 от 18 октомври 2019 г.) се създава постоянно действащ Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст.

За функционирането на Механизма се внедрява, развива, поддържа и управлява Информационна система за реализация на механизма (ИСРМ), която предоставя интегрирана електронна среда и инструментариум за достъп на лицата, изпълняващи дейности по Механизма. От началниците на РУО е предоставена техническа възможност за достъп на екипите за обхват по райони за обхват до информацията за постоянния или настоящия адрес на децата и учениците в ИСРМ.

Към началото на учебната 2023/2024 година коефициентът на обхванатите, определен като относителен дял на записаните в предучилищното и училищното образование деца и ученици на задължителна предучилищна и училищна възраст на 15 септември спрямо броя на населението за съответната година на раждане по данни на

ГРАО, намален с броя на децата със статус „в чужбина“, е 94.16, който коефициент е повишен с 0.56 в сравнение с данните от началото на учебната 2022/2023 година.

Върнатите и задържани деца и ученици в образователната система в резултат на действията на екипите за обхват до началото на втория учебен срок на учебната 2023/2024 година са 15 918, от които 6 396 са новообхванатите, 3 130 са новозаписаните след 15.09.2023 г. и 6 392 са върнатите след отпадане деца и ученици в предучилищна и училищна възраст (от 4- до 16-год. възраст). Новообхванатите към началото на втория учебен срок на учебната 2023/2024 година по абсолютни стойности на подлежащите са по-високи от записаните от екипите за обхват към същата референтна дата от миналите три учебни години.

От началото на функциониране на Механизма (2017 г.) до момента екипите за обхват са върнали обратно в училище и детска градина или са записали за първи път 101635 деца и ученици, но от тях 3 549 не са задържани и са отпаднали нови 35 110. За целия период от функционирането на Механизма балансът като резултат е положителен, върнати са **62 976**.

Мярката се осъществява на национално равнище и оказва въздействие на национално, регионално и на местно равнище за успешно включване и трайно приобщаване на децата и учениците в образователния процес.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.3.3. Изпълнение на дейности по Национална програма (НП) „Подпомагане на общините за образователна десегрегация“ за 2023 г.

Националната програма е одобрена с Решение №408 на Министерския съвет от 31.05.2023 г.

Цели на програмата:

- Образователна интеграция на деца и ученици от уязвими групи, включително роми, чрез реализиране на дейности от общините за образователна десегрегация и превенция за недопускане на вторичната сегрегация;
- Осигуряване на подкрепяща образователна среда, насърчаваща позитивното взаимодействие между всички участници в образователния процес в условията на несегрегирани, приемни образователни институции.

Изпълняват се дейности в следните направления:

- Осигуряване на безплатен транспорт в рамките на населеното място за деца в задължително предучилищно образование и за ученици, посещаващи сегрегирани образователни институции с цел достъп до образование в несегрегирани приемни образователни институции, както и за деца и ученици, живеещи в отдалечени райони, но посещаващи несегрегирани образователни институции;
- Осигуряване на учебни пособия и материали за децата в задължително предучилищно образование и за ученици до VII клас, включени в процеса на образователна десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация;
- Дейности за информиране, мотивиране и подготовка на децата и учениците за съвместното образователно развитие в приемните образователни институции – назначаване на непедагогически персонал към общините (образователни медиатори, помощници на учителя, социални работници в образованието), които да участват в изпълнение на

общинската политика за образователна десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация;

- Дейности за психолого-педагогическо и социално-комуникативно приобщаване на всички родители за изграждане на образователна и обществена среда, осигуряваща ефективен процес на десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация;
- Дейности (групова или индивидуална форма) с деца в задължително предучилищно образование и с ученици, включени в процеса на десегрегация, за продължаване на образованието им в приемните образователни институции.

През 2023 г. със заповед на министъра на образованието и науката са одобрени за финансиране **8** бр. проектни предложения (на общини Ардино, Ботевград, Враца, Габрово, Девин, Добрич, Монтана и Самоков) на стойност **495 000 лв**. Подписани са 8 бр. договори с 8-те общини. Изпълнението на индикаторите е следното:

- Брой подпомогнати общини за реализиране на дейности за образователна десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация – **8**.
- Брой деца и ученици, за които е осигурен безплатен транспорт в рамките на населеното им място – **510**.
- Брой деца в задължително предучилищно образование и ученици до VII клас, включени в процеса на образователна десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация и за които са осигурени учебни пособия и материали – **1 188**.
- Брой мотивационни дейности, свързани с десегрегационните процеси и задържането на децата и учениците в образователната система – **115**.
- Брой родители, включени по проекта и участвали в проектните дейности с цел повишаване на мотивацията им да записват децата на детска градина и училище – **379**.
- Брой образователни медиатори и друг непедагогически персонал, включени в проектните дейности – **22**.
- Брой реализирани дейности с родители, деца и ученици и представители на институции за изграждане на среда, осигуряваща ефективен процес на десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация – **63**.

Мярката се осъществява на национално равнище.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.3.4. Реализиране на дейности за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства в уязвимо положение чрез осигуряване на ефективен процес на обхват, задържане и реинтеграцията им в образователната система

Мярката се изпълнява чрез дейности по Национална програма „Подпомагане на общините за реализиране на дейности за образователна десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация“ и чрез Програмата за дейността на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ) за периода 2022-2024 година, приета с Решение на Министерски съвет №919 от 17.10.2022 г.

Основна цел на Програмата за дейността на ЦОИДУЕМ (2022 – 2024 г.) е осигуряване на условия за развитие на политиката за образователна интеграция и интеркултурно образование на децата и учениците от етническите малцинства и етнокултурните общности чрез осигуряване на ранен и равен достъп до качествено,

ценностно-ориентирано предучилищно и училищно образование. С тригодишната програма се осъществяват дейности по три основни направления:

1. Разработване и изпълнение на проекти чрез участие в конкурси за привличане на средства извън държавния бюджет.
2. Реализиране на мерки, свързани със стратегическите цели на Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 – 2030 г.) и целите на настоящата Програма за дейността на ЦОИДУЕМ (2022 – 2024 г.).
3. Мониторинг и оценка на въздействието на политиките за образователна интеграция и интеркултурно образование на децата и учениците от етническите малцинства и от етнокултурните общности чрез методически и аналитично-прогнозни дейности за планиране, наблюдение и отчитане на изпълнението им.

Очакваните ефекти са насочени към гарантиране на устойчивост на процеса на образователна интеграция и интеркултурно образование, намаляване на неравенствата, насърчаване на социалното включване, мотивация на деца и родители за образование, системна работа с родителите за привличането им като пълноценни участници в образователния процес.

Мярката се осъществява на национално равнище.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.3.5. Реализиране на дейности за десегрегация на сегрегирани образователни институции и за създаване на условия за реализиране на мерки за превенция, предотвратяване и преодоляване на процеса на вторична сегрегация

Мярката се изпълнява чрез дейности по Национална програма „Подпомагане на общините за реализиране на дейности за образователна десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация“ и чрез Програмата за дейността на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства за периода 2022 – 2024 година, приета с Решение на Министерски съвет №919 от 17.10.2022 г.

Основна цел на Програмата за дейността на ЦОИДУЕМ (2022-2024 г.) е осигуряване на условия за развитие на политиката за образователна интеграция и интеркултурно образование на децата и учениците от етническите малцинства и етнокултурните общности чрез осигуряване на ранен и равен достъп до качествено, ценностно-ориентирано предучилищно и училищно образование. С тригодишната програма се осъществяват дейности по три основни направления:

1. Разработване и изпълнение на проекти чрез участие в конкурси за привличане на средства извън държавния бюджет.
2. Реализиране на мерки, свързани със стратегическите цели на Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 – 2030 г.) и целите на настоящата Програма за дейността на ЦОИДУЕМ (2022 – 2024 г.).

- Финансиране на проектни предложения на институции в системата на предучилищното и училищното образование – детски градини, училища, центрове за подкрепа за личностно развитие, включително центрове за специална образователна подкрепа, и специализирани обслужващи звена (регионални центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование, Национален дворец на децата и Държавен логопедичен център); регионални управления на образованието; държавни висши училища и общини. Приоритет 3 „Реализиране на мерки за ранен и равен достъп до предучилищно и училищно образование на децата и учениците от етническите

малцинства чрез осъществяване на процес на десегрегация и/или прилагане на мерки за преодоляване на демографски, социално-икономически и културни бариери“.

3. Мониторинг и оценка на въздействието на политиките за образователна интеграция и интеркултурно образование на децата и учениците от етническите малцинства и от етнокултурните общности чрез методически и аналитично-прогнозни дейности за планиране, наблюдение и отчитане на изпълнението им.

Очакваните ефекти са насочени към гарантиране на устойчивост на процеса на образователна интеграция и интеркултурно образование, намаляване на неравенствата, насърчаване на социалното включване, мотивация на деца и родители за образование, системна работа с родителите за привличането им като пълноценни участници в образователния процес.

Мярката се осъществява на национално равнище.

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА – БАН

9.3.6. Проект „Проблеми на ромската интеграция в България (ПРИБ)“ (2022-2025) – ръководител гл. ас. Любомир Стойчев

Цел на изследването е да анализира и моделира данни от националното представително изследване „Нови подходи за генериране на данни за труднодостъпни групи в риск от нарушаване на правата им“, финансирано от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021. Анализите на данните и резултатите следва да подпомогнат идентифицирането на ключови детерминанти на ромската интеграция в Република България.

Очаквани резултати при завършване на проекта: разработени количествени модели на детерминантите сред NEETs и ранно напускащите училище, анализи на моделите и публикации на резултатите от моделирането и анализите в научни продукти, както и провеждане на специфични семинари, на които чрез данните и методите за техния анализ да се повишава аналитичния капацитет на докторантите, младите изследователи и учените в ИИНЧ-БАН и други заинтересувани страни.

Получени резултати през 2023 г.:

1. Обновен файл с данни (30 303 изследвани лица): 800 оригинални променливи, допълнителни 25 променливи от масивите на НАП и НОИ за изследваните лица и специфична променлива, разработена от ИОО София и Агенцията за фундаментални права на ЕС, която отразява сегрегационния статус на респондентите.
2. Код, чрез който тези данни са присъединени към оригиналния файл с данни и така е увеличена неговата добавена стойност в информационен план.
3. Консултации на докторанти и заинтересовани лица. На база анализ на данните е създаден модел за изработване на областни и общински стратегии за равенство, включване и участие на ромите 2022-2030, като по него в подкрепа на Областна администрация град Шумен бе разработена Областна стратегия за равенство, включване и участие на ромите, 2022-2030 (по програма ROMACT).
4. 4 завършени модела, които отговарят на заложените от изследователския екип цели и изисквания за точност и надеждност.
5. Изяснени и изчислени са влиянието на фактори като:
    a. ролята на четенето като фактор, който предотвратява попадането на едно лице в категорията NEETs;
    b. ролята на ползването/притежаването на PC/лаптоп/таблет като фактор, който предотвратява попадането на едно лице в категорията NEETs;

c. връзката между семейния статус на родителите и младежите на възраст 15-29 години, които не работят, не учат и не се обучават;
d. влиянието на относителната бедност и етническата принадлежност върху NEETs;
e. редица други фактори, които директно или индиректно влияят върху попадането в категорията NEETs – пол, тип населено място, възраст и пр.

6. Подготвени презентации за научни семинари и обучение на докторанти и млади учени за моделиране и оценка на модели с данни от извадкови изследвания.

Проектът е финансиран от бюджетната субсидия на ИИНЧ-БАН.

9.4. Преодоляване неграмотността в средите на бедното население и в групите в неравностойно положение

9.5. Осигуряване на високо качество на образованието чрез подобряване на съдържанието на учебния процес и материалната база, повишаване квалификацията на преподавателите и осигуряване на училищата с информационни технологии

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.5.1. Осигуряване на високо качество на образованието чрез повишаване квалификацията на педагогическите специалисти и усъвършенстване на ключови професионални компетентности

Мярката се реализира чрез изпълнение на дейности по НП „Квалификация на педагогическите специалисти“, одобрена с Решение №408 на Министерския съвет от 31.05.2023 г. с бюджет от **1 496 000 лв**.

Програмата е реализирана с три модула:

Модул 1 „Подкрепа на новоназначени учители и директори и продължаваща квалификация за повишаване на компетентностите на учители, директори и други педагогически специалисти“, който цели осигуряване на квалифицирани учители по учебните предмети за училища с малък брой паралелки; усъвършенстване и обогатяване на ключовите компетентности на педагогическите специалисти за повишаване качеството на обучението, възпитанието и социализацията на децата и учениците в образователните институции чрез участието им в обучения, форуми и конференции. Проведени са: Национален форум на младите педагогически специалисти „Предизвикателствата пред образованието и младите педагози в XXI век“ – Арбанаси, област Велико Търново с 60 участници; Национална конференция в гр. Бургас на тема „Проектно базирано обучение в българското образование – теоретични аспекти и методически решения“ с 50 участници, на която са представени резултатите и анализа на проведеното през 2022 г. национално изследване на тема: „Готовност и мотивация за прилагане на проектно базирано обучение от страна на новоназначени учители (до 3 години педагогически стаж)“.

Модул 2 „Придобиване на професионална квалификация „учител по…“, като допълнителна професионална квалификация на заети в системата на предучилищното и училищното образование учители“, по който са включени в програмата 78 учители за придобиване на професионална квалификация „учител“ по учебен предмет. Целта е обезпечаване на кадровия ресурс в училища с недостиг на педагогически специалисти по определени предмети. Сключени са 78 тристранни договори – МОН, директор на училище/учител. Сключени споразумения с 5 висши училища – СУ „Св. Климент Охридски“, ПУ „Паисий Хилендарски“, ВТУ „Св. Св. Кирил

и Методий“, ШУ „Епископ Константни Преславски“, Университет „Проф. Ас. Златаров“ – Бургас, заявили готовност да обучават действащи учители за придобиване на допълнителна професионална квалификация учител по изброените учебни предмети.

Модул 3 „Международно сътрудничество в областта на квалификацията на педагогическите специалисти – обучения по международни споразумения за обучение на учители“. Обучени са 30 учители по природни науки, 30 учители по професионална подготовка в област на „Образование“, „Техника“ и „Информатика“ от Списъка на професиите на професионално образование и обучение и на учители по учебните предмети информатика и информационни технологии от общообразователната подготовка или в занимания по интереси в ЦПЛР по направление „Техника“ и „Информатика“. Усвоени са 42 088.69 лв. за обучение по природни науки и 42 242.86 лв. за обучение – техника и информатика.

Проведени са: онлайн обучение, свързано с историята на Холокоста и антисемитизма, организирано от МОН и Мемориалния център за жертвите и героите на Холокоста „Яд Вашем“ в периода 6 – 9 ноември 2023 г. – за група 2023 г., и онлайн обучение, свързано с историята на Холокоста и антисемитизма, организирано от МОН и Мемориалния център за жертвите и героите на Холокоста „Яд Вашем“ на 9 ноември 2023 година – за група от 2022 г. Реализирането на обученията допринася за усъвършенстване и обогатяване на ключовите компетентности на педагогическите специалисти за повишаване качеството на обучението, възпитанието и социализацията на децата и учениците в образователните институции.

Общият брой на педагогическите специалисти, повишили квалификацията си по националната програма през 2023 г. е **7 453**.

Мярката оказва въздействие на национално ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.5.2. Осигуряване на условия за повишаване качеството на образователния процес, компетентностите и уменията на децата и учениците

НП „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда” – модул „Съвременна среда за качествено обучение по хуманитарни науки, изкуства и спорт“ за 2023 г.

Целта на модула е подобряване на образователната среда за придобиване на основни компетентности в областта на природните науки като задължителен елемент от общообразователната подготовка и създаване на по-добри условия за експериментална работа в българските училища с цел формиране у учениците на практически знания и умения. Програмата се изпълнява на територията на Република България и обхваща държавни и общински профилирани гимназии или средни училища, в които се осъществява профилирано обучение по физика и астрономия, химия и опазване на околната среда или биология и здравно образование.

Подобрени са условията за експериментална работа по природни науки в профилираната подготовка чрез: ремонтиране на учебни кабинети/класни стаи, вкл. и елементи на реконструкция; обзавеждане с демонстрационен плот за учителя, маси със защитно покритие за учениците, мивка до всяко работно място; камина (за кабинета/лабораторията по химия и опазване на околната среда), бяла дъска, мултимедиен прожектор и/или интерактивен екран и други съгласно спецификата на учебния предмет; оборудване с апарати, уреди, прибори, лабораторни набори с материали/химикали за провеждане на лабораторни упражнения и демонстрации, както и макети, табла, учебни видеофилми, софтуерни продукти, съобразени с изискванията и очакваните резултати от практическата дейност на учениците съгласно учебните

програми за профилирана подготовка по физика и астрономия, химия и опазване на околната среда и биология и здравно образование. Подпомогнати са дейностите по изграждане, ремонтиране и обзавеждане на кабинети и/или лаборатории за практическо обучение по физика и астрономия, химия и опазване на околната среда или биология и здравно образование в 39 училища.

Резултатите по модула за учебната 2023 – 2024 година са следните:

- класирани 642 училища (572 общински и 70 държавни училища) и 10 ЦСОП (3 общински и 7 държавни);
- брой обновени класни стаи/кабинети в областта на хуманитарните науки – 577;
- брой училища/ЦСОП, в които са създадени стаи за занимания по интереси – 177;
- брой ученици, обхванати в групите за работа в стаите за занимания по интереси в училища и ЦСОП – 17 172;
- брой училища със създадени/обновени училищни библиотеки/„кът за четене“ – 331;
- брой проведени инициативи в създадения „кът за четене“/училищната библиотека – 1 233.

Общата стойност на средствата по модул „Съвременна среда за качествено обучение по хуманитарни науки, изкуства и спорт“ е 9 720 000 лв.

Мярката оказва въздействие на институционално/училищно ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.5.3. Оптимизиране процеса на обучение и повишаване на неговата ефективност чрез внедряване на иновации, базирани на информационните и комуникационните технологии (ИКТ)

Мярката се изпълнява с дейности по НП „Информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в системата на предучилищното и училищното образование“ за 2023 година с общ бюджет от 12 500 000 лв. Целта на националната програма е да даде повече възможности за дигитализация на училищата и детските градини. Срокът на действие е до 31.12.2023 г., а изпълнението е следното:

- Закупено е оборудване за дейта центровете.
- Осигурена е поддръжка на Microsoft и Google профилите на потребителите в образователната система.
- Осигурена е поддръжка на мониторинг центъра и хелпдеска на МОН.
- Осигурени са средства за доизграждане на иновативен дигитален център за поддържаща и продължаваща квалификация на учителите в областта и със средствата на информационните и комуникационните технологии.
- Осигурени са 125 броя преносими компютри за 125 детски градини.
- Предоставени са средства за електронен дневник на 1540 ДГ чрез общините и на 1720 училища, ЦПЛР.
- Предоставени са средства за интернет на 1564 училища и ЦПЛР.

Мярката оказва въздействие на национално и училищно ниво.

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА – БАН

9.5.4. Детерминанти на знанията и уменията на бъдещето за учениците в България – езикова грамотност, умения за учене и за поставяне на цели“ (2022-2023г.) - ръководител доц. д-р Стоянка Черкезова

Целта на проекта е да изследва детерминантите на резултатите от учебния процес в областта на езиковите компетентности (по български език) и на меките умения – за учене и за поставяне на цели, при 15-годишните ученици в България и въз основа на това да потърси възможности за подобряване на образователните и на обучителните политики и практики в България в контекста на настоящите и очакваните изисквания спрямо работната сила.

Очаквани резултати в края на проекта: Въз основа на моделиране на микроданни от ПИЗА 2018 г. за България общо за 15-годишните ученици и отделно за момичетата, момчетата и за ученици с различен социално-икономически статус (акцент върху нисък социален статус) да бъдат идентифицирани основните детерминанти за подбраните образователни постижения и да бъдат направени препоръки за политиките. Сред изследваните детерминанти са различни показатели за социален статус на ученика; връзка между ученика и родителите; мотиватори за постигане на постижения за учениците; културен климат в училището и в часовете; учителски практики в часовете по български език и литература; местоположение и характеристики на училището и училищни политики за осигуряване на качествено образование. Подбраните резултати от учебния процес отговарят на съвременните разбирания за функционална грамотност, която включва компетентности, които дават възможност на човека да се справя успешно в житейски ситуации, да разбира и критично да осмисля сложни идеи, свързани с различните му роли в съвременното общество. Това описание на грамотността определя критериите за оценка на качеството на съвременното образование и резултатите от учебния процес.

Получени резултати през 2023 г.:

- Сред изводите са, че образователната система възпроизвежда социалните неравенства през академичния подбор. Можем да подредим детерминантите по сила на въздействие, както следва: социален статус на ученика; ориентация на образователната програма (общообразователна и професионална); дисциплина в часовете, наличие на тормоз и климат на сътрудничество; меки умения, свързани с поддържане на мотивацията при изпълнение на задачи; подкрепа от родителите; конкретни учителски практики, свързани с ентусиазъм при преподаване, адаптиране на преподаването и стимулиране на четене с разбиране; училищни политики за активно участие на учениците в някои специфични извънкласни занимания.
- Направени са редица предложения за политиките за въвеждане на определени стандарти в образователните политики, приоритизиране според тежестта на детерминантите и акцент върху ефективните учителски практики и училищни политики.
- По проекта са публикувани един доклад на конференция, статия в научно списание, два научно-популярни доклада (на английски и български), два кратки доклада с препоръки за политиките (на английски и български) и книга под печат.

Проектът е финансиран от Програмата за развитие на ЮНЕСКО за 2022-2023 г. (стойност: 25 560 лв.).

9.6. Формиране на умения за работа с високи технологии

ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ – БАН

9.6.1. Проект BEYOND4.0: Inclusive Futures for Europe BEYOND the impacts of Industrie 4.0 and Digital Disruption (BEYOND 4.0: Приобщаващо бъдеще за Европа. Отвъд въздействието на Индустрията 4.0 и цифровата промяна) 2019-2022 г.

През 2023 г. екип на ИФС-БАН е работил по проект BEYOND4.0: Inclusive Futures for Europe BEYOND the impacts of Industrie 4.0 and Digital Disruption (BEYOND 4.0: Приобщаващо бъдеще за Европа. Отвъд въздействието на Индустрията 4.0 и цифровата промяна) 2019-2023 г. Финансирането на проекта е от Европейската комисия, програма HORIZON2020. Общият бюджет за 2023 г. е на стойност 71 182 лв.

В рамките на годината са публикувани монографии и научни статии в списания; организирана е една международна конференция и са проведени множество семинари със заинтересованите страни.

Основни постигнати резултати:

1. BEYOND4.0 допринася за постигането на приобщаващо европейско бъдеще, като проучва въздействието на новите технологии върху развитието на работните места, бизнес моделите и благосъстоянието.
2. Проектът изучава дигиталната трансформация в регионите на ЕС, как тя се отразява на икономическото им развитие и какви са социалните ефекти върху заетостта, уменията и социалното осигуряване.

Въздействие: резултатите от това изследване подпомагат създателите на политики на местно, национално и европейско ниво във връзка с развитието на дигиталната трансформация и нейните социални и икономически ефекти.

9.7. Изграждане на трайни навици за учене през целия живот, осигуряване на максимално добри условия за непрекъснато професионално обучение и развитие и развиване на системата за квалификация, преквалификация и продължаващо обучение

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ХРАНИТЕ

9.7.1. Повишаване на знанията и подобряване на уменията на земеделските и горските стопани и на заетите лица в техните стопанства

През 2023 г. е извършена оценка за подбор на проектни предложения, постъпили по проведена през 2022 г. Процедура №BG06RDNP001-1.004 – подмярка 1.2. „Демонстрационни дейности и действия по осведомяване“ от мярка 1 „Трансфер на знания и действия за осведомяване“ от Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) 2014-2020 г. Подадени са 14 проектни предложения, на обща стойност 6.7 млн. лева.

Допустими кандидати по процедурата са организации, които предоставят трансфер на знания чрез курсове за обучение и семинари – висши училища, професионални гимназии, научни институти, опитни станции. Подкрепата е насочена към земеделските и горските стопани и заетите лица в техните стопанства.

Сключени са **13** договора за финансово подпомагане, с обща стойност на одобрените разходи в размер на **5.05** млн. лева.

Към 31.12.2023 г. е изпълнена една демонстрация на тема „Нови технологични решения в пчеларството“, със 17 участващи лица и одобрени разходи в размер на 10.3 хил. лева. Бенефициентите по останалите сключени договори – възложители по Закона за обществените поръчки, са в процес на предварително съгласуване на документация, свързана с осигуряване на нощувки и прехрана за участниците.

През 2024 г. се изпълняват заложените план-програми за демонстрационни дейности на обучителни организации, бенефициенти по процедурата. Предвидено е проектите да бъдат изпълнени не по-късно от 30.09.2025 г., респективно финансовата

помощ по одобрените и изпълнени разходи да бъде изплатена на бенефициентите не по-късно от 31.12.2025 г. – краен срок за прилагане на ПРСР 2014-2020 г.

Целта на проведената Процедура чрез подбор на проектни предложения №BG06RDNP001-1.001 - подмярка 1.1. „Професионално обучение и придобиване на умения“ от мярка 1 „Трансфер на знания и действия за осведомяване“ от ПРСР 2014-2020 г. е предоставяне на подкрепа за организиране и провеждане на курсове за обучение и семинари в областта на селското и горското стопанство. Процедурата е насочена към земеделските и горските стопани и заетите лица в техните стопанства. През 2023 г. са извършени следните дейности:

- Проведени са 20 семинара с продължителност 18 часа, с обучени **575** лица и обща стойност на разходите в размер на 0.103 млн. лева;
- Проведени са курсове с продължителност 30 часа, с обучени **1 030** лица и обща стойност на разходите в размер на 0.540 млн. лева.;
- Проведен е курс с продължителност 150 часа, с обучени **210** лица и обща стойност на разходите в размер на 0.496 млн. лева.

Към 31.12.2023 г. действащите договори по подмярка 1.1 са 26, като 16 обучителни организации са започнали изпълнението на предвидените дейности. Изплатените средства възлизат на 0,17 млн. лева.

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

9.7.2. Прилагане на обучителни модули насочени към деца и млади хора с фокус върху устойчиво личностно развитие и изграждане на житейски умения, базирайки се на метода „връстници обучават връстници“

През 2023 г. са проведени различни обучителни модули, обучения, ателиета и др. по теми, касаещи устойчиво личностно развитие и изграждане на житейски умения у децата и младите хора. По различните теми като: умения за живот, здравословен и активен начин на живот, лидерство и младежко овластяване, първа помощ, първа психологична помощ и психосоциална подкрепа, екология и опазване на околната среда и др. са достигнати общо над **267 000** души. По традиция, всички събития се отразяват широко в социалните мрежи, като младежките структури продължават да са изключително креативни по отношение на формата на кампаниите и на обучителните сесии, и винаги успяват да намерят иновативни подходи и начини за провеждане на традиционни дейности и тяхното популяризиране сред обществото.

Все по-голям интерес у младите хора набират темите, свързани с опазването на околната среда и борбата с последиците от климатичните промени. По тези теми са проведени **77** кампании и **37** онлайн инициативи, чрез които са достигнати над **56 000** души. През 2023 г. отново бе проведена Национална кампания „Умножи доброто“ на БМЧК, чрез която на територията на цялата страна бяха направени почиствания и облагородяване на изоставени и замърсени площи и пространства, бяха засадени дръвчета и бяха проведени **205** ателиета и презентации с деца за запознаване с темите.

И през 2023 г. продължи адаптирането на обучителни програми и модули за работа в дигитална среда, за да не се прекъсва цикълът на обучение и подготовка на доброволците и работата с деца и младежи. От огромно значение е, че благодарение на доброто партньорство с МОН на национално ниво, както и със съответните структури на местно ниво, БЧК имаше възможност да проведе онлайн обучения и презентации пред ученици.

През 2023 г. продължи и възможността за преминаване на различните безплатни онлайн курсове, разработени в системата за онлайн обучения на БЧК. Курсове покриват основните теми, по които работи БМЧК: общи знания за Червения кръст и Червения

полумесец, въвеждащ курс за доброволци на БМЧК, лидерски умения, хигиена, промоция на хуманитарните ценности, умения за живот, първа помощ, управление на стреса, здравословен начин на живот, превенция на сексуално-рисково поведение и превенция на ХИВ/СПИН. Онлайн курсовете са изготвени от доброволци и служители на Българския червен кръст.

ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ – БАН

9.7.3. Проект „SKILLS2CAPABILITIES От умения към способности и възможности за реализация 2023 – 2025 г.“

През 2023 г. екип от ИФС-БАН е работил по проект „SKILLS2CAPABILITIES От умения към способности и възможности за реализация 2023 – 2025 г.“. Финансирането на проекта е по програмата Хоризонт Европа – програма на ЕС за научни изследвания и иновации 2021-2027 г., съгласно Договор №101094758. Общият бюджет на проекта за 2023 г. е на стойност 223 085 лв.

През 2023 г. са публикувани статии в списания и сборници и са изнесени доклади на национални и международни конференции по темата на проекта.

Основните постигнати резултати са:

1. Преосмисляне на моделите за предлагане на умения (подобряване на политиките за ефективност на уменията и образование през целия живот и повишаване на адаптивността, гъвкавостта и устойчивостта на системата за професионално образование и обучение и образованието за възрастни);
2. Очертани са нововъзникващи модели на търсене на умения и свързаните с това несъответствия;
3. Изведени са институционалните отговори (спрямо появяващите се модели на търсене на умения и свързаните с тях несъответствия);
4. Реализирани са резултати в помощ на политиките и практиката: очертани са пътищата за развитие и подобряване на системите за подкрепа на професионалното образование и обучение.

Въздействието е на национално, регионално и европейско ниво.

9.8. Предприемане на мерки, насочени към социализиране и осигуряване на условия за интеграция на ученици със специални образователни потребности и специфични увреждания в общообразователното училище

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.8.1. Осигуряване на условия за интеграция на ученици със специални образователни потребности и специфични увреждания в общообразователното училище

Мярката се финансира по НП „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда”, модул „Създаване на достъпна архитектурна среда“ за 2023 г. По модула се изпълняват следните дейности:

- ✓ Проектиране и изграждане на покрити рампи и изграждане на покривни покрития на вече изградени рампи;
- ✓ Адаптиране и изграждане на санитарни възли;
- ✓ Ремонт на прилежаща инфраструктура;
- ✓ Изпълнение на асансьор;

- ✓ Доставка и монтаж на платформени съоръжения/подемни съоръжения/подемни платформи, както и устройства за изкачване на стълби за инвалидни колички (стълбищни роботи);
- ✓ Довършителни дейности по маркиране на маршрутите и обозначаване на помещенията.

Целта на мярката е осигуряване на условия за свободен достъп на хора с увреждания и специални образователни потребности до държавните училища и специализираните обслужващи звена чрез изграждане на достъпна архитектурна среда.

През 2023 г. са изпълнени 12 строително-монтажни работи (СМР) и 17 доставки и монтажи на съоръжения. В плана са били заложени съответно изпълнението на 14 СМР и 10 доставки и монтажи на съоръжения, като разликата се дължи на повечето постъпили проектни предложения за доставка и по-малкия брой проектни предложения за изпълнение на ремонтни дейности. Изпълнени са мерки за осигуряване на достъпна среда в 23 образователни институции.

Мярката оказва въздействие на национално ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.8.2. Осигуряване на условия и ресурси за изграждане и развитие на подкрепяща среда в детските градини и училищата за осъществяване на приобщаващо образование

Мярката се осъществява в училищата и детските градини и е изпълнена, както следва:

През 2023 г. са реализирани дейности, с които се продължава осигуряването на условия и ресурси за изграждане на подкрепяща среда в детските градини и училищата за осъществяване на приобщаващо образование. Осигурена е обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със специални образователни потребности.

Осигурена е подкрепяща среда в самите детски градини и училища или от регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващо образование на общо **25 336** деца и ученици в системата на предучилищното и училищното образование, от които **19 284** в училища и **6 052** в детски градини. Децата и учениците със специални образователни потребности (без специалните училища и центровете за специална образователна подкрепа), се подпомагат от **5 526** педагогически специалисти, назначени в детските градини и училищата, като от тях: ресурсни учители – 1 535, психолози – 1 380, логопеди – 957, рехабилитатори на слуха и говора – 70, учители на деца с нарушено зрение – 134, учители на деца с увреден слух – 11, педагогически съветници – 851, учители на деца с умствена изостаналост – 19, възпитатели – 466, педагози други – 103, както и 124 души непедагогически персонал: рехабилитатори – 5, социални работници – 115, ерготерапевти – 2, кинезитерапевти – 2.

Изпълнението на мярката е на територията на цялата страна и се очаква да окаже въздействие по области и общини. Осигурена е подкрепяща среда на децата и учениците, включени в общообразователна среда.

Осигуряване на условия и ресурси за изграждане и развитие на подкрепяща среда от регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование (РЦППО).

Мярката се осъществява от 28-те регионални центъра за подкрепа на процеса на приобщаващото образование и е изпълнена, както следва:

Назначените към началото на 2023/2024 учебна година ресурсни учители, психолози, логопеди и др., са извършили функционални оценки на индивдуалните

потребности на децата и учениците от целевите групи и в съответствие с установените им потребности и са направили нови заявки за оборудване/дообрудване на специализираните кабинети.

На **8 701** деца и ученици със специални образователни потребности, които се обучават в училищата и детските градини (без специалните училища и центровете за специална образователна подкрепа), е предоставена допълнителна подкрепа от **1 031** педагогически специалисти от регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование. Сред тези педагогически специалисти са: ресурсни учители, психолози, логопеди, рехабилитатори на слуха и говора, педагози на зрително затруднени деца, кинезитерапевти.

Мярката оказва въздействие на национално ниво и на институцианално ниво – детски градини и училища.

9.9. Създаване на условия за сближаване на образователните модели на жителите на големите градове и на живеещите в малките селища и особено в изостаналите селски райони

9.10. Повишаване ефективността на работа за подкрепа на личностното развитие на деца и ученици

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
ОБЩИНИ

9.10.1. Осигуряване на условия и ресурси за работа с деца и ученици в центрове за специална образователна подкрепа (ЦСОП)

Мярката се осъществява от центровете за специална образователна подкрепа, които са **42** на брой с **2 708** ученици. Броят на специалистите от тези центрове, които обучават ученици с умствена изостаналост и множество увреждания, е **745**.

Осигурена е подкрепа, включително и при обучението от разстояние в електронна среда, с оглед равен достъп до качествено образование и личностно развитие на учениците със специални образователни потребности, които се обучават в училища и в центрове за специална образователна подкрепа (ЦСОП), но не постигат държавния образователен стандарт за общообразователната подготовка.

Мярката оказва въздействие на национално ниво.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

9.10.2. Провеждане на срещи с педагози и специалисти от системата на образованието за разясняване на правата на детето и дефинирането на дете в риск

През 2023 г. са извършени **87** броя планови проверки от 3 тематични планови проверки.

Първата планова проверка е на тема „Работа на Центрове за специална образователна подкрепа по отношение на осигуряване на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, подкрепа на деца с проблемно поведение и превенция на насилието“ с основна цел изследване на състоянието и качеството на услугите за деца с увреждания, предоставяни от ЦСОП в страната, взаимодействие с родителите и подкрепата им за ползване на социални услуги за тях и техните деца с увреждания. Втората тематична планова проверка касае спазване правата на детето в териториалните поделения на Държавната агенция за бежанците, с цел да се установи спазването на

правата на децата при престоя им в регистрационно-приемателен и транзитен център и осигуряване на сигурна и безопасна среда. Третата планова проверка е на тема „Гарантиране на правото на дете с увреждане на специални грижи, подкрепа, пълноценна социална интеграция и индивидуално развитие“, с основна цел изследване спазването на правата на децата с увреждания, настанени в ДМСГД, ЦНСТДМУППМГ и насочени към центрове за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания. Предвиден е интегриран подход, при който да се изследва грижата, която се полага за настанените деца, планирането на грижите за тях, проучване на взаимодействието между лечебните, образователните и социалните услуги, взаимодействието с родителите, причините децата да се настаняват в специализираните институции и специализираните услуги, като се извърши проверка и в дирекции „Социално подпомагане“, в чиито териториален обхват се намират лечебните заведения ДМСГД и ЦНСТДМУППМГ и образователни институции, които посещават децата. В резултат на извършения контрол от Главна дирекция „Контрол по правата на децата”, в периода януари – декември 2023 година са издадени **155** бр. задължителни предписания (ЗП) с **673** конкретни мерки, придружени с писмени методически указания за изпълнението им и механизъм за взаимодействие между отговорните институции.

От предоставената информация относно изпълнението на задължителните предписания може да се направи извод, че ръководителите на проверените обекти са предприели действия за отстраняване на пропуските и нарушенията чрез запознаване на екипа с установените пропуски, издаване на съответните заповеди, осъществен контрол, разработване или актуализиране на изискуеми правила и процедури и др. Подобрена е организацията на работа и е постигната по-голяма ефективност по отношение спазване правата на детето от страна на проверените институции.

9.11. Преодоляване на социалната изолация чрез образователни програми

ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ – БАН

9.11.1. Проект MILIEU “Women, Disability and Inclusion: Scientific Excellence in Bulgaria”/„Жени, увреждания и включване: Научна експертност в България“

През 2023 г. екип на ИФС-БАН е работил по проект MILIEU “Women, Disability and Inclusion: Scientific Excellence in Bulgaria”/„Жени, увреждания и включване: Научна експертност в България“. Проектът е финансиран по рамковата програма на ЕС за научни изследвания и иновации „Хоризонт 2020“. Общият бюджет за 2023 г. е на стойност 248 468 лв. През годината са публикувани статии в списания и сборници; изнесени са доклади на национални и международни конференции.

Постигнати резултати:

1. Стимулиране на изследователски линии, свързани с изследвания на пола, увреждането и включването;
2. Организиране на обучения, тренинги и семинари, свързани с изследване на проблемите на жените с увреждания и тяхната интеграция, открояване на аспектите на пола или увреждането и отражението им в различни изследователски област и др.

Въздействието е на: национално, регионално и общо европейско ниво.

9.12. Преструктуриране и реформиране на възпитателните училища-интернати (ВУИ) и социално-педагогическите интернати (СПИ): пренасочване на съществуващия капацитет и ресурси към алтернативни социални услуги

9.12.1. Гарантиране на ефективна система за детско правосъдие в условия на междуинституционално сътрудничество

9.12.2. Превенция на рисковото поведение сред децата и подобряване на координацията между правораздавателната, социалната, здравната и образователната система

9.12.2.1. Подобряване на сътрудничеството в случаи на деца в риск

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Броят на сигналите през 2023 г., постъпили чрез НТЛД 116111 са **1 191**, като 107 от тях са от деца, а 1 074 от възрастни. Данните показват, че най-много обаждания с подаване на сигнал са регистрирани през месеците март, юни, юли, август, октомври и ноември – с 9% за всеки месец от общия дял на сигналите, като най-малко са регистрирани през месец май – 6%. Тези данни показват, че спрямо 2022 г. има увеличение на сигналите за деца в риск с 2,5%, а спрямо 2021 г. увеличението на сигналите е с близо 17%.

През отчетния период 01.01.2023 г. до 31.12.2023 г. експерти от ДАЗД са работили по **192** случаи на **245** деца – от тях са 138 момичета и 107 момчета, които са български и чужди граждани с международен елемент. Сигналите в ДАЗД са получени от дипломатическите представителства на България, от Министерство на външните работи (МВнР), Държавна агенция за бежанците, роднини и близки на децата, дирекция „Международно оперативно сътрудничество“ при МВР, дирекции „Социално подпомагане“ в страната. По случаите са проведени консултации и разговори със заинтересованите страни. Във връзка с получените сигнали са предприети мерки за закрила, съгласно Закона за закрила на детето – извършва се проучване на семейното положение на родител/и; проучване на близки и роднини, възможностите детето да се отглежда в България и др.

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

Брой сигнали за деца, жертва или в риск от насилие, по които е приложен Координационния механизъм:

През 2023 г. броят на сигналите за деца, жертва или в риск от насилие, по които е приложен Координационния механизъм при насилие (регламентиран в чл. 36г от ЗЗДет.) е **1 335 броя.**

В контекста на изпълнение на *Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст*, съгласно ежемесечно обобщаваната от АСП информация за цялата страна, от началото на учебната 2023/2024 г. към 31.12.2023 г.:

Броят на случаите на деца, за които са констатирани рискове по смисъла на Закона за закрила на детето, в контекста на осъществените обходи, е **95** за страната, за които са предприети съответните действия и мерки. От общия брой – с натрупване, **29** деца са насочени от ОЗД/ДСП към ползване на консултативни социални услуги (напр. Център за обществена подкрепа, Център за социална рехабилитация и интеграция и др.).

През м. февруари 2023 г. е приет *Механизъм за работа и сътрудничество между институциите по случаи на деца, въвлечени в родителски конфликти* при изискване на информация от образователните институции за децата за целите на социалното проучване от ДСП накратко се описва причината за искането. При констатирани рискове

и предприета мярка за закрила ДСП информира образователната институция, при спазване на изискванията за защита на личните данни.

В плана за действие се включат отговорности за образователната институция – достъп до електронния бележник, действия при конфликт в образователната институция и др. Образователната институция трябва да остане спокойна територия за детето.

И двамата родители имат право на достъп до електронния бележник на детето, независимо кой от тях упражнява родителските права, дали съвместно отглеждат детето си, или живеят при условията на фактическа раздяла. Всеки един от родителите има право да получава информация за развитието на детето във всички направления на живота, да проследява възпитанието и обучението на детето, както и начина, по който другият родител упражнява поверените му функции и извън времето за личния контакт.

9.13. Предприемане на специални мерки за развитие на чувство на национална идентичност и принадлежност към българската нация

МИНИСТЕРСТВО НА КУЛТУРАТА

9.13.1. Финансова подкрепа за развитие на българския книжен сектор и мрежата от библиотеки чрез бюджета на Министерството на културата

Програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност” (с бюджет 2 млн. лв.) е насочена към повишаване обхвата на бенефициентите чрез обогатяване фонда на обществените библиотеки. През 2023 г. са обновени фондовете на **1 171 обществени библиотеки** на обща стойност **2 000 000 лв.**, като 1 138 от тях са читалищни библиотеки, обособени и в малки населени места, във всички региони на страната; 8 са общински библиотеки; 24 регионални библиотеки и 1 национална библиотека. Целта на програмата е да се предоставя безплатен достъп до нови книги, специализирани издания, според спецификата на потребителите на библиотеките, включително и ромската общност по места.

Програма „Помощ за книгата“ (с бюджет 200 000 лв.) за представяне на нови български творби на книжния пазар. През 2023 г. са подпомогнати финансово **62 проекта** на обща стойност **199 943.60 лв**. за издаване на нови книги в различни направления: българска и преводна художествена литература; българска и преводна хуманитаристика; литература за деца и юноши; културно-историческо наследство и съвременна култура. Чрез програмата се цели и представянето на книжния пазар на творчеството на писатели и изследователи от всички етнически групи и насърчаване на тяхната изява като автори и творци с общ принос за развитието на литературните процеси и на науката.

Програма за подпомагане на творчески проекти в областта на литературата (с бюджет 400 000 лв.) има за цел създаване на нови произведения във всички литературни жанрове, с цел финансова подкрепа на индивидуални творци от всички етнически общности – белетристи, поети, публицисти, литературни критици и историци, драматурзи за създаване на нови произведения във всички литературни жанрове на конкурсен принцип. По програмата през 2023 г. са подкрепени **115 индивидуални творчески проекта** в общ размер на **400 000 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА КУЛТУРАТА

9.13.2. Провеждане на сесии за подкрепа на сценичните изкуства по програма на Министерство на културата

Реализиране на **Програма за целева финансова подкрепа на творчески проекти и дейности в областта на сценичните изкуства**, която е свързана с изявата,

развитието на творческия потенциал и активно участие в културния живот. През 2023 г. са проведени **девет сесии за творчески проекти в областта на сценичните изкуства – танц, музика и театър**: 3 сесии за провеждане на фестивали и конкурси, 3 сесии за разпространение на готов сценичен продукт и 3 сесии за създаване на нови произведения. На конкурсен принцип са съфинансирани общо **170 проекта** за създаване на нови произведения, за разпространение на готов продукт и за провеждане на фестивали и конкурси, от които: три сесии в областта на театралното изкуство (подкрепени са **75** проекта), три сесии в областта на музикалното изкуство (подкрепа е оказана на **67** проекта), както и три сесии в областта на танцовото изкуство (**28** подкрепени проекта). Общо са разпределени **2 365 989.80 лева**.

МИНИСТЕРСТВО НА КУЛТУРАТА

9.13.3. Провеждане на сесии и целева финансова подкрепа на културното наследство по програма на Министерство на културата

Целевите групи, към които са насочени финансираните проекти, са широката публика, която посещава музеите и художествените галерии, деца и ученици, възрастни хора, хора с увреждания и лица в неравностойно положение. Част от финансираните проекти са насочени към създаване на образователни програми за деца и хора с увреждания, с цел повишаване на интереса и познанията в областта на музейното дело и изобразителните изкуства.

През 2023 г. са проведени две сесии за финансиране в областта на движимото културно наследство и в областта на визуалните изкуства. По сесията за целево финансиране на проекти в областта на движимото културно наследство, музеите и художествени галерии са финансирани **107 проекта** на обща стойност **2 190 000 лв**. По сесия за финансиране на проекти в областта на визуалните изкуства са подкрепени **33 проекта** на обща стойност **742 552.74 лв.**

9.14. Приоритетно прилагане на мерки за развитие на читалищата като средища на духовно израстване и развитие на културната идентичност

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

9.14.1. Осъществяване на съвместни дейности между училищата и обществените библиотеки

Мярката се реализира чрез изпълнение на дейности по НП „България – образователни маршрути” 2023, Модул 2 „Културните и научните институции като образователна среда“.

През 2023 г. са включени **242** училищни проекта, на които е предоставено финансиране в размер на **955 172 лв**. Включените училища реализират дейностите по Модула през учебната 2023 – 2024 година, в т.ч. организиране и провеждане на срещи между представители на обществени библиотеки и представители на училища за реализиране на срещи, литературни четения, конкурси и др. инициативи, свързани с конкретно учебно съдържание.

На Национален музей на образованието – Габрово, който е бенефициент по Модул 2 „Културните и научните институции като образователна среда“, са предоставени 10 000 лв.

Дейности, свързани със създаване или обновяване на училищни библиотеки/кътове за четене, както и провеждане на инициативи в създадените кътове

за четене/училищни библиотеки се изпълняват по Модул 1 „Съвременна среда за качествено обучение по хуманитарни науки, изкуства и спорт“ на НП „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“ за 2023 г. През учебната 2023/2024 г. в **331** училища са създадени/обновени училищни библиотеки/„кът за четене“, а проведените в тях инициативи са **1233**.

Мярката оказва въздействие на училищно ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА КУЛТУРАТА

9.14.2. Подпомагане дейността на народните читалища чрез бюджета на Министерството на културата

През 2023 г. Министерство на културата **оказа финансова подкрепа за читалищни дейности,** вкл. чрез програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност” с бюджет от **2 000 000 лв**., като 97% от подкрепените проекти са на читалищни библиотеки.

9.15. Формиране на култура, ориентирана към знанието

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
МИНИСТЕРСТВО НА КУЛТУРАТА

9.15.1. Изпълнение на дейностите по споразуменията между МОН и МК за съвместна дейност между училищата и културните институти в страната – музеи, галерии, библиотеки, институти в сферата на сценичните изкуства

Реализират се дейностите по Споразумението за сътрудничество между Министерството на образованието и науката и Министерството на културата за сътрудничество при осъществяване на инициативи, програми и проекти между обществените библиотеки в страната и институциите в системата на предучилищното и училищното образование; провеждане в музеите и галериите на задължителни, избираеми и факултативни учебни часове по учебни предмети от училищната подготовка; посещение на театрални постановки и концерти (или представянето им в училище); срещи с актьори и музикални дейци по теми, свързани с конкретно учебно съдържание.

Мярката се изпълнява чрез НП „България – образователни маршрути”, Модул „Културните и научните институции като образователна среда“ за 2023 г. Целта е осигуряване на възможности за използване на културните институции като образователна среда за формиране на ключови компетентности у учениците.

Очакваните резултати са: използване на музеите и галериите за провеждане на учебни часове по общообразователни учебни предмети; усвояване на учебно съдържание чрез посещения на театрални постановки и концерти.

Предвидените дейности включват:

- ✓ провеждане на задължителни, избираеми и факултативни учебни часове по учебни предмети от училищната подготовка в музеи, галерии, обществени библиотеки, обсерватории, планетариуми, научни институти;
- ✓ посещение на театрални постановки, концерти, изложби, представяне на книги, филми и др. (или представянето им в училище), свързани с конкретно учебно съдържание;

- ✓ срещи с актьори, писатели, художници, музикални дейци, научни работници, библиотекари от обществени библиотеки и др. по теми, свързани с конкретно учебно съдържание;
- ✓ провеждане на литературни четения, конкурси, „дни на….” съвместно с културни и с научни институции;
- ✓ провеждане на виртуални турове в културни и научни институции в страната и чужбина и видеоуроци;
- ✓ осигуряване на абонамент за читателски карти в обществените библиотеки за проявилите желание ученици, вкл. техните учители, както и достъп до специализираните услуги, които предоставят обществените библиотеки;
- ✓ дейности на „Музейно училище“ към Националния музей на образованието – град Габрово.

Модулът е пряко свързан с формиране на ключовите компетентности и дава възможност за онагледяване, интерактивност, проектна дейност, екипност от страна на учителите и представителите на културните институции.

За участие в дейностите по модула за 2023 г. са класирани **242** училищни проекта. Национален музей на образованието – Габрово, като бенефициент по модула, представя в Министерството на образованието и науката програма за дейности на Националния център „Музейно училище”.

Мярката оказва въздействие на училищно и национално ниво.

В. Приоритет III. Постигане на социална кохезия и създаване на равни възможности за пълноценен социален и продуктивен живот за всички социални групи

Направление 10 – Създаване на условия за равни възможности за пълноценен социален, продуктивен живот за всички социални групи

10.1. Разработване и внедряване на система от показатели за проследяване на състоянието и тенденциите по отношение на равнопоставеността и равното третиране

10.2. Провеждане на целенасочена активна политика на пазара на труда за социална и икономическа интеграция на групи в неравностойно положение в България и отстраняване на неравенства в третирането им на работното място

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ
НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

10.2.1. Изплащане на целеви помощи за изработване, покупка и ремонт на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия (ПСПСМИ)

Съгласно чл. 73, ал. 2 от Закона за хората с увреждания финансирането и предоставянето на ПСПСМИ и ремонти за хората с увреждания се осъществява от НЗОК със средства, предоставени от държавния бюджет с трансфер, чрез бюджета на Министерство на здравеопазването.

През 2023 г. чрез трансферни средства НЗОК е заплатила **41 711 хил. лв.**

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

10.2.2. Изплащане на целеви помощи за покупка на моторно превозно средство, приспособяване на жилище, балнеолечение и/или рехабилитационни услуги, наем на общинско жилище

(виж мярка 10.2.4.)

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ
ОБЩИНИ

10.2.3. Изпълнение на Закона за личната помощ, който урежда условията и реда за предоставянето и ползването на лична помощ от хора с увреждания

В Държавен вестник, бр.105 от 18.12.2018 г. е обнародван **Законът за личната помощ** (ЗЛП), който е в сила от 01.01.2019 година. Със ЗЛП се регламентира нов вид подкрепа, дефинирана като механизъм за подкрепа на хора с увреждания, включително и възрастни лица за упражняване на правата им, за пълноценно участие в обществото, да имат възможности за избор, независим живот, активно включване и участие в обществото и достъп до услуги и дейности, отговарящи на индивидуалните им потребности от личен, домашен или социален характер и за преодоляване на бариерите на функционалните им ограничения.

Механизмът е основан на гарантирана от държавата финансова подкрепа, индивидуалните потребности и избор на хората с увреждания. С него се дава възможност лицата с увреждания, които имат изготвена индивидуална оценка на потребностите по реда на глава трета от Закона за хората с увреждания (ЗХУ) да бъдат включени в механизма лична помощ. Същата се изготвя от специализирани отдели към ДСП.

Въз основа на заключенията в индивидуалната оценка на потребностите директорът на ДСП или оправомощено от него длъжностно лице издава направление за предоставяне на лична помощ с определен брой часове. Човекът с увреждане, на когото е изготвена индивидуална оценка на потребностите и е издадено направление по реда на глава трета от ЗХУ с определен брой часове за лична помощ, може да заяви предоставянето на механизма лична помощ пред кмета на общината по настоящия си адрес. Предоставянето и финансирането на механизма лична помощ се осъществява от 01.09.2019 г. На общините за 2023 г. са преведени **597 431 738 лв.**

За предоставяне на механизъм лична помощ е осигурена подкрепа на **51 855** ***средномесечен*** брой ползватели.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

10.2.4. Предоставяне на месечна финансова подкрепа за хора с трайни увреждания по реда на Закона за хората с увреждания и Правилника за неговото прилагане

От 01.01.2019 г. е в сила **Законът за хората с увреждания (ЗХУ)**, с който се отмени действащият дотогава ЗИХУ. Със ЗХУ се уреждат обществените отношения, свързани с упражняване на правата на хората с увреждания в Република България. Законът има за цел да създаде условия за социалното приобщаване на хората с увреждания, да способства за зачитане но човешкото им достойнство и да предоставя подкрепа за тях и техните семейства.

Съгласно чл. 20 от ЗХУ, хората с увреждания съобразно своите потребности имат право на индивидуална оценка на потребностите, която е комплексна и изследва функционалните затруднения на човека с увреждане, свързани със здравословното му състояние и наличието на бариери при изпълнение на ежедневните и други дейности, както и вида на подкрепата. Същата се изготвя по настоящ адрес на човека с увреждане от специализиран отдел в ДСП към АСП, по искане на човека с увреждане или упълномощено от него лице. Въз основа на заключенията в индивидуалната оценка на потребностите, директорът на ДСП или оправомощено от него длъжностно лице издава заповед за отпускане на месечна финансова подкрепа и/или отпускане на целеви помощи.

Съобразно разпоредбата на чл. 24, ал. 2 от ЗХУ, хората с трайни увреждания съгласно индивидуалната оценка на потребностите им, имат право на:

1. финансова подкрепа за покупка на лично моторно превозно средство;
2. финансова подкрепа за приспособяване на жилище;
3. финансова подкрепа за балнеолечение и/или рехабилитационни услуги;
4. финансова подкрепа за наем на общинско жилище;
5. месечна финансова подкрепа.

Финансовата подкрепа се състои от 2 компонента – месечна финансова подкрепа съобразно степента на увреждане и целеви помощи съобразно вида на увреждане. Месечната финансова подкрепа е процент от линията на бедност (ЛБ), която ежегодно се актуализира с Постановление на Министерския съвет. За 2023 г. линията на бедност е в размер на 504 лв., което е предпоставка за увеличение на отпуснатите средства през годината спрямо предходната.

Правото на месечна финансова подкрепа имат хората с трайни увреждания над 18-годишна възраст, както следва:

- От 50 до 70.99 на сто степен на увреждане – в размер на 7 на сто от линията на бедност – 35.28 лв.;
- От 71 до 90 на сто степен на увреждане – в размер на 15 на сто от линията на бедност – 75.60 лв.;
- Над 90 на сто степен на увреждане – в размер на 25 на сто от линията на бедност – 126 лв.;
- Над 90 на сто степен на увреждане с определена чужда помощ, които получават пенсия за инвалидност поради общо заболяване или поради трудова злополука или професионална болест – в размер на 30 на сто от линията на бедност – 151.20 лв.;
- Над 90 на сто степен на увреждане с определена чужда помощ, които получават социална пенсия за инвалидност или пенсия за военна инвалидност, или пенсия за гражданска инвалидност, или наследствена пенсия – в размер на 57 на сто от линията на бедност – 287.28 лева.

За 2023 г. с месечна финансова подкрепа са били подпомогнати **665 742** *средномесечен* **брой лица**.

Закон за хората с увреждания	***Средномесечен брой лица за периода януари-декември 2023 г.***	***Изплатена сума общо***
➢ ***Месечна финансова подкрепа за хора с трайни увреждания по ЗХУ***		
Средномесечен брой лица	**665 742**	
в т.ч. по чл. 70, т. 1 от ЗХУ – от 50 до 70,99% степен на увреждане – **7% от ЛБ**	*240 017*	

получаващи по-благоприятен размер	*73*	**617 546 282 лв.**
в т.ч. по чл. 70, т. 2 от ЗХУ – от 71 до 90% степен на увреждане – **15% от ЛБ**	*265 427*	
получаващи по-благоприятен размер	*358*	
в т.ч. по чл. 70, т. 3 от ЗХУ – над 90% степен на увреждане – **25% от ЛБ**	*121 177*	
в т.ч. по чл. 70, т. 4 от ЗХУ – над 90% степен на увреждане с ЧП, които получават пенсия за инвалидност поради общо заболяване или трудова злополука или професионална болест – **30% от ЛБ**	*23 399*	
в т.ч. 3.5. по чл. 70, т. 5 от ЗХУ – над 90% степен на увреждане с ЧП, които получават социална пенсия за инвалидност или пенсия за военна инвалидност, или пенсия за гражданска инвалидност, или наследствена пенсия – **57% от ЛБ**	*15 722*	

Целевите помощи съобразно вида на увреждането по реда на ЗХУ са, както следва:

Целеви помощи по ЗХУ	***януари-декември 2023 г.***	***Изплатена сума***
1. Покупка на лично моторно превозно средство *(брой лица)*	*7*	**3 673 200 лв.**
2. Приспособяване на жилище *(брой лица)*	*3*	
3. Балнеолечение и/или рехабилитационни услуги *(брой лица)*	*4 188*	
3.1. Балнеолечение и/или рехабилитационни услуги по чл.76, ал.6 от ЗХУ (брой лица)	*1 209*	
4. Наем на общинско жилище *(средномесечен брой лица)*	*1 136*	

НАЦИОНАЛНА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНА КАСА

10.2.5. Отпускане, отчитане, заплащане и контрол на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия (ПСПСМИ) и ремонти, предназначени за хора с увреждания

Съгласно чл. 73, ал. 2 от Закона за хората с увреждания финансирането и предоставянето на ПСПСМИ и ремонти за хората с увреждания се осъществява от НЗОК със средства, предоставени от държавния бюджет с трансфер, чрез бюджета на Министерство на здравеопазването.

През 2023 г. чрез трансферни средства НЗОК е заплатила **41 711 хил. лв.**

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

10.2.6. Осигуряване на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език за глухи и сляпо-глухи лица

В Държавен вестник, бр.9 от 02.02.2021 г. е обнародван **Законът за българския жестов език** (ЗБЖЕ), който урежда обществените отношения, свързани с признаването на българския жестов език за естествен самостоятелен език и със зачитането на правото на глухите и на сляпо-глухите лица на изразяване и на информация чрез българския жестов език.

Съгласно чл. 20 глухите и сляпо-глухите лица имат право на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език до 120 часа годишен лимит. Глухите и сляпо-глухите студенти и докторанти в процеса на обучението си за придобиване на висше образование освен осигурения лимит по ал. 1 имат право на допълнително ползване на преводачески услуги на български жестов език до 60 часа на семестър.

В Държавен вестник, бр.10 от 31.01.2023 г. е обнародван Закон за изменение и допълнение на Закона за българския жестов език (ЗИД на ЗБЖЕ), с който се променя размерът на средствата за заплащане на един час безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език, предоставена на глухите и сляпо-глухите лица и става в размер на 5 на сто от минималната работна заплата, установена за страната за съответната година.

За 2023 г. един час предоставена преводаческа услуга на глухо и сляпо-глухо лице от преводач на български жестов език размерът е променен от 10 лв. на 39 лв., което е предпоставка за увеличение на изплатените финансови средства през настоящата година.

За периода ***януари-декември 2023 г.*** по реда и условията на ЗБЖЕ **са издадени 169 заповеди** за осигуряване на правото на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език на глухи и сляпо-глухи лица. В ДСП са постъпили 203 искания от преводачи на български жестов език за плащане на реализирана преводаческа услуга от глухи и сляпо-глухи лица. Изплатените средства са в размер на **25 164 лева.**

АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.7. Проект „Започвам работа“ Компонент 1 „Активиране“ по П РЧР 2021-2027 г.

Целта на проекта е осигуряване на цялостен пакет от мерки, свързани с интеграцията на пазара на труда на неактивни лица с акцент върху лица в неравностойно положение. В рамките на отчетния период изразходваните средства по проекта са в размер на **1 687 833.89 лв**. и са осъществени следните дейности:

- Проведена е национална информационна кампания на Агенция по заетостта **„Да работиш (е) яко!”** в две издания – през м. март с участието на близо 3 000 неактивни лица, които се включиха в 142 събития, организирани от бюрата по труда в цялата страна и през м. октомври с 84 събития в цялата страна – 45 трудови борси (като 10 от тях бяха организирани в Северозападна България), 35 информационни събития на открито и големи кариерни форуми, най-вече в по-малките населени места, там, където безработицата е по-висока и възможността за намиране на работа по-малка. В резултат са **активирани повече от 10 500 безработни**; обявени 3 800 свободни работни места; проведени 5 700 интервюта на място; участвали 606 работодатели.
- Създадени са **6 броя клубове за активиране** на неактивни лица в градовете Димитровград, Кюстендил, Ихтиман, Перник, Пазарджик и Сливен.

През периода на отчитане 6 344 неактивни участници са обхванати от дейността, като от тях при напускане на операцията 5 756 са започнали да търсят работа.

АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.8. Операция „Започвам работа“ Компонент 2 „Обучение“ по П РЧР 2021-2027 г.

Като част от цялостен пакет от мерки за интеграцията на пазара на труда на безработни и неактивни лица с акцент върху лица в неравностойно положение, през месец август 2023 г. е отворена процедура за кандидатстване „Започвам работа“, Компонент 2 „Обучение” по ПРЧР 2021-2027. В началото на месец септември, Агенцията по заетостта подаде проектно предложение, което е одобрено и на 16.10.2023 г. е сключен договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ. Целта на проекта е безработни и неактивни лица да бъдат включвани в обучения за придобиване на професионална квалификация и за придобиване на ключови компетентности, като впоследствие бъдат насочвани към включване в заетост.

АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.9. Операция „Започвам работа“ Компонент 3 „Заетост“ по П РЧР 2021-2027 г.

Трите компонента на Операция „Започвам работа“ по П РЧР 2021-2027 г. стартират поетапно в зависимост от изпълнението на всеки един компонент поотделно. Изпълнението на Компонент 3 „Заетост“, Операция „Започвам работа“ по П РЧР 2021-2027 г. стартира през 2024 г.

АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.10. Операция „Дигитални умения“ по П РЧР 2021-2027г.

За подобряване на общите дигитални умения на неактивни и безработни лица, вкл. младежи, чрез включването им в обучения по цифрова компетентност, през месец септември 2023 г. е отворена процедура за кандидатстване **„Дигитални умения”** по ПРЧР 2021-2027. През месец октомври, Агенцията по заетостта подаде проектно предложение по процедурата. На 05.12.2023 г. е сключен договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ.

АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.11. Операция „Квалификация, умения и кариерно развитие на заети лица“ по П РЧР 2021-2027 г.

За предоставяне на подкрепа за професионално развитие, както и за повишаване на професионалната квалификация и уменията на заети и самостоятелно заети лица, през месец септември 2023 г. е отворена процедура за кандидатстване „Квалификация, умения и кариерно развитие на заети лица” по ПРЧР 2021-2027. През месец октомври Агенцията по заетостта подаде проектно предложение по процедурата. На 19.12.2023 г. е сключен договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.12. Национална програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания

Национална програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания цели повишаване пригодността за заетост и осигуряване на заетост на регистрирани в Дирекция „Бюро по труда" безработни лица с трайни увреждания или преминали успешно курс на лечение за зависимост към наркотични вещества лица в трудоспособна възраст, като предпоставка за преодоляване на социалната им изолация и за пълноценното им интегриране в обществото.

През отчетния период е осигурена заетост по програмата на **1 198** лица, от които 494 нововключени. Изплатените средства са в размер на **15 672 901 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.13. Насърчаване на работодателите да разкриват работни места за наемане на безработни лица с трайни увреждания (чл.51, ал. 2 от ЗНЗ)

В изпълнение на насърчителната мярка на работодатели, разкрили работни места и осигурили заетост на лица от целевата група, са финансирани разходите за труд за период, не по-малък от 3 и не повече от 12 месеца. Субсидиите за работодателя са за разкрито работно място, на което е нает лице от целевата група, в размер на 75% от допустимите разходи за периода на субсидиране.

През 2023 г. по условията на мярката в заетост са включени **389** лица. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на **1 231 603 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.14. Насърчаване на работодателите да наемат безработни лица с трайни увреждания на пълно или непълно работно време чрез предоставяне на средства за трудови възнаграждения, социални и здравни осигуровки (чл. 52 от ЗНЗ)

Мярката насърчава заетостта на пълно или непълно работно време на безработни лица с трайни увреждания, включително военноинвалиди. През 2023 г. на работодатели, разкрили работни места и осигурили заетост на лица от целевата група, са финансирани разходите за труд за период до 6 месеца.

През 2023 г. по условията на мярката е осигурена заетост на **28** лица. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на **51 120 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА,
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.15. Предоставяне на суми за подкрепена заетост за безработни лица с трайни увреждания или от други групи в неравностойно положение (чл.43а от ЗНЗ)

Съгласно разпоредбата на чл. 43а от ЗНЗ за безработно лице с трайни увреждания или от други групи в неравностойно положение на пазара на труда, устроено на работа на несубсидирано работно място за срок, не по-кратък от 12 месеца, от фирми с

регистрация за извършване на посредническа дейност, се предоставят суми за подкрепена заетост.

През 2023 г. 9 безработни лица са устроени на работа чрез подкрепена заетост.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА,
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.16. Национална програма „Активиране на неактивни лица”

Основна цел на Национална програма „Активиране на неактивни лица” е активиране и включване на пазара на труда на неактивни, в т.ч. обезкуражени, и на безработни лица посредством индивидуално и групово прилагане на инструменти и услуги за привличането и мотивирането им да се регистрират в дирекциите „Бюро по труда” и насърчаване на включването им в обучение и/или заетост. В дългосрочен план се цели социална интеграция на икономически неактивните лица в трудоспособна възраст и на безработните от уязвимите групи на пазара на труда, както и намаляване на риска от бедност сред тези лицата.

През 2023 г. по програмата средномесечно са работили общо 384 лица, в т.ч. 88 ромски медиатори, 85 младежки медиатори, 24 мениджъри на случай, 24 психолози и 163 организатори в общините. В резултат от реализацията на програмата в ДБТ са регистрирани като безработни общо **14 354** неактивни лица. Изразходваните средства от държавния бюджет са **4 685 137.78 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА,
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.17. Програма за обучение и заетост на продължително безработни лица

Програмата допринася за повишаване на пригодността за заетост на продължително безработни лица чрез включване в обучение и осигуряване на заетост на пълно или непълно работно време за срок до 12 месеца. Програмата се реализира на територията на страната, с предимство в региони с равнище на безработица над средното за страната за предходната година. Включва два компонента: Компонент 1 – за работодатели от частния сектор и Компонент 2 – за работодатели от публичния сектор, който обхваща и дейности по наемане на безработни лица за работа в аварийни групи.

През 2023 г. в нова заетост по Програмата са включени **3 734** продължително безработни лица, от които 3 180 нововключени. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на **6 585 208 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.18. Насърчаване на работодателите да наемат на работа продължително безработни лица чрез предоставяне на средства за трудови възнаграждения, социални и здравни осигуровки (чл.55в от ЗНЗ)

Целевата група обхваща безработни лица с непрекъснато поддържана регистрация в ДБТ не по-малко от 12 месеца. По условията на мярката се стимулират работодатели, които наемат лица от целевата група. Работодателят е задължен да запази заетостта за допълнителен период, равен на периода на субсидиране. По мярката за насърчаване на работодателите да наемат на работа продължително безработни лица

през 2023 г. е осигурена заетост на **84 лица**, от които 4 нововключени. Изразходваните средства от държавния бюджет са **168 792 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.19. Насърчаване на работодателите да разкриват работни места за стажуване (чл. 46 от ЗНЗ)

Мярката се прилага за обучение на работното място чрез стажуване на безработни лица. През 2023 г. са стажували **14 лица**. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на **23 333 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.20. Насърчаване на разкриването на работни места за обучение чрез работа (дуална система на обучение) чрез предоставяне на средства за трудови възнаграждения, социални и здравни осигуровки, средства за професионално обучение и средства за наставник (чл. 46а от ЗНЗ) - в обучение

Насърчителната мярка се прилага в подкрепа на безработни лица без квалификация. Съгласно разпоредбата на чл. 46а от ЗНЗ за разкрито работно място за обучение чрез работа (дуална система на обучение), организирано по реда на Закона за професионалното образование и обучение, на което е нает безработно лице, на работодателя се предоставят средства за определен период.

През 2023 г. по условията на мярката е осигурена заетост на **466 лица**, в обучение са включени 274 лица. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на **2 210 884 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА, ДП БГЦПО

10.2.21. Изпълнение на Двугодишния план за обучение, провеждано от ДП БГЦПО

В изпълнение на Двугодишния план за обучение, насочен към повишаване пригодността за заетост на лица от уязвимите групи на пазара на труда, през 2023 г. в професионално обучение са включени **2 172** безработни лица. Успешно се реализират комплекс от мерки, като информиране, консултиране, професионално ориентиране, обучение по ключови компетентности и обучение за професионална квалификация. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на **3 649 799 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.22. Насърчаване на работодатели - микропредприятия да разкриват работни места, като се субсидират първите 5 разкрити работни места (чл. 50 от ЗНЗ)

Мярката за насърчаване на работодатели-микропредприятия да разкриват работни места като се субсидират първите 5 разкрити работни места (чл.50 от ЗНЗ)

осигурява подкрепа за най-малките икономически субекти, голяма част от тях нови предприемачи. През 2023 г. със средства от държавния бюджет са финансирани част от разходите за трудово възнаграждение и допълнителни плащания по трудовото и осигурително законодателство, като е осигурена заетост на **574 лица**, от които 71 нововключени. Изразходваните средства от държавния бюджет са **1 597 170 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.23. Насърчаване на предприемачеството сред безработни лица (чл. 47, ал. 1 от ЗНЗ, чл. 47, ал. 4 от ЗНЗ, чл. 49 от ЗНЗ, чл. 49, ал. 4 от ЗНЗ, чл. 49б от ЗНЗ)

През 2023 г. продължава реализацията на мерките от ЗНЗ, насочени към насърчаване на предприемачеството сред безработните лица, като общо по тях са се възползвали **911** безработни лица, от които 697 нови. Изразходваните средства от държавния бюджет са **1 613 538 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА,
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.24. Програма „Мелпомена”

Националната програма „Мелпомена“ подпомага дейността на театрите в страната с инструментите на активната политика на пазара на труда. По програмата се разкриват работни места, на които се наемат безработни лица със специфичен опит, професионална квалификация, знания и умения в областта на театралното изкуство – артисти, режисьори и др. През 2023 г. в заетост по програмата са включени **275** лица. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на **1 999 665 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.25. Национална програма за обучение и заетост на бежанци - в обучение

Национална програма за обучение и заетост на бежанци подпомага интеграцията на пазара на труда на безработни лица, придобили статут на бежанец или хуманитарен статут чрез включване в обучение по български език, обучение за придобиване на професионална квалификация и осигуряване на заетост. Програмата допринася и за повишаване капацитета за работа с бежанци на областни и общински администрации, транзитни и регистрационно-приемателни центрове. През 2023 г. по програмата е осигурена заетост на **37 лица**, от които 22 са нововключени. Изразходваните средства от държавния бюджет са **135 259 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.26. Регионални програми за заетост

През 2023 г. не са планирани регионални програми за заетост в Националния план за действие по заетостта.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА,
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.27. Проекти на външни организации през 2023 г. (КНСБ, КТ „Подкрепа“, АИКБ, БТПП, БСК, КРИБ и ССИ)

Чрез проектите на социалните партньори „ПРОСПЕРИТЕТ” (БТПП), Проект „Шанс за зелена и екологична заетост” (КНСБ), Проект „Хоризонти-8” (КТ „Подкрепа”), Проект „Устремени напред“ (АИКБ), Проект „Възможност за развитие“ (ССИ), Проект „Осигуряване на качествен труд” (БСК) и Проект „Знания и умения за работа-2” (КРИБ) се прилагат взаимосвързани мерки за целенасочено въздействие върху уязвимите групи на пазара на труда, допринасящо за намаляване на неравновесията между предлагането и търсенето на работна сила. Прилага се комплексен подход, включващ предоставяне на обучения за КК и ПК, както и последващо включване в стажуване и заетост на минимум 40% от обучените лица. Проведени са всички предвидени обучения по проектите на социалните партньори, като са обучени общо **6 041** безработни лица. В заетост са включени **43** лица и са изразходвани средства в размер на **8 193 161 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.28. Насърчаване на безработни лица за наемане на работа извън границите на населеното място, като се изплащат суми за ежедневни транспортни разходи за пътувания до местоработата и обратно, за не повече от 12 месеца, и за транспортни разходи за представяне пред работодател за наемане на работа (чл. 42, ал. 2 от ЗНЗ)

По условията на мярката за насърчаване на безработни лица за наемане на работа извън границите на населеното място, като се изплащат суми за ежедневни транспортни разходи за пътувания до местоработата и обратно, за не повече от 12 месеца, и за транспортни разходи за представяне пред работодател за наемане на работа се подпомагат безработни лица за наемане на работа извън границите на населеното място.

През 2023 г. са подпомогнати за наемане на работа извън границите на населеното място **4 безработни лица**. Изразходваните средства от държавния бюджет са **283 лв.**

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.29. Насърчаване на работодателите да разкриват работни места за чиракуване (чл. 55г от ЗНЗ)

Целева група по мярката за насърчаване на работодателите да разкриват работни места за чиракуване са безработните лица с основно или по-ниско образование и без квалификация. По условията на мярката се разкриват работни места за чиракуване под ръководството на наставник. През 2023 г. по условията на мярката са чиракували **23 лица** и са ангажирани общо **18** наставници. Изразходваните средства от държавния бюджет са общо **52 989 лв**., от които за наставници – 10 345 лв.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.30. Насърчаване на работодателите да наемат безработни лица на „зелени работни места" (чл. 55д от ЗНЗ)

Мярката за насърчаване на работодателите да разкриват „зелени работни места" и да наемат на работа безработни лица (чл. 55д от ЗНЗ) стимулира разкриването на работни места, свързани с производството на стоки и предоставянето на услуги, които подпомагат опазването на околната среда. Със съвместна заповед на министъра на труда и социалната политика и министъра на околната среда и водите са определени икономическите дейности, в чийто обхват се разкриват „зелените работни места".

През 2023 г. в заетост по условията на мярката са включени **11 лица**. Изразходваните средства от държавния бюджет са **11 249 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.31. Организиране от АЗ на обучение на възрастни по чл. 63 от ЗНЗ (по реда на чл. 63 от ППЗНЗ)

През 2023 г. в обучения по заявка на работодатели, насочени към повишаване пригодността за заетост на работната сила, в съответствие с потребностите на пазара на труда и изискванията на работодателите, са включени **41 безработни лица** в обучения за придобиване на професионална квалификация. Изразходваните средства от държавния бюджет са **52 223 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ПО ЗАЕТОСТТА

10.2.32. Организиране от АЗ на обучение на възрастни чрез насочване в Центъра за развитие на човешките ресурси и регионални инициативи (ЦРЧРРИ)

Обученията на възрастни в Центъра за развитие на човешките ресурси и регионални инициативи (ЦРЧРРИ) са насочени към повишаване на пригодността за заетост на безработни лица. Осъществяват се обучения за придобиване на степен на професионална квалификация и обучение по ключови компетентности.

През 2023 г. **369 безработни лица** в ЦРЧРРИ са придобили ключова компетентност и са включени в обучения за професионална квалификация. Изразходваните средства от държавния бюджет са **224 815 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

10.2.33. Подкрепени работни места за хора с трайни увреждания по реда на Национална програма за заетост на хората с увреждания

Предоставена услуга: Стимулиране на работодатели от обичайна работна среда за наемане на хора с увреждания и осигуряване на достъп, приспособяване, оборудване на работното място и квалификация, преквалификация, съответно обучение за професионално и служебно развитие.

През отчетната 2023 г. са открити са **30 работни места** за хора с трайни увреждания, наети в специализирана работна среда.

През отчетния период са сключени договори с работодатели от специализирана работна среда по програмата на стойност **1 018 886 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

10.2.34. Разкрити нови работни места за хора с увреждания по чл. 49 от ЗХУ

Предоставена услуга: Стимулиране на специализирани предприятия и кооперации на хората с увреждания за наемане на хора с трайни увреждания в специализирана работна среда.

През отчетната 2023 г. са планирани 30 работни места за хора с трайни увреждания, наети в специализирана работна среда. Открити са **30 работни места**.

През отчетния период са сключени договори с работодатели от специализирана работна среда по програмата на стойност **1 018 886 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

10.2.35. Работни места с осигурени и/или подобрени здравословни и безопасни условия на труд

Предоставени услуги: Стимулиране на работодатели от специализирана работна среда за подобряване условията на труд и технологично обновени специализирани предприятия и кооперации.

През отчетната 2023 г. са планирани 360 работни места с осигурени и/или подобрени здравословни и безопасни условия на труд и 10 бр. технологично обновени специализирани предприятия и кооперации на хората с увреждания. Изпълнението на тези показатели са съответно **365 бр. работни места** и **13 бр. технологично обновени специализирани предприятия и кооперации**.

През отчетния период са сключени договори с работодатели от специализирана работна среда по програмата на стойност **479 320 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

10.2.36. Технологично обновени специализирани предприятия и кооперации на хората с увреждания

(виж мярка 10.2.35.)

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

10.2.37. Хора с увреждания, включени в мероприятия за рехабилитация и интеграция

Предоставена услуга: Хора с увреждания, включени в мероприятия за рехабилитация и социална интеграция.

Планираният за 2023 г. брой на хората с увреждания, включени в мероприятия за рехабилитация и социална интеграция е **3 600 бр**., а изпълненият е **4 150 бр**.

През отчетния период по програмата са сключени **26 договора** с неправителствени организации на стойност **264 771 лв**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

10.2.38. Хора с увреждания, стартирали самостоятелна стопанска дейност

Предоставени услуги: Хора с увреждания започнали и развили самостоятелна стопанска дейност.

За 2023 г. **18 лица с увреждания са започнали и развили самостоятелна стопанска дейност**.

През отчетния период по програмата са сключени договори на стойност **328 347 лева**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

10.2.39. Културни, исторически и спортни обекти, адаптирани за хора с увреждания

Предоставена услуга: Културни, исторически, спортни обекти, адаптирани за хора с увреждания.

През отчетната 2023 г. са планирани **9 бр**. културни, исторически и спортни обекти, адаптирани за хора с увреждания. Адаптираните през отчетната година обекти са **15 бр**. като стойността на финансовите средства по сключени договори през 2023 г. възлиза на **380 000 лева**. За периода за изразходвани субсидии в размер на 103 199 лв. и трансфери в размер на 193 335 лв.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

10.2.40. Преференция за възстановяване на внесени осигурителни вноски

Предоставена услуга: Възстановяване на средства за осигурителни вноски.

Планираният брой работодатели на хора с увреждания, ползващи преференцията за възстановяване на внесените от тях осигурителни вноски за 2023 г. е **72**, а изпълнението на този показател за отчетната година възлиза на **95**, като изплатените средства са в размер на **1 274 562 лева**.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

10.2.41. Създаване на Центрове за защитена заетост (ЦЗЗ) за осигуряване на заетост за хора множество трайни увреждания, с психични разстройства и/или интелектуални затруднения

Предоставена услуга: Осигуряване на заетост за хора с множество трайни увреждания, чрез създаване на Центрове за защитена заетост (ЦЗЗ).

През отчетната година се изпълняват преките дейности в **4 ЦЗЗ**, с осигурена заетост на **60** лица с множество трайни увреждания, с психични разстройства и/или интелектуални затруднения. Общо за създаването на центрове за защитена заетост през отчетния период е изразходвана субсидия в размер на 525 063 лв.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

10.2.42. Контрол на усвояването на отпуснати средства за хора с увреждания

Предоставени услуги: Осъществяване на контрол по ефективното усвояване на отпуснатите средства и изпълнение на договорните задължения.

За 2023 г. е планиран **100%** извършване на контрол на организациите, спрямо общия брой, подлежащи на такъв.

Изпълнението на тези показатели е съответно **118%** извършен контрол на организациите, спрямо общия брой, подлежащи на такъв.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

10.2.43. Осигуряване на възможности чрез НПДЗ-2023 за включване в заетост на безработни лица, включително от неравнопоставените групи на пазара на труда

Мярката е изпълнена (*виж изпълнението на мерки 1.2.1., 1.2.2., 6.1.4., 6.1.5., 7.1.1.1., 7.1.1.2., 7.1.1.3., 10.2.12., 10.2.13., 10.2.14., 10.2.15., 10.2.22., 10.2.23., 10.2.24., 10.2.25., 10.2.28., 10.2.30.*).

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

10.2.44. Осигуряване на възможности за включване в заетост на продължително безработни лица

Мярката е изпълнена (*виж изпълнението на мерки 10.2.17., 10.2.18.).*

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

10.2.45. Осигуряване на възможности за включване в обучение за придобиване на професионална квалификация и/или ключови компетентности на безработни и заети лица

Мярката е изпълнена (*виж изпълнението на мерки 10.2.20., 10.2.21., 10.2.27., 10.2.31., 10.2.32.*).

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
УО НА ПРЧР 2021-2027

10.2.46. Операция „Устойчива заетост за хора в неравностойно положение“

Операция „Устойчива заетост за хора в неравностойно положение“ е с бюджет от 100 млн. лв. Тя е насочена към хора в неравностойно положение и хора с трайни увреждания, на които ще бъдат осигурени нови работни места, менторство,

адаптиране на работните места и транспорт от и до работното място. Допустими кандидати са работодателите и се очаква над 3 600 лица да бъдат включени в проекти по процедурата. Крайният срок за подаване на проектни предложения бе 21.03.2024 г., като към момента процедурата е в процес на оценка.

ИНСТИТУТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ БАН

10.2.47. Разработване на научно-приложен проект: „Гъвкавост на пазара на труда в България“

Разработен е научно-приложен проект: „Гъвкавост на пазара на труда в България”.

Индикатори за ресурси: Проектът се финансира от бюджетната субсидия на БАН, поради което разходите не могат да бъдат конкретизирани, тъй като финансирането не е проектно.

Индикатори за продукти: Оценка на различните форми на гъвкавост на пазара на труда. Предложения за обосновани промени на въздействията върху гъвкавостта с оглед постигането на адаптивност в средносрочна перспектива на европейския семестър (2021 – 2027 г.).

Индикатори за резултат:

Основавайки се на анализ на външната гъвкавост на пазара на труда у нас в периода 2000 – 2022 г., е аргументиран изводът за протеклите промени от умерена към ниска гъвкавост, при съответно отслабване на силата на връзката с икономическия растеж и устойчиво слабо въздействие на производителността на труда върху заплатите.

Направена е многостранна характеристика на вътрешната гъвкавост на трудовия пазар на основа на възможните мобилности на работната сила – статусна, междусекторна, според използване на нетрадиционни форми на заетост и вида на работата. Оценките са формулирани на основа на сравнения с минали периоди и с общите тенденции в ЕС-27. Доказано е наличието на ниска вътрешна мобилност.

Аргументирани са изводи и обобщения за значението на концепцията за гъвкавостта на трудовите пазари в изграждането на Икономическия и паричен съюз на ЕС, основани на анализа на прибалтийските страни-членки на ЕС и включването им в Еврозоната. Обосновани са основните предизвикателства пред България в постигането на съответствие с актуални изисквания на ЕС-27 относно гъвкавостта на трудовите пазари и развитие на нови интегрални подходи в ЕС към сигурността на трудовите пазари.

Индикатори за въздействие: национално ниво.

10.3. Създаване на условия за повишаване благосъстоянието на децата и деинституционализация на деца, лица с увреждания и възрастни хора, настанени в специализирани институции, посредством предоставяне на услуги в общността

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

10.3.1. Процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG05M9OP001-2.012 „Продължаваща подкрепа за деинституционализация на децата и младежите“

През 2023 г. приключи изпълнението на дейностите по проект „Продължаваща подкрепа за деинституционализация на децата и младежите“ по ОПРЧР 2014-2020 г.,

който имаше за цел да продължи подкрепата на процеса на деинституционализация и да обезпечи подготовката за създаване и предоставяне на нови услуги в семейна среда и в общността. Чрез изпълнението на проекта е оказана подкрепа и подготовка на децата/младежите за самостоятелен живот в общността, включваща професионална ориентация, насочване за придобиване на умения за изграждане на трудови навици, избор на професия.

В резултат на изпълнение на проектните дейности **1 919** деца и младежи, настанени в институции, са обхванати в интервенции за деинституционализация. Общо **513** деца и младежи са подкрепени за извеждане в общността чрез подкрепа от назначени медиатори за самостоятелен живот и професионална интеграция на целевата група.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

10.3.2. Процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG05M9OP001-2.003 „Приеми ме 2015“ по ОП РЧР 2014-2020 г. - Договор №BG05M9OP001-2.003-0001-C01 от 01.12.2015 г. - проект „Приеми ме 2015“

Проект „Приеми ме 2015“ *(Проекта)* се изпълнява от прекия бенефициент Агенция за социално подпомагане. Проектът стартира на 01.12.2015 г., а предоставянето на приемна грижа от приемни семейства към доставчик община – от 01.01.2016 г., в партньорство с 82 общини. След 01.11.2016 г. са включени нови общини, и в края на 2022 г. те са общо **167** от 28-те области на страната.

Дейностите по Проекта бяха насочени към усъвършенстване и разширяване обхвата на приемната грижа и в периода на изпълнението му се създаде и утвърди иновативен елемент по отношение на подкрепата на областно ниво, както и мерки, насочени към повишаване на качеството на приемната грижа чрез осъществяване на текущ мониторинг за всяко дете.

Цялостният обхват по предоставянето на приемната грижа във всеки регион се осъществяваше от областен екип по приемна грижа (ОЕПГ).

В ***Консултативния експертен съвет (КЕС)***, сформиран по Проекта през м. декември 2015 г., участваха представители на МТСП, ДАЗД, АСП, НСОРБ и трите НПО: УНИЦЕФ България, Национална мрежа за децата (НМД), Национална асоциация по приемна грижа (НАПГ), номинирани от съответните институции/организации. Основна дейност на КЕС: подпомагане на планирането, изпълнението и наблюдението на проекта в съответствие с държавната политика в областта на приемната грижа и добрите европейски и международни практики.

По инициатива на МТСП на 20.09.2023 г. КЕС проведе едно присъствено заседание, по време на което са обсъдени теми, касаещи визията на министерството относно приемната грижа след приключването на Проекта.

В хода на изпълнение на Проект „Приеми ме 2015“ и през 2023 г. на всички членове на КЕС са предоставяни изготвяните от Националния екип аналитични документи и обобщени данни по изпълняваните мониторингови задачи, прессъобщения и месечния медия-мониторинг.

Съгласно утвърдените в Проекта задачи по *Дейност 2* по отношение работата на КЕС могат да се посочат като постигнати следните резултати:

- Създадена е организация за реализиране на Проекта при прилагане на иновативна форма на междуинституционално взаимодействие, като неправителствени организации участват в изпълнението на социалната политика на национално ниво.

- Налице е ясна публична информация, тъй като НПО следят дали политиката се изпълнява според предвиденото.

Приложен е професионален подход за планиране, управление и организация по предоставянето на приемната грижа по областен модел, съобразено със специфичните потребности за отделните региони на страната.

И през 2023 г. са изпълнявани и утвърждавани въведените с Проекта добри практики. С приключването му могат да се посочат постигнати резултати по отношение на:

- **Концепцията** за управление и предоставяне на приемната грижа чрез екипи, сформирани на областен принцип, приета от КЕС в края на 2016 г. (след обстоен анализ на регионалните потребности от настаняване на деца в риск и свързаната с тях численост и локация на екипите по приемна грижа), **се утвърди като областен модел** на организация, управление и предоставяне на приемната грижа.
- Проектът постигна целите си, като чрез утвърждаването на областния модел се **повишиха** ефективността и качеството на приемната грижа като мярка за закрила, както и **успешно развитие** в посока професионализация на приемните семейства чрез осигуряване на подкрепа от страна на 28-те областни екипи.
- Проектът постигна ключови резултати, като затвърди организационен модел на приемната грижа с ангажиране на различни субекти по децентрализиран начин чрез ясно разпределение на отговорностите между АСП и общините. Основните участници във всеки регион: приемни родители, ОЗД/ДСП и РДСП, местни и регионални власти, доставчици на услуги – те изпълняваха самостоятелно и в добро взаимодействие помежду си конкретните си задачи за постигане целите на Проекта. С приключването на „Приеми ме 2015“ областният модел е така развит, че на регионално ниво да има достъпност за всички приемни семейства, в т.ч. и от общините, в които няма разкрити социални услуги, подкрепящи деца и семейства.
- Утвърди се ***целево планиране на развитието на приемната грижа по места*** – брой приемни семейства за съответния регион, съобразно идентифицирани потребности за конкретен профил деца, като регионалните дирекции за социално подпомагане (РДСП), чрез 28-те комисии по приемна грижа (КПГ) и съвместно с 28-те областни екипи по приемна грижа (ОЕПГ), да осъществяват периодичен преглед на актуалното състояние на регистъра на утвърдените приемни семейства с акцент незаетите приемни семейства, както и на децата – потенциални потребители приемна грижа. В заседанията на съответната комисия по приемна грижа активно участваха началниците и социалните работници от екипите по приемна грижа, като представяха годишните прегледи на приемните семейства; предложения за вписване на кандидати или за заличаване на приемни родители; обсъждания по конкретни казуси.
- **Утвърди се много добро взаимодействие** между партньорите в процеса на предоставяне на приемната грижа, в т.ч. подкрепата за приемните семейства с настанени деца – на местно и на национално ниво чрез провеждане на целеви срещи и указания за целесъобразното му осъществяване.
- По сключените от областните градове (в т.ч. Ботевград) договори с НПО или физическо лице се проведоха и планираните по Дейност 4 за отчетната година: ***специализирани обучения*** на ОЕПГ, както и ***групова и индивидуална супервизия*** на членовете на екипите, ***професионална индивидуална супервизия на приемни семейства*** с доставчик община. За област Варна от общинската администрация не е сключван договор по тази дейност и тя не е изпълнявана в региона, а от общинска администрация Кърджали само за 2023 г. не беше договорено

изпълнението на тази дейност. И през 2023 г., във взаимодействие с външните изпълнители по сключените договори, обучения и сесии за супервизия се организираха и провеждаха и в дистанционна форма.

- През **2023 г**. Националният екип организира ***две информационни работни срещи*** в гр. Пловдив (11-13.04.2023 г.) и гр. Велико Търново (02-04.05.2023 г.) относно резултатите и очакванията за развитието на приемната грижа след приключването на Проекта и осигуряването на устойчивост на утвърдения по Проекта областен модел с цел успешното финализиране на деинституционализацията на грижата за децата в България (действия и мерки, предприети от АСП/Проекта):

И през 2023 г. от Националния екип се ***наблюдаваше ефективността*** от работата на областните екипи за приемна грижа – обобщен преглед на база попълнен от началниците на ОЕПГ въпросник „Обратна връзка“ (всяко тримесечие). С Обратната връзка началник-ОЕПГ дава своята професионална преценка за резултатите от работата на екипа през отчетния период, в т.ч. удовлетвореност.

От Националния екип е извършен ***мониторинг*** по изпълнението на следните конкретни дейности, ангажимент на общините партньори:

- За броя на децата с потребност от специализирана приемна грижа, пребиваващи в приемни семейства с доставчик община към края на 2022 година;
- За проведените от областните екипи по приемна грижа през 2022 г. допълнително/поддържащо обучение (специализирано/надграждащо обучение, в т.ч. темите на обученията), групова супервизия и организираните групи за подкрепа на приемните семейства с настанени деца – за приемните семейства от общините, включени в подкрепящите услуги по Проекта;
- За проведените през предходната година процедури за избор на нов служител в ОЕПГ (кадровото обезпечаване на екипа) – началник и/или социален работник;
- За постъпилите жалби, сигнали и предложения по Проекта през 2022 г., както и за извършените проверки по тях;
- По изпълнението на договорите по Дейност 4 през 2022 г. в частта за провеждане на регулярните специализирани обучения на екипите и с участието на експерти от РДСП и ОЗД с цел за повишаване професионалната компетентност. А чрез Въпросник за обратна връзка –оценката за степента на удовлетвореност от страна на ОЕПГ по отношение на проведените през 2022 г.: обучения на ОЕПГ; супервизията на ОЕПГ (индивидуална и групова); индивидуалната супервизия на приемните семейства.

Настаняване на деца в приемни семейства през 2023 г.:

- През отчетната година **настанените деца са общо 813** или средномесечно 67.75. От общия им брой 20,91% са случаите на пренастаняване. Налице е намаление с 2.28% на настанителните процедури в приемни семейства, извършени от съответните отдели „Закрила на детето“ за деца в риск (чл. 26 от ЗЗДет.) – спрямо 2022 година.
- От общия брой т.нар. нови деца през 2023 г.: *средномесечно* **4.07%** идват от дом за медико-социални грижи за деца; *средномесечно* **3.44%** – от социална услуга за резидентна грижа; *средномесечно* **92.5%** – от общността (биологичното семейство, семейство на роднини или близки, както и случаите на пренастаняване в същото или в друго приемно семейство със заповед на териториалната ДСП).
- От посочения общ брой настанителни процедури през 2023 г. (813), случаите на ***пренастаняване*** (20.91%) са за ***170 деца***, като от тях: ***105*** са случаите на деца, настанени отново в същото приемно семейство или 61,8% от общо пренастанявания през отчетната 2023 г. (средномесечно 8.7 бр.); ***24*** деца – 14,1% от общо пренастанявания (средномесечно 2 бр.), са в друго приемно семейство в същата община; ***41*** деца са настанени в ново приемно семейство, но в друга

община или 24.1% от общо пренастанявания през годината (средномесечно 3.4 бр.).

Прекратяване на мярката за закрила за деца в приемни семейства през 2023 г.:

- През 2023 г. прекратяванията (в т.ч. и случаите на пренастаняване в същото или в друго приемно семейство) са **887 бр**. или *средномесечно* 74 броя. От тях случаите на деца от 0 до 3 г. са 377 (в т.ч. 16 са деца с увреждания), а на децата с увреждания (от всички възрастови групи) – общо 74.
- Общият преглед на *средномесечните* стойности за 2023 г. по показателя *„място, където отива детето след прекратяване на настаняването му в приемно семейство“* показва, че най-много са случаите на осиновените деца (**49.56%**), следвани в низходящ ред от: пренастанените в същото или в друго приемно семейство (**19.71%**); реинтегрирани в биологичното семейство (**16.99%**); насочени към социална услуга за резидентна грижа или към ДМСГД (**5.96%**); прекратени настанявания, поради навършване на пълнолетие или 20 г., ако учи (**4.89%**); след приемното семейство са настанени в семейство на роднини или близки **1.57%**; други случаи – **1.32%**. През 2023 г. няма починали деца.

Данни за **децата**, **пребивавали в приемните семейства** през 2023 г.:

- Над 7 години се наблюдаваше тенденция за ***най-голям дял*** на децата под приемна грижа от възрастова група ***6-14 г.***, като през 2023 г. това се промени през месеците март, август и декември, в които това са децата от ***0 до 3 години*** (приоритетна група за проект „Приеми ме 2015“).
- През периода януари – декември 2023 г. в приемните семейства към доставчик общините партньори **отглежданите деца** са ***средномесечно* 1 554**, от които 163 *средномесечно* са децата с увреждания. По възрастови групи средномесечните стойности са: 0-3 г. – 501; 3-6 г. – 309; 6-14 г. – 508; 14-18/20 г. – 237.
- По показателя „**средномесечен брой деца, пребивавали в приемни семейства**“ в общините партньори за 2023 г. **с най-много деца**, отглеждани в „приемна грижа“ с доставчик община, са областите **Варна** (111, в т.ч. 16 деца с увреждания – в 10 общини), **Плевен** (97, в т.ч. 9 деца с увреждания – в 7 общини) и **Хасково** (95, в т.ч. 11 деца с увреждания – в 5 общини). С най-ниски средномесечни стойности по наблюдавания показател за 12-те месеца са областите Ямбол (12, в т.ч. 1 деца с увреждания – в 4 общини), Силистра (14, в т.ч. 6 деца с увреждания – в 3 общини) и София област (16, в т.ч. 2 деца с увреждания – в 3 общини).
- От приоритетната възрастова група – ***деца от 0 до 3 г.***, най-много *средномесечно* са пребивавалите в областите **Варна** (42 бр. или 37.8%, в т.ч. 4 деца с увреждания – от общо 111 деца средномесечно в приемни семейства в 10 общини) и **Смолян** (37 бр. или 67.2%, в т.ч. 1 с увреждане – от общо 55 деца средномесечно в приемни семейства в 9 общини).

Към 31.12.2022 г. **1 418** деца са обгрижвани от **1 236** приемни семейства с местоживеене в 156 от общо 167 общини партньори.

Приемни семейства участници в Проекта през 2023 г.:

- Към края на 2023 г. приемните семейства **към доставчик** 167-те общини партньори са ***1 655*** (в т.ч. 3 са доброволни), което е **93.4%** от общо утвърдените приемни семейства в страната (към 93.5% в края на 2022 г.). Съгласно данните от Регистъра на утвърдените приемни семейства общият брой на приемните семейства в страната към края на 2023 г. е **1 772 бр.** (1 766 професионални и 6 доброволни) – общо към доставчик Дирекция „Социално подпомагане“ и доставчик община.
- Областните екипи за приемна грижа, в сътрудничество с териториалните дирекции „Социално подпомагане“, имаха отговорности за набиране на кандидати за приемни семейства и организиране на информационни срещи за

съответната област/община, което се планираше съвместно с РДСП, съобразно идентифицираните потребности от развиване на приемната грижа в областта, в т.ч. за конкретни общини. Чрез тримесечните отчети на РДСП в Централната администрация на АСП се наблюдават процесите по отношение организирането и резултатите от набирателните кампании по региони. Един от ангажиментите на всяка комисия по приемна грижа, сформирана към РДСП, е да обсъжда и планира развитието на приемната грижа в съответния регион.

- През **2023 г**. в общините са подадени **83 заявления** от кандидати за приемни родители (*средномесечно* 6.9), в т.ч. 2 за доброволни приемни семейства.
- От приемните семейства – с местоживеене и с доставчик общините партньори, през **2023 г**. вписаните в Регистъра **нови приемни семейства** са ***50***, а **заличените** – ***165***. *Средномесечно* за 2023 г. стойностите са за **4.17** вписани и **13.75** заличени.
- Общият преглед за 8-те години (периода 2016-2023 г. вкл.) по отношение „вписани“ и „заличени“ приемни семейства от съответния регистър отразява практическите резултати съобразно приоритетите в работата на Консултативния експертен съвет, който през 2016 г. възложи на Националния екип изследване и анализ на потребностите от развиването на приемна грижа на общинско, областно и национално ниво. С решение на КЕС беше приет План за развитие на приемната грижа (за периода 2016-2017 г.), както и дългосрочно планиране с цел прилагане и утвърждаване на областен модел на предоставяне на приемната грижа в страната на високо професионално равнище. Планът е обсъждан периодично на заседания на КЕС и на оперативно ниво, като от РДСП – чрез комисиите за приемна грижа и с участието на ОЕПГ, всяка година са обсъждани и планирани необходимия брой нови приемни семейства – за конкретен профил деца, съобразно идентифицирани потребности за региона към конкретния момент. В хода на изпълнението на Дейност 3 на проект „Приеми ме 2015“ се утвърди и практиката са съвместни действия от страна на РДСП/ДСП и ОЕПГ с цел промяна на профила на трайно незаети приемни семейства и редуциране на приемни семейства в съответната област. Периодичното мониториране на потребността от родители за конкретен профил деца, в хода на проекта обуславяше планирането и провеждането на кампании за набиране на нови приемни семейства – за съответния регион, от страна на РДСП и ОЕПГ – във взаимодействие помежду им. Общият брой на вписаните нови приемни родители за периода 2016-2023 г. към доставчик община е 917, а на заличените – 1 490.

Изпълнението на индикаторите по Проекта и през 2023 г. се наблюдава чрез: ***месечен мониторинг*** на постигнатите резултати и ***изготвяне на анализи (12 бр.)***; преглед на постигнатото и методическа помощ по организацията и управлението на проектните дейности на областно ниво.

През 2023 г. продължава ежемесечното мониториране на качеството на предоставяната приемна грижа по подробната информация, предоставяна от ОЕПГ в Националния екип за всяко дете, настанено в приемно семейство в съответната община доставчик.

Координаторите с отговорности за съответните региони и ръководителят на проекта извършват **наблюдение, методическа подкрепа и контрол** по отношение работата на общините партньори чрез различни информационни канали – както по изпълнение на проектните дейности, така и по конкретни казуси.

Националният екип и общините **информират обществеността** за изпълнението на Проекта на национално и местно ниво, като от общини се публикуват съобщения и/или кратки информации в местните медии и на сайта на съответната администрация. Извършва се методическа помощ и консултиране на областните екипи за управление на

Проекта относно специфични дейности по публичност и информираност. Всеки месец се изготвя **бюлетин** с публикации по Проекта на базата всекидневен мониторинг на над 600 информационни източника (медия-мониторинг); разпространението на бюлетина е до 167-те общини партньори и членовете на КЕС. Периодично се публикуват прессъобщения на интернет страницата на АСП, като информацията/новината се отразява от редица национални и регионални медии и сайтове.

Финансова информация по Проекта:

- Проект „Приеми ме 2015“ **стартира на 01.12.2015 г**. с бюджет в размер на **51 600 000 лв.** със срок на изпълнение 32 месеца и **приключи на 31.12.2023 г**. с утвърден бюджет в размер на **167 950 000 лв.** и срок на изпълнение 97 месеца.
- През 2021 г. и 2022 г. средствата за възнаграждения и осигуровки на професионалните приемни семейства, както и месечната издръжка на настанените в приемни семейства деца, в т.ч. добавка за децата с увреждания, бяха за сметка на бюджета (докато в периода 2016 – 2020 г. вкл. бяха включени и изплащани от бюджета на Проекта). Те се предоставяха на общините партньори по бюджетните им сметки след подадена месечна заявка, в изпълнение на сключено споразумение между АСП и съответната община за всяка конкретна година. През **2023 г**. допълнителните средства, с които беше увеличен бюджетът на проекта (без промяна на срока на неговото изпълнение – до края на 2023 г.), бяха осигурени за този проект за разходи по изплащане на възнаграждения на професионалните приемни родители и разходи за месечен бюджет за издръжка на деца, настанени в доброволни и в професионални приемни семейства, считано от 01.01.2023 г. (първоначално предвидени за изплащане с бюджетни средства) – до изчерпване на финансовия ресурс по процедурата за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG05M9OP001-2.003 „Приеми ме 2015“, но не по-късно от 31.12.2023 година.
- **Полагащите се месечни възнаграждения** на професионалните приемни родители бяха ***актуализирани*** от 01.01.2023 г. с промяната на размера на минималната работна заплата (МРЗ), определена за страната за 2023 година. Бяха определени и нови по-високи месечни възнаграждения на началниците и на социалните работници от ОЕПГ (съобразени със стандартите за заплащане на труда на служителите, осъществяващи дейности по предоставяне на социални услуги, които се финансират от държавния бюджет при определения за страната месечен размер на МРЗ – съгласно действащата Наредба).
- Средства за **месечен бюджет за издръжка на деца**, настанени в доброволни и професионални приемни семейства, съобразно възрастта, които **до 31.05.2023 г**., се определяха спрямо гарантирания минимален доход (ГМД), след съответните законови промени (считано от 01.06.2023 г.), се определят вече спрямо размера на линията на бедност за страната (за съответната година).
- През 2023 г. са **усвоени и включени** в междинни искания за плащане (МИП) **29 134 077.21 лв.**, като **изплатената сума на общините** партньори през годината е в размер на **31 971 240.10 лева**. През отчетната година Управляващият орган е *верифицирал* 27 399 612.73 лева.
- **От началото на проекта към края на 2023 г.** в Управляващия орган са внесени общо 48 МИП (за извършените разходи в периода от 01.12.2015 г. до 30.11.2023 г. вкл.), като **общо верифицираната сума** до края на 2023 г. за 48 МИП е в размер на **161 367 760.89 лева**.
- С края на 2023 г. изпълнението на проекта приключи, като от утвърдения му бюджет в размер на 167 950 000 лв., **общо усвоените средства** са в размер на **167 357 774.28 лева.**

От 01.01.2016 г. до 31.12.2023 г. вкл. **децата участници** в проект „Приеми ме 2015“, пребивавали в приемни семейства към доставчик община са **7 784**, а участвалите **приемни семейства** – **2 950**.

Постигнатите резултати с изпълнението на проект „Приеми ме 2015“ (01.12.2015 – 31.12.2023 г.), са в посока **устойчиво развитие** на приемната грижа, съобразно периодично идентифициране и мониториране потребности на общинско, областно и национално ниво.

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

10.3.3. Прилагане на обучителни модули и реализиране на кампании, насочени към деца и млади хора в риск. Провеждане на обучения на доброволци в сферата на социално-помощната дейност, работа с деца в риск, превенция на насилието, промотиране на хуманитарните ценности, толерантността и недискриминацията

През 2023 г. са проведени различни кампании и инициативи, насочени към деца и млади хора в риск по темите: социално-помощна дейност, работа с деца в риск, превенция на насилието, промотиране на хуманитарните ценности, толерантността и недискриминацията и превенция на трафика на хора, чрез които са достигнати общо над **290 000 души**. Партньорствата с държавни институции и други НПО по различни чувствителни за обществото теми са от съществено значение при реализирането на програмите и достигането на още по-широк кръг от хора. Чрез популяризирането на дейностите и кампаниите в социалните мрежи се повишава информираността на обществото по тези теми.

Реализирани са общо **240** посещения и благотворителни инициативи в социални услуги за деца. Тези дейности дават възможност на доброволците на практика да допълнят и приложат знанията си, придобити по време на обученията, които се осъществяват на национално и областно ниво.

Обучителната програма на Българския младежки червен кръст по хуманитарно образование цели насърчаване на толерантността сред младите хора. Работата по тази програма позволява от една страна да се засегнат чувствителни за обществото теми, а от друга, предоставя възможност доброволците да използват иновативни подходи за провеждане на дейности сред децата, младите хора и местните общности. В рамките на обучителната система на БМЧК, обучения по темите са преминали **2 196** доброволци на организацията.

Чрез различни инициативи по места, както и в социалните мрежи, доброволците на БМЧК отбелязват важни дни като: Международния ден за борба с расовата дискриминация, Международния ден на толерантността, Международния ден за възпоменание на жертвите на Холокоста, Международния ден срещу хомофобията и трансфобията, „Деня на розовата фланелка”, обявен за Световен ден за борба с тормоза в училище, Световния ден на мира, Международния ден на белия бастун, както и други важни дати, целящи повишаване на чувствителността на обществото към различни прояви на насилие и дискриминация.

БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

10.3.4. Провеждане на благотворителни и фондонабирателни кампании, насочени към деца и млади хора в риск

Всяка година доброволците на БМЧК осъществяват многобройни благотворителни, фондонабирателни и информационни кампании в помощ на децата и

младите хора. През 2023 г. са проведени над 100 благотворителни и фондонабирателни кампании, насочени към деца и млади хора в риск, чрез които са достигнати над **20 000 души**. Голяма част от събитията и кампаниите се организират и провеждат на местно ниво, като са съобразени с индивидуалните потребности на уязвимите лица и целят да подпомагат социалното им включване в общността. Акциите и кампаниите, насочени към деца и младежи в риск добиват широка популярност, а винаги когато са организирани от други млади хора сенсибилизират по много осезаем начин местните общности.

За поредна година се осъществи традиционната за БМЧК кампания „**Деца помагат на деца**“, която има за основна цел да стимулира детската благотворителност и да формира и развие нагласи за благотворителност сред младите хора. Акцентът в нея е насочен към подрастващите – и като даряваща, и като приемаща страна. Кампанията „Деца помагат на деца“ подготвя и мотивира за благотворителни действия учениците от българските училища, насочени към децата от социални институции и социално уязвими деца.

През 2023 г. продължи и националната кампания на БМЧК за подаряване на играчки на деца, хоспитализирани през коледните и новогодишни празници. Кампаниите и програмите, в които младежите участват най-активно са:

- Програма „Топъл обяд“, чрез участие във фондонабирателните кампании и дейности по програмата;
- Отбелязването на Световния ден на прехраната, чрез благотворителни акции за събиране на храни, предоставени след това на социално слаби лица чрез пакети или трапезарии;
- Кампания „Даряване на дрехи“ – младежите участват активно с промотирането и популяризирането на дейностите по кампанията;
- Събития, организирани по повод Международния ден на възрастните хора; благотворителна кампания „Купи и дари“ и други.

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ, ОБЩИНИ, МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА, МИНИСТЕРСТВО НА ФИНАНСИТЕ

10.3.5. Подобряване на достъпа до социалните услуги за деца

Социалните услуги са сред основните инструменти за подкрепа на децата и семействата. Съществен е техният принос и при осъществяване на процеса на деинституционализация на грижата за деца.

През 2023 г. откритите **нови социални услуги за деца са 63,** включително 6 социални услуги за резидентна грижа, с общ капацитет **60 места**.

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ, ОБЩИНИ, МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА, МИНИСТЕРСТВО НА ФИНАНСИТЕ

10.3.6. Подобряване достъпа до социални услуги за възрастни хора и хора с увреждания

През 2023 г. са открити **89 нови социални услуги в общността**, в т. ч. и от резидентен тип, с общ брой потребители **1 613**:

- **13** Центъра за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост;

- **22** Центъра за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства;
- **5** Центъра за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с деменция;
- **5** Центъра за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с физически увреждания;
- **3** Центъра за настаняване от семеен тип за стари хора;
- **1** Център за временно настаняване за лица;
- **7** Центъра за социална рехабилитация и интеграция;
- **13** Дневни центъра за пълнолетни лица с увреждания;
- **3** Кризисни центъра за лица;
- **6** Наблюдавани жилища;
- **4** Защитени жилища за лица с психични разстройства;
- **3** Защитени жилища за лица с умствена изостаналост;
- **4** Приюта за лица.

Във връзка с планирането на социалните услуги на национално ниво, сред чиито основни цели е осигуряването на равен достъп до социалните услуги на територията на страната, за отчетния период януари – декември 2023 г. са предприети стъпки за изготвяне на Предложение за Националната карта на социалните услуги и е финализиран Анализа на национално ниво на потребностите от социални услуги на общинско и областно ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
УО НА ПРЧР 2021-2027

10.3.7. Операция „Бъдеще за децата“

Операция „Бъдеще за децата“ е с бюджет над 81.2 млн. лв. Към края на м. декември 2023 г. приключи процесът по сключване на договори. Чрез нейното изпълнение се финансират проектни предложения на широк кръг доставчици на социални услуги, НПО и общини с одобрени чрез подбор проектни предложения. Целта е предоставяне на социални и интегрирани здравно-социални услуги, включително в домашна среда, както и други видове консултативна подкрепа с цел превенция на рисковете от изоставяне на детето, намаляване на негативните тенденции, свързани с детската бедност, както и подобряване качеството на живот в контекста на Европейската гаранция за детето (ЕГД).

Към 31.12.2023 г. по процедурата са сключени **108** договора на обща стойност **37 996 187 лв**.

10.4. Създаване на условия за подобряване качеството на живот на хората с ментални проблеми, настанени в специализирани институции

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

10.4.1. Създаване на социални услуги за хора с увреждания и възрастни хора

Функциониращите социални услуги за пълнолетни лица, делегирани от държавата дейност в страната към 31.12.2023 год. са **1 106** на брой:

Специализирани институции за пълнолетни лица – 152 бр., с общ капацитет 10 124, от които:

- Домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост (ДПЛУИ) – **23** броя, с общ брой потребители – **1 681**;
- Домове за пълнолетни лица с психични разстройства (ДПЛПР) – **8** броя, с общ брой потребители – **602**;
- Домове за пълнолетни лица с физически увреждания (ДПЛФУ) – **21** броя, с общ брой потребители – **1 278**;
- Домове за пълнолетни лица със сетивни нарушения (ДПЛСН) – **4** броя, с общ брой потребители – **133**;
- Домове за пълнолетни лица с деменция (ДПЛД) – **14** броя, с общ брой потребители – **832**;
- Домове за стари хора (ДСХ) – **82** броя, с общ брой потребители – **5 598**.

Социални услуги в общността за пълнолетни лица:

Дневни центрове за пълнолетни лица с увреждания (ДЦПЛУ) – 110 броя, с общ с брой потребители – **2 860**, от които:

- ДЦПЛУ – **93** броя, с общ брой потребители – **2 408**;
- ДЦПЛУ – седмична грижа – **5** броя, с общ брой потребители – **92**;
- Дневен център за подкрепа на лица с увреждания, включително с тежки множествени увреждания – **1** брой, с брой потребители – **30**;
- Дневен център за пълнолетни лица с тежки множествени увреждания (ДЦПЛТМУ) – **11** броя, с общ брой потребители – **330**;
- Дневен център за стари хора (ДЦСХ) – **37** броя, с общ брой потребители– **899**;
- Център за социална рехабилитация и интеграция за лица (ЦСРИЛ) – **115** броя, с общ брой потребители – **3 579**;
- ЦСРИ (с приоритет възрастни и деца с нисък ръст) – **1** брой, с брой потребители – **20**.

Социални услуги в общността – резидентен тип за пълнолетни лица:

Защитени жилища – общо 131 броя, с общ брой потребители – **1 043**, от които:

- Защитено жилище за лица с психични разстройства (ЗЖЛПР) – **31** броя, с общ брой потребители – **258**;
- Защитено жилище за лица с умствена изостаналост (ЗЖЛУИ) – **87** броя, с общ брой потребители – **685**;
- Защитено жилище за лица с физически увреждания (ЗЖЛФУ) – **13** броя, с общ брой потребители – **100***;*

Наблюдавани жилища (НЖ) – **24** броя, с общ брой потребители – **118***;*

Преходни жилища – **8** броя, с общ брой потребители – **73**.

Центрове за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица (ЦНСТ) – **235** броя, с общ брой потребители – **3 277**, от които:

- Център за настаняване от семеен тип за младежи с увреждания (ЦНСТМУ) – **12** броя, с общ брой потребители – **168**;
- Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства (ЦНСТПЛПР) – **74** броя, с общ брой потребители – **1 068**;
- Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с деменция (ЦНСТПЛД) – **37** броя, с общ брой потребители – **515**;
- Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост (ЦНСТПЛУИ) – **73** броя, с общ брой потребители – **984**;

- Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с физически увреждания (ЦНСТПЛФУ) – **30** броя, с общ брой потребители – **414**;
- Център за настаняване от семеен тип за стари хора (ЦНСТСХ) – **9** броя, с общ брой потребители – **128**;

Кризисни центрове за лица (КЦ) – **11** броя, с общ брой потребители – **136**;

Центрове за временно настаняване за лица (ЦВН) – **14** броя, с общ брой потребители – **689**;

Приюти за лица – **5** броя, с общ брой потребители – ***130;***

Асистентска подкрепа – предоставя се в **263 общини** с **21 710 субсидирани потребители.**

През 2023 г. са открити 89 нови социални услуги в общността, в т. ч. и от резидентен тип, с общ брой потребители **1 613** (13 ЦНСТПЛУИ, 22 ЦНСТПЛПР, 5 ЦНСТПЛД, 5 ЦНСТПЛФУ, 3 ЦНСТСХ, 1 ЦВН, 7 ЦСРИ, 13 ДЦПЛУ, 3 КЦ за лица, 6 НЖ, 4 ЗЖЛПР, 3 ЗЖЛУИ, 4 Приюта за лица). Закрити са 2 бр. ДПЛУИ и 1 бр. ДПЛПР, с общ брой потребители – 166.

Увеличен е броят на субсидираните потребители на социалната услуга Асистентска подкрепа с **1 460 нови субсидирани потребители,** както и на **1 ДЦПЛУ с 4 потребители** и на **1 ЦСРИ с 25 потребители.**

Намален е броят на потребителите на една специализирана институция – ДПЛУИ с 55.

Осъществяването на цялостната реформа в системата на грижа за пълнолетните лица стартира с приемането на Националната стратегия за дългосрочна грижа (НСДГ) през 2014 г., която установи концептуалната рамка за изграждането и развитието на ефективна съвременна система от социални и интегрирани услуги за дългосрочна грижа и се постави специален акцент върху деинституционализацията на грижата за хората с увреждания и възрастните хора.

С първия план за изпълнение на НСДГ, приет през 2018 г. с РМС №28 от 19.01.2018 г., е предвидено изграждането на 6 Дневни центъра за подкрепа на лица с различни форми на деменция и техните семейства, които ще предоставят дневни, полудневни и почасови услуги за минимум 240 лица с деменция и на 7 Центъра за грижа за лица с различни форми на деменция, с капацитет 105 места, както и общините, в които ще бъдат изградени визираните услуги.

В приетия План за действие за изпълнение на НСДГ за периода 2022-2027 г. е предвидено в периода 2022-2027 г. около 60% (или 41 специализирани институции) от съществуващите 70 специализирани институции за хора с увреждания да бъдат закрити. Ще бъдат създадени и предоставяни 125 нови социални услуги за резидентна грижа за лица с увреждания, които осигуряват възможност за живот в малка група, както и 125 подкрепящи специализирани услуги за лица с увреждания (за дневна грижа, за информиране и консултиране, за застъпничество и посредничество, за терапия и рехабилитация, за обучение за придобиване на умения, за подкрепа за придобиване на трудови умения) с общ капацитет за 7 500 потребители. Създаването на услугите ще бъде насочено към осигуряване на по-голяма автономност и независимост на хората, така че да бъдат стимулирани към водене на относително самостоятелен начин на живот.

Съгласно Закона за социалните услуги (ЗСУ) всички домове за стари хора следва да се реформират в съответствие със стандартите за качество на резидентната грижа за възрастни хора в надтрудоспособна възраст, определени в Наредбата за качеството на социалните услуги, в срок до 01.01.2025 г. Ще се реформират 82 съществуващи социални услуги с капацитет за 5 598 потребители.

Със ЗСУ за първи път се въведе планиране на национално ниво на социалните услуги, финансирани от държавния бюджет, чрез разработване на Национална карта на социалните услуги. По този начин държавата пое ангажимент за създаване на пълна

мрежа от социални услуги в цялата страна в дългосрочен план. Националното планиране е особено важно, тъй като то ще е основанието за определяне на пакета от социални услуги на ниво община и област, за които следва да се осигури финансиране от държавния бюджет. В картата са определени и максималният брой потребители на всички социални услуги, за които се осигурява изцяло или частично финансиране от държавния бюджет. Критериите за определяне на услугите и максималният брой на потребителите в Националната карта на социалните услуги са определени в Наредбата за планирането на социалните услуги съобразно броя и демографския профил на населението, която е приета с ПМС №133 от 6.04.2021 г. (обн. ДВ, бр.29 от 9.04.2021 г.). За отчетният период януари – декември 2023 г. са предприети стъпки за изготвяне на Предложение за Националната карта на социалните услуги и е финализиран Анализа на национално ниво на потребностите от социални услуги на общинско и областно ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

10.4.2. Закриване на домовете за пълнолетни лица с увреждания

Закрити са **2** бр. ДПЛУИ и **1** бр. ДПЛПР, с общ брой потребители – 166. Намален е броят на потребителите на една специализирана институция – ДПЛУИ с 55.

В приетия План за действие за изпълнение на НСДГ за периода 2022-2027 г. е предвидено в периода 2022-2027 г. около 60% (или 41 специализирани институции) от съществуващите 70 специализирани институции за хора с увреждания да бъдат закрити.

АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

10.4.3. Предоставяне на социалната услуга „Асистентска подкрепа“ за лицата с увреждания по реда на Закона за социалните услуги (ЗСУ)

От 2021 г. общините предоставят социалната услуга „Асистентска подкрепа“, като делегирана от държавата дейност с финансиране от държавния бюджет. „Асистентска подкрепа“ е специализирана социална услуга, която включва подкрепа от асистент за самообслужване, движение и придвижване, промяна и поддържане на позицията на тялото, изпълнение на ежедневни и домакински дейности и комуникация. Тя се предоставя в зависимост от личните нужди на лицата, като не се ограничава само до тяхната домашна среда.

Социалната услуга се предоставя в **263** общини с **21 710** субсидирани потребители. Увеличен е броят на субсидираните потребители на социалната услуга с **1460** нови субсидирани потребители.

10.5. Обезпечаване постигането на по-високи критерии и стандарти в социалните услуги за уязвимите групи от населението с оглед подобряване качеството на живот и успешното им социално включване и реализация

ИНСТИТУТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ БАН

10.5.1. Разработване на научно-приложен проект „Гъвкавост на социалната подкрепа в условията на кризи (опит и уроци от периода на COVID-19 пандемията 2020-2022 г.)“

Разработва се научно-приложен проект: „Гъвкавост на социалната подкрепа в условията на кризи (опит и уроци от периода на COVID-19 пандемията 2020-2022 г.)".

Индикатори за ресурси: Проектът се финансира от бюджетната субсидия на БАН, поради което разходите не могат да бъдат конкретизирани, тъй като финансирането не е проектно.

Индикатори за продукти: Оценка на промените в социалната подкрепа на групи в риск в условията на последната здравна и икономическа криза, с оглед формулирането на концептуално виждане относно характеристиките на политиката в тази област в условията на криза.

Индикатори за резултат:

- Извършване на оценка на параметрите и промените в съществуващи механизми и програми за социална подкрепа (целеви групи, съдържание на подкрепата, механизми, обхват, финансиране, администриране);
- Оценяване на съдържанието и параметрите на нововъведени мерки или програми за социална подкрепа (целеви групи, съдържание на подкрепата, механизми, обхват, финансиране, администриране);
- Разработване на концептуално виждане (включващо цел/и, принципи, подходи, механизми, вкл. управленски) относно провеждането на координирана гъвкава социална подкрепа при кризи.

Индикатори за въздействие: Национално ниво.

10.6. Формиране на ефективна медийна стратегия за борба за нулева толерантност към проявите на предразсъдъци, сегрегация и дискриминация спрямо пол, възраст, етническа принадлежност и увреждане

10.7. Усъвършенстване на механизма на социално подпомагане и осъществяване на преход от социални помощи към социални инвестиции в обучение, квалификация и създаване на нови работни места

10.8. Децентрализация на предоставянето на социални услуги

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

Социалните услуги в България са децентрализирани. Съгласно Закона за социалните услуги общинските съвети определят общинската политика в областта на социалните услуги в съответствие с установените потребности на общинско ниво и приоритетите на държавната политика. Кметовете на общини провеждат общинската политика в областта на социалните услуги в съответствие с решенията на общинския съвет. Кметовете извършват анализ на потребностите от социални услуги в общината и предлагат на общинския съвет организацията и начина на управление на социалните услуги на територията на общината, които се финансират със средства от държавния и общинския бюджет. Техен ангажимент е и да предлагат на общинския съвет създаване, прекратяване, промяна на броя на потребителите и промяна на мястото на предоставяне на социалните услуги, които се финансират от държавния бюджет, от общинския бюджет и при условията на публично-частно партньорство. Планирането на социалните услуги в страната приключи в началото на 2024 г., като се очаква приемането на Национална карта на социалните услуги от Министерския съвет (МС). Чрез планирането на национално ниво на социалните услуги държавата е поела ангажимент за създаване на пълна мрежа от социални услуги в цялата страна в дългосрочен план. Националното планиране е особено важно, тъй като то е основанието за определяне на пакета от социални услуги на ниво община и област, за които следва да се осигури финансиране от държавния бюджет.

Кметовете управляват предоставянето на социалните услуги на територията на общината, които се финансират със средства от държавния и общинския бюджет и отговарят за спазване на стандартите за качество на социалните услуги на територията на общината. Те могат да възлагат предоставянето на социални услуги, които се финансират със средства от държавния и общинския бюджет, на частни доставчици на социални услуги. Те са ангажирани и с осъществяването на контрол и мониторинг на социалните услуги, които се предоставят на територията на общината и се финансират със средства от държавния и общинския бюджет. Те са отговорни и следят за законосъобразното разходване на средствата от държавния и общинския бюджет за финансиране на социалните услуги на територията на общината. Кметовете извършват анализ на състоянието и ефективността на социалните услуги, които се предоставят на територията на общината, и предлагат на общинския съвет мерки за подобряване на качеството и ефективността на услугите, поддържат актуална информация за всички социални услуги и за техните доставчици и осъществяват контрол относно своевременното събиране на таксите за ползване на социални услуги на територията на общината, които се финансират със средства от държавния и общинския бюджет.

10.9. Разработване и прилагане на единна държавна политика за подкрепа на рисковите семейства с деца.

10.9.1. Разработване на предложения за ролите и отговорностите на институциите, отговорни за правата и закрилата на децата и разработване на цялостна концепция за реформа, насочена към гарантиране правата на всички деца и семейства

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

10.9.1.1. Разработване и прилагане на единна държавна политика за подкрепа на рисковите семейства с деца

За подобряване на подкрепата за децата и семействата, включително от уязвими групи, е необходимо реализирането на интегрирана политика, която да гарантира достъпа им до услуги във всички сфери на обществения живот чрез междуинституционално сътрудничество и координация на действията. Това е многосекторна политика, която се реализира чрез мерки от всички системи, имащи отношение към децата и семействата, в т.ч. както от страна на социалната система, така и на здравеопазването, образованието, данъчната политика, правосъдието и съдебната система, културата, спорта, развитие на инфраструктурата и други. Координираща роля в този процес има председателят на Държавната агенция за закрила на детето като специализиран орган на Министерския съвет за ръководство, координиране и контрол в областта на закрилата на детето. Политиките за подкрепа на децата и семействата са сред приоритетите на Министерството на труда и социалната политика. В основата им е прилагането на принципа, че семейството е най-добрата среда за отглеждането и развитието на всяко дете, като целта е превенция на рисковете, с акцент върху риска от разделяне и изоставяне на детето. Усилията са насочени към подкрепа на родителите при изпълнение на родителската им функция, включително в периода на ранното детство, предоставяне на подходящи социални услуги, оказване на финансова подкрепа чрез отпускане на социални и семейни помощи, осигуряване на условия за гарантиране на правата на децата, създаване на условия за по-добро съвместяване на професионалния и личния живот, трудова заетост, професионална реализация и други.

10.9.1.2. Създаване на по-добри условия за гарантиране правото на детето на живот и развитие в сигурна и безопасна среда

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

Служителите на ГДБОП – МВР оказват експертна помощ и съдействие при разработването и реализирането на информационни кампании и обучения по темата за противодействие на трафика на хора. На национално ниво е изграден цялостен механизъм, в който главната дирекция е активен участник съвместно с други държавни институции, работещи активно по проблема – Прокуратурата на Република България (ПРБ), Националната комисия за борба с трафика на хора (НКБТХ), ДАЗД, МТСП, организации от неправителствения сектор и други.

Мерките са насочени предимно към рисковите групи – деца, жени и представители на етническите малцинства, както и към лица, търсещи реализация в чужбина. За постигане на ефективност в борбата с трафика на хора от особена значимост е активната превенция. В тази връзка на национално ниво се отделя съществено внимание върху повишаване на осведомеността на обществото и създаване на отношение за нетърпимост към престъпната дейност. Периодично се оказва експертна помощ и съдействие на други държавни органи при разработване и реализиране на информационни кампании. В рамките на такава кампания през изминалата година в столично училище е проведено обучение на тема „Трафик на хора – рискове и превенция“. Служителите участват и в изготвянето на наръчници и информационни материали, свързани с ранната идентификация на жертвите и механизма за взаимодействие между институциите, като допринасят за повишаване на професионалната подготовка и познанията на работещите по проблема. Периодично оказват и експертна помощ на специализирани органи при разработване и реализиране на кампании за повишаване на обществената осведоменост.

Служител на сектор „Трафик на хора“ при ГДБОП – МВР участва в Постоянната работна група към НКБТХ, както и в изготвянето на годишната Национална програма за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите.

В рамките на провежданата превенция, през април 2023 г. е изнесена лекция в столично училище на ученици от горните класове. По време на лекцията, учениците са запознати какво представлява трафикът на хора, как да се предпазят от него и към кого да се обърнат, ако попаднат в такава ситуация.

Осъществява се активно сътрудничество с всички компетентни институции и неправителствени организации, имащи компетенции по противодействието на трафика на хора в Република България. Предвид трансграничния характер на престъплението „трафик на хора“, специализираният сектор в ГДБОП реализира и активно международно сътрудничество с партньорски полицейските служби на засегнатите от проблема страни. Взаимодействието е чрез полицейските офицери за връзка и по каналите на Европол и Интерпол.

През 2023 г. служители на ГДБОП са съдействали на около 30 жертви на трафик да се завърнат на българска територия. Лицата са посрещнати от чужбина и им е оказана помощ спрямо конкретните нужди.

Обучени са служители за повишаване на професионалната подготовка и познанията по отношение на спецификите на престъплението, ранната идентификация на жертвите и механизма за взаимодействие между институциите, ангажирани в борбата с този вид престъпна дейност. През месеците април и май служител на ГДБОП участва като лектор в две обучения, инициирани от Дипломатическия институт при МВнР на Република България. За развиване на компетенции и надграждане на знания е взето

участие в обучения, семинари и конференции, организирани от НКБТХ и Фондация „Кампания А21“, Фондация „Дигнита“, Академията по европейско право, организация „Международна мисия за правосъдие“, Европол и Службата на ООН по наркотиците и престъпността.

През миналата година ГДБОП е лидер на дейност „Нелегално комерсиално сурогатство и продажба на бебета“ от EMPACT – приоритетна област „Трафик на хора“. Във връзка с поетите ангажименти по плана през октомври 2023 г. е организирана работна среща в гр. София на тема „Нелегално комерсиално сурогатство и продажба на бебета“. По време на проведените срещи представители на полицейските служби от различни държави-членки на ЕС, както и експерти на Европол и Евроджъст са разгледали нормативната уредба в своите страни, касаещи сурогатството. Наред с това са представени конкретни случаи, по които е работено през последните години. Представени са примери за добри практики, обсъдени са съществуващи предизвикателства и възникнали трудности по водените разследвания в отделните държави.

Взето е участие в следните обучения: в курсове „Повишаване капацитета на полицейските служители, работещи в мултиетническа среда, включително в ромски общности и недопускане превишаване правомощията на полицейските служители“, организиран от Академията на МВР и „Противодействие на трафика на хора на Балканите“, организиран от Интерпол; в семинар на тема „Подобряване на превенцията на трафика на хора в контекста на масови миграционни потоци“, организиран от ОССЕ и НКБТХ.

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

През 2023 г. ДАЗД подписа договор за изпълнението на проект „Ефективни политики за всички деца“, с продължителност 2023 – 2027 г. В рамките на дейност 6 „Организиране и провеждане на изследвания, проучвания, оценки и анализи на действащите политики по теми, свързани с правата на децата, системата за закрила, функциите и правомощията на органите за закрила и развиване на способи за споделяне на добри практики“ се предвижда да се идентифицират силните и слабите страни на публичните политики за деца, да се анализират тенденциите, които оказват влияние върху тях. Направените изследвания ще дадат актуална перспектива за политиките за закрила на детето и ще обезпечат реализиране на ефективни мерки за укрепване на взаимовръзките между органите за закрила. Това ще допринесе за подобреното функциониране на системата за закрила на детето в България и да се насърчи прилагането на правата на децата чрез провеждане на задълбочени изследвания, проучвания, оценки и анализи. В дейността ще бъдат включени провеждането на два анализа, които целят да изследват институционалния контекст в страната, свързан със законодателството, стратегическата рамка и политиките в сферата на закрила на детето.

10.10. Международното сътрудничество в областта на демографските въпроси

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

10.10.1. Развитие на сътрудничеството за изпълнение на Дневния ред на ООН 2030 и Целите за устойчиво развитие на глобално, регионално и национално ниво, в които демографските предизвикателства и преодоляване на неравенствата са важен аспект

МВнР предоставя принос по компетентност в обогатяване на международното сътрудничество за изпълнение на Дневния ред на ООН 2030 и Целите на ООН за устойчиво развитие, в които демографските предизвикателства и преодоляване на неравенствата са важен аспект. Сред основните акценти е сътрудничество ни по демографски въпроси в сферата на приоритетите на България и компетентност на Фонда на ООН за населението, регионални формати на сътрудничество, както и на заместник-председателя на Европейската комисия по демокрация и демография.

Демографията е хоризонтален въпрос, свързан с множество Цели за устойчиво развитие и има голямо значение за изпълнението на ДРР 2030.

МВнР допринася за развитие и обогатяване на сътрудничеството с Фонда на ООН за население по приоритетни за България и Фонда въпроси като демография, равни възможности, сексуално и репродуктивно здраве, подобряване на диалога и взаимодействието в национален, регионален и глобален план в контекста на устойчивото развитие и ангажиментите от Кайро и Найроби (ICPD). През последните години България има отлично сътрудничество с ФООНН, което повишава видимостта на страната ни и приноса ни по проблемите на демографията. Организираме и провеждаме съвместни инициативи и паралелни събития в рамките на големите форуми на ООН.

През 2023 г. МВнР оказваше текущо съдействие по компетентност за осъществяване на българско участие в събития и инициативи на ООН и предоставяне на актуална информация относно Целите на ООН за устойчиво развитие и Дневен ред 2030 по въпроси, свързани с демографията като хоризонтален въпрос, в контекста на устойчивото развитие.

МВнР проследява с внимание и участва с делегация и национално изказване в 56-та сесия на Комисията на ООН по население и развитие, проведена в Ню Йорк на тема „*Население, образование и устойчиво развитие“.*

Дипломатите от ПП Ню Йорк участваха в Годишната сесия на Съвместния изпълнителен съвет на ПРООН/ФООНН/ЮНОПС, която разглежда важни въпроси на населението и развитието и дава принос към принципа „Да не бъде никой пренебрегнат“ (LNOB) като централен трансформиращ принцип на ДРР и ЦУР. България участва в Изпълнителния съвет на УНИЦЕФ, ООН-Жени и Световната продоволствена програма и дава принос към интегрирания подход към устойчиви инвестиции в хората и планетата с фокус към предизвикателствата на климатичните промени.

От м. юли 2022 г. до м. юли 2023 г., българският посланик Лъчезара Стоева председателства Икономическия и социален комитет на ООН (ИКОСОС), което дава видимост на България и приноса ни по проблемите на устойчивото развитие и Дневен ред на ООН 2030. Дискусията акцентира на възстановяването от Covid 19 и изпълнението на ЦУР в контекста на множеството кризи – продоволствена, енергийна и финансова, военни конфликти и техните последици, за преодоляване на които е необходима мобилизация на всички заинтересовани страни. Форумът даде възможност да се обсъди ефектът на пандемията върху изпълнението на Целите на устойчивото развитие и постави Дневен ред 2030 в центъра на усилията за възстановяване от кризата като определи ДРР за колективната пътна карта за възстановяване, потвърждавайки ангажимента на държавите към изпълнението на ЦУР.

Политическият форум на високо равнище прие Политическа декларация, която препотвърди ролята на Дневен ред 2030 като основен план за устойчиво възстановяване, както и нуждата от засилен мултилатерализъм и глобална солидарност за постигане на прогрес в изпълнението на ЦУР и ДРР.

България участва в Сегмента на високо равнище на 78-та сесия на ОС на ООН (септември 2023 г.), посветена на 30-та годишнина от Конференцията по населението и развитието и Програмата за действие от Кайро 1994 г., съорганизирано от Фонда на ООН

за населението, Дания и България на тема: “ICPD30: Celebrating milestones, inspiring action“.

България участва и проследява с повишен интерес форумите на ИКЕ на ООН, свързани с устойчивото развитие и демографията като хоризонтален въпрос, които предоставят платформа за споделяне на добри практики, анализиране на проблемите, отговор на предизвикателствата и развитието.

Регионалният форум по устойчиво развитие за региона на Икономическата комисия ООН за Европа (ИКЕ на ООН) е важно ежегодно събитие на ООН, в което България традиционно участва с повишено внимание към акцентите на демографските предизвикателства. Регионалният форум за 2023 г. предложи възможности за обмен и партньорско споделяне как да се ускори напредъкът по ЦУР в контекста на проблемите в регионален и глобален аспект.

През октомври 2023 г. България участва в Регионалния преглед (ICPD 30), което даде видимост на приноса ни към изпълнението на Програмата на международната конференция по население и развитие (ICPD30) и отбеляза приемственост и подкрепа към важността на Регионалните прегледи.

През 2023 г. Фондът на ООН за населението (ФООНН) отправи покана към България, Дания и Бангладеш да бъдат съорганизатори на паралелно събитие в рамките на 78-та сесия на ОС на ООН (21 септември). Поканата към България е свързана с водещата роля на страната ни по демографската устойчивост и инициативите с международно значение, обявени от Софийската конференция: Декада за демографската устойчивост, 2022-2032 и Софийски Алианс – платформа за обмен на опит и добри практики и политики по отношение на демографските въпроси.

България получи покана от ФООНН да бъде съдомакин на Втория Глобален диалог по демографското разнообразие (Дака, 15-16 май 2024 г.), организиран от ФООНН и домакинстван съвместно от Бангладеш, България и Япония. Поканата към България за това глобално честване на ICPD30 като съдомакин е признание за отличното ни сътрудничество с ФООНН, както и за ролята, която страната ни има в разработването на политики, споделянето на добри практики и опит по въпросите на демографията в контекста на Дневен ред 2030, както в региона на Европа, така и на глобално равнище.

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

10.10.2. Развитие на сътрудничеството по демографските въпроси в рамките на компетентност на Комисаря по демокрация и демография на ЕС

МВнР допринася по компетентност и за развитие на сътрудничеството по демографските въпроси в рамките на компетентност на заместник-председателя на Европейската комисия по демокрация и демография г-жа Дубравка Шуица, която взе участие в проведената през м. декември 2021 г. в гр. София регионална министерска конференция по демографската и развива сътрудничество с ФООНН. България участва текущо със становища по регионални изказвания и Позиции на ЕС по резолюции и документи, свързани със събития на ООН като Политическия форум на високо равнище, Комисията за население и развитие, както и в РГ на ЕС 2030. Следва да се отбележи, че Фондът на ООН за населението и европейският комисар по демокрация и демография развиват много добро сътрудничество по проблемите на демографията.

Софийската конференция по демографската устойчивост „Да изградим демографското бъдеще на Европа: „Пътища на обществата за просперитет в свят на бърза демографска промяна“ получи силен международен отзвук и референции от ФООНН и в проведените международни форуми през 2023 г.

Конференцията постави акцент на демографските предизвикателства и превръщането им във възможност, дава видимост на приноса на България за обединяване на усилията на заинтересованите страни за изпълнение на Дневен ред на ООН 2030 и Целите за устойчиво развитие на глобално, регионално и национално ниво.

Сред акцентите по демографските въпроси в контекста на устойчивото развитие бе подготовката на прегледа на изпълнението на посланията от Кайро и Найроби, свързани с 30-та годишнина от Международната конференция по население и развитие, ICPD +30.

Г. Приоритет IV. Ограничаване на диспропорциите в териториалното разпределение на населението и обезлюдяването в някои региони и селата

Направление 11 – Ограничаване на диспропорциите в териториалното разпределение на населението и обезлюдяването в някои региони и селата

11.1. Намаляване на регионалните диспропорции чрез децентрализация и създаване на регионален капацитет за динамично икономическо развитие

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО, ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНИ В РАСТЕЖ“ 2014-2020

Териториалният фокус на оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г. (ОПРР 2014-2020) следва формулирания в Националната концепция за пространствено развитие полицентричен модел на развитие на мрежата от градове в Република България, който включва мрежа от 67 конкретни големи, средни и малки градове, равномерно разположени по територията на страната. С предвидената подкрепа за инвестиции в градовете, ОПРР 2014-2020 допринася за по-равномерно териториално разпределение на населението, оптимизиране на концентрацията на населението в столицата и някои по-големи областни центрове и за постигане на основната стратегическа цел на Националната стратегия за демографско развитие на Република България 2012 - 2030 г. за забавяне темповете на намаляване на броя на населението с тенденция за стабилизирането му в дългосрочен план и осигуряване на високо качество на човешкия капитал.

Основният фокус на ОПРР 2014-2020 е насочен към провеждане на целенасочена политика за устойчиво и интегрирано градско развитие в 39 големи и средно големи градове по Приоритетна ос 1 „Устойчиво и интегрирано градско развитие“ с финансов ресурс в размер на 1.501 млрд. лв. Инвестициите за градско развитие са в изпълнение на одобрените Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие на 39-те градове и са насочени към реализиране по координиран и интегриран начин на мерки за обновяване на градски пространства, съчетани с мерки за модернизация на образователна инфраструктура, социални жилища, социална инфраструктура, спортни съоръжения и подкрепа за културни институции като читалища, театри, опери, музеи, галерии и др. Мерките включват още енергийна ефективност в жилищни сгради, студентски общежития и публични административни сгради, мерки за насърчаване на частните инвестиции в зони с потенциал за икономическо развитие в тези градове, както и интегрирани проекти за устойчив градски транспорт.

Подкрепата за останалите 28 малки градове на страната, част от полицентричния модел за развитие на територията, се реализира по Приоритетна ос 2 „Подкрепа за енергийна ефективност в опорни центрове в периферни райони“ на програмата. Инвестициите са насочени към прилагане на мерки за енергийна ефективност в жилищни

и в административни сгради на държавната и общинската администрация и в общински сгради на социалната, културната и образователната инфраструктура в тези градове. С предвидената подкрепа се подпомага малкият и средният бизнес, повишаването на енергийна ефективност на сградите и намаляване на вредното въздействие върху околната среда, а като краен резултат ще се постигне подобряване на условията за живот на техните жители, създаване на икономически потенциал за привличане на инвестиции, създаване на заетост и намаляване на вътрешната и външната миграция от населените места.

С изпълнението на мерки за финансиране на инфраструктурни инвестиции за подобряване на свързаността и достъпността на населените места, развитие на базова инфраструктура, насочена към бизнеса, подобряване на градската среда и на туристическата конкурентоспособност се допринася за цялостно подобряване на средата за развитие на бизнеса и насърчаване на икономическата активност в регионите на страната. Продължават инвестициите в мерките за подобряване на енергийната ефективност в жилищния сектор, както и в административни сгради на държавната и общинска администрация, финансирани по Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020. Освен приноса към решаването на проблемите, свързани с ниските равнища на енергийна ефективности и високите въглеродни емисии в дългосрочен аспект се цели повишаване на качеството на живота, подобряване на публичните услуги, с оглед по-добро обслужване на населението в периферните райони и запазване и надграждане на съществуващите административни услуги. Интервенциите допринасят за постигането на целите на енергийната политика на Република България, като част от по-широкия комплекс от мерки, които трябва да бъдат взети за смекчаване на процесите на упадък и емиграция на населението от малките градове и съседните им селски райони.

Чрез подкрепа за инвестиции в мерки за развитие на интегриран градски транспорт със средства от ЕФРР се цели да се подобри качеството на въздуха в градовете и да се повиши енергийната ефективност в транспортния сектор като част от общата политика за енергийна ефективност.

В подкрепа на политиката за осигуряване на приобщаващо образование и намаляване на преждевременно напусналите училище се изпълняват инфраструктурни мерки и доставка на оборудване и обзавеждане на образователни институции (детски ясли и градини, основни и средни училища). Една от основните цели е да се подобри достъпът до предучилищно образование и да се улесни преходът към целодневна образователна система в училищата.

С изпълнението на мерките за модернизиране на инфраструктурата на висшите училища се създават предпоставки за модерно и съобразено с търсенето на пазара на труда образование. Модернизираната инфраструктура допринася за цялостно повишаване на привлекателността на висшето образование и впоследствие постигане на по-висок дял на хора с висше образование. Подкрепата на политиката за развитие на висшето образование е от национално значение и ефектът от реализираните инфраструктурни инвестиции оказва въздействие върху цялостното социално-икономическо развитие на страната.

Подкрепата по ОПРР 2014-2020 за изграждане на социални жилища за уязвими групи от населението има за цел осигуряване на подслон и достъп до качествена среда за живот на поносими цени, като инфраструктурните мерки по ОПРР се комбинират с меки мерки по ОПРЧР за активно приобщаване към пазара на труда, образователната и здравна грижа за представителите на целевите групи.

С инвестициите в инфраструктура за деинституционализация на грижите за деца и възрастни по ОПРР 2014-2020 се продължава реформата за замяна на институционалния модел на грижа в семейството или в близка до семейната среда в общността.

Модернизацията на националната система за спешна медицинска помощ, стартирала в края на 2018 г., цели да се осигури равен достъп на цялото население до спешна медицинска помощ, съответстваща на най-добрите европейски практики и изисквания за своевременност, достатъчност, качество и безопасност.

Заложените по ОПРР 2014-2020 мерки кореспондират в пълна степен с нуждите от подобряване на достъпа до жилище на уязвимите групи и за постигането на националните цели за предотвратяване на бедност, социално включване на населението и подобряване на достъпа до социални услуги. Продължава процесът по деинституционализация на деца и възрастни, както и модернизацията на инфраструктурата за предоставяне на социални услуги за деца и семейства в риск. Във връзка с националните цели за енергийна ефективност предстои изпълнението на сключените договори за предоставяне на БФП за изпълнение на мерки за енергийна ефективност в административни и жилищни сгради. С цел повишаване енергийната ефективност и подобряване качеството на въздуха, особено в големите градове продължава реализацията на проекти за интегриран градски транспорт. Проектите за подобряване на градската среда, развитието на индустриални зони, развитието на туристически атракции и пътната инфраструктура повишават икономическата активност и свързаността и подобряват бизнес средата в регионите на страната. Обхватът на въздействие на мерките по ОПРР 2014-2020 г. е на национално, регионално и общинско/местно ниво.

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

11.1.1. Подобряване на общинска образователна инфраструктура от местно значение в рамките на интегрираните планове за градско възстановяване и развитие на 39 града

(виж мярка 11.1.7.)

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

11.1.2. Подобряване на общинска социална инфраструктура в рамките на интегрираните планове за градско възстановяване и развитие на 39 града

(виж мярка 11.1.8.)

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

11.1.3. Подобряване на културна и спортна инфраструктура и индустриални зони в рамките на интегрираните планове за градско възстановяване и развитие на 39 града

Мярката, насочена към развитие на базова техническа инфраструктура в зони за въздействие с потенциал за икономическо развитие от Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие (ИПГВР), свързани с подобряване на условията за икономическа активност, надграждане, реконструкция и строителство на техническа инфраструктура, свързана с бизнеса и предприемачеството се изпълнява по Приоритетна ос 1 „Устойчиво и интегрирано градско развитие“.

Към 2023 г. са сключени пет договора за БФП за проекти за обновяване на икономически зони на обща стойност 28.9 млн. лева и 34 договора за проекти за културна инфраструктура на обща стойност на предоставената БФП – 88.2 млн. лева. В рамките на Приоритетна ос 1 е сключено финансово споразумение за изпълнение на финансови инструменти на стойност 335.4 млн. лева. Към 31.12.2023 г. са приключили 4 договора за финансиране на икономически зони на обща стойност 18.8 млн. лева и 10 проекта, включващи обекти на културната инфраструктура на стойност 20 млн. лева. Постигнати са 41 891.53 кв.м. Мярката продължава до края на 2023 г. или до приключване изпълнението на заложените дейности по съответните проекти.

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

11.1.4. Подобряване на градска среда в рамките на интегрираните планове за градско възстановяване и развитие на 39 града

Към 2023 г. са сключени **63** ДБФП на обща стойност 368.4 млн. лв. и са приключили **57** проекта на стойност 297 млн. лева по Приоритетна ос 1 „Устойчиво и интегрирано градско развитие“ по мярката, насочена към подобряване на качеството на градската среда чрез изграждане и възстановяване на елементи на градската среда. Мярката продължава до края на 2023 г. Постигнатият резултат е 4 238 436.43 кв.м.

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

11.1.5. Подобряване на енергийната ефективност в административни сгради на държавната и общинската администрация в рамките на интегрираните планове за градско възстановяване и развитие на 39 града

(виж мярка 11.1.6.)

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

11.1.6. Подобряване на енергийната ефективност в административни сгради на държавната и общинската администрация и общински публични сгради на образователната, културната и социалната инфраструктура в 28 града

Мерките имат за цел повишаване на енергийната ефективност и намаляване на вредните емисии в атмосферата, изпълнявани по Приоритетна ос 1 „Устойчиво и интегрирано градско развитие“ и Приоритетна ос 2 „Подкрепа на енергийната ефективност в опорни центрове в периферните райони“.

Към 2023 г. по Приоритетна ос 1 са сключени 15 ДБФП за подобряване на системите на градския транспорт на обща стойност 244,2 млн. лв. и 56 ДБФП за енергийна ефективност в жилищни и административни сгради на обща стойност 93 млн. лв. Приключили са 59 проекта на стойност 180.2 млн. лева. Постигнатият резултат е 28 717 094.27 kWh/година и 2 937 домакинства, преминали в по-горен клас на енергопотребление. По Приоритетна ос 2 са сключени 229 ДБФП за енергийна ефективност в жилищни и публични сгради на обща стойност 212 млн. лв. Изпълнени са 211 проекта на стойност 183.8 млн. лв. Постигнатият резултат е 71 212 841.22 kWh/година и 7 453 домакинства, преминали в по-горен клас на енергопотребление.

По Приоритетна ос 1 „Устойчиво и интегрирано градско развитие“ на ОПРР 2014-2020 се реализират мерки за модернизация на обекти на социалната инфраструктура чрез строителство, реконструкция, оборудване и обзавеждане на обекти на социалната, културната и спортната инфраструктура. Към 2023 г. са сключени 19 ДБФП за модернизация на обекти на социалната инфраструктура на обща стойност 19 млн. лева. Приключили са 17 проекта на стойност 15.5 млн. лв. Постигнатият резултат е 63 473 лица население, ползващо подобрени социални услуги. Мярката продължава до края на 2023 година или до приключване изпълнението на заложените дейности по съответните проекти.

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

11.1.7. Подобряване на материалната база в образователни институции на средното и висшето образование от регионално и национално значение

Мерките за подобряване на материалната база в образователни институции (детски ясли и градини, основни и средни училища) и подобряване на достъпа до качествено приобщаващо предучилищно и училищно образование се изпълняват по Приоритетна ос 1 „Устойчиво и интегрирано градско развитие“ и Приоритетна ос 3 „Регионална образователна инфраструктура“.

По Приоритетна ос 1 инвестиционен приоритет „Образователна инфраструктура“ са сключени 42 бр. ДБФП на стойност 328.2 млн. лв., приключили са 38 бр. ДБФП на стойност 297.4 млн. лв. Постигнатият напредък е 120 512 лица капацитет на подпомогнатата инфраструктура, предназначена за грижи за децата или образование. По Приоритетна ос 3 са сключени 52 ДБФП за обновяване на професионални гимназии, спортни училища и училища по култура и изкуство на стойност на БФП 149,7 млн. лв., приключили са 42 бр. на стойност 59.2 млн. лв. Постигнатият напредък е 43 275 лица капацитет на подпомогнатата инфраструктура, предназначена за грижи за децата или образование. Мярката продължава до края на 2023 г. или до приключване изпълнението на заложените дейности по съответните проекти.

Подобряването на материалната база на висшите училища чрез строителство, реконструкция, ремонт, оборудване и обзавеждане на висши училища се реализира чрез Приоритетна ос 3 „Регионална образователна инфраструктура“, като са сключени 13 ДБФП. Всички 13 проекта са изпълнени на обща стойност на предоставената БФП 37.7 млн. лв. Постигнатият напредък е 64 137 лица капацитет на подпомогнатата инфраструктура, предназначена за грижи за децата или образование. Мярката продължава до края на 2023 г. или до приключване изпълнението на заложените дейности по съответните проекти.

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

11.1.8. Подобряване на здравната инфраструктура от системата на спешната медицинска помощ

Мерките за подобряване на жилищните условия за уязвими групи (за изграждане/реконструкция на социални жилища за хора в неравностойно положение, вкл. за маргинализирани групи) и на регионална здравна инфраструктура (системата на спешната медицинска помощ) се реализират съответно по Приоритетна ос 1 „Устойчиво

и интегрирано градско развитие“ и Приоритетна ос 4 „Регионална здравна инфраструктура“ по ОПРР 2014-2020.

Към 2022 г. по Приоритетна ос 1 за проекти за изграждане/реконструкция на социални жилища за хора в неравностойно положение, вкл. за маргинализирани групи са сключени 20 бр. ДБФП на стойност 51.7 млн. лв. Приключили са 13 проекта на стойност 32.3 млн. лв. Постигнатият напредък е 743 рехабилитирани жилища в градските райони. В рамките на процедурите за предоставяне на БФП по Приоритетна ос 4 „Регионална здравна инфраструктура“ по ОПРР 2014-2020 с конкретен бенефициент МЗ се изпълнява голям проект на стойност 147.9 млн. лева за подобряване на системата на спешната медицинска помощ. Изпълняват се още 2 ДБФП – „Борба с COVID 19“ и „Осигуряване на въздушни превозни средства за реакция при спешни медицински състояния“. Постигнатият напредък е доставени 357 линейки и 1 хеликоптер. Общо по Приоритетна ос 4 са сключени 3 ДБФП на стойност 210.6 млн. лв. Мерките продължават до края на 2023 г. или до приключване изпълнението на заложените дейности по съответните проекти.

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

11.1.9. Подобряване на достъпа до социални услуги в общността и продължаване процеса на деинституционализация

Мерките за осигуряване на достъп до социални услуги в общността и продължаване на процеса на деинституционализация чрез разкриване на нови социални услуги за деца и семейства, възрастни хора и хора с увреждания и премахване на институциалния модел на грижа се реализират по Приоритетна ос 5 „Регионална социална инфраструктура“ на ОПРР 2014-2020.

Към 2023 г. по процедура „Подкрепа за деинституционализация на грижите за деца“ са сключени 53 ДБФП на стойност 36.2 млн. лв. По процедура за предоставяне на БФП за деинституционализация на грижите за възрастни хора и хората с увреждания са сключени 26 ДБФП на обща стойност 27.4 млн. лева. По двете процедури са приключили 75 договора на стойност 49.8 млн. лева. Постигнатият резултат е 173 подкрепени обекти на социалната инфраструктура в процеса на деинституционализация. Мерките продължават до края на 2023 г. или до приключване изпълнението на заложените дейности по съответните проекти.

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

11.1.10. Подобряване на туристическата инфраструктура в рамките на интегриран туристически продукт

Мярката е фокусирана върху подобряване на условията за икономическа активност, чрез развитие на културни и исторически атракции от национално и световно значение, включително туристическа и техническа инфраструктура в рамките на интегриран туристически продукт, която се реализира чрез механизъм за предоставяне на подкрепа по ОПРР – Приоритетна ос 6 „Регионален туризъм“. Одобрени са от Комитета за наблюдение на ОПРР 2014-2020 критерии за избор на операции. Сключено е финансово споразумение за изпълнение на финансови инструменти на стойност 23.4 млн. лв. Към 2023 г. са сключени 16 ДБФП на обща стойност 105.5 млн. лева. Договорите

са в процес на изпълнение и през 2023 г. няма приключени проекти за развитие на туристическата инфраструктура.

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

11.1.11. Подобряване на регионалната пътна инфраструктура

Мярката, свързана с подобряване на достъпността и свързаността чрез строителство, реконструкция и рехабилитация на първокласни, второкласни и третокласни пътища, е реализирана чрез Приоритетна ос 7 „Регионална пътна инфраструктура“ на ОПРР 2014-2020. По мярката се изпълняват 36 проекта на обща стойност на БПФ 523.5 млн. лв., като са приключили 29 договора на стойност 348 млн. лева. Постигнатият резултат е 504.66 дължина на реконструирани или модернизирани пътища. Мярката продължава до края на 2023 г. или до приключване изпълнението на заложените дейности по съответните проекти.

11.2. Възраждане на селските райони

11.3. Мобилизиране на регионалните и местни институционални възможности и ресурси в изпълнение на политиката за регионално развитие

11.4. Рационално разпределение на местни (локални) инфраструктури и услуги за осигуряване на балансиран растеж на регионите, въвеждане на клъстерен подход за развитие на икономиката и бизнес средата

ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ – БАН

11.4.1. Международен проект по Хоризонт 2020 COCOREADO: Connecting consumers and producers to rebalance farmers' position (Подобряване позицията на фермерите в хранителните вериги за доставка, чрез свързване на производители и потребители и посредством обучения на посланици)

През 2023 г. ИФС-БАН е партньор в международен проект по Хоризонт 2020 COCOREADO: Connecting consumers and producers to rebalance farmer‘s position (Подобряване позицията на фермерите в хранителните вериги за доставка, чрез свързване на производители и потребители и посредством обучения на посланици). Проектът е финансиран по програма Хоризонт 2020 от Европейската комисия. Бюджетът за 2023 г. за ИФС е 106 810 лв. През годината са публикувани статии в списания и сборници; изнесени са доклади на национални и международни конференции.

Основни постигнати резултати:

1. Разширяване на възможностите за младите хора в селските райони съвместно да създават иновативни решения, които едновременно са изгодни за фермерите, отговарят на нуждите на потребителите и подобряват условията за устойчиви обществени поръчки на местни и сезонни храни.
2. Създадена е база данни със съществуващи иновативни инициативи в различни региони на Европа.

3. Идентифицирани са добри практики, които подобряват позицията на фермерите във веригите за доставки на храни и свързват потребители и производители от гледна точка на техния потенциал за прилагане в различни национални контексти.
4. Създадена е посланическа мрежа, чрез която ще се инвестира в обучения, образователни материали и инструменти за подкрепа на съвместното създаване на пилотни иновативни инициативи в различни земеделски системи. Въздействието е на регионално, национално и европейско ниво.

11.5. Провеждане на диференцирана регионална политика в изостаналите райони

ИНСТИТУТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ БАН

11.5.1. Разработване на научно-приложен проект „Икономически сектори и демографски процеси в планинските региони на България“

Разработен е научно-приложен проект: „Икономически сектори и демографски процеси в планинските региони на България ”.

Индикатори за ресурси: Проектът се финансира от бюджетната субсидия на БАН, поради което разходите не могат да бъдат конкретизирани, тъй като финансирането не е проектно.

Индикатори за продукти: Идентифицирани взаимовръзки между икономическата структура и демографските и социалните характеристики на планинските региони в България.

Индикатори за резултат:

Направена е оценка на състоянието към 2023 г. на демографските и социалноикономическите показатели на планинските райони като цяло, на основните планински масиви и различните типове планински райони в България.

Идентифицирани са фактори, определящи характера на демографските процеси и социалноикономическото развитие в планинските райони на България. Доказана е централната роля на бедността за обезлюдяването в планинските райони. Изведена е връзката между по-висок дял на заетите в първичния сектор и по-благоприятни демографски показатели. Установена е зависимост между степента на развитие на преработващата промишленост към 1986 г. и безработицата към 2020 г.

Доказана е определящата роля на по-високата производителност на труда в преработващата промишленост за развитието на планинските райони и по-специално за намаляване на бедността. Сектори с по-ниска производителност на труда, дори да предлагат работни места, не са в състояние да преустановят негативни демографски тенденции.

Въз основа на анализ на стратегическите фактори за развитието на планинските райони са формулирани осем общи принципа за устойчиво развитие на планинските райони, включително избягване на моноиндустрии, икономика на обогатяването, стратегии на издърпването, иновативни форми на собственост и управление, планирано свиване и избягване на вреден растеж.

Индикатори за въздействие: Регионално ниво

11.6. Развитие на устойчиви, динамични и сплотени градски центрове, свързани помежду си и допринасящи за благосъстоянието на заобикалящите ги по-слабо урбанизирани територии

ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ – БАН

11.6.1 Проект „European Forum for Urban Agriculture – EFUA: Европейски форум за градско земеделие“, сайт: efua.eu

През 2023 г. екип на ИФС-БАН работи по проект „European Forum for Urban Agriculture – EFUA: Европейски форум за градско земеделие“ (сайт: efua.eu). Проектът е финансиран по програма Хоризонт 2020 от Европейската комисия. Бюджетът за 2023 г. за ИФС-БАН е 115 338 лв. През 2023 г. са публикувани монографии и научни статии в списания; организирани са международни конференции; проведени са семинари със заинтересованите страни; създадени са мрежи от актьори, участващи в развитието на градско земеделие.

Основните постигнати резултати са:

1. Систематизирано е знание за формите на градско земеделие в Европа и извън нея, които подпомагат постигането на Целите за устойчиво развитие на ООН;
2. Създадени са мрежи за взаимодействие между актьори в развитието на градско земеделие в Европа и извън нея;
3. Разработени са предложения за политически инструменти за подпомагане на социално-значимите форми на градско земеделие;
4. Подобрено е качеството на живот на градските общности в градовете;
5. Постигнато е по-устойчиво развитие и планиране на градските центрове.

Въздействието е:

1) на национално ниво, по райони и региони на страната: обсъдени и приети планове за регулация и управление на градско земеделие;
2) в обособени квартали – създаване на градини със социални, образователни и екологични функции;
3) отделни случаи – създаване и популяризиране на дейността на иновативни градски ферми с икономически, социални, образователни и екологични функции.

11.7. Оптимизиране на концентрацията на населението в големите градове и столицата

11.8. Разработване на програма за решаване на проблема с “гетоизацията” чрез създаване на градоустройствени планове в кварталите с концентрация на бедност, рехабилитация на тези квартали, осигуряване на техническа инфраструктура и др.

11.9. Устойчиво подобряване на жилищните условия за ромите, чрез гарантиране на изпълнението на Плана за действие за периода 2015-2020 г. за изпълнение на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020 г.)

11.10. Насърчаване на заетостта и инвестициите в селските райони с цел задържане на младите хора и преодоляване на тенденцията на застаряване на населението в тях

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

11.10.1. Ограничаване на измамите, свързани с финансови злоупотреби със средства на Европейския съюз (ЕС) по линия на селското стопанство

В дирекция „Защита на финансовите интереси на Европейския съюз“ (АФКОС) – МВР са регистрирани 114 сигнала за нередности. Административните проверки за идентифициране на нередности са 29, а проверките на място по административни разследвания са 33. От административните разследвания 6 са приключени с идентифициране на нередност в заключителните доклади до съответните правоохранителни органи, като са отправени препоръки за предприемане на действия по компетентност. Образувани са 191 преписки по регистрирани сигнали от граждани и организации за злоупотреби с европейски средства. Проведени са 5 работни срещи между структури на МВР, Европейската прокуратура и ПРБ.

Изготвен е годишен анализ на нередностите за 2023 г., включващ преглед на сигналите и установените нередности. Разгледани са всички процеси, процедури и контролни мерки, свързани с установените нередности, с оглед идентифициране на слабости и очертаване на действията за преодоляването им. От анализа като основна тенденция и рискова област се очертават нередностите, свързани с нарушения на проведени процедури за възлагане на обществени поръчки. Анализът на сигналите и нередностите, докладвани до дирекция АФКОС за 2023 г., е предоставен на членовете на Съвета АФКОС за запознаване и предприемане на действия по компетентност.

11.11. Подобряване на транспортната, търговската и други обслужващи инфраструктури на селските и пограничните райони за задържане на населението в тях

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ХРАНИТЕ

11.11.1. Подобряване на уличната инфраструктура в населени места в селските райони

През 2023 г. приключи оценката на постъпилите по Процедура чрез подбор на проектни предложения №BG06RDNP001-7.017 – Улици „Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи улици и тротоари и съоръженията и принадлежностите към тях“ по подмярка 7.2. „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура“ от мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“ от ПРСР 2014-2020 г. Целта на подкрепата е подобряване на уличната инфраструктура в населени места в селските райони.

В рамките на приема са подадени 109 проектни предложения, със стойност на заявените разходи в размер на близо 200 млн. лева. Сключени са 39 договора за финансова помощ с кандидати - общини от селски райони, със стойност на одобрените разходи в размер на 72.4 млн. лева, което представлява целия предвиден по процедурата бюджет.

Одобрените бенефициенти провеждат процедури по Закона за обществените поръчки за възлагане изпълнението на строителните дейности. Окончателното плащане

за изпълнение на съответните проекти следва да се извърши до края на м. декември 2025 година.

Поставените индикатори в Плана за 2023 г. за изпълнение на Националната стратегия за демографско развитие са изпълнени.

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ХРАНИТЕ

11.11.2. Подобряване на транспортната свързаност и достъпност на по-отдалечените населени места в селските райони

В рамките на проведена през 2022 г. Процедура чрез подбор на проектни предложения №BG06RDNP001-7.019 – Пътища „Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на съществуващи общински пътища и съоръженията и принадлежностите към тях“ по подмярка 7.2. „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура“ от мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“ от ПРСР 2014-2020 г., с бюджет от 99.4 млн. лева, са подадени 51 проектни предложения с обща стойност на заявените разходи в размер на 135.5 млн. лева.

След приключване на работата на оценителната комисия през 2023 г. са сключени 35 договора, с общ размер на одобрените разходи, възлизащ на предвидения по процедурата бюджет.

Одобрените бенефициенти – общини от селски райони, провеждат процедури по Закона за обществените поръчки за възлагане на строителните дейности. Окончателното плащане по изпълнените проекти следва да бъде направено не по-късно от 31.12.2025 г.

Поставените индикатори в Плана за 2023 г. за изпълнение на Националната стратегия за демографско развитие са изпълнени.

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ХРАНИТЕ

11.11.3. Подобряване на достъпа до качествена и чиста питейна вода в малките населени места в селските райони

През 2022 г. е открита Процедура чрез подбор на проектни предложения №BG06RDNP001-7.021 – Вода „Изграждане, реконструкция и/или рехабилитация на водоснабдителни системи и съоръжения в агломерации с под 2 000 е.ж. в селските райони“ по подмярка 7.2. „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура“ от мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“ от ПРСР 2014-2020 г., с бюджет от 97.8 млн. лева.

След приключването на оценката на постъпилите проектни предложения през 2023 г. са сключени 35 административни договора, с обща стойност на одобрените разходи в размер на 89.9 млн. лева.

Одобрените бенефициенти – общини от селските райони, попадащи в агломерации с под 2 000 е.ж., провеждат процедури по Закона за обществените поръчки за избор на изпълнители за възлагане на строителните дейности. Окончателно плащане за изпълнение на съответните проекти може да бъде направено не по-късно от края на м. декември 2025 г.

Заложените индикатори в Плана за 2023 г. за изпълнение на Националната стратегия за демографско развитие са изпълнени.

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ХРАНИТЕ

11.11.4. Подобряване на енергийна ефективност на общински сгради, в които се предоставят обществени услуги, в селските райони

През 2023 г. приключи оценката на проектните предложения, постъпили в рамките на откритата през 2022 г. процедура чрез подбор на проектни предложения №BG06RDNP001-7.020 – Енергийна ефективност „Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общински сгради, в които се предоставят обществени услуги, с цел подобряване на тяхната енергийна ефективност“ по подмярка 7.2. „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура“ от мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“ от ПРСР 2014-2020 г. Бюджетът по процедурата е в размер на 64.3 млн. лева. Подадени са 122 проектни предложения, с обща стойност на заявените разходи 104 млн. лева.

Сключени са 76 административни договора с общини от селски райони, с обща стойност на одобрените разходи в размер на 63.3 млн. лева.

Одобрените бенефициенти провеждат процедури по Закона за обществените поръчки за възлагане на строителните дейности. Окончателното плащане за изпълнение на съответните проекти може да бъде направено не по-късно от 31.12.2025 г.

Заложените индикатори в Плана за 2023 г. за изпълнение на Националната стратегия за демографско развитие са изпълнени.

11.12. Опазване и поддържане на екологична и ергономична среда за живот

11.13. Разработване на областни и/или общински демографски стратегии, съобразно спецификите на демографското развитие на населението

11.14. Разработване на дългосрочен план за реновиране и използване на сградния фонд в региони и райони със значително намаляване на броя на населението и с тенденции към обезлюдяване, разработване на пилотни проекти за изграждане на териториални комплекси за възрастни хора

Приоритет V. Адаптиране и синхронизиране на нормативната база с обществените потребности за балансирано демографско развитие на населението и развитие на качеството на човешкия капитал

Направление 12. Въвеждане на задължителна оценка на въздействието върху демографското развитие на населението и качеството на човешкия капитал на всеки нов, изменян или допълван нормативен акт на държавата

12.1. Годишен преглед на законодателството и оценка на въздействието му върху демографските процеси (раждаемост, смъртност, миграции) и развитието на качеството на човешкия капитал. Включване на този преглед в Годишния доклад/отчет за изпълнение на Националната стратегия за демографско развитие

12.2. Поддържане на съответствие на българското законодателство с правото на ЕС в областта на демографското развитие на населението, равните възможности за всички и безопасността и здравето при работа

12.3. Усъвършенстване и допълване на нормативната и методическа уредба за създаване на условия за балансирано демографско развитие на населението и повишаване на качеството на човешкия капитал

ПРИЛОЖЕНИЕ 1 – ТЕКУЩО СЪСТОЯНИЕ КЪМ 2023 г. НА СЪСТАВНИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА БАЛАНСИРАНО ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ПОВИШАВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 1 ЗАБАВЯНЕ НА ТЕМПА НА НАМАЛЯВАНЕТО НА БРОЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО			
Индикатори	**Състояние 2009 г.**	**Състояние 2023 г.**	**Цел 2030 г.**
Брой на населението	7.564	6.445	7.000
Тотален коефициент на плодовитост (брой деца на една жена)	1.57	1.78	1.5
Очаквана продължителност на живота на жените при раждане в години	77.1	77.3	81
Очаквана продължителност на живота на мъжете при раждане по години	69.9	69.9	76
Средна продължителност на живота за жените на 65-годишна възраст през следващите години	16.7	17.1	20
Средна продължителност на живота за мъжете на 65-годишна възраст през следващите години	13.5	13.0	17
Естествен прираст (раждания минус умирания) в брой	-27.1	-43.8	-38
Нетна миграция (включително корекции) в хил.	-15.7	41.6	-0.5
Средна възраст на жените при раждане на дете	27.1	29.2	27.0

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 2 АДАПТИРАНЕ НА ПОЛИТИКАТА ЗА СЕМЕЙСТВАТА И ДЕЦАТА КЪМ СТАРЕЕНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО. РАВНОПОСТАВЕНОСТ МЕЖДУ ПОЛОВЕТЕ В СЕМЕЙСТВОТО И СЪЧЕТАВАНЕ НА СЕМЕЕН С ТРУДОВ ЖИВОТ			
Индикатори	**Състояние 2009 г.**	**Състояние 2023 г.**	**Цел 2030 г.**
Коефициент на заетост, жени 20-64 години, в %	64.0	72.6	76
Коефициент на заетост, мъже 20-64 години, в %	73.8	79.9	76
Коефициент на заетост, жени 25-54 с най-малко 1 дете	71.7	76.1	80
Коефициент на заетост, мъже 25-54 с най-малко 1 дете	85.5	89.1	90
Разлика заплащането на двата пола (некоригирана) в % [1)]	12.5	12.6 (2022 г.)	10
Заети жени, работещи на непълно време, %	2.7	1.9	2

Заети мъже, работещи на непълно работно време, %	2.0	1.6	1
Среден брой отработени часове на седмица, жени	39.9	38.7	40
Среден брой отработени часове на седмица, мъже	40.8	39.1	40
Деца посещаващи детски заведения (0-2 години), %	16.7	23.1	30
Деца посещаващи детски заведения (от 3 години до възрастта за започване на училище), %	67.0	88.0	80
Деца (0-17 г.) в риск от бедност след социалните трансфери, %	24.9	26.9	10
Деца (0-17 г.), живеещи в домакинства без заети лица, %	11.9	8.8	8
Социални помощи за подкрепа на семейството, (% в натура)	22.4	:	32

[1)] Съвкупността се състои от всички наети лица по трудово или служебно правоотношение и обхваща предприятията с 10 и повече наети лица от всички икономически дейности с изключение на „Селско, горско, ловно и рибно стопанство“.

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 3 АДАПТИРАНЕ НА ПОЛИТИКАТА НА ПАЗАРА НА ТРУДА КЪМ СТАРЕЕНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО				
Индикатори	**Състояние 2009 г.**	**Състояние 2023 г.**	**Бележки**	**Цел 2030 г.**
Коефициент на заетост, жени 55-64 години, в %	39.2	65.3		60
Коефициент на заетост, мъже 55-64 години, в %	54.1	74.0		60
Коефициент на заетост, жени 55-59 години, в %	62.0	78.5		70
Коефициент на заетост, мъже 55-59 години, в %	67.4	80.6		70
Коефициент на заетост, жени 60-64 години, в %	17.7	53.2		55
Коефициент на заетост, мъже 60-64 години, в %	41.4	67.4		55
Коефициент на заетост, жени 65-69 години, в %	4.3	13.9		10
Коефициент на заетост, мъже 65-69 години, в %	12.8	24.1		15
Средна възраст за излизане от пазара на труда, жени	64.1	:	Показателят не се изчислява	67
Средна възраст за излизане от пазара на труда, мъже	64.1	:	Показателят не се изчислява	67

Неактивни по здравословни причини, население 50-64 години, в %	22.3	27.2		10
Използване на Интернет, население 55-64 години, в %	13.9	73.3		70

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 4 АДАПТИРАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОЛИТИКА КЪМ СТАРЕЕНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО. НАРАСТВАНЕ НА ПРИНОСА НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТТА И МОБИЛНОСТТА НА НАСЕЛЕНИЕТО НА ПАЗАРА НА ТРУДА				
Индикатори	**Състояние 2009 г.**	**Състояние 2023 г.**	**Бележки**	**Цел 2030 г.**
Ранно напускане на системата на образование и обучение, жени 18-24 години, в %	15.8	9.2		под 10
Ранно напускане на системата на образование и обучение, мъже 18-24 години, в %	13.7	9.4		под 10
Образователни постижения, жени с висше образование на 30-34 годишна възраст, в %	35.6	42.7		40
Образователни постижения, мъже с висше образование на 30-34 годишна възраст, в %	20.4	27.7		40
Дипломирани висшисти – 20-29 години на 1 000 души от населението на тази възраст, в ‰	42.8	50.2	Коефициентите са изчислени като отношение между броя на придобилите висше образование през референтната година и броя на населението към 31 декември на същата година.	60
Коефициент на заетост по ниво на образование (висше), възраст 20-64 г., в %	85.5	90.2	Коефициент на заетост по ниво на образование . висше, възраст 20-64, в %	90

Коефициент на заетост по ниво на образование (по-високо от средно), 20-64, в%	71.6	75.8	Коефициент на заетост по ниво на образование – средно, възраст 20-64 г., в %	80
Коефициент на заетост по ниво на образование (средно и по-малко от средно основно и по-ниско), 20-64,%	45.0	50.2	Коефициент на заетост по ниво на образование - основно и по-ниско, възраст 20-64, в %	50
Общ дял на публичните разходи за образование,% от БВП	4.1		Данните за 2023 г. ще бъдат изготвени и изпратени в Евростат до края на месец ноември 2024 г. В началото на 2025 г. ще бъдат валидирани и официално публикувани	6
Учене през целия живот (население на възраст 25-64 години в областта на образованието и обучението), в %	1.6	1.4	Учене през целия живот (население на възраст 25-64 години, участващо в образование и обучение), в %	10
Брутни вътрешни разходи за развитие на селските райони, % от БВП	0.5	:		3
Процент от работещото население, работещи в секторите на високите технологии, в %	2.8	5.1		10
Използване на Интернет, в %	39.7	79.8		80
Производителност на труда на един зает (2000 = 100)	130.0	122.5	Предварителни данни за Индекса на физическия обем за 2023 г. (2015=100)	:

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 5 МИГРАЦИЯ И ИНТЕГРАЦИЯ				
Индикатори	**Състояние 2009 г.**	**Състояние 2023 г.**	**Бележки**	**Цел 2030 г.**
Дял на чужди граждани от населението, в %	0.3	1.8		2

Коефициент на заетост на граждани на България, жени, 25-54, в %	75.8	80.0		80
Коефициент на заетост на граждани на България, мъже, 25-54, в %	82.7	85.9		90
Коефициент на заетост на граждани от страни извън ЕС-27, жени, 25-54, в %	:	:		80
Коефициент на заетост на граждани от страни извън ЕС-27, мъже, 25-54, в %	:	:		90
Образователно равнище (висше), граждани на България, 25-49 години, в %	24.5	33.9	Образователно равнище - висше, граждани на България, 25-49 години, в %	60
Образователно равнище (по-малко от средното, основно и по-ниско), граждани на България, 25-49 години, в %	18.7	14.8	Образователно равнище - основно и по-ниско, граждани на България, 25-49 години, в %	под 10
Образователно равнище (висше), граждани от страни извън ЕС-27, 25-49 години, в %	÷	:		60
Образователно равнище (по-малко от средното основно и по-ниско), граждани от страни извън ЕС-27, 25-49 години, в %	÷	:		0

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 6 ПОДОБРЯВАНЕ НА ЗДРАВНИЯ СТАТУС НА НАСЕЛЕНИЕТО				
Индикатори	**Състояние 2009 г.**	**Състояние 2023 г.**	**Бележки**	**Цел 2030 г.**
Значително намаляване на Детската смъртност, в ‰	9.0	4.9		под 7
Задължително имунизиране на всички деца с основните ваксини, прилагани във възрастта 0-1 г. и нарастване на обхвата на ваксинираните, в %	:	:		99.5
Увеличаване на средната продължителност на живота, в години Средна възраст на населението	41.2	45.2	Средна възраст за 2009 г. –41.8	43

(Намаляване) на майчината смъртност на 100 000 живородени	4.9	8.7	Брой умрелите жени от усложнения на бременността, раждането и послеродовия период (Клас XV, МКБ-10) на 100000 живородени	под 5
Увеличаване на дела на бременните жени, обхванати от здравни грижи и наблюдение на бременността, в %	:	:		95%
Рязко намаляване на броя на абортите, в брой аборти на 1000 живородени деца	:	:		под 200
Намаляване наполовина на юношеската плодовитост, в промили	:	:		под 10

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 7 АДАПТИРАНЕ НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ, СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ И ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ КЪМ СТАРЕЕНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО. ГАРАНТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ				
Индикатори	**Състояние 2009 г.**	**Състояние 2023 г.**	**Бележки**	**Цел 2030 г.**
БВП	73.2 млрд. BGN	183.7 млрд. BGN	За 2023 г. – предварителни данни	
БВП на човек от населението в СПС спрямо средното ниво за ЕС, в %	44	64	За 2023 г. – предварителни данни	70
Държавен консолидиран брутен дълг, % от БВП	13.7	23.1*	Предварителни данни	14
Държавен първичен баланс, % от БВП	4.4			- 3
Общи бюджетни приходи, % от БВП	35.9	37.9*	Данните за 2023 г. са предварителни	45
Публични разходи за пенсии, % от БВП	9.24		Данните за 2023 г. ще бъдат изготвени и изпратени в Евростат до края на месец ноември 2024 г. В началото	4

			на 2025г.ще бъдат валидирани и официално публикувани.	
Публични разходи за здравни и болнични грижи, % от БВП	3.96		Данните за 2023 г. ще бъдат изготвени и изпратени в Евростат до края на месец ноември 2024 г. В началото на 2025г.ще бъдат валидирани и официално публикувани.	5
Публични разходи за семействата и децата, % от БВП	2.01		Данните за 2023 г. ще бъдат изготвени и изпратени в Евростат до края на месец ноември 2024 г. В началото на 2025 г. ще бъдат валидирани и официално публикувани.	2
Публични разходи за социално подпомагане, % от БВП	12.88		Данните за 2023 г. ще бъдат изготвени и изпратени в Евростат до края на месец ноември 2024 г. В началото на 2025 г. ще бъдат валидирани и официално публикувани.	10
Разходи за социално подпомагане, паритет на покупателната способност/ inhab.	1 604.3			:
Процент от населението в риск от бедност, след социални трансфери	21.8	20.6		14
Неравенство в разпределението на доходите (S80/S20)	5.9	6.6		3
Лица (18-59 г.), живеещи в домакинства без заети лица	9.7	7.7		8
Публични разходи за интегриране на	:			:

неравнопоставени групи в обществото и на пазара на труда по признаците пол, възраст, увреждане, етническа принадлежност, вероизповедание, сексуална ориентация и др., % от БВП[44]		:		

[44] За остойностяването на този индикатор е наложително въвеждане на форми за отчетност на изпълнението на мерки, програми и дейности по основните социо-демографски характеристики на бенефициентите – по пол, възраст, образование, увреждане, етническа принадлежност (при спазване на принципа за самоопределяне), изповядвана религия (при спазване на принципа за самоопределяне), сексуална ориентация (при спазване на принципа за самоопределяне), доходен статус и др.